

СРПСКА ПРЕЧА

СЛОБОДНЕ НОВИНЕ БРОЈ 6 ГОДИНА I 5. НОВЕМБАР 1990. 20 ДИН.

**ЕКОНОМСКИ
ПРОГРАМ СПО**

**ГДЕ СУ
ГРАНИЦЕ СРБИЈЕ**

„СРПСКИ ПОКРЕТ ОБНОВЕ“ У ТИТОВОМ УЖИЦУ 10. 09. 1990.

„СРПСКИ ПОКРЕТ ОБНОВЕ“ У ШАПЦУ 6. 10. 1990.

„СРПСКИ ПОКРЕТ ОБНОВЕ“ У СМЕДЕРЕВУ 7. 10. 1990.

СВЕТСКИ САБОР СРБА
ОТАЏБИНА ЈЕ ПРОБУЂЕНА

ИЗЛОГ

стр. 12 — 28

Радоман Божовић — човек за сваку диктатуру
ДА ЛИ ЈЕ НА РЕДУ УБИСТВО

стр. 30 — 31

СПС КАО ПАРТИЈА НЕЧИСТЕ САВЕСТИ
ХАЗЈАЈИН ЖИВИ У 600 КВАДРАТА

стр. 33

ЕКОНОМСКИ ПРОГРАМ СПС
СКУПШТИНА ДОЗВОЛИЛА ПЉАЧКУ

стр. 55

ЦРВЕНИ ТЕРОР
СУЛУДИ МИР У ДОБРЕЉИМА

стр. 60 — 64

ЕКСКЛУЗИВНИ ИНТЕРВЈУ СА НИКОЛОМ БОЈОВИЋЕМ
МИНИЋУ ВРАЋАЈ МОЈУ НАРЕДБУ

стр. 66 — 71

ФЕЉТОН О ДРАЖИ МИХАИЛОВИЋУ
ЛАЖНИ СВЕДОЦИ ЗА ПРАВОГ ЋЕНЕРАЛА

стр. 73 — 77

СЛОБОДНЕ НОВИНЕ, СРПСКА РЕЧ

ИЗДАЊЕ СЛОБОДНИХ НОВИНАРА, ГЛАВНИ И ОДГОВОРНИ УРЕДНИК: Милослав САМАРИЋ, ЗАМ. ГЛАВ. И ОДГ. УРЕДНИКА: Богољуб ПЕЈЧИЋ, УРЕДНИЧКИ КОЛЕГИЈУМ: Вук ДРАШКОВИЋ, Милан КОМНЕНИЋ, Слободан РАКЕТИЋ, Дејан ЛУЧИЋ, Александар ЧОТРИЋ, ДИЗАЈН: Дејан ЂУРОВИЋ. САРАДНИЦИ: Љиљана ЈОРГОВАНОВИЋ, (ДЕСК), Славица ЛАЗИЋ, Раде ГРУЈИЋ, Љуба РАНКОВИЋ, Властимир ЂОРОВИЋ, Слободан ЕРИЋ, Бора ЂОРЂЕВИЋ, Ђорђе ВУКОЈЕ. АДРЕСА: Хотел „ЈУГОСЛАВИЈА“ (с. 879) 11080 ЗЕМУН, тел 011/600-222, факс 9979. ЖИРО РАЧУН динарски 60801-603-27562 девизни 60811-620-128-25731-7495633 са ознаком за „Српску реч“ РУКОПИСИ И ФОТОГРАФИЈЕ СЕ НЕ ВРАЋАЈУ. Штампана: ДП штампарија „БОРБА“, Косовска 26, 11000 БЕОГРАД.

КОЈИ КОМУНИ- ЗАМ ХОЋЕ ФИЛИПОВИЋ

Честитам „Српској речи“ што се доследно држи старог правила „аслушај и другу страну“, па уступа своје ступце и онима који друкчије мисле, по Волтеровом „не слажем се са Вама али ћу се до краја живота борити да слободно искажете Ваше мисли“ Такав став „Српске речи“ и СПО-а писци „писама“ треба да цене и да се одуже пишући истину и полемички културно. На жалост, неки тај став не умеју да поштују, чак га и злоупотребљавају, па се о људима који друкчије мисле изражавају исто онако како се о њима изражавала Југословенска Једна штампа свих протеклих 50 година.

Једно од таквих ружних писама је оно Радисава Филиповића у броју 4 „Српске речи“, писано, очигледно, у нападу беса у нестрепљивости и насловљено са „Лажете ...“ мислећи тиме на „Српску реч“. У читавом чланку се врело брани комунизам, а још врелије псује и пљује на све што то није: „тешко српском народу! Добио је још један лист чија редакција не зна ништа друго него да меле против комунизма“, па даље „на велико се лаже у прилог Драже Михаиловића“ „дрске лажи у корист четника“, „издајници свог народа“, па изрази: „преиспољна глупост“ и поново „лаж је..“ и т.д.

Иако је овај чланак само илустрација каквих нас све има, ипак ћу дозволити себи (ако се са тим сагласи редакција) да упутим неке примедбе на адресу писца овог писма. Прву, и најглавнију, да сва његова писанија „против Тита, Кардеља и остале дружине“ (иако он каже) не значе баш ништа за српски народ, јер се из садањег његовог писања види да је то била само борба међу комунистима (ако је уопште то била борба, ако није била мистификација). Тај господин се залаже за комунизам ни Титовски, ни Стаљински, а свет не познаје никакав трећи. Значи залаже се за неки непостојећи комунизам, поштени, како он каже. Ми, међутим знамо, да су сви комунизми, и у Русији, и у Југославији, Мађарској, Бугарској, Чехословачкој, Пољској, Ист. Немачкој, па у Кини, Вијетнаму, Кореји, Куби и т.д. били насилнички и привредно деструктивни. Друкчији комунизам постоји само у глави Филиповића. Ја сам сада у сумњи на који начин су његова писанија остајала без последица у време када је професор Михајло

Ђурић отишао на робију због једне поштене научне анализе предлога Устава из 1974 год.

„Лаж је да су Срби комунисти продавали Шиптарима Косово и Метохију“ вели Филиповић (и дабоме, само то тврди, али и не покушава да докаже). Е, ако то они нису, највероватније је да сам то чинио ја. У том случају се ја, ево, јавио стидим уместо Радисава Филиповића.

Филиповић протестује што у „Српској речи“ пише: „војска генерала Михаиловића била је једина која је бранила Српски народ“ Зашто му то смета, кад је са друге стране била усташка и партизанска војска. Усташе су имале своје јаме, а партизани своја „пасја гробља“; усташе су као власт убијали Србе, а партизанска власт је стрелјала грађане-Србе у смрт у Јасеновац, партизани су терали српску омладину у смрт на

т.зв. сремски фронт захтевајући од војно необучених младића да на Немце пуцају из стојећег става, да „не лијежу на земљу као кукавице“; усташе су се договарале са Немцима како да униште Србе, партизани су из заседа пуцали на Немце, намерно желећи да изазову одмазду 100 Србе за једног Немца. Свега тога што је било код усташа и партизана, код генерала Михаиловића није било. Он је Српски народ бранио чак и тако, што је (лично) пуштао на слободу заробљене младиће Србе — партизана. Генерал Михаиловић је пуцао на партизана само онда кад су они радили о глави Српском народу. Али, све ово је занешеним људима несхватљиво. Они знају само, као њихова заведена жртва Николетина Бурсаћ, да је „тако рекао комесар“

Дипл.инж. Сава МАКСИМОВИЋ Београд

О ПОЛИТИКАНСТВУ ГОСПОДИНА МИЋУНОВИЋА

Господин Д. Мићуновић је изабран за председника Г.О. Д.С. на Великој Скупштини „демократа“ 29. септембра ове године, одржаној у „Сава“ центру. Његова победа, за многе неочекивана, била је наизглед лака и убедљива. Потписник ових редова је присуствовао скупштини Д. С. и на лицу места се уверио у неколико вештих политичких дриблинга Драгољуба Мићуновића. У свом уводном реферату Д. Мићуновић је препуну салу „Сава“ центра подигао на ноге када је рекао да не долази у обзир да Д. С. изађе на изборе, уколико власт не испуни минималне и оправдане захтеве опозиције.

Али, не лези враже! После завршених избора и победе тзв. левог крила у странци, политички став Демократске странке се преобратио.

Најпре је Демократска странка одбила да потпише последњи апел српске опозиције и на тај начин је фактички иступила из демократске опозиције, да би Главни одбор странке издао тим поводом саопштење које се може тумачити како ће Демократска странка можда изаћи на изборе, а можда и неће. Већ сутрадан, демократе се селе из скромних просторија у Филипа Филиповића, у простране просторије Педагошке академије, чији су претходни станари, што је врло интересантно, из „Новог комунистичког покрета“ добили тим поводом отка.

„Политика“ и „Политика експрес“, гласила Слободана Милошевића, која до тада осим у негативном контексту нису ни спомињали опозиционе странке, наједаред почињу да хвале „демократе“ а Мићуновић се од скора котира као једини паметан и одговоран политичар у српској опозицији. На тај начин су срп-

ски болшевици ипак успели да нанесу штету, доскора чврстом опозиционом блоку странака, а незванично „трећа по снази“ странка у Србији загазила је сигурно у воде моралне колаборације. Сви су изгледали да ће Демократска странка уз још неколико тзв. малих странака дати своју част, углед и достојанство зарад неколико посланичких мандата, и тиме пружити прилику болшевицима да организују „своје“ слободне изборе. На жалост демократске Србије изгубљено је, ваљда не заувек, неколико челника Д. С. интелектуалаца првог реда и то у господи Пекићу, Чавошком Н. Милошевићу, А. Илићу, М. Божићу који су умиروвили свој ангажман. Поменути часници Демократске странке су и њени оснивачи, људи чија су имена у највећој мери допринела да Д. С. омасови своје чланство и стекне добар глас у Србији.

Од њих вештији и приземној политичкој комбинаторици вичнији људи, типа Мићуновића и Радета Стојановића, истиснули су поменуте часнике у други план и тиме је највише изгубила Демократска странка.

Доле потписани је био члан Демократске странке од самог почетка њеног рада. Последњи догађаји у тој странци су га из те странке сами по себи „избацили“ и он је пришао „жени“ коју је уствари све време и волео — Српском покрету обнове.

А тај СПО је поред болшевика добио још једног противника који га мрзи Демократску странку, леченог али неизлеченог болшевика Драгољуба Мићуновић.

Владимир М. ГАЈИЋ, члан СПО, Београд,
Господар Јованова 3

ДЕМОКРАТИЈУ ЧУВА ПЕНДРЕК

УПЛАШЕН сам да ће по злу познат комунистички режим после скоро пола века, заменити нешто завијено у нову фолију. Социјалистичка партија се толико грчевито бори да остане на власти, а ту комунистичку или како јој они променише име Социјалистичку партију створили на тај начин што су увече заспали као комунисти, а ујутру се пробудили као социјалисти.

Морамо се изборити да нас поново не огрне зло које нас је давило пола века под Брозовом диктатуром. Али, ти како себе називају социјалистима, под иконографијом Броза се заклињу у неке промене, у неке програме у неке нове Уставе и законе у шта не могу да верујем. Треба се свим средствима изборити да се не врати авет комунизма и титоизма.

Партија на власти опет прописује нови Устав, али ми смо тога имали и у досадашњим уставима, као на пример слобода штампе, па уколико је неко одлучио да напише штампи о некој неправди то му није објављено. Тада је, такозвана, наша милиција ишла трагом писма, јер су је тамо упућивали моћни. Запамтићемо ако садашња партија остане на власти ту демократију. Проповедају слободу збора и договора, а пендрече.

Преварени смо још једном и то овог пута на брзину, јер смо били жељни слободе. Поверовасмо али се преварисмо, јер опет је у питању борба за власт, за фотељу, за модеран стан и добру плату, а то што је из дана у дан све већа беда и сиромаштво, они који обећаше боље сутра, они то и доживеће.

Намућени народе, поведимо рачуна да не доживимо поново трагедију. Тај нови Устав Србије је толико демагошки и толико сличан досадашњим, да би га по сваку цену требало бојкотовати.

Смешно је када се у новом Уставу говори о неком самосталном судству, а суде породична већа састављена од оца адвоката туженој страни, чија ћерка ради у суду, а муж јој је председник суда. То господа комунисти називају самосталним судством.

Да ли господин наш владајући Србијом сматра слободним судством и људским правом, правном, Уставном и законском заштитом и то када један човек који има цео породични тим у суду у Санџаку, а то место је Нова Варош, а стари обичаји. Е, у том месту и то под сада новим владајућим владаром и владом, човек који има зета лекара, таста адвоката, свастик у суду у суду у наведеном месту, а пашенога председника суда, који је уједно и истражни судија. Али тај човек може да се напије на рођендан свог детета и да после у пијаном стању превози зета лекара из истог места, а по повратку убије две жене, трећа остаје доживотни инвалид. Али ништа за то, јер одмах стартује породични тим, па зет лекар свог шурака упућује у неку психијатријску болницу и то у главни град Србије и Југославије да се тамо наводно лечи јер је оболео и

неурачуљив. Тест адвокат, брже боље сачињава свој породични тим, јер му у Општинском суду у истом месту ради ћерка као судија, а зет, муж судија ради као председник Општинског суда и истражни судија у истом граду.

Шта се даље дешава: медицинска установа која је лечила и починитеља дела назвала болесним и неурачуљивим, уместо пијаним, па за два људска изгубљена живота и две повређене особе добија минималну условну временску казну. Али, обољење и неурачуљивост не сметају да се врати и то убрзо на редовну дужност.

Ето, то је наше независно судство. Немате се коме обратити, јер ако се обратите као грађанин Републичком секретару за правосудје, тај неће на представку (притужбу) ни одговорити, а о неком предузимању мера нема ни говора.

Видим да постоји и нека нова странка за заштиту људских права, али због преширок демократије коју смо добили од владајуће партије СПС, не знамо ни седиште те нове партије.

Ако неко из опозиционих партија зна где је седиште и ко је то тело које се у опозицији бори за људска права, нека се заинтересује за овакве ствари и догађаје попут овог који сам описао и многих других који се и сада у демократском друштву под владајућом СПС догађају. Али, они се за то не брину, јер људска права, људске судбине и неправде које чине државне и судске институције, њих не интересују.

Хренислав СОВРЛИЋ, Краљево

ЈАЧИ ОД ЗАБРАНЕ

У информативним емисијама ТВ Београд нас је 25.09.1990. информисала о протестном скупу и ултиматуму СПО Скупштини Србије. А, то је, уствари, захтев за функционисање правне државе Србије.

Био сам на том скупу и тражио као и сви остали да лист „Српска реч“ доспе у киоске. Тражили смо и тражили да се поштује највећа судска инстанца у Србији — Врховни суд Србије, који је ослободио „Српску реч“.

Гледајући све емисије, добијам утисак — историје се понавља.

Не тако давно, хиљаде и хиљаде радника је заустављало машине да би нашег великог вођу, нашу љубичицу белу (црвену), дочекивали на улицама, не штедећи дланове и грла у знак подршке за „добро“ обављене послове у Азији, Африци, несврстаним и другим цихад државама због којих ћемо дуго испаштати. А, 25. септембра хиљаде радника је зауставило машине да да подршку председнику СПС и изрази осуду СПО чији је председник, са својим члановима, тражио да се поштује правна држава и ослободи „Српска реч“.

Машине су заустављене да се не чита „Српска реч“ и да се не чују речи Вука Драшковића које упозоравају да се у земљи Србији вију застава црних орлу-

ПИСМА

шина, цихадовог полумесеца и шаховница.

Обушављен је рад у многим фабрикама да се осуди СПО и Вук Драшковић и да се подрже они који ће нам сутра рећи да није све црно већ црвено.

У сваком случају радницима није било лоше: одмарали се сат или два, попили кафу и мало плескали и девиза — боље цабе седети, но цабе радити егзистираће докле год КРСТ не сахрани петокраку.

Божидар МЕДЕНИЦА Београд

КОМУНИСТИ У КОЖИ СОЦИЈАЛИСТА

Ти људи или нељуди, то нека оцени свако према чињеницама, не само од 1945. године, већ много раније, још од 1935. године за главну своју активност одабрали су пут усмерен на — узурпацији власти, туђе имовине, туђе слободе, права на слободу речи, удруживања, мишљења, деловања, вероисповести, право на сопствену историју, традицију, културу, пре свега у односу на Србе. Они су, почев са Мошом Пијаде који је још 1936. године пактирао са усташама ради ломљења српске кичме тј. српске православне цркве, систематски уништавали и скрнављивали све што је српско. Српску историју, културу, традицију, језик, писмо (азбуку), културне и историјске споменике — духовно религиозне и световне и др.

Ноте њихове музике, а трају више од шест деценија, компоноване су тако да подцењују и обезвређују све патње и муке српских војника и њиховог руководства из I светског рата, укључујући ту српско турски рат 1912. године, српско бугарски рат 1913. године и све четири године рата српске војске са Немцима, Аустријанцима и Мађарима.

Комунисти ниподаштавају све муке и патње пробоја солунског фронта и све оно најплементитије што су Срби учинили за Југославију и остале њене садашње народе коју су седели скрштених руку, а неки и помагали српском непријатељу. Све свете жртве и борце, мртве и још понеког живог, комунисти су стрпали у њихово комунистичку врећу коју су назвали солунаштво.

Сви напори и жртве, углавном, само Срба, њиховог војног и политичког руководства и пок. Краља Петра I и Краља Александра I ујединитеља Југославије, за ослобођење Србије и свих Срба и њихово међусобно уједињење на целој територији Југослави-

је, па и уједињење са другим који то баш и нису заслужили, да им Срби поклоне слободу и уједињење са другим који у једној држави, толико су омаловажени и злонамерно третирани да Срби испадоме кривци, мада сви ови други не би ни имали слободу да им је Срби нису на тањиру даровали. Ето, тако ти Срби и њихово руководство комунистима нису ваљали. Није комунистима било по вољи што су сви Словени Југославије уједињени. Ово произилази из тога што су комунисти већ одлуком у Јајцу, где се састао како неко рече на Телевизији одређени број терориста, раскомадали Југославију и остварили свој предратни циљ. Догурали су Југославију до распада. И сад настаје — мерење. Ако су они што су створили Југославију, по речима комуниста, реакционари, мрачњаци и сл. какви ли су тек и шта су онда комунисти који су ту с муком створену Југославију потпуно подрили, упростили.

И сад, кад је под притиском светских и европских збивања и јавности и за Југославију обавезно да се одрекне комунизма и тоталитарног политичког система, сад су тек комунисти „добровољно“ одлучили да прво промене длаку (не и ћуд), и свим силама „пораде“ за демократију и вишепартијски политички систем. Они су то „одавно хтели“ али се нису сетили, јер су били заокупљени славопојнама Јосипу Броз.

Сад су комунисти, пошто су се брзо сетили демократије, после саега 45 година „светле“ владавине, први за вишепартијски систем, сад препоручују коректност и ред на опозиционим скуповима, хоће поштовање етике, достојанства и сл. Хоће то сад комунисти, а у кожи социјалисти, тј. људи који су 50 година (још од 1941. г.), све радили мимо реда, закона, мимо морала и етике, скривајући све што је свето у демократији. А, то су слобода, приватна имовина и конкуренција. Хоће ред они који нису поштовали ни један сопствени устав и закон, ни свој суд, па чак ни свој „морал“. Нису поштовали достојанство човека, породице, слободу... И данас, иако је позитивна пресуда о првом броју „Српске речи“ извршена и донета од стране Врховног суда Србије, тај часопис је све до скоро био под ембаргом баш „најупорнијих“ бораца за демократију — комуниста. Они додуше врло радо желе вишепартијски систем, али такав да они остану и даље сами на власти. Они су за слободне изборе, али да сами пребројавају гласове.

Ти комунисти, тј. „крем“ наше Србије воли све друге опозиционе партије, али имају једну малу замерку. А то је — те опозиционе партије треба да оснивају и региструју деца из обданишта, а не одрасли. Али ако то већ чине грађани, они треба да се понашају као деца из обданишта тј. да иду на излете да беру цвеће, а не да својом галамом пред скупштином Србије буде заспале учеснике седница.

Но не треба се бринуту. Ускоро је донет нов, по ко зна који устав по мери комуниста. Изборни закон биће исти такав. И, ето демократије? Да не бих претерао завршававам народном изреком која каже — шта ко зна то и ради. И на страну све. Сан смо све доци шта су све комунисти урадили и шта су од Југославије и Србије направили. И „тешко“ је погодити да ли они знају или не знају да раде. Зар их није срамота? Није. Они не знају за срам и стид. Још имају обрара да се отимају за власт.

Момчило ШТУЛИЋ
Београд

ПОД ТЕРЕТОМ ТУЊИХ ГРЕХОВА

Дуго гледам, слушам и читам, па бих желео да искористим прилику (ако ми је дате) да нешто и кажем. Имам 24 године, студент сам, апсолвент на машинском факултету, осуђен да грехе многих испаштам заједно са својом генерацијом.

Нећу говорити о томе да не могу добити посао, нећу говорити да су плате испод сваког минимума и да дирају у достојанство човека, нећу говорити да никад не могу купити стан, нећу говорити да не смем ни размишљати о породици. Говорићу о нечем другом. Писаћу вам поштовани читаоче о проблемима нашег друштва, онаквим какве их ја видим.

Живим у вишенационалној заједници, што би да је среће требало да буде изузетна предност. Међутим, шта се догађа?

Изборили смо (су) се за овај несрећни социјализам, а и сам корен речи нам говори шта је то — социјала.

Изборили смо се за самоуправљање, што представља врло успешан инструмент преношења одговорности са јединке на цело колектив и ништа више што би било вредно помена.

Изборили смо се за друштвену својину. Молим Оскара Ковача да ми одговори шта је то, кад се он тако упорно бори за њу. Каква је то својина, и ког и чијег друштва? Замолио бих га да ми дефинише тај недефинисани појам. Рећи ће то је својина целог друштва, што би рекли то је својина владајуће партије. Бар да је целе партије, а не појединца у њој.

Изборили смо се да нема капитализма, да нема експлоатације. Баш дивно, Богу плакати. Код нас је експлоатација највећа, најперфиднија и у свом најгорем облику. У капитализму, како кажу, експлоататор је један, а то је капиталиста. Код нас — доброг радника, мајстора експлоатишу почев од чистачице преко огромног броја нерадника у предузећу и администрацији до општине, републике до гломазног федералног апарата.

Изборили смо се за братство и јединство. Изгледа на нам од тога остаје само братство и братство. А, због чега и ко је томе крив? Криви су Господа и Другови. Није крив радник, сељак, дете. Господа и другови су довели земљу у дубоку економску кризу, како и на који начин — то сви добро знамо. Једини начин да избегну гнев гладног народа био је да понушају да скрену његов поглед са својих двораца, јахти и ловишта. Желели су и нажалост успели да човек не гледа у свој презан џеп и у другарске и господске дворце, већ да гледа и мрзи комшију и да мисли да му је он за своју беду крив.

На ту карту господин Туђман је добио изборе, на ту карту ће покушати друг Мило-

шевић да учини исто. Било би смешно да није жалосно.

СПС каже да је опозиција крива за националистичко живљавање појединца широм Старог Раса (Саваца), а заборавља да је она увек била и сада је на власти. Кажу треба им устав, кажу опозиција је против Србије, против српског народа, а не дају да опозиција каже шта хоће и шта жели. Тардоглаво намећу своју вољу и неће да схвате да је време самозваних богова прошло. Настоје на сваком месту у свакој реч омаловаже опозицију. Настоје да игноришу све захтеве опозиције.

У Т. Ужицу СПС окупи стотинак пензионера у позоришту и то је ударна вест у ТВ дневнику, праћена сликом. После неколико дана и испред позоришта на тргу окупи се 35—40 хиљада грађана, а на телевизији и у штампаним речима о томе. Ко је то себи узео за право да игнорише 40 хиљада људи и некав је морални лик тог човека? Сматрам да свих тих 40 хиљада грађана с пуним правима могу да не плаћају ТВ—претлату.

Док сам био дете, у другом и трећем разреду основне школе, сећам се у кући на зиду била је икона Светог Николе. Тада су моји родитељи уместо ње окачили Титову. Прошле године је Титова слика скинута, уместо ње је постављена Милошевићева. Одавно сам негодовао због тога, али то ме ни родитељи нису уважавали. Тита сам престао да волим када ме је учитељица изгрдила што нисам знао како се звао пас који је помогао да прохода. Милошевић је негрешито што је прихватио да буде на челу комуниста. Када сам видео да не могу да убедим родитеље да икону врате на своје место хтео сам да скинем Милошевићеву слику и на њено место вратим Светог Николе. Тада ме мајка гађала драетом и запретила да ће ми главу разбити и да ће ме тужити (не знам коме).

Е, па доста ми је идеологије због које је брат брата убијао, отац сина клао, брат сестру вешао. Доста ми је, богова због којих мајка сину хоће главу да разбије.

На крају, опоменуо бих опозицију да комунисти имају два цокера, једног у руци (средства информисања) и другог у рукама (архиве које већ увелико пречешљавају спремају за предизборну кампању). Не бисмо изненадили ако би покренули судски поступак против Фадиља Хоће тамо негде пред изборе.

Душко Лујић
31325 Бистрица на Лиму

КАДА ДО ИСТИНЕ

Данас кад се много пише о људима из другог светског рата, расправања ко је шта био и шта је ко радио, желим да дођем до правог сазнања о личностима који су управљали судбином народа, пре, за време и после рата. Али још више желим да дознам праву истину о страдању људи који нису велики, али за мене јесу, јер ми је то родбина, а изгинули су по мом мишљењу сасвим недужни. Мислим недужни, пошто нису изгинули у борби. После рата није било суђења, већ су обојице изведени из куће и стрељани.

ПИСМА

вокат у Београду и имао је канцеларију у Пашићевој (сада Нушићевој) улици бр.6. Живео је са мном и мојом ћерком и сином. Припадао је пре рата Радикалној странци. За време рата 1942. и 1943. године 2 пута је хапшен од стране Немаца, а последњи пут је провео у затвору неколико месеци када је испитиван да ли је одржавао везе са покретом ДМ, па пошто за ово нису имали никаквих доказа, коначно су га пустили. Када су дошли Руси са партизанима 1944. године у Београд, није се бојао, већ је дочекао Русе и чак их доводио својој кући. Међутим, 10 новембра 1944. године дошла је ОЗНА у кућу и одвела га. У затвору је био са Григоријем Божовићем, књижевником и Душаном Јанковићем, новинаром, рођеним братом Милке Минић.

Са својим супругом нисам имала никакве везе, нити сам могла да му шаљем пакете. Дана 4. јануара 1945. моја ћерка одлази у Ратнички Дом код неког судије Станковића да се распита за оца и овај јој је рекао: „Иди у Ђушину улицу, тамо ћеш видети оца“. Истовремено је тражио да му ћерка да адресу, а он ће да пошаље писмо мени да ме обавести о пресуди. Међутим, у Ђушиној није било мог супруга, а ја сам сутрадан добила од тога судије Станковића, потписано од неког Стојановића, најкраће могуће обавештење да је мој супруг Стеван Поповић осуђен на казну смрти 2. јануара 1945. и стрељан 4. јануара и то без икаквог објашњења.

Овај Станковић био је касније судија Савезног суда. Заједно са поменутиим Стојановићем, послали су из собе у којој је био мој муж 500 људи у смрт и то све интелектуалце, лекаре, адвокате, инжењере, новинаре, апотекаре и др. Спасео се једино адвокат Драги Герасимовић и то на неку интервенцију. Он је причао да је ноћу између 3. и 4. јануара 1945. МИЛОШ МИНИЋ лично извео из собе мога супруга, Григорија Божовића и свога шурака Душана Јанковића које је вређао и псовао. Несретни Душан Јанковић, рођени брат Милке Минић, био је новинар који је уређивао „Мики Мауса“ а за собом је оставио малу девојчицу и супругу. Његова сестра Милка Минић у Чачку је 6. јануара 1945. одржала митинг на које је рекла да је она лично наредила да се убије њен брат, јер је уређивао „Мики Мауса“ за време окупације, док се она борила у шуми.

Пошто је мој супруг Степа овако без икакве кривице и без скрупула убијен, мој син Војин није могао ово да преболи и као 21-годишњи младић дошао је на идеју да мора да бежи из своје рођене земље. То је навело њега и још тројицу другова: младог Душана Ристића од 17 година, брата му Димитрија Ристића од 19 година, обојица синови индустријалца Драгог Ристића из Ниша, као и Миливоја Луковића да ступе у везу са једном групом људи, за које се испоставило касније да представљају пљачкашку банду по-

Прво су му скинули одело и чизме, па га натерали да обуче неке дроњке. Питам се какав је он злочин направио да заслужи смртну казну. Јер се није никад борио против четника. Његов отац од тада није ишао нигде, живео је са породицом код куће. Али 1942. године, чини се да је био новембар, четници су дошли једне ноћи извели га поред куће и заклали. Тада се причало а је то био одред Кесеровића. Значи Саву су заклали зато што му је син био партизан који је мобилисан да би се борио против окупатора.

Молила бих да ми неко одговори чиме су заслужили да буду стрељани и један и други. Посебно ме интересује ко су били четници који су Милијана стрељали и по чијем наређењу.

Дривка КАРАЋАНЦ
БЕОГРАД

ЗЛОЧИНИ ОСЛОБО- ДИЛАЦА У БЕОГРАДУ

Преко Омладинског студија Радио Београда имали смо прилике у неколико емисија да слушамо сведочења разних грађана Београда о томе како су се понашали комунисти када су дошли у Београд октобра месеца 1944. па и касније током 1945. године. Може се слободно рећи да су терор и убијања невиних грађана Београда током првих 7-8 месеци, без икаквих суђења, били таквих размера да је немачка окупација била бледа слика ових зликовачких оргијања и самовоље комуниста. Српски народ прогоњен и убијан за време окупације кроз логоре Сајмишта, Бањице и Маутхаузена, имао је сада да плати крвави данак Јосипу Броз и његовим српским јаничарима због своје приржености националном покрету за време рата. Масовна убијања, или појединачна по препуним затворима, без икаквог суђења, или са наводним „суђењима“ по комунистичком рецепту, били су један од начина истребљивања грађана Србије који нису били у партизанским редовима, док је српска омладина плански подвргнута масакру кроз легалну форму Сремског фронта, без претходне обуке.

После 45 година бола и пребола за мојим сином и супругом које су зликовци убили на правди Бога без икакве кривице, смогла сам снаге да себи на неки начин олакшам тако што ћу изнети њихову несретну судбину, коју су доживели од наших ослободилаца партизана.

Мој супруг Стеван Поповић био је ад-

Описаћу догађаје онако како их се ја сећам. Наиме ради се о Сави Пауновићу и његовом сину Милијану из Балуге код Чачка. Не сећам се месеца али била је 1941. год. када су четници и партизани водили борбу против Немаца, да би заузеле Краљево. Мој ујак Саво Пауновић (41) и син му Милијан (18) нису били опредељени ни за једну страну. Али било је наређење у околини Чачка да сви обвезници морају у борбу против Немаца. Партизани и четници наизменично по 15 дана да је све једнако ко ће се где пријавити. Сви Пауновићи су приступили четницима, па и Сава и његов син Милијан. Као младић пошао је у партизане, у договору са оцем. У међувремену дознала сам да је дошло до сукоба између четника и партизана.

Ја сам као седамнаестогодишња девојка живела код Јавора, село Лепојевићи. Првог дана новембра 1941. год. мој отац Сима Корићанац рекао је мојој мајци да спреми ручак за штаб војводе Боже Ђосовића „Јаворца“. Ако се не варао то је био 1. новембар — дошао је Божов одред у наше село. Ми смо спремили ручак за штаб, остали су се распоредили по селу. У штабу је био неки Живко Мрњачевић, жандармеријски поднаредник. Он је рекао моме тати да ће доћи тога дана делегација из села Кладница муслимана, пошто се преговара између „Јаворца“ и Кладничана да не предају оружје. Тако је било. После ручка је дошла делегација из Кладнице, то су били најугледнији и најпоштенији људи. Договор је био да од сутрадан у 7 сати дођу Кладничани у Калипоље где ће доћи четници да би им муслимани предали оружје.

Те ноћи село је било пуно четника. Ми смо имали на располагању два подрума за спавање, а остале просторије су запосели четници. У једном подруму је спавао стриц за женом и петоро деце, а у другом отац, мајка и нас петоро деце. У неко доба ноћи куцнуо нам је на врат један штабовац и отац му је отворио. Овај четник је питао да ли моја мама има братаца Милијана, који је требао доћи код нас а отац је одговорио потврдно. Каже он је пошао код вас, од Ивањице је ишао пешке, и кад је изишао из шуме испод Јавора пресрела га је наша патрола и када су му нашли петокраку у реверу они су пуцали, али су га ранили у главу и он је пао онесвесан. Кад се освестио пошао је према нашем селу. У први сумрак стигао је изнад села. Опет га је зауставила патрола и одвела војводи Божи. Боже је наредио те су га превели и рекао да га доведу до нас. Ја и мама смо изашле и увеле га у зграду где су спавали неки из штаба. Мама је замолила једног од њих да уступи кревет Милијану, а он да легне на душек који смо ставили на дугачак сто.

Изјутра рано муслимани су изашли на договорено место. Четници су се припремали да пођу код њих, али у том трену партизани су их напали. Водила се жестока борба, четници су се удаљили према Јавору. О исходу борбе не знам ништа. Муслимани су се разишли. Поподне је стигла група четника и одвела Милијана. Изјутра смо га нашли мртвог.

везану са Озном, који су од њих узели новац, златнике и друге драгоцености да би их снабдели пасошима и тобож омогућили прелазак границе легалним путем. На дан 27. априла 1945. године повезли су их аутомобилом наводно на аеродром, а уствари у Озну, где су после неколико дана вероватно убијени, без икаквог суђења.

Иако смо ја и моја ћерка виђали сина на прозору зграде у Симиној улици, а виђали су га и други људи, Озна никада није признала да су они уопште били затворени. Пенезић Крцун није хтео ни да ме прими на разговор. То је био метод ОЗНЕ, да се особе за које се сматра да нису пријатељски расположене према партизанима, а немају никакве кривице да би биле суђене, једноставно убијају или нестају без трага и гласа.

У овом случају млади људи су намамљени да буду опљачкани, а потом убијени. Иако смо ми били обелоданили имена чланова ове Ознашке-пљачкашке банде, њима се ништа није десило и они су мирно наставили да шетају Београдом. То су били следећи:

Миро Бијанки, службеник ЈРБ-а
Бошко Лазаревић, ташнер из Нушићеве улице

неки Марко Марић, бивши судија
неки Лаза Штофер и
један виши инспектор ОЗНЕ.

Тако су комунисти поред тога што су убијали невинне жртве, истовремено исте и пљачкали.

И поред тога што је прошло 45 година од када су ми уништили породицу, још увек сам потресена и једино што желим јесте да се сазна истина о њиховим зверствима, а не да се и даље представљају као неко „најхуманије“ друштво. Ја, као и хиљаде других мајки и сестара у Београду, осетили смо то хумано друштво као најцрње друштво које се може замислити.

Зато ћу бити захвална Вама ако ово објавите.

Јулијана ПОПОВИЋ, Београд

ЗБОГОМ ЛИСТУ „ПОЛИТИКА“

Господо уредници „Политике“, пошто сте прво објавили фалсификат („црквена општина тужи лидера СПО“), и касније, приликом објављивања демантија, показали сте сву своју некоректност. Из демантија избацујете део текста („нетачне, бруталне и увредљиве

реченице“). По којем критеријуму ви сада одређујете тачност нечијих тврдњи и одакле вам монопол на истину? Кад сте већ објавили фалсификат, мислим да је основни ред да се деманти и пренесе у целини. Затим, и сам наслов је некоректан („СПО пориче тврдње црквене општине“). Не ради се о томе да СПО пориче тврдње црквене општине, већ СПО и црквена општина заједно поричу нешто што сте ви објавили, а тиче се и једних и других.

Ово је само један пример непрофесионалности, некоректности и примитивизма који су чести у вашем раду, што мене као читаоца и грађанина који није члан ни једне странке, вређа. Због тога, од данас престајем да будем читалац „Политике“.

Збогом,

С. ПЕШИЋ

КОЈИ САВЕЗНИ- ЦИ?

Када је 22. јуна 1941. у недељно јутро избио рат између нацистичке Немачке и болшевичког Совјетског Савеза тада угледни (а сада купљени од стране усташко-шпатарске мафије) „Тајм“ је писао: „Као два огромна праисторијска чудовишта која се дику из мочваре, полуслепа и дивља, све велике тоталитаристичке силе света кренуле су да растргну грла једна другој.“

Ово је буквалан превод текста, помало неприлагођен нашем језику. Текста, који ме увек када га се сетим (а до истог сам дошао тек пре неких осам година) баца мислима у онај дивни пролећни дан 27. марта 1941. када сам као једанаестогодишњи дечак са масом људи изашао у ул. Краљице Марије (сада улица 27. марта) да прославим прелаз Југославије на страну савезника.

Којих савезника?

У мислима се враћам у тај паклени део детињства и дечаштва (а пакао се за Србе наставио и до данашњих дана) како сам белогрло кретања фронтана на атласима (још их чувам) и патно због наших савезника који су гинули по фронтонима и градовима од бомбардовања.

Којих савезника?

Је л' оних савезника због којих радосно истрчах на улицу на Ускрс 16. априла 1944?

Је л' оних савезника који нас увалише у чељусти болшевијизма, а сада нас пред целим светом оптужују да смо баш то.

Је л' оних савезника што своје савезнике на превару разоружаше код Палманове, закључаше у сточне вагоне и као стоку испоручише зликовцима да их везане жицама стрељају и побацају у јаме код Кочевског Рога?

Је л' оних савезника који се залажу за „права“ Шпигтара и хвале демократију и слободу у Хрватској и Словенији?

Па, ко нам је онда био највећи непријатељ од свих непријатеља које смо имали? Пазите, питање је прецизно! Ја не питам ко нам је био пријатељ, а ко непријатељ. Ја питам ко нам је био највећи непријатељ?

Споменућу ускрс 1944. Од тада живим под опсесијом да се расветли један од најгнуснијих злочина у прошлом рату, укључујући обе зараћене стране.

Зашто тврдим да је то један од најгнуснијих злочина у прошлом рату? Зато што је дивљачки бомбардован незаштићен народ од стране својих савезника, због којих је себе разапео на крст да би пришао савезничкој страни.

Оправдања за ове злочине (сада пишем у множини јер их је било више у периоду април — октобар 1944. а разорено је више градова: Београд, Лесковац, Подгорица, Никшић) су управо смешна.

„Немачки војника је било по свим окупираним градовима, па је нормално...“

Ја не знам да ли је и један немачки војник погинуо у Лесковцу или Београду, па и маца био око 5000:1. Но, ако бисмо ову „тезу“ мало боље сагледали онда смо генерала А. Лера осудили на правди Бога јер је у Београду 6. и 7. априла 1941. погинуло много југословенских војника и pilota.

Много сам радио на томе да дођем до конкретних доказа да је Јосип Броз издао наређење (захтев) за овај злочин. И ако су апсолутно све индиције везане за њега и његов покрет конкретних доказа нема.

Индиције су следеће:

1) Бомбардовани су само српски градови,
2) Бомбардоване су и колоне Југословенске војске у отаџбини које су биле у повлачењу.

3) Изузев 18. маја сва бомбардовања су вршена дању и по лепом, ведром времену. Само 18. мај је био облачан, па о неким грешкама не може бити ни речи.

4) Ако се погледа план тадашњег Београда види се да је први тепих бомби захваћено сам физички центар Београда. Тај први тепих је кренуо од ул. Станка Врза, дакле од саме ивице Новог гробља, ако се занемари паралелна улица Светог Николе, па све до ондашње кафане „Каменовић“ (сада радња „Три чекића“) код Вуковог споменика.

Сутрадан је страдала највише Дринчићева улица и околине.

Наравно оаде простор не дозвољава да се наброје сви разорени локалитети бомбардованих градова.

6) У књизи „Слобода или смрт“ Радоја Живана Кнежевића у поглављу „Ваздушни терор над Србијом“, на странама 306 до 308 постоји опис сцене у којој бригадир Маклен са једног брега два-три километра удаљеног од Лесковца посматрао „беле куће Лесковца под топлим јесећим сунцем“. Био је то 6. септембар, Краљев рођендан, а господин Енглез је био у друштву Коче Поповића и партизана. Трудно се „да мисли на немачки гарнизон (где ли је био? м. ж.) а не на живаљ малих сељака, трговаца, железничких радника, жене, децу и старце који ће у том тренутку...“

„Ломљава нам је ужасно парала уши, а и партизани су изгледали потиштени.“

Господин Маклен и другови партизани су имали радио станице — одашиљаче — и могли су да јаве Вилијаму Елиоту (вицеадмиралу, команданту балканског ваздухопловства — Британцу иначе) да од неке немачке војске у Лесковцу нема ни помена.

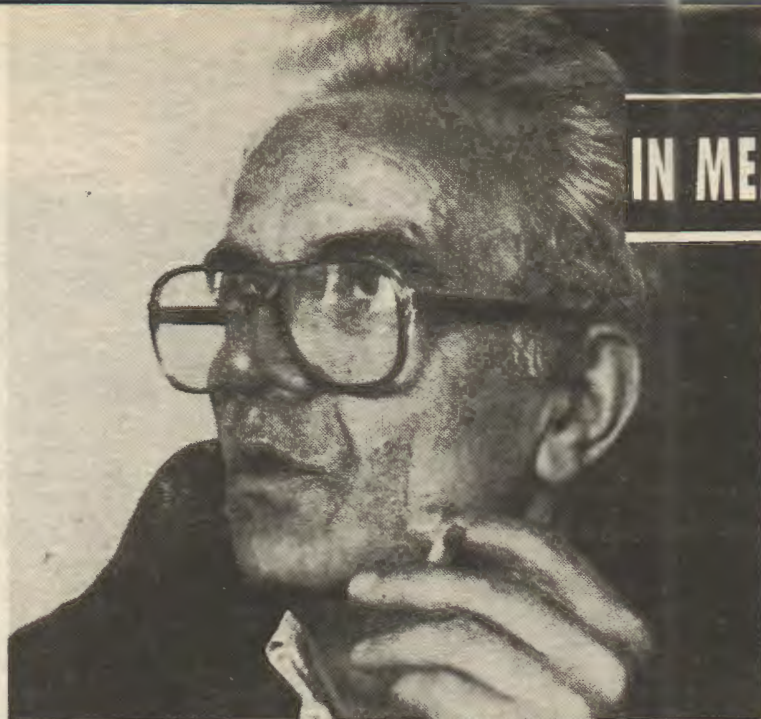
Ипак један траг постоји. Траг да се ипак дође до Ј. Броза и његове организације. То је Ђорђе Пескаревић са станом у Кининској улици бр. 5 у Београду.

Он је био члан комунистичке партије и уочи бомбардовања нас је опоменуо да ћу на Ускрс да нас савезници заспу бомбама.

Он је дакле знао. Како? Само тако ако су организација којој је припадао и њихов вођа били умешани у овај тешки злочин изврши над српским народом.

Милутин ЖИВКОВИЋ, дипл. инж
Београд 11000

IN MEMORIAM

НЕПРОЧИТАНО ПИСМО

Драги Душко,
Нећу да Те заводим лажним
надама, јер бих, први пут от-
кад се знамо и другујемо, Те-
би, апостола Истине, подмет-
нуо неистину.

Хоћу, међутим, да Те подсетим на
речи које си изговорио пре скоро две
деценије и које си, можда, у овој нево-
љи заборавио: Лека нема ничијем живо-
ту, јер се сваки и свачији живот оконча-
ва!

Хоћу, истовремено, да кажем и не-
што своје: Дужина и вредност живота
не мере се брјем проживљених година
већ тиме како их човек испуни.

Ти си живео часно и јуначки. Бирао
судбину, изазивао је, чикао силне, при-
мао ударце и узвраћао, вазда био она
„воћка чудновата“ која се не може сло-
мити. Страдао си много, стално, али ни-
кад у зловремену општег пужења и по-
грљености ниси пузио ни био погр-
љен.

Смео си, увек, што смеју само ретки,
изузетни. Као млади новинар „Борбе“,
онда када је „Борба“ била гласило (ор-
ган!) Ка-Пе-Јота, први си уреднику на
сто треснуо рукопис о нашим Гулазима,
о Билећи и Голом Отоку. Спреман си
био да и Тебе пошаљу тамо Где Треба,
како би рекао Војнович.

Међу првима си загризао у ратна „ле-
ва скретања“, односно ратне злочине
партизанског победника, први начео
култ Јосипа Броза, и то као уредник „Ко-

муниста“ и за живота Великог Инквизи-
тора.

Први си новинар који се 1968, на
Подвожњаку, придружио побуњеним
студентима Београда, први си новинар
„Комуниста“ који је написао и потписао
да је комунизам превара, први си нови-
нар „Комуниста“ који је бацио црвену
књижицу и затражио да се, те и такве,
стерилне и непоштене, скупе и штетне,
новине укину. Први си уредник „Кому-
ниста“, а мислим и једини, који је отпуш-
тен са посла, изјурен на улицу.

Кад је, пре две године, готово сва
Србија у заносу клицала новом Вожду,
мислио си и говорио и писао (наравно,
овде те нису објављивали) друкчије,
опет примао батине и опет био усамљен.
Прво опозиционо семе у Србији, друш-
тво „Солидарност“, Ти си посејао.

Док су Црногорцима давали станове
и мито свакојако да не буду Срби, Ти си
своје српство нарочито истицао, а кад
су Ти, недавно, донели да потпишеш не-
какву непромишљену петицију о укида-
њу Црне Горе одбио си и рекао: „Срби
јесмо, ничији срез нијесмо“!

Својих 59 година испунио си чојством
и јунаштвом. Да ли би се мењао са не-
ким ко је век цео потрошио на колени-
ма? Знам, добро, оне Његошеве да и
част и брукка живе довијека.

Смрт је надмоћна над људима, али
немоћна пред људским траговима.
Онакви какви су, они остају. Они, једино,
и остају.

Скратили су Ти земаљске дане, али
Ти си победио. Руши се ружни свет про-

тив кога си се борио. Неки од Твојих
прогонитеља се већ кају, неки живе у
страху, неки од стида ускоро неће моћи
међу људе. „Комунист“ више не излази.
Нема КПЈ, нема ни СКЈ... Надживео си
их и победио, Душане.

Човек мора, често си говорио, вазда
бити јачи од себе, хтети више него што
може и смети више него што сме. Радо
си понављао ону реченицу свих вечитих
младића и романтичара: „Бити реалан,
то значи стремити немогућем“!

Како си говорио тако си и живео.
Презирао си догме чак и у шаху и пре-
ферансу. Ниси предавао партију ни кад
си био слабији за даму, а са четири, са-
мо четири поена у руци враћао си ре-
контру!

Изгубљених позиција ни лоших кара-
та за Тебе, драги Душко, никада није би-
ло. Нема их ни сада. Животом си вратио
реконтру болести и, веруј, овог пута са
најјачим адутима. Смрти нема, ако је жи-
вотом побеђена. Ти си то успео!

П. С.

Писмо ово срочено је 25. октобра
увече (написао га је књижевник Вук
Драшковић), а изјутра, 26. октобра, не-
суђени прималац је умро. Новинари
окупљени на његовој сахрани предло-
жили су оснивање једног Фонда, из кога
би се, сваке године, 26. октобра, храбр-
им и поштеним, а најбољим, новинар-
ским текстовима додељивала награда
„Душан Богавац“. Уредништво и редак-
ција „Српске речи“ подржавају тај пред-
лог и Фонд ће новчано да помогну чим
буде основан.

1. Поглед на велику дворану Сава — центра непосредно пре почетка Сабора СПО /снимко: В. Ранковић/

СВЕТСКИ САБОР СРПСКОГ ПОКРЕТА ОБНОВЕ

ОТАЏБИНА ЈЕ ПРОБУЂЕНА

Вук Драшковић ће и надаље бити председник Српског покрета обнове, а уколико странка изађе на изборе, и њен кандидат за председника Републике Србије. Овако су, огромном већином гласова одлучили учесници првог Светског сабора СПО, на дводневном заседању у београдском Сава центру. Изабрана је и централна управа, десет потпредседника а председник Извршног одбора биће Милан Комиенић. Једним од најважнијих момената овог окупљања, свакако се може сматрати и усвајање 'ДЕКЛАРАЦИЈЕ О НАЦИОНАЛНОМ ПОМИРЕЊУ' и осталих докумената којима се потврђује истрајност у основним стремљењима Покрета.

Оваквом, мора се рећи, очекиваном исходу претходила је исцрпна дебата која је на моменте својим полемичним, духовитим, дирљивим или пак ексцесним тоновима подсећала на британски или неки други парламент демократске и цивилизоване земље. Срби из отаџбине, европске, америчке, канадске и аустралијске дијаспоре, других странака или припадништва, њих око четири хиљаде, својим изузетним пона-

● Било је то свејеврско богослужење и родослужење коме је у београдском Сава центру присуствовало више од четири хиљаде Срба из земље и света ● Вук Драшковић и надаље председник СПО ● Изабрана нова Централна управа ● Усвојена Повеља о националном помирењу

шањем и смислом за толерантан дијалог, на најбољи начин су показали да, иако окупљени о једној идеји, знају да поштују и другачије мишљење. У сали Сава центра није било празног места, препуна су била стаје-

лишта и холови, али чак и злурадници, поред упорног трагања за ексцесом, нису имали „материјала“ за ону чувену констатацију „уобичајена иконографија“. Јер, осим четири хиљаде људи, главни „украси“ Сабора били су аплаузи, скандирање, тропрсти поздрави, страначке заставе и — цвеће.

С КИМ ЈЕ БОГ, ПОБЕДА ЈЕ ЊЕГОВА

У присуству бројних угледних гостију, међу којима су били представници Српске православне цркве, дипломатског кора, академици Матија Бећковић и Мића Поповић, књижевник Драгољуб Михаиловић-Михиз, Милић од Мачве, потпредседник РИВ-а: Душко Михаиловић и други, скуп је отворен српском химном „Боже правде“ у извођењу хора (и здушну помоћ присутних) под диригентском палицом Војислава Симића. Такође је одата пошта свим палим Србима и српским ратницима уз молитву и звуке песме „Тамо далеко“.

Изајавивши одмах за говорницу да у име странке поздравља Сабор, уз уздигнута три прста, Вук Драшковић се „унапред извинио ако буде неких пропуста“ јер, „искуства не-

мамо, државног апарата, пара и силе такође." Прекинут је бурним аплаузом, устајањем, повицима Вуче, Вуче...

У радно председништво предложио је Милену Аџић, повереника за Аустралију, Милицу Рајић, делегата у Скупштини Србије и протођакона Љубомире Ранковића, који се, назвавши дворану „Светосавским центром и Архимедовом тачком ослонаца са које ће се покренути цело Српство, обратио сабрали следећим речима:

„Данас је света недеља, највећи празник у хришћанском календару, а ми, Срби из целог света обављамо својеврсно богослужење и родослужење. У име бога, а за спас рода, данас је овде окупљено на хиљаде Срба. Господ је с нама а где је он, ту је и Свети Сава и сви мученици. Ово је, дакле сабор небеске и земаљске Србије.

И Купу и Уну, Босну, Дрину, Врбас и Саву — све наше деобне реке, данас премошћавамо. Бог је домаћин у васиони, цар у држави, отац у кући а док се све то опет не оствари, немањинки орлови неће размахнути крила. Бог у три лица остао је заштитник овога рода. На нашој је страни, а са ким је Бог, његова је победа — беседио је Ранковић.

КОАЛИЦИОНО НАМИГВАЊЕ

После овација којима су приступи — на ногама поздравили поруке престолонаследника Александра II Карађорђевића — а прочитао их је сам Драшковић, низале су се пригодне беседе првака странака. Најпре Милана Перошког који је у име Народне странке иницирао да се изабере „Савесно српско национално веће". То је образложио чињеницом да је Скупштина изабрала из Устава Србе као државотворни народ, па би у таквим условима Веће штитило националне интересе у односу на остале југословенске народе

Аплаузи и смех смењивали су се у сали док је своје поздраве у име Нове демократије беседио њен потпредседник Жарко Ристић. Закључујући да су нашу земљу у кризу довели ДУГОВИ И ДРУГОВИ, додао је да је она уморна од резолуција, конгреса и обећања па зато има светске цене, балканске плате, арапски рад и — уставотворну мафију. То су, додао је, стубови савшеног друштва у коме се дан жалости поклапа са националним празником. „Волимо Србију и зато волимо вас, коалиционо вам намигујемо, али тако, да се види!"

ХРВАТСКА — СА КАТЕДРАЛЕ

Ништа мање симпатија није освојио ни Павле Милић, преневши у име Народне странке Црне Горе, поздраве „српског народа Црне Горе! Загушен плеском и скан-

ШТО СИ ТОЛИКО ЧЕКАО

Најављен као човек који је својевремено нацији спопштно знамениту реченицу „умро је друг Тито", господин Мiodраг Здравковић је искористио прилику да исприча једну анегдоту:

— У време након Брозове смрти, обично су ме представљали на исти начин како сте сада ви учинило, и сви су због тога бег зна како с поштовањем односили према мени. Међутим, последњих година, људи ме све чешће питају: „Побого, па шта си толико чекао са том вешћу?"

Мiodраг Здравковић је, иначе, на Сабору изабран за члана Централне управе СПО.

дирањем Црна Гора — Србија, Црна Гора — Србија... он је додао: „А што је Црна Гора, до исукани српски мач и сабља Немањина! (поново аплауз) Браћо, доста нам је чарка-

2.Интонирање српске химне „Боже праде": (с лева на десно) потпредседници странке Богољуб Пејчић и Илија Радловић, Председник Извршног одбора Милан Коликић, председник странке Вук Драшковић и потпредседник Јован Маријановић

САБОР СПО

ња, морамо једном пресећи тај чвор, па коме претекне, његово је... Умало нас то братство и јединство не сатре у Југославији, коју је створио српски народ... А ми се, у Црној Гори мучимо са нашим изродима који кажу да нису ни српског ни православног рода, него Црногорци. Тежи су они нама од Арнаута и осталих с којима се бијемо!

„Туђман ми поручује да ће узети по Црне Горе. Ама немају они шансе да стигну ни до Книнске крајине, а ја кажем њима: Хрватска ће бити колико се голим оком види са загребачке Катедрале.

„Витез вуњених времена" — Гојко Ђого, у маниру мудрог дипломате, говорио је у име Удружења књижевника Србије и Демократске странке. Вероватно мислећи на неке недавне несугласице између опозиционих партија, Ђого је био изричит у оцени да између СПО-а и Демократске странке НЕМА или не би смело да буде битнијих разлика, јер им је заједнички циљ — укидање комунистичког терора и избављење из полувековног сумањства. Ако се заветујемо на братску љубав, правдољубље и националну слогу, нема циља који нећемо моћи да достигнемо поручио је Ђого, а чланови СПО-а му одговорили дутим плеском

У поздравима су се, даље, ређали Винко Ступар (Српско национално веће БиХ), Предраг Вулетих (Либерална странка), Михаило Младеновић (Ројалистички блок) и Јован Опачић који је свој прелазак из СДС-а у СПО објаснио припадношћу српској идеји. Његове речи, да ће пре Срби Уну попити, но што ће она делити васколико Српство на овим просторима, поново су публику подигле на ноге.

ОДРЕШИТЕ КЕСУ...

Послеподневни део првог саборског дана (након говора Вука Драшковића и усвајања Декларације о националном помирењу) настављен је изгласавањем разрешнице, избором стопедесеточланог Централног одбора Странке и предлагањем кандидата за председника. Томе су претходиле беседе др Јована Марјановића о амандманима на програм СПО, Слободана Ракетића, Богољуба Пејчића и Илије Радловића као и упознавање са основама економског програма.

Али, ако то више није реткост при овако важним странчким скуповима, увек се нађе неко „необавештен" или незадовољан степеном демократичности процедуре. То се догодило и приликом јавног гласања за избор централног одбора, јер су др Бајчевић из Зајечара и Никола Солар из Гроцке имали примедбе, што нико из њихвоих месних одбора није заступљен у том телу. Повучен ситуацијом, замором и комешањем у сали (скуп је већ дебело зашао у девети сат рада) Вук Драшковић је изашао за говорницу и рекао: одрешите кесу, па ћемо овде остати да се биремо још пет дана...

Како се сутрадан испоставило, (а то је и сам Драшковић објаснио) процедуру управо нису поштовали ти месни одбори, јер нису благовремено одржали своје скупове и на њима одредили своје представнике у Централном одбору. Како статут то захтева, када тај посао обаве, моћи ће и да делегирају људе. Дакле, ништа није спорно, али је, нарочито за оне који на грам мере шта ваља а шта не, ово био довољан разлог да у нешто (ко зна шта) посумњају. Ипак, све се окончало усвајањем листе кандидата уз један (ми смо избројали још два) гласа против.

Не смемо се дахијски и кабадахијски по-
нашати, већ једноумцима показати да се
може једнако дисати, али — својом главом
мислити, беседио је Комненић, позвавши
Србију да СПО- повери кормило свог бро-
да, којег су „Брозовци“ насукали. Не зато
да бисмо ми уживали у власти, власт у Срби-
ји је увек горка и мучна, већ да бисмо тај
брод одвели у Европу. А на прамцу тог бро-
да нека буде знамење наше странке са зна-
мењима свих који буду радили за добробит
Србије, рекао је Комненић.

Екипа извештача Српске речи

Међу гостима Сабора били су и угледни
књижевници Данко Поповић, Борислав
Михаиловић — Михаљ и Матија Бећковић

САБОР СПО

Избор Вука Драшковића за председника
странке праћен је одушевљеном
учесника Сабора

ПОДРШКА СРБА ИЗ ЦЕЛОГ СВЕТА

Поподневни рад првог дана Свесрпског сабора започео је подношењем извештаја о раду заграничних одбора Српског покрета обнове. За говорницу је први изашао господин Војислав Стилиновић из Аустралије, поздрављен дуготрајним аплаузом.

„После пуних четрдесет и пет година принудног одсуства из домовине и исто толико година лутања по свету, коначно ми је дата прилика и указана част да вам се обратим на овом историјском Свесрпском сабору чије ће одлуке за српски народ значити прекретницу ка бољој будућности“, започео је г. Стилиновић. „Овај скуп је први корак ка слободи и правој демократији — оном што је Србима одузето већ педесет година.“

... данас нам требају војсковође којима је српски народ једина звезда водила, а не они које води петокрака звезда. Требају нам људи који ће нас вратити на пут старе славе, чојства и јунаштва, на пут светосавља. Требају српском народу само они који су спремни да слушају његов глас, његове захтеве и савете, а не они који све подвргавају интересима своје партије, било како се она звала. Зато, потчинимо, браћо, своје личне интересе интересима народа искрено, без икаквих личних претензија на власт и без икаквих болесних амбиција, а све у корист мукотрпног и многострадалог српског народа и српске отаџбине.

У то име, поздрављам овај Сабор и желим му остварење свих циљева за које се вођство странке тако несегично жртвује. Међу тим циљевима, један је арховни — уједињено српство у Јединственој Србији!“

Затим је господин Стилиновић говорио о конкретним активностима аустралијских одбора СПО:

„У атмосфери свеопштег буђења српства, ни ми у Аустралији нисмо седели скрштених руку — умножавали смо и дистрибуирали сав материјал Покрета који нам је стижао из отаџбине, окупљали смо чланство и формирали више месних одбора ши-

РЕЗУЛТАТИ ГЛАСАЊА

Од укупно 3602 делегата на Сабору, за избор новог председника СПО гласало је 3326. Како је објаснио Раденко Јоковић председник кандидационо-изборне комисије, било је 19 неважећих листића. Од седам предложених кандидата, 3185 гласова добио је Вук Драшковић, док је Милану Коменичићу припало 56. Професор др Јован Маријановић и Слободан Ракетић добили су по 18, Илија Радуловић 12, др Радмило Рончевић 11 и Богољуб Пејчић седам гласова.

Сви председнички кандидати изабрани су за потпредседнике и тиме аутоматски стекли статус чланова Председништва странке. Поред њих то су још: академик Бата Михаиловић, Илија Живковић, адвокат Боривије Боровић и инжењер Коста Булатовић.

По положају, у саставу највишег руководства странке улазе и Воја Стилиновић, председник СПО за Аустралију, Тодор Стањевић, председник за САД и Канаду и Добривоје Симић, повереник за европско расељење.

ром континента. Као искреној националној странци, Српском покрету обнове је на располагање стављен и термин српског радио-часа „Његош“.

Данас, само неколико месеци од покретања иницијативе за формирање подружница СПО-а у Аустралији, наше чланство је по бројности надмашило све до сада постојеће националне организације у иностранству. Све што радимо чинимо са великом озбиљношћу и прецизношћу, стриктно поштујући одредбе страначког правилника о раду. Четири званична месна одбора, плус пети у оснивању, као и два пододбора активно раде и пролагирају идеје Српског покрета обнове.

Од града до града у коме су настањени Срби у Аустралији, удаљеност је и по 4500 километара. Ипак, и под таквим околностима често се одржавају зборови чланства, продаје се „Српска реч“ и прикупљају прилози за помоћ СПО у отаџбини. Све ове акције усмерене су ка припреми Срба на овом далеком континенту за сутрашњицу Србије.

Такође, упорно куцамо на врата кабинета владиних функционера у Аустралији и објашњавамо им да је све оно лоше што мисле о Србима само последица снажне и дугогодишње антисрпске пропаганде. Први резултати наше упорности већ су очигледни — у последње време, активности нашег Покрета предочавају се јавности и путем аустралијског ТВ дневника!“

УЗ СПО СРЦЕМ И ДУШОМ

Након излагања господина Војислава Стилиновића, скупу се обратио господин Небојша Говедарица у име одбора СПО у САД и Канади:

„Част ми је и велико задовољство да на овом скупу представљам многобројно чланство СПО за САД и Канаду и да поднесем извештај о нашем раду на северноамеричком континенту. Сигурно је да смо могли учинити и више, али треба рећи да је бол-

шевничка власт деценијама радила све како би разbila и ослаbila српску емиграцију која представља велику снагу и подршку нашем народу у отаџбини.

Међутим, промене у Источној Европи битно су промениле однос снага у делу света коме и Србија географски припада. Зато ни ми, српска емиграција, не желимо да у

својој томе останемо по страни, већ желимо да дамо пун допринос обнављању демократије и савршавању комунистичког система у Југославији и Србији.

... У САД тренутно има двадесет месних одбора, а у Канади десет — кроз њих је организовано многољудно чланство, а у неким местима у Канади, где је настањено и по

САБОР СПО

стотинак српских породица, сви су колективно приступили СПО!

... Просторно смо далеко од вас, али смо и срцем и душом увек ту, спремни да помогнемо поновном успостављању демократског система у Србији. Верујем да ћемо уз бољу помоћ у томе успети. Моје уверење у срећан исход наше борбе још је веће после разговора које сам са нашим људима имао прилике да водим за време ових неколико дана од када сам у отаџбини."

МИЛОШЕВИЋА НИШТА НЕ МОЛИМО

Поред самог избора председника и председничког кандидата, главни медијски догађај другог дана Сабора била је полемика између Веселина Ђуретића, Вука Драшковића и Данка Поповића.

Изајавивши да поздравља скуп, Ђуретић је подсетио да као историчар, сагледава прошлост. Ипак, и српску збиљу посматра кроз призму слома болшевизма и снага прошлости у Источној Европи, чему је одлучујући допринос дао Михаил Сергејевич Гербачов. „Тим снагама припада и СПО“ — констатовао је Ђуретић и затаио додао да се признање мора одати и Слободану Милошевићу (чули су се новина „води га кући“) и „тог човека позвати да се стави изнад Социјалистичке партије.“

Јављајући се за реплику, Драшковић је рекао да није добро да „Сабор од председника СПС тражи да мења своју личност и своја убеђења. Ми убеђења поштујемо, али мислимо да несрећни српског народа управо из таквих убеђења и проистиче. Поштујемо и слободу Слободана Милошевића да има таква несрећна уверења, јер српски комунисти су део српског народа... мањина, можда најгора... али су ипак Срби! Све и да имамо инјекције којима би их полцовали, то нећемо учинити. Милошевића не молимо ништа, нека ради шта ради, неки иде куд хоће, само тражимо да на њега не шаље своје терористе.

Љутит што га је председавајући Сабора „презвао“ Данко Поповић је изашао за говорницу рекавши да се за реч није јављао али се сада мора бранити. „Ми Шумадијци нисмо неки говорници, и то се види и по томе што на нама у Председништву СПО. Шумадија је остала на Церу и Колубари, Халкидику и Мачковом камени и и када се врати, онда оре, гледа у земљу, промишља озбиљно. Ми, у Шумадији можемо да будемо вођени, а да водимо, видимо, не можемо — рече Данко Поповић остављајући збуњене саборнике.

„Не знам зашто је овако љут, али, демократија је демократија“ — реплицирао је Вук и додао: пола године већ молим Данка Поповића да уђе у Председништво СПО, јер заслужнијег Шумадијца од њега ја не знам. Али, он то није хтео. Ипак, ми сматрамо Милутина (Јунака „Књига о Милутину“) чланом нашег Председништва, док нам не дође његов отац.

Овог пута самоницијативно, уз осмех и климање главом, Данко Поповић је ступио за говорницу рекавши: „Вук је показао да је заиста способан за вођу. Хвала му на овим лепим речима. Ово је препраћено проломом алауза и здруженог одобравања.

Поред самог избора председника и председничког кандидата, главни медијски догађај другог дана Сабора била је полемика између Веселина Ђуретића, Вука Драшковића и Данка Поповића.

Изајавивши да поздравља скуп, Ђуретић је подсетио да као историчар, сагледава прошлост. Ипак, и српску збиљу посматра кроз призму слома болшевизма и снага прошлости у Источној Европи, чему је одлучујући допринос дао Михаил Сергејевич Гербачов. „Тим снагама припада и СПО“ — констатовао је Ђуретић и затаио додао да се признање мора одати и Слободану Милошевићу (чули су се новина „води га кући“) и „тог човека позвати да се стави изнад Социјалистичке партије.“

Јављајући се за реплику, Драшковић је рекао да није добро да „Сабор од председника СПС тражи да мења своју личност и своја убеђења. Ми убеђења поштујемо, али мислимо да несрећни српског народа управо из таквих убеђења и проистиче. Поштујемо и слободу Слободана Милошевића да има таква несрећна уверења, јер српски комунисти су део српског народа... мањина, можда најгора... али су ипак Срби! Све и да имамо инјекције којима би их полцовали, то нећемо учинити. Милошевића не молимо ништа, нека ради шта ради, неки иде куд хоће, само тражимо да на њега не шаље своје терористе.

Љутит што га је председавајући Сабора „презвао“ Данко Поповић је изашао за говорницу рекавши да се за реч није јављао али се сада мора бранити. „Ми Шумадијци нисмо неки говорници, и то се види и по томе што на нама у Председништву СПО. Шумадија је остала на Церу и Колубари, Халкидику и Мачковом камени и и када се врати, онда оре, гледа у земљу, промишља озбиљно. Ми, у Шумадији можемо да будемо вођени, а да водимо, видимо, не можемо — рече Данко Поповић остављајући збуњене саборнике.

„Не знам зашто је овако љут, али, демократија је демократија“ — реплицирао је Вук и додао: пола године већ молим Данка Поповића да уђе у Председништво СПО, јер заслужнијег Шумадијца од њега ја не знам. Али, он то није хтео. Ипак, ми сматрамо Милутина (Јунака „Књига о Милутину“) чланом нашег Председништва, док нам не дође његов отац.

Овог пута самоницијативно, уз осмех и климање главом, Данко Поповић је ступио за говорницу рекавши: „Вук је показао да је заиста способан за вођу. Хвала му на овим лепим речима. Ово је препраћено проломом алауза и здруженог одобравања.

ЗАБРИНУТИ СРБИ У ЕВРОПИ

Трећи реферат везан за проблематичку деловања СПО у иностранству поднео је господин Добривоје Симић, повереник Српског покрета обнове за Европу:

„На почетку излагања морам да изрекнем једну недвосмислену истину: велики део Срба који живи у Европи определио се за Српски покрет обнове. Имамо своје присталице широм Европе, а понајвише у Француској, Швајцарској и Немачкој. И сви ти добронамерни људи са забринутошћу гледају на догађаје у Југославији. Војна смо заинтересовани за све аспекте разрешења југословенске кризе, и желели бисмо да у тражењу путева из кризе активно учествујемо

... Подсећам да светска јавност често необјективно говори и пише о нама Србима. Ми се трудимо да у границама наших моћи демантујемо неке од тих неистина. То ћемо и надаље сматрати својом дужношћу.

... С обзиром да се СПО залаже за свесрпско национално измирење, што је један од кључних услова српског опстанка, дошли смо да ово велико дело родољубља подржимо и помогнемо. Тако се десило да после пола века синови издате Србије поново дођу у завичај и понуде своју помоћ.“

У име Срба настањених у Скандинавији, на Свесрпском сабору је говорила госпођа Душанка Јанковић:

„Хвала Српском покрету обнове и нашем вођи Вуку Драшковићу што нас, Србе у иностранству, нису заборавили, за разлику од многих југословенских политичара који су своју каријеру градили прогањајући Србе у Шведској. Зато је ниво организованости Срба у Скандинавији тренутно прилично низак. Срби у Шведској једини од исељеничких група немају свој радио, свој лист и своје фестивале културе.

... у Шведску свакодневно долазе представници новог хрватског врховиштва који инсистирају на отварању чисто хрватских школа, а то и добијају посредством шведских власти. Зато није чудо што се тамо штампа шведско-хрватски речник и шведско-српскохрватски речник, јер, како кажу Швеђани из Београда нису тражили да се тај језик назове српски.

Због свега наведеног формирали смо српски форум који ће настојати да оснује српски савез у Шведској, покрене српски радио и српски лист, као и да ради на буђењу националне свести. Верујемо да ће остваривању ових циљева пун допринос дати и од скора формиран одбор СПО у Шведској. Утисци које ћемо одавде понети и закључци по којима ћемо даље радити снажно ће утицати на јачање нашег Покрета у далекој Скандинавији.“

Изалагањем госпође Јанковић завршена је тачка дневног реда посвећена активностима Српског покрета обнове ван земље.

Беседа Вука Драшковића

Даме и господе саборници!
 Часни оци!
 Екселенције!
 Драги гости и пријатељи, новинари!
 Први пут од Великог Помрачења, које је наступио априла 1941. и траје од тада непрестано, нађоше се заједно деца Српског Израиља. Овде, у престоном граду наше нације, данас су представници свих наших земаља и крајина у Југославији, али и представници српског народа расељеног и расејаног широм света.

Већ због тога, Сабор овај важан је догађај, али ја ћу одлучно избећи реч — историјски. Болесни смо од историјских скупова, историјских одлука и догађања за последњих пола века.

Историјским корацима грабећи у светлу будућност поброженог большевизма, обрели смо се у по-

мрчини прошлости и скоро да смо протерани из историје.

На питање: „Ко си ти?“, Христос је одговорно: „Ја сам почетак.“ Нека и овај Сабор буде почетак, само почетак, повратак Српства и Србије из мрака у светлост, из јуче у сутра, из разисторије и историју.

Од времена Вождове буне, крупнији и прешнији задаци нису стајали ни пред једним српским нараштајем.

Карађорђе почиње из ничега, а на велико прегнуће обнове и победе покреће га сећање на давну славу Отаџбине и прометејска снага вере у обнову и победу. Границе српске државе и поредак у тој држави казују му гусле, епске песме и књиге староставне.

Васкрсавајући из мртвих Србију, Карађорђеви обновитељи нису били притиснути бременом власти кривице због пропасти царства на Косову. Бранковић је за њих био само далека срамота у колективном памћењу.

Нама су данашњим, на жалост, Бранковићи очеви, дедови, ујаци, суседи. Они су, а не једино онај кога су служили, највећа примедба и највећа мрља на српској историји. Првенствено из живог блата њихове издаје ми данас настојимо да извучемо Србију.

Под знамењем петокраке звезде, они су, за последњих пола века, у поразе преточили све српске ратне победе од 1804. до 1945, обесмислили све жртве, осрамотили и погазили све вишевековне вредности, идеале и традицију наше нације.

У масовним стрељањима Србије у јесен 1944, у помору српске омладине у пролеће 1945, у хапшењима и злостављањима десетина хиљада српских домаћина, у рушењу и обешчашћивању српских цркава и гробова, у подизању конц-логора, у разбијању и распродаји српских земаља, у прогонима Срба са Косова и Метохије, у бетонирању и скривању

усташких Јама по Херцег-Босни и Хрватској, у на-
силном покретању стотина хиљада Србија у расеја-
ње по свим континентима, у зазирању српских села,
у нагрђивању и сиромашењу српских градова, у
премештању фабрика из Србије на крајњи запад Ју-
гославије, у исламизацији српских крајина, у раср-
бљивању Црне Горе, у одноражавању и произвође-
њу србоирижње по Вардарској Македонији, у сечи
српске културе, традиције и националног памће-
ња... у свему су српски комунисти били први нај-
бржи, најревноснији, најокрутнији.

Заобишао бих данас ову тужну истину, само да
та кратка и фатална памет припада прошлости, да
се у српске болшевице уселило освешћење и каја-
ње.

„Српски комунисти немају чега да се стиде!“ —
каже председник Социјалистичке партије Србије.

„Поносимо се нашом социјалистичком револу-
цијом!“ — саопштава исти човек, убедљиво по-
тврђујући оно што се знало и без тога: комунисти у
Србији су променили име тек форме ради, задржав-
ши и стару мисао, и старо понашање, и старе про-
тхеве.

Српски покрет обнове (СПО) хоће да врати све
што нам је отето, да сједини разједињено, састави
растањено, насели расељено, дигне порушено, по-
руши нечастиво, охрабри преплашено, застраши
осиљено, пронађе изгубљено, помири завањено,
збратними разбратњено.

На жалост, највећа препрека остварењу ових
идеала нису ни усташка шаховница у Хрватској, ни
окивљене страсти Азије по Босни и Рашкој, ни
двоглави орлови Албаније. Васкрс и обнову Србије
најжешће кочи болшевицирана, а на несрећу вла-
дајућа, памет у Србији.

„Не бојим се од вражјега кота, нека га је ка на
гори листа, но се бојим од зла домаћега!“ — и да-
нас би Његош рекао.

У ноћи оној која претходи истрази потурица, вој-
вода Батрић и још четрдесетак Црногораца, у „Гор-
ском вијенцу“ сањају исти сан: Милош Обилић, на
бијелом хату, јазди преко равна Поља Цетињскога.

Нећу претерати ако кажем да је из сличног ко-
лективног сна настао Српски покрет обнове и за са-
мо неколико месеци израстао у највећу снагу да-
нашње Србије.

Стешњен непријатељима, издан од својих, свуда
понижен и прогањен, у кући без куће, у миру без
минута мира, на њиви која му је отета, у цркви која
му је обурвана, у гробници која је преорана и необе-
лежена, у војсци која није његова, са завежљајем
бегунца и чергара — српски народ цео зашао је у
његошевску ноћ из „Горског вијенца“, где му, где
нам, на крилима жеље за друкчијом судбином, у
снове долазе Обилић и Карађорђе.

Како, међутим, из снова у стварност коју хоћемо
и како стварност коју нећемо да узмакне пред на-
шим сновима?

Којим путем изаћи из Југославије нв коју више
не пристајемо и стићи до Југославије која би одго-
варала не само Србима или Хрватима, већ и свима
осталим, истовремено? Може ли, уопште, да посто-
ји таква Југославија?

Како, куда и кад поставити међе нових држава,
ако је распад Југославије неизбежан?

Како, без оглашавања оружја, обезгласити све
ирижње које данас потресају ову земљу и којима је,
свима од реда, српски народ на нишану?

Опстала Југославија или не, опстаће географска
стварност да ће Срби и Хрвати, Срби и Шиптари би-
ти суседи. Та чињеница, сама по себи, намеће оба-
везу овим народима да своје односе учине, макар,
сношљивим.

У Југославији или без ње, како ћемо најбрже да
ојачамо економске, духовне, умне, моралие, био-
лошке и остале ослонце и снаге нашег народа и
државе?

Најлакше је, предизборне пропаганде и буке ра-
ди, завитлати ратним барјацима и народу обећати
благостање и демократију одмах после изборне по-
беде.

Тешке и неодговорне речи нећемо да потеже-
мо. „Није ријеч свиlena марама, да је вежеш себи
око врата, но је ријеч тица луталица!“ — каже Ње-
гош.

Нисмо, напосто, чудотворци да нудимо недос-

САБОР СПО

тижно, а нисмо ни болшевици, да и народ и себе
лажемо.

Српском покрету обнове, сем тога, јефтини
предизборни поени који се стичу неодмереним и
громовитим речима нису потребни. Ни знамо да смо
изборе већ добили. Огромна већина Србије стала је
иза Програма СПО и ту чињеницу може да порекне
само краћа гласова 9. децембра, а и тада привремено.

Допустите, због тога, да се што сажетије и што
тишим гласом, дотакнем појединих драматичних
проблема садашњице и да саопштим како се према
њима поставља Српски покрет обнове.

1.

Југославију не желимо да рушимо. Два смо пута
за њу изгинули и она је највећи гроб, можда и најве-
ћа коб и заблуда, у српској историји. Ми, међутим,
скидамо капе пред само једним гробом, а камоли
пред гробницом у коју, у ратовима за Југославију и
због Југославије, положи смо три милиона својих
гробова.

Југославија је највећи споменик нашем хриш-
ћанском, светосавском жртвовању за другога.
Хрватске, Словеније и Македоније никада не би би-
ло да Срби не створише Југославију, нити би икада
нестало Србије.

Наше победе претакане су у поразе и туђе до-
битке, на нож смо узвраћали Јеванђељем, на гено-
циде братимљењем, од камења којим су нас ус-
ирићивали подизали њима куће и градове.

Љуби непријатеља свога! Да не створи Бог Србе,
а Срби Југославију, ову заповест не би имао ко ни
где да изврши.

Да волимо своје душмане и да се жртвујемо
братству без браће, више нећемо. Не смемо, не мо-
жемо, та је народба, ипак, за Небо а не за Земљу, за
свеце а не за људе. Срби, коначно, више немају шта
да поклоне и чега још да се одрекну, сем права на
своје постојање.

Јесмо за Југославију, али зв нову, сасвим друк-
чију.

За федерацију смо, чак, и по цену пристајања на
садашње унутрашње границе, које су иначе неисто-
ријске и криминално постављене, под условом да
савезна држава буде вишестраначка и демократ-
ска република или монархија са јаким централном
влашћу и под условом да се аутономне покрајине
или области успоставе свуда тамо где њихово по-
стојање намећу исти разлози као и у данашњој Ср-
бији.

Практично, то значи да би требало загарантова-
ти територијалну аутономију Србима у Хрватској,
затим аутономију Истре и Дубровника, а БиХ разде-
лити на четири аутономне области: једну у којој
преовлађују римокатолици, другу у којој су у већини
муслимани и две у којима претежу православни.
Држећи се истог аршина, преуредити изнутра и Ма-
кедонију, тако да буду национално и културно задо-
вољени и тамошњи Македонци, и Срби, и Шиптари.

Покрајине и области унутар садашњих репуб-
личких граница у Југославији замишљамо, приближ-
но, као кантоне у Швајцарској.

Начелно, не противимо се ни конфедералном
уговору ни распаду Југославије. Напосто, нико не-
ма право да ни Хрватима ни Словенцима силом на-
меће федерацију нити да спречава те народе да ос-
нују своје суверене државе.

Нико, такође, не сме да пориче ни историјска,
етничка и ратна права српског народа, дође ли до
конфедерализације или растура заједничке држа-
ве.

Српски покрет обнове ће, у том случају, послед-
но и неодуштајно insistирати на томе да нико од
Југославије не може отцепити или на штету српског
народа конфедерализовати територије које су се 1.
децембра 1918. нашле у саставу ондашње Краљевине
Србије, а ни територије у данашњој БиХ и
Хрватској у којима су Срби били већински народ

пре почињеног усташког геноцида над њима. Ово је налог историјске правде и око тога нема погађања.

Референдум о Југославији, који је најављен за децембар, прихватамо само ако се буде уважавала етничка мапа пре усташког геноцида, односно ако у децембру 1990. на референдум изађу и Јасеновац, Јадовно, Глина, херцеговачке и кордунашке Јаше, Србима напуњене реке, рудничка окна, цркве, стаје, кречане... и ако буде гласало и нерођено потомство поморених.

СРПСКИ ПОКРЕТ ОБНОВЕ већ данас је сагласан са жељом и намером Врховништва у Загребу да Хрватску издвоји из Југославије. Срећан пут и жељимо им све најбоље, али уз напомену да са собом не могу отцепити Србе у Хрватској ни њихове крајине. Нико и никада не може стећи право да српском детету у Хрватској наређује да изговара стару заклетву из новог буквара: „Ја сам мали Хрват!“

Знам, идеал хрватског Врховништва је да од Југославије одлеме нешто веће, много веће парче погаче за себе. Не може. Може, заправо, и то, али не никаквим изборним коалицијама, никаквим похрањивањем и подмињивањем муслимана Херцег-Босне, никаквим декларацијама и хартијама, већ само — топовима.

Али баш због тога што нисмо за топове, што нисмо за гробове већ за колевке, ми не призивамо деобе и распад Југославије.

Хрватско Врховништво, однекуд, заборавља да су Хрвати изгубили оба светска рата и да их је, оба пута, од губитка територија и плаћања ратне одште-те спасавала баш Југославија, односно њихово претрчавање преко брвна у „братски загрљај“ са победничким српским народом. Нестанком Југославије, нестаје и опроштаја за почињени геноцид над Србима и за претрпљена два ратна пораза.

Трезвеност налаже србојдерним штабовима на Каптолу да пројект националне среће, која се зове „неовисна држава Хрватска у својим повијесним границама“, упореде са несрећом, са неслућеном несрећом која их, на путу према тој срећи, неизбежно очекује.

На ту рачуницу подсећамо и оне које у безумље повлаче пусти снови о Великој Албанији до Никшића, Скопља, Копаоника и Мораве.

Требало би да сравне могуће и немогуће, песме и тужалке, добитак који је несигуран и губитак који је сигуран, и занесењаци што призивају Турску да се поврати у Босну и Рашку, верујући да су Сарајево и Новом Пазару много ближи Стамбол и Техеран од Београда.

И после две биолошке катализме у овом веку, Срби су и данас најбројнији, највећи, најснажнији национ на просторима од Беча до Константинопоља. Дође ли до слома Југославије и до тога да границе држава које ће да настану на њеним развалинама постављамо сабљама, српска војска ће, нека у то нико не сумња, своју дужност да обави часно и верујем прилично брзо.

Горко греше сви који нас уцењују либанизацијом и дуготрајним хаосом. Они пате од историјске амнезије. Срби се могу дуго, веома дуго понижавати, врати, иселјавати, али се са Србима не може дуго ратовати.

Ово нису претње, већ подсећања на оно што је бивало. Обнову ратне славе Србије ми не призивамо.

Ми жељимо да и Српкиње, и Хрватице, и Шиптарке, и муслиманке у Новом Пазару, и православке у Книну, рађају за школе и за свадбе, а не за гробове.

Хоћемо да се надмећу знање, дух, култура, пословност, спортисти, а не мржње, не безумља, не ратници.

Тешко и човеку и народу, ако их на било шта, због било чега, мржња покреће. То осећање је, увек, у својини криваца, у поседу слабих, и кадли-дали најтеже погоди оног који мрзи.

Срби мрзети не умеју и то је, усуђујем се рећи, врховна врлина наше нације. Светосавље извире

право из уста, из оне последње реченице коју распети Христос изговара на Голготи: „Оче, опрости им, јер не знају шта раде“!

Светосавље је вазда тежило и тежи преображању непријатеља у пријатеља, мржње у љубав, зла у добро, касарне и цркву, мача у Јеванђеље.

Руку, са свим овим даровима, пружамо и данас свима. Наша традиција нас обавезује да верујемо у човека у сваком човеку и сваком племену, чак и онда када нашу руку помирења и разума пљују и одсецају.

Не значи то, наравно, да овим проповедама став скрштених руку и повијање нашег врата на пањ непријатеља. И Христос сами знао је границу трпљења, па је умео да плане гневом и замахне бичем, у храму, у Јерусалиму.

Кад Зло прекипи и кад се чаша жучи прелије, и српске цркве постају касарне, а светитељи ратници, како казују и фреске у Високим Дечанима.

Српску историју стварали су свеци и војници. Свеци су сејали семе вере, духовности и етине, а војници с песмом одлазили у смрт и славу, знајући да је живот јефтинији од оног што бране.

2.

Срби су једини народ који има убедљиве разлике да се разведе од Југославије и који располаже и највећом снагом да то учини.

Нећемо, рекох већ, да постављамо динамит под кућу коју смо крваљу својом цементирали.

Хоћемо да ту кућу преуредимо, да у њој буде довољно простора и довољно слободе и довољно богатства и спокоја за све. Знамо да поделом, ма каква она била, нико неће бити задовољан. Сви ће потезати доказе да су оштећени. Јасне етничке деобе су у многим крајевима и неизводљиве, јер национална и верска мапа подсећа на кожу леопарда.

Овде, у овој земљи, шав је света. Овде су се среле и нераспетљиво измешале све велике монотеистичке религије: православље, римокатолициштво, ислам, Јеврејство. Не верујем да је то случајно и да је Творац имао лошу намеру.

Требало је, ваљда, да баш овде буде духовни Парнас наше цивилизације, да се овде прожму и у толеранцији вишегласја све те вере и културе слију у једну велику хармонију.

За такав подухват можда још има и памети и времена. Српско православље је за њега увек било приправно и отворено.

Никад Срби нису, нити ће, силом иког преводили у своју веру, никад нису, нити ће, иког јасеновчати, јамати и прогањати због тога што припада другој религији, другом писму и народу. Никад српској цркви није било тесно ни крај синвоге ни крај цамје.

Хоћу, напосок, да верујем да је могућа Југославија, и ако се Словенија и Хрватска (Хрватска без Срба и српских крајина, наравно) од ње одвоје. Кућа би, у том случају, била нешто смањена, али можда и чвршћа, удобнија.

3.

Како ће СПО исцелити рану на Косову и Метохији, какав је однос наш према муслиманима, према Црној Гори и Македонији?

Ништа ново не могу рећи, јер су наша стајалишта позната и непромењена.

Свим Шиптарима који прихватају Косово и Метохију за вечни посед српског народа а Србију за своју отаџбину, јамчимо сва права која припадници националних мањина уживају у најдемократскијим државама света. Никад испод светског максимума, али никад ни изнад њега. Шиптари који, пак, од Косова и Метохије хоће да направе Албанију и који одбијају да се владају као грађани Србије, мораће да — напусте Србију. Не желимо прогоне, али још мање желимо стране трупе у својој кући и држави.

Муслимане словенског, а то значи готово искључиво српског етничког корена, подсећамо на речи Хасанове из романа „Дервиш и смрт“ великог српског писца Мехмеда-Меше Селимовића: Одвојени од матичне реке, они постају рукавци сувише мален да постане језеро, сувише велики да га земља упије! За то одвајање од корена и стабла, од порекла, од извора, нису чињенице, није живот, није историја. Језик, обичаји, семе из кога смо, земља на којој живимо и на којој умиремо — све нам је заједничко. Разликују нас само оне суве, они стихови у којима се Мухамед није држао Библије, а свађа са-

мо фанатизам који тим разликама придаје судбинско значење. Највише нас, међутим, настоји поделити и закрати мисао која је ушанчена на заградомом Каптолу, не обавезно је у Ватикану. Од Анте Старчевића и Јосипа Франка па до Анте Павелића и његових данашњих следбеника, стратегија великохрватства настоји да се, уз помоћ муслимана Херцег-Босне, истребе православни и да се, чим то буде постигнуто, истребе или поримокатоличке, похрвате и муслимани. Тога циља и само тога циља ради, поисламљени народ наш, који никада није имао ничег заједничког са изворима испод Каптола, проглашаван је и проглашава се и данас „хрватским цвећем“. Том „цвећу“ је 1941. у руке гурнут хрватски нож, а Павелић је једнако прослављао брзојаве да су муслимани поклали православне или да су, у одбрамбени или одмазди, од православних пострадали муслимани. Циљ великохрватства је био и остао да нестане и јединих и других. Онај ко то не схвата, па данас фесом кити шаховницу, подупире душманску нажану и себи самоме одавно изречену смртну пресуду.

А шта рећи нашој једнокрвној и једноверној браћи у Вардарској Македонији? Пола века многи од њих потрошише играјући по такту туђе музике да су им Срби највећи, ако не и једини, непријатељи. За то време, исели се милион православних Македонаца у печалбу, а Шиптари заузеше Скопље и половину Македоније. Верују ли, и даље, да опасност стиже из Србије? Верују ли, и даље, да им Срби угрожавају језик, веру, културу, државу? Верују ли, коначно, да би на Балкану данас постојала држава којој је име Македонија, да у њено рађање нису урађени толики српски гробови? О томе, како се одnose према тим гробовима, према створитељима Македоније, данас не желим да говорим.

Неће, грме са Каптола, бити Црне Горе, кад СПО победи. Биће, биће и Црне Горе и Црногораца, али неће бити шаховница по Тивту, Перасту, Зеленики, Котору. Црна Гора је источник српске историје. Ловћен је капа, кров и небо наше нације. Кад није било ни Хрватске, ни Словеније, ни Југославије, било је Црне Горе и Србије. Спарте и Атине. Падне ли Југославија неће Црна Гора постати ничији ни срез ни покрајина. Чак и да нема Црне Горе, морали бисмо је стварати, јер без ње нисмо оно што смо и постали бисмо оно што никад били нисмо. Црна Гора је и старија и пространија и насељенија од Црне Горе. Кад се из Цетиња стигне у Мостар, Дубровник, Книн или Београд — стиже се, заправо, на Цетиње.

4.

На крају самом света, у граду Аделанди, у Аустралији, има гроб и на гробу овакво обележје: Душа Богу, тело Аустралији, срце Србији!

А у Америци, недалеко од Чикага, на гробној плочи утиснуте су само две речи: Ој Мораво!

Како скупити и Србији вратити сва њена расељења и све њене гробове којима је, од Брзовог заузема Београда па до данас, отимана и забрањивана Отаџбина?

Више од милион и по Срба, обегло је после 1944. у туђе земље и народе. Неки као поражени у грађанском рату, неки као поражени у неграђанском миру, али сви одбачени од матице и колевке.

Сви њима, одбегли било када и ма због чега, СПО широм отвара врата Србије. По први пут од исељења, неки од њих су данас са нама, делегати су на овом Сабору.

Овде су да заједно поделимо радост због великог чина свесрпског помирења и опроштаја.

Сабор наш, Израил! свуда расејане Србије, прогласиће данас Декларацију о националном помирењу и то ће бити не само стожерни тренутак овог скупа већ и крај ружног међувремена кад смо пуцали једни на друге и живели растављени и завађени, а почетак времена које најављује онај стих српске васкрсле химне: Нову срећу, Боже, дај!

Никад више, у име ма које идеологије, циља или човека, Србин не сме дићи руку на Србина! Тим пехаром овај Сабор наздравља свом народу и својој Отаџбини.

У музеј ћемо одложити све заставе и све знаке под којима смо, у грађанском рату а и послератном ропству, ишли једни на друге.

Све ратне и поратне српско-српске ровове и мржње желимо да затрпамо. Прошло је нас занима само због тога да је осветлимо Истином, јер се на

САБОР СПО

лажима и у помраченим мирити не можемо и јер нам Истина о оном што је било помаже да одаберемо путоказе на оном што ће тек да буде.

5.

Смртно погођена руским копљима у главу, хидра бољшевиизма испушта душу у готово свим својим европским пипцима. Свугде, сем у Албанији и, на жалост и срамоту нашу, у Србији.

Злу које нас је унесрећило и у каљугу свалило више него иједан други народ у Југославији, овде су, испоставља се, најтврђи и последњи шанчеви. Док се социјализму широм Европе држе поспиртна опела, у Србији, у славу те промашене и окрваљене идеје о људској срећи, јече хвалоспеви.

Сејмени једног наопаког и пропалог света хоће да врата српске будућности отварају кључевима прошлости. Паликућама се поверава гашење пожара, целатима слободе да јој видају ране и прописују мелеме.

Знамо да та расушена и црвоточна дереглија неће моћи дуго ни далеко Мртвим морем да отплови. Знамо, међутим, и да су спремни крманоши њени на све — на подвале и злочине — само да који месец, који дан и сат свој крај одгоде.

Терор и мржњу они нарочито искаљују на Српском покрету обнове. Многим нашим члановима поломљена су ребра, лобање, виличне и носне кости, руке, ноге, а о премлаћивањима палицама, кундацима и песницама, отпуштањима с посла и хапшењима, да и не говорим.

Шта ће даље да предузму? Можда ће прибећи атентатима, тровању, саобраћајним удесима...

На батине и бешчашће њихово СПО до сада није узвраћао и неће ни убудуће. Ако бисмо узвратили, без обзира што смо бројнији и јачи, то би био почетак несagleдиво трагичног обрачуна. За тучу су потребне две стране, а ми други учесник у српско-српском обрачуну никада бити нећемо и не смејемо.

Нема тих удараца и тих понижења које не можемо да отрпимо. Српски комунисти су власт освојили само захваљујући грађанском рату који су они изазвали. Сад би, изгледа, да власт на исти начин и задрже. Та замисао неће проћи, јер 1990. они имају кога да тучу, али немају с ким да се тучу.

Са њима пристајемо да се „тучемо“ једино на изборима, а и тада под условом да они буду демократски и часни.

Изборе ћемо бојкотовати, ако комунисти не одустану од планиране крађе гласова, односно ако Скупштина Србије не усвоји пет амандмана на Изборни закон, које је ових дана поднела група посланика.

За изборе се припремамо, у нади да ће ти амандмани бити прихваћени. У противном, апелујемо на све странке опозиције да 9. децембра не изађу на биралишта и не послуже комунистима као лутке у позоришту, као покриће и легитимитет великој превари.

Захтевали смо, такође, и захтевамо и даље од комуниста да Србима у расељењу буде омогућено да гласају тамо где раде и живе. Они и то одбијају. Кад су скупљали зајам од емиграције, комунисти су српским исељеницима ишли на ноге, а сад траже да гласачи, чак из Аустралије, долазе комунистима на ноге.

7.

Одласком комуниста, који је неизбежан, неће, на жалост, нестати ништа што су упропастили, разрушили, завадили, обездуховили, раскупили, омрзнули. Све нам то они остављају у наслеђе.

Сејали су пола века неслободу, сиромаштво, неистине, мржњу народа према народу и човека према човеку, чак и мржњу човека према Богу, па ће требати и много памети, и напора, и стрпљења, и помоћи пријатеља, да излечимо и усправимо Србију.

Остављају нам у наслеђе покоровљена поља, старачка и расељена села, пренасељене и ружне и сиротињске градове, излоказане и цомбасте путеве, пропале фабрике и до просјачке торбе доведене

САБОР СПО

радице, оронуте болнице без опреме и лекова, незапслену омладину, огромне и још неизбројане дуге, празну државну благајну, празне и наћве и амбаре, хаос и мржњу на Косову и Метохији, српска гета у Хрватској и Босни, стање ни рата ни мира, Југославију које практично више нема... свеопшту, заправо, беду, страх и пропадање.

Како, куда, чиме и с ким? Ова болна питања наше будућности траже да се на њих, што пре, одговори.

Чућете главне смернице нашег економског и правног програма. Саопштићемо и план културне и духовне обнове, у најкраћим назнакама, наравно. Радимо и на пројекту здравственог и социјалног збрињавања.

Ново вино хоће и нове мешине. У препород, у ново доба, Србију морају повести нови људи. Млади људи, првенствено.

На страни младости су знање, свежина мишљења, снага, одважност да се ризикује. У младости Србије једина је моћ и нада да и биолошки оснажимо нашу нацију.

Оног тренутка кад канцеларије за незапслене престану посећивати млади инжењери, лекари, геолози, пилоти, економисти, магистри и доктори наука, предузимљиви и маштовити сањари од смелих идеја и ризика, и кад најбољи и најмлађи престану да се иселавају а из расејања ка Србији крену повратници, наша држава ће тек тада да се усправи.

Српски покрет обнове хоће Србију у којој ће знање и стручност увек бити изнад националне, верске или страначке припадности и у којој ће законе власти сменили власт закона. Хоћемо да Србију воде најбољи, а не најгори.

Сваки вид реванша комунистима за њихово безакоње или одмазде било кога према било коме биће онемогућен, забрањен.

Највећа несрећа која би нас могла задесити је та да лево једноумље буде замењено десним или ма којим другим једноумљем.

Хоћемо Србију у којој ће интерес грађанина бити пречи од интереса власти, а да изнад свега буде интерес нације и државе.

Ми бисмо, наравно, издали демократску традицију и своје српско име, ако бисмо икада срећу свог народа и државе подизали на неслободи, на бедн, на несрећи било кога.

СПО је за Србију коју ће да покреће сумња, критичка реч, духовна бура, а не бесумњиви људи, бауштину духа и громки аплаузи.

За рад смо идеја и програма, а против идеја и програма рата.

За слободну смо утакмицу капитала, роба, култура, памети. Држимо да су закони тржишта и профита важе били разумнији од закона и хирова политике.

Као вододелница Европе, Југославија, а и Балкан цео, мора наћи снаге и мудрости да се — како је говорио епископ Николај Велимировић — уздигне изнад оба проклетства: изнад мита о осуђеном Сизифу и мита о окованом Прометеју.

Најкраће, нисмо ни за илузије Дон Кихота ни за стерилну опрезност Санча Пансе.

7.

Живимо у времену до јуче неслућених промена и ломова. Дешавају се Чуда да су промене и брже и смелије од најбржих и најсмелијих сањара о променама.

Совјетски Савез се распада. Пада црвена петокрака са Кремља. Из пепела се, као митска птица Феникс, воздиже и спрема за узлет православна Русија.

Нема више Берлинског зида ни две Немачке. У срцу Европе, преко ноћи такоретни, осванула је Велика Германија. Изненађени и неприпремљени, ћутимо и питамо се куда ће тај цин да крене. Да ли старим путевима из 1914. и 1939. године? Или ће, као што има наговештаја, Берлин са маслиновом границом поћи ка Москви, слушајући давни савет Фридриха Ничеа да је будућност Европе у сједињењу германског дара за пословност и огромних богатстава и духа Русије.

Смемо ли бити зачуђени ако се, за коју годину, оствари и пророштво Фјодора Достојевског да ће плима ислама и Азије прећи у велику осеку пред силом сједињене Европе и да ће у Цариграду, у Константинопољу, на Аја Софији опет да залепрша барјак православља?!

У разрешавању и стишавању наших мржњи и спорова не смемо превидати ни ове глобалне токове. Знај, никад у Европи нисмо имали много пријатеља. Били смо вечита сметња Ватикану да се домогне Кијева, Меки да стигне до Беча, Немачкој да се домогне Солуна и Босфора...

Ни данас нас не воле. Делимично због тога што званична Србија овако упорио брани идеју пропалог бољшевичког света, али највише због старих навика и старих разлога.

Променена Европа, која се рађа, промениће и своје навике и верујем, заиста верујем да ће нама, Србима, бити наклоњена.

Усуђујем се да размишљам тесни савез Срба, Грка, Бугара, Румуна и Руса, рецимо. Једну модерну Византију.

Не волим нарочито приче о путовању у Европу. Не може ниједна државица и ниједан народ у данашњој и оваквој Југославији, као путник неки, купити возну или авионску карту и отићи у Европу.

Протерајмо ми из ове земље Африку и феудалне навике, погасимо општи мржње и хаоса, укинемо и национална и економска и духовна гета и бантустане, не прихватајмо пројекте апартхејда у часу када их и Јужна Африка одбације, па ће Европа сама доћи овамо.

Дужни смо то учинити што пре, дајући сву предност дијалогу и разуму. Ирационалне страсти постају несношљиве. Овако више не можемо.

Било какво решење боље је од никаквог решења. Не могу, нећу да верујем да су у Југославији погашене баш све свеће разума и да не можемо доћи не до било каквог, већ управо до најбољег излаза из лавиринта ужаса, и то за столом, у разговору.

Ако ништа друго, сви смо дужни да то покушамо. За разговор толова, за несрећу, никада није касно.

Хвала вам.

ДЕКЛАРАЦИЈА О НАЦИОНАЛНОМ ПОМИРЕЊУ

Старозавесни родослов о постању људи осенчала је туробна прича о братоубиству. Каин — први човек који се од изгнаног Адама родио на земљи убио је брата Авела. Уместо да буде „чувар брата својега“, први убица новосадавног света зачео је лозу великих огрешилаца о светињу братства.

Није ли Каинова рука дигнута на Авела један од предзнака човекове природе? Зашто је човек склон да се острви на ближњег? Докле ће „глас крви братове да виче са земље“ и вапи за правдом? Тежећи за слогом, као хармонијом или оваплаћеним идеалом, човек је, срећом, кроз историју појединачно или колективно, посведочнио спремност да се каје за злочинства и да братске ране зацељује прештањем.

Судбина српског народа вековима се поводила између Авелове смерности и Каинове осорности, између Аврамове беспоговорности у вери и Исакове смирености у жртви.

Страдалан и крстоносни, српски народ је, на жалост, често био под сенком Каинове руке и, не слутећи шта чини, дизао руку сам на себе.

На доману новог миленијума, изнутра разбраћени, Срби су један од ретких народа модерног доба чије су међусукوبيце одредиле национални карактер. Истакнувши слогу као срж своје антрополошке философије, Срби су се, у практичном животу, понашали супротно геслу „сама слога Србина спасава“. Стога су добрим делом изгубили од своје етничке чврстине, самопоуздања, поноса и самосвести.

Срби олако ступају на сумњиво тле, олако приступају идејама, али тешко одступају од њих, чак и када те идеје, на историјском и теоријском плану, а посебно у стварности, испоље крајњу погубност. Срби су склони идеолошком фанатизму. Од њега ваља да зазиремо и у данима који долазе, уочи избора у децембру, који нису бирање власти него су уистину бирање пута којим се, с већим изгледима, можемо запутити ка националном спасу.

У нашем разграђеном дому, у нашем разбраћеном братству измешали смо жртве и злочинитеље.

Чудимо се што је nelaгодност достигла опасну границу. Уосталом, под идеолошком стегом, у поратном раздобљу можда нисмо ни могли поступити друкчије. Нека о томе суде потомци. Посебно је трагично што су се припадници српског народа смењивали у улогама: Час су бивали жртве, час злочиниоци. Та страховита неизменичност наше недавне прошлости не сме се пренети, чак ни у емоцијама, на наш пород.

Оно што је један брат, после рата, звао ослобођењем, други је брат звао пострадањем. Наше стабло се распукло и многе гране разараног српства одбачене су и трају далеко од српске матице. Наше расељење је наше уцаљење. Сеобе су нас завиле у црно, изгони не јењавају, нисмо добро виђени у свету, а нисмо спокојни ни у отаџбини.

Могли смо се завадити, морамо се помирити.

Данас треба да се обратимо свима Србима. Али кроз наша брижња и жива уста нека проговоре и уста оних који више никада неће проговорити и уста оних који ће тек проговорити. Нека проговоре уста оних који су отишли са овог света и уста оних који још нису дошли на свет.

Психолошки пријемчиви за смисао слоге, Срби најчешће нису кадри да рационализују идеју јединства и да је уграде у своје понашање. Моралне карактерологија Срба упућује на сетног закључку. Иако мутна представа о слози, дорасла до митских размера, одређује српско национално заветовање, од Савиног измирења браће до данас. Срби се ипак не могу убројати у сложне народе. Због тога су грцали на духовном, политичком и економском пољу. Већину националних поразних проузроковале су српске непомирљивости и српско-српски сукоби.

Срба и данас и данас има премного за кавгу, али их нема довољно за слогу. Још не увиђамо да немамо превише глава за један народ, а ипак себе обезглављујемо.

Од српског народа су начињени нови народи, а од српске вере се иде у безверје. Осипање је у овом веку узело таквог маха да се може поставити питање о егзистенцијалном посрнућу.

Зашто су Срби трагичним хуманизмом обележили своје државно и национално помирење? Вероватно тај хуманизам потиче, из осећања немирне савести. Њима је прожет и карактер српског човека. Оно што одбијају да учине ближњему, радо чине даљњему. На сродника знају да кидишу, а недобронамернику узвраћају добротом.

Српска немирна савест, поникла из националних ломова, издаја и превара, временом се преобраћа у бес. Када је гневан, Србин је најчешће усмерен на себе, свог испоплеменика и неминовно штети сопственом интересу.

Непознавање братства, помањкање снаге, сувереност, самољубље изражено до бола, а самоуверење доведено до безумља — те црте су утицале на српски карактер. Једном речју, Србима је међу собом тесно.

Не само што их потомство обавезује да се помире у историјској стварности, него их обавезује да се помире и у метафизичкој равни. Данас су Срби оба-

везни, да се помире у савести и у памћењу. Да се помире у сећањима која их спутавају и у осећањима од којих грцају.

Мученицима и пострадалицима, палим у братском сукобу, вратимо достојанство смрти. С оне стране смрти све је коначно, али је фанатизованим Србима ипак тешко да на гробовима поставе крст помирења. На историји је да научно зађу с оне стране смрти и да, у име будућег живота, установи истину и свргне лаж. Никакву коначну истину о јучерашњици, о братоубијању, о очевима и дедовима, о грађанском рату 1941 — 1945, још нема млади нараштај. Има само жалосну слутњу да су Срби, закрљени непомирљивци, чинили све да крваре братске ране. Тако су поразили многе своје победе.

Српски закрљеници, под различитим заставама, претворили су народни живот у вечити неспокој. И данас је српско неспокојство изазвано унутарњим раздором, вајкадашњом кавгом и инатом.

Дужни смо данас да се издигнемо изнад својих атавизама, да поништимо идеолошке црте које су делиле браћу и наводиле их да дигну руку једни на друге.

Дужни смо да се излечимо од самокањавања, од самосакањања. Мудрој бризи о народном интересу ваља да подредимо ускогруде намере, суревњива хтења, и страначке програме. Нека непомирљивост и фанатизам остану у баштини једног трагичног нараштаја. Унуци монархиста и комуниста, четника и партизана не смеју поновити расколе својих дедова.

У име оних пре нас и у име оних који ће доћи после нас изговарамо слово о измирењу.

Дужни смо да измиримо два гроба и две колеџе. Да миром запечатимо ћутање браће која су се, свеједно када и свеједно којим поводом, завадили до смрти. Хоћемо да их помиримо после смрти. Да њихови гробови буду опомена и јемство. Да не стрепимо од плача над убијеним братом него да се радујемо плачу новорођене деце.

Братоизмирење је налог наше модерне историје. Том налогу се сав српски народ има одазвати или ће, у противном, пострадали.

Српски народ је „заборавио“ свој бол, патњу је препустио небризи, веру су му премачили безверјем. Уместо светосавске слоге био је присиљен на „братство и јединство“ као идеолошку формулу спутавања српства. Своје истребиоце морао је да прими као што се примају усрећноци. Ледено доба антисрпства у поратном времену оставило је погубне последице јер се српски став није могао ослонити на унутарњу, духовно-моралну чврстину српског јединства. Срби су смогли снаге да се измире са свима осим са собом.

Данас смо поново обавезни да наша стварна историја, како народа тако и државе, почне братоиз-

мирење. Братоизмиралац Сава је наш првоначални национални усмиралац. Чим смо од светосавског смера одступили, ми смо у беспућу ступили. Оздрављење српског рода претпоставља његово измирење са собом, у духу светосавске трезвености.

Обраћајући се свеколиком српству овом Декларацијом, послужимо се песничком сликовношћу: после толико векова постојања, српски народ је, у националном, духовном и државном смислу данас сакат, хром и ћорав народ. Зашто и како? Лева српска рука устуже се да прихвати десну српску руку. Лева српска нога иде са десном у кобни рескорак. Србин је од гнева према богу ослепео на једно око, можда и на оба. Лева страна српског срца кипи бесом према десној страни срца. У нашем бићу раслојено је оно што не би морало и што не би смело да буде.

Не занемарујући опасност која српству прети споља, ипак је унутарња опасност од раздора и неслоге понејвећа опасност. Срби су створили мит о непријатељу, а нису до краја разумели да су обузети непријатељством према себи. Велики српски песници су опомињали, али песничке опомене не уграђују се у националне програме. Српски покрет обнове позвао је — и не престаје да позива — најумијне српске људе да раде на националном програму полазећи од националног измирења.

Све наше заставе су црвене, јер су везене краљу. Али не опажамо да су многе од њих коротко обрубљене црвеним у знак жалости за братоистрељењем.

Истрошили смо се будзашто, просули у бесцење штошта од оног што се стицало муком, трудом, понекад и краљу. Губили смо добијено, а заклињали се потом у изгубљено.

Хоћемо ли поново — себи на срамоту а потомству на штету — да губимо добијене битке? При том ваља знати једно: битка против брата не може се добити.

Ко ће коме да докажује своју правоваљност, своју исправност? Себи смо, у суштини, јединско судије и тужиоци. Чињеница да смо своје заваде и неслогу подигли на степен политичке философије, у једном страшном раздобљу братоубијања, сведочи о нашој незрелости, па чак и о помућењу народног ума. Немирна савест српског народа, са спремношћу на покајање, представља јемство да се ипак могу разирити црни сплетови наше националне свести.

Не миримо се у животу, у цркви, у политици, у кући. Не миримо се ни у гробу ни у колеџи. А већ откуцава последњи час да се измиримо.

Дужни смо да се измиримо са оним што је било јуче ради онога што треба да буде сутра. Српски покрет обнове иште мирење очева ради мире међу синовима. Нека се заваде предака преобразе у срећу потомака!

Заиста, помирење између оних који су заматали каве и томили у заваде имаће смисла само уколико буде утицало на живот будућих нараштаја. Помирење ће одвести хармонији, а хармонија ће да уроди јединством. Данас нам то недостаје.

Српски покрет обнове служиће завету о мирењу и слози. Своју снагу повериће српском народу, јер је њу од народа и добио. Територијално и етничко сједињење, духовно оздрављење и државно уједињење, са здравом економијом, не могу се замислити без светосавске толеранције, осећања за демократију и уважавања различитости.

Српски покрет обнове покренуо је српско осећање. Сада ваља покренути српски ум. Снагу СПО чини српска младеж. Дужни смо да ту снагу духовно уравнотежимо и дамо јој национално-државну перспективу. Другим речима, потребно је да бујицу преведемо у матицу. Енергије коју смо рабуктали треба да буде делотворна а не разорна.

Позивајући све Србе у отаџбини и расељењу да се помире, познавамо их на дуг и напоран рад. Српски покрет обнове се обавезује младој Србадији да ће уклонити кобни жиг неслоге са српског образа.

Оне који тек треба да дођу на свет ваља поштедети раздора и раскола чије грдно бреме још носимо. Оне који су изгинули од братске руке молимо за опроштај, а онима који су руку дигнули на брата опростиће Бог. Ми који смо животом постављени између мртвих и још нерођених пружимо једни другима руку измирења, разума и љубави.

Светски сабор СПО

МИЛОШЕВИЋ НАС ЈЕ ИЗДАО

Ја сам Слободанов војник, са осмехом је рекао Продан Костић, али сам дошао да поздравим Сабор јер сам у души Србин. Ценим ову странку јер има поштене намере." Мирослав Шоловић није крио одушевљење што су напоскон нашн емигранти дошли у Србију.

За Лекић Славка, делегата из Плоче код Ковина, Сабор је нешто узвишено. Као човек старог кова који је прошао кроз окове болшевизма, Сабор је пробудио у њему дубоку светињу српства и Српског народа. Сваки Србин, тврди Славко Лекић, треба да је поносан што је напоскон доживео да се слободно осећа Србином.

— Имамо заједнички циљ, који је изнад свих осталих и који данас мора ујединити све Србе, којима су слобода и демократија узвишена политичка начела. То је укидање комунистичког терора и израбљивање Српског народа из полувековног сужањства. Стога се ми морамо удружити, залечити све ране, премостити јазове између браће, како би могли успешно обавити најтежи посао који је задат нашем поколењу, а то можемо успети само ако будемо вазнели на

СПО ЛИЧИ НА СРПСКИ НАРОД

Уштан о утисцима са Сабора, сликар и академик Мића Поповић изразио се веома похвално: за мене је био узбудљив Вуков говор. Саздан је од садржајних, мудрих и подирљивих порука, али и оних које не пристају на пораз".

Књижевник Борислав Михајловић — Михиз, окарактерисао је скуп импозитивним, али и прибраним. „Сабор јасно показује снагу СПО — странке која тако личи на српски народ. Стога је и морали да добије такву потпору у њему. Ја не припадам ни једној политичкој партији, али СПО ужива мој пуни респект и моралну подршку" — речи су Борислава Михајловића.

небеса три стара српска завета, више етичка, него политичка ЉУБАВ, ПРАВДУ И СЛОГУ.

Ако љубав, правду и слогу претпоставимо свим омразама и расколима, нема тог политичког циља, кога не бисмо могли достићи. За срећну будућност онда не бисмо стрепели. Знам да се СПО завештао таквој будућности и зато се радујем сваком вашем успеху рекао је Гојко Ђого.

Ни маркантна личност Јована Опачића кога није потребно посебно представљати, није остала незапажена. Он нам је рекао: „Мислим да је основни узрок свих српских трагедија и понора у двадесетом веку изазван пре свега недовољно израженом свешћу о стварању јединствене државе, на етничким подручјима на којима живи српски народ. Због тога Опачић, сматра да је неопходно што пре развити идеју о стварању Свесрпског националног већа, које би водило једну универзалну политику и било зачетак нове српске државности.

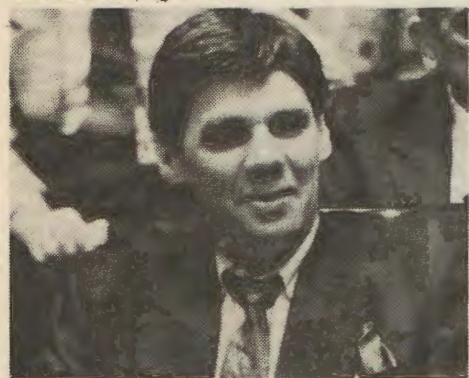
Фасциниран је, вели, интелектуалном снагом људи који се налазе у руководству СПО и верује да ће СПО, победити на наредним изборима.

● Ранђел Најкић, делегат из Косова Поља, узбуђеним гласом је рекао: „Ми имамо разлог да поштујемо и ценимо Слободана Милошевића, али морам да кажем да нас је он издао. Слободан је на Косову настао али је ту и пао. Зато данас пуно подршку дајем Вуку Драшковићу.“

Свештеник Митар Миловановић са Уба верује да није далеко време када ће се родити сунце слободе и када ће црква добити коначно своје место, које јој с правом и заслужено припада.

„Ово је свенациснални Сабор. Отуда може одушевљење догађајем, вели Милан Парошки члан Народне странке. Драго ми је да српски народ у новим реанимираним историјским интересима стиче прави национални програм и уколико га уједињени у опозицији будемо спроводили, достићи ћемо циљеве који су данас овде здушно поздрављени.“

„Сабор је доиста успио, тврди Бранко Топић председник СПО БиХ, јер је својим радом допринео идеји свесрпског уједињења и помирења. Скоро сви говорници Сабора СПО потврдили су вековне тежње угроженог и пониженог Српског народа о потреби јединства, о потреби духовне и моралне обнове. Свесрпским помирењем, каже Топић, успећемо да формирамо правну и демократску државу Српског народа, у којој другим народима неће бити ускраћено право на равноправан живот. Надам се да ће господин Вук Драшковић имати Самсонове снаге и Соломонове мудрости да праведно води српски народ путевима православања и светосаваља.“

Бранивоје Јевтовић

ВАСКРС СРПСТВА — ЗАЈЕДНИЧКА ЖЕЉА

Бранивоја ЈЕВТОВИЋ, Мелбурн, АУСТРАЛИЈА

Ово је први пут да сам у Србији од 1956. године, када сам због политичких разлога напустио земљу. Дошао сам дан раније, како бих имао времена да посетим родни Крагујевац.

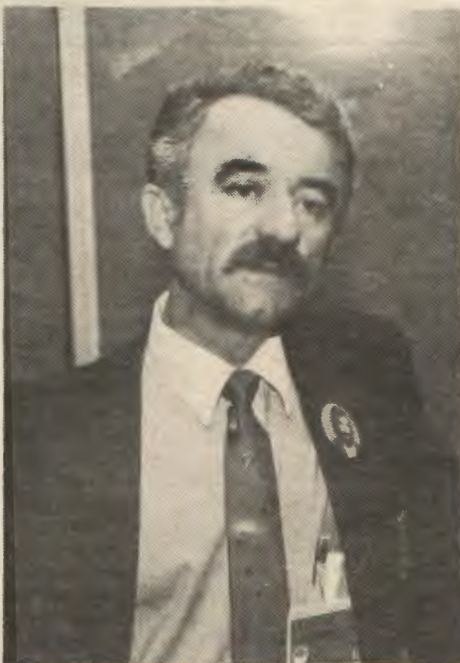
Иначе, у Мелбурну одакле долазим, живи око педесет хиљада Срба. Не постоји организација која нас све окупља, већ смо организационо издељени на неколико целина. Поред тога, раздваја нас и црквена подела која ће се, сви се надамо, веома брзо окончати. Али, и поред мањих или већих неслога и завада, свима нам је заједничка жеља слобода и васкрс свенолног српства у Југославији.

Са Сабора носим дивне утиске и уверење да је управо Српски покрет обнове кадар да досегне поменути узвишени циљ. Зато са пуно пажње пратимо све акције ове партије, а у пуно информисању нам посебно помажу листови попут „Погледа“ и „Српске речи“, који су међу Србима у Аустралији дивно прихваћени.

ОМЕТАЈУ НАС КЛУБОВИ

Стојан ВУЈИНОВИЋ, Стокхолм, ШВЕДСКА

ДЕЛЕГАТИ И ГОСТИ ГОВОРЕ...

Са господином Драшковићем сам имао прилике да се први пут сретнем пре две године, када је он долазио у Стокхолм. Већ тада су ми се његова размишљања и идеје допале. Када је формиран Српски покрет обнове нас неколико најзаинтересованијих истомисленика почело је да размишља о могућности да у Стокхолму формира подружницу СПО—а. За сада је та намера тек у зачетку, а успешније деловање нам омета и стање у клубовима Југословена у Шведској, где главну реч воде Хрвати, који нам онемогућавају промовисање Покрета у клубским просторима. Али, и поред тога, чињеница да у Стокхолму и околини живи преко 40.000 Срба јасно говори да има разлога за формирање и опстојање јакe националне организације.

СУТРА БИХ СЕ ВРАТИО

Властимир ЛАЗИЋ, Торонто, КАНАДА

Рођен сам у Србији, у Лебану, а са девет година сам напустио земљу и већ двадесетдевет година живим у Канади. Долазио сам неколико пута у отаџбину. Верујте да бих се сутра вратио за стално, иако у Канади имам неколико врло уносних „бизниса“. Наравно, вратио бих се под условом да се у Србији промени комунистичка власт. Ви не можете да претпоставите какав је то осећај живети далеко од своје постojбине — свакодневне листе канадске новине не би ли нашле нешто о својој земљи, и кад нађете макар и два три ратка, срце вам јаче зауца.

Стојан Вујиновић

ЛОГОРСКА БЕБА

Милан Колувија је вероватно једини саборник СПО-а рођен у логору. Син је, како прича, Маре и Богдана — официри гарде код Момчила Ђујића, осуђеног за ратне злочине — зато што је служио Краља. У Минстеру (Немачка) где су Енглези држали оккупациони „гето“ живео је од 1954. (кад је рођен) до 1958. године са још око 2000 породица српских официра које је спалила слична судбина. „Имали смо воде и понекад чоколаде — више него Немци. Једине што нисмо имали, то је било да се слободно крећемо јер, од света нас је одвајала логорска жица.“

Данас Колувија живи у Немачкој, али се избеглички „дланик“ носио. „Јо сам Србин, ожењен сам Српкињом и деца су ми Срби, мада такође имају избеглички статус. Када после ослобођења поново буде — Србија, вратићу се овде, узети држављанство и ако треба — земљи отаџб.“

ДОШАО КАО ГОСТ — ОТИШАО КАО ЧЛАН

Јанко ВУЈИНОВИЋ, уредник у издавачкој кући „Књижевне новине“.

На Конгресу СПО дошао сам као гост, међутим, лако се може догодити да одем као члан СПО. Српском народу је дуго времена требао овакав покрет који ће га обновити у светосавској традицији на самим плановима: економском, духовном и моралном. За педесет година постали смо народ без имовине, без слободе, без достојанства, без права гласа, народ који је чак могао остати без свог имена. Међутим, народ је трајнији од једне политике.

Неким својим текстовима и књигама допринео сам да до ове обнове дође, а сада осећам потребу да и сам postanем део тог покрета!

ВЕЛИКЕ ПЕРСПЕКТИВЕ

Бора ЂОРЂЕВИЋ, вођа „Рибље чорбе“:

Мислим да СПО сигурно има велике перспективе и да ће победити на изборима, а што се тиче моје странке — Партија обичних пијанца, можемо да будемо и у коали-

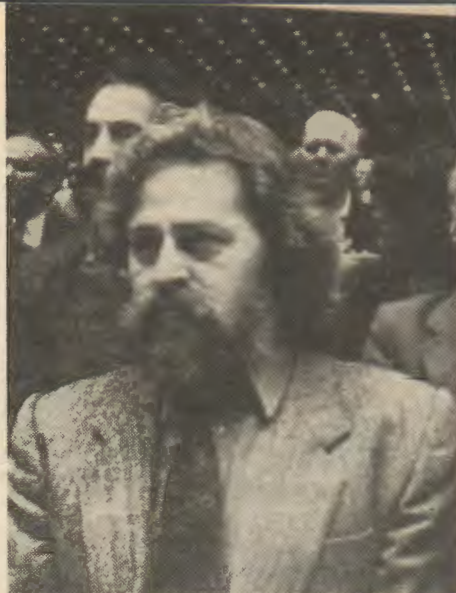
Властимир Лазич

цији са вашом. Мувајући се по белом свету видео сам да се Срби деле на 17 различитих врста, а то је брука и срамота. Вероватно најчаснија инстанца за српски народ је инстанца Вука Драшковића. Ја немам ништа против ниједне странке — из бифеа гледам шта се догађа — у складу са Програмом моје странке!

ЗА БУДУЋНОСТ СПО НЕ ТРЕБА СЕ ПЛАШИТИ

Радован БИГОВИЋ, теолог, асистент на Богословском факултету у Београду:

Чињеница је да СПО има највише присталица и за његову будућност се не треба плашити. Програм окренут ка нашим метафизичким коренима, могу само да поздравим. Мени овај Сабор не личи на класичне политичке скупове, он је Сабор у изворном значењу те речи: окупљени су Срби из земље и света, представници науке, културе, Цркве и различитих политичких странака.

Јанко Вујиновић

ТО СУ ЧАСНИ ЉУДИ

Љиљана ЛАШИЋ, глумица из Београда

Сабор представља огромну вољу народа да се нешто у Србији промени и то боље. Ми немамо никакво искуство, а снагу имамо. Снага која није добро каналисана и вођена може да се распе или да пропадне улудо. Оно што данас могу поуздано да кажем је да би требало имати поверења у људе у руководству СПО, то су часни људи. Поманући на припремама овог Сабора, осведочила сам се да људи који воде СПО воле овај народ. Нисам за ових 40 година била сигурна да су сви који су ме водили или који су хтели да ме воде, волели мој народ. Радо стављам своју судбину у руке оних који ме воле и врло нерадо онима који ми кажу да ме воле, а при том нас доведоше до где смо, а где смо — знамо и сами.

СРБИЈА ЈЕ ВЕЧНА ДОК СУ ЈОЈ ДЕЦА ВЕРНА

Будимир СРЕЂКОВИЋ, уредник листа „Српска борба“ који излази у Њујорку. Овај величанствени Сабор пружио је наду нама који дуго нисмо били у својој отаџбини

Бора Ђорђевић

САБОР СПО

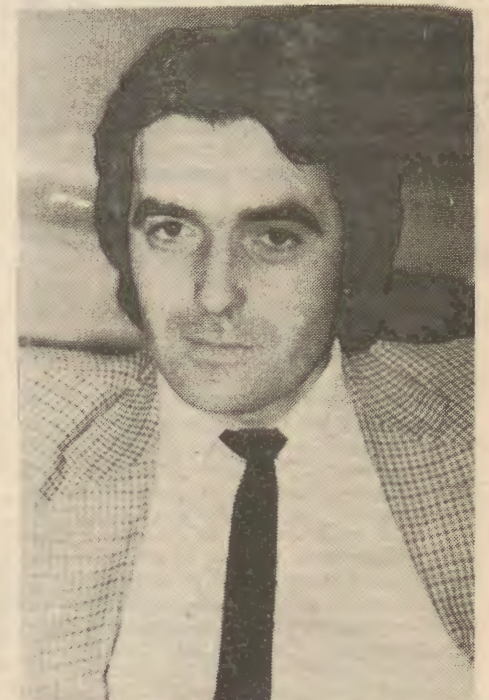
(лично нисам био 50 година), да се Србија налази у одлучујућој фази решавања судбине српског народа. Овај Сабор јасно показује гесло за које се ми у „Српској борби“ боримо већ 50 година — да је Србија вечна док су јој деца верна. Доказује и још нешто значајно о чему Срби у расејању чезну годинама, а то је да само уједињени Срби могу васкрснути слободну Србију.

Слушајући ове реферате који се баве свим областима друштвеног живота, добијам утисак да смо на прагу великих догађаја и да ова странка има све шансе да оствари правну државу српског народа. Овај Сабор доказује да заслужује подршку јер ствара предуслове за модерну државу.

ДЕКЛАРАЦИЈА СПО ЈЕ СВЕТОСАВСКА

Љуба РАНКОВИЋ, ђакон и председавајући Сабора:

СПО доживљавам као свештеник (и то говорим из свог најдубљег убеђења) као светосавски покрет заснован на Христу, Христовом Јеванђељу, на Светом Сави. А све што је засновано на овоме има пропус-

Радован Биговић

ницу за вечност. Нема тог система, нема тог периода у трајању српског народа, који СПО заснован на овим предностима не може преживети и мислим да ће СПО, као светосавски покрет остати у вечном трајању српског народа у ма ком друштвеном систему или уређењу. Овакав концепт и овакав Програм једног покрета једино може извући српски народ из кризе. Повратак аутентичним, историјским, традиционалним, освештеним, фундаменталним народним вредностима пут је из ове кризе.

Декларација СПО је светосавска испод које може стајати потпис Светог Саве, може да је потпише владика Његош, владика Николај, Карађорђе. На пророштво великог руског апостола и писца Достојевског, да

Љуба Ранковић

Ће руско православље спасити свет, усуђујем се да кажем да српско светосавље ни за длаку не заостаје иза колосалних духовника-вредности руског православља.

СПО ЋЕ ПРУЖИТИ БУДУЊНОСТ НАШОЈ ДЕЦИ

СВЕТЛАНА ТОДОРОВИЋ, делегат, живи у Каиру:

Узбуђена сам и срећна што сам овде са свима вама и све моја размишљања су још увек под јаким емотивним сенчењем. Дубоко сам уверена да ће мој народ због кога патим у Каиру, брзо схватити да без будућности немамо ни прошлости. А будућност због наше деце морамо да гледамо у правцу просперитета, успеха, среће и велике љубави. Надам се да ће СПО пружити ту будућност нашој деци. Волела бих да укажем на погрешан утисак који се има у Србији да у свету велике земље не воде рачуна о националном Програму и да је предзнак „национални“ хендикеп за овај Покрет. Мислим да је основно код утицајних земаља национално опредељење. Ја видим ту Европу о којој ми сад много причамо, кво заједницу која се уједињује превасходно из економских разлога, са свим својим културним, традиционалним и националним наслеђима. Управо зато што имају национално богатство, оне су и економске и јаке. Не можете очекивати од народа који нема своју националну обојеност да може било шта да пружи Европи и свету.

СРБИЈУ ОПТЕРЕЂУЈЕ ХИПОТЕКА БОЉШЕВИЗМА

НИКОЛА МИЛОШЕВИЋ, професор из Београда:

Мислим да су перспективе за све странке, ако су демократски оријентисане, а верујем да ова странка то јесте, у рушењу комунистичке владавине. Ако се она дефинитивно буде срушила, онда и за СПО постоји перспектива. Али ако до тога не дође, и ако комунисти и даље остану на власти, ни једна странка, па ни СПО нема никакву перспективу. Свакако да српски народ мора исправити неке велике неправде које су му биле нанесене, и ако се те неправде не могу отклонити разумљиво је да онда нема никаквих изгледа да у Србији дођу неке боље политичке прилике. Највећа неправда која је српском народу учињена по мом мишљењу је терет, хипотека бољшевизма која је на његова плећа навалена без никаквих правих историјских разлога. Мислим да и СПО, заједно са неким другим опозиционим странкама мора учинити што је могуће више да се та хипотека једном скине.

ВУКОВА ДРЖАВНИЧКА ОДМЕРЕНОСТ

ВЕСЕЛИН ЂУРЕТИЋ, историчар из Београда:

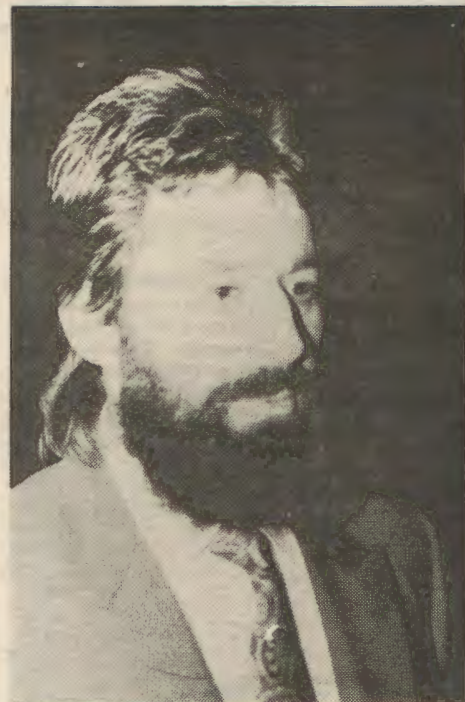
Људе који су на челу СПО знам годинама са заједничких учествовања на трибинама где се водила борба за слободу. Вука знам још од његових 20-их година када је почео борбу за демократију и освешћење српског народа, али морам да кажем да је овај његов експозе најозбиљнији који сам ја до сада чуо. Он има у себи једну димензију државничке одмерености, посебно тамо где се ради о међународним и међунационалним односима. Мислим да је његов третман муслиманског питања нарочито специфичан и да је тај проблем елаборирао на начин који је историјски заснован.

СПО је ускочио у празан простор који нису попуниле ни реформистичке снаге оличене у српској социјалистичкој партији, нити разне друге партије које се више баве проблемима демократије; некада практично, а некада и теоријски. Вука је изнедрило осећање и хтијење народа, жеља да се изађе из историјског ћорсокака који траје од

Веселин Ђуретић

1918. год, а нарочито од 1945. године до данас. Ја сматрам да је СПО попунио празнину коју је народ очекивао и извршио персонафикацију преко Вука Драшковића. Надам се да ће је он, ако дође у позицију да буде или озбиљна опозиција, или владајућа снага Србије, осмислити. Историјско место СПО се налази између једног реформистичког тренда, који треба да преведе можда и стотине хиљада индоктринираних Срба са колосека распадајућег, а једног другог пола српске стварности која се више одвија у смислу борбе за демократију, а не сагледа-

Добривоје Симић

ва реалне околности када је национални медијум ослабљен.

СРБИ У РАСЕЉАЊУ СТОЈЕ ИЗА СПО

ДОБРИВОЈЕ СИМИЋ, председник СПО за Савезну Републику Немачку:

— Уколико јавност буде реално обавештена путем мас-медија о овом Сабору, СПО ће значајно добити на угледу и утицају и у земљи и код наших иселјеника. Светска јавност врло често необјективно пише о Србији и нашем народу и ми Србији у расејању трудимо се да то демантујемо, али наш утицај на обликовању јавног мишљења је скроман. Ако СПО победи на слободним изборима, њихов избор прихватиће и светска јавност. Велика већина Срба у расејању стоји у потпуности иза овог Програма СПО.

да-
зни-
рсо-
дам
уде
чага
СПО
ког
сто-
ко-
по-
ја у
да-

Заборавити нећемо, опростити не смемо — исписано је на венцу Српског покрета обнове, којег је Вук Драшковић у присуству права странке и неколико хиљада људи, положио на хумку жртвама у Јасеновцу. У миру, у свечаној тишини, каква доликује највећој гробници српског народа настрадалог у усташком геноциду, челник СПО-а изговорио је следеће речи:

„Положисмо на аашу гробницу овај мали венац наше велике патње и непролазног бола. Мали венац зато што су овде углавном поморени такозвани мали људи, радници и тежаци, учитељи, домаћице, девојке и често, често деца.

На венцу смо Вам написали: „Заборавити нећемо, опростити не смемо — Српски покрет обнове саојој мученичкој браћи у Јасеновцу“. Заборавити нећемо, јер онај ко заборавља своје несреће, бива осуђен да их доживи поново! Опростити не смемо, јер откудa нама живима право да праштамо за Вас и у Ваше име? То право припада само Богу, и ми се не мешамо у Божију пресуду, само кажемо да овлашћени нисмо и не сме-мо да опростимо.

Призвавши речи великог писца Лава Толстоја, Драшковић је подсетио на његову проповед да је за свако безумље целата, на одређен начин крива и жртва. Јер да је жртва била боља, поправила би за живота целата, па целат не би постојао!

На другом полу православног света, на Ловћену, загрмеле су сасвим друге речи из уста православног Владике, филозофа и песника Његоша:

„Зло чинити од зла се бранити, ту злочинства нема никаквога“. Каже даље Владика: „... Ал' тирјанству стати ногом за араг, довести га к спознанију права, то је људска дужност најсветија“.

Конечно, нико у православљу пре Његоша није изрекао, ни следеће: „Иван часом назриви освете, светим пићем, Богом закршћеним“.

Стојим овде мали и немоћан, беседио је Драшковић, и пред вама, и пред Богом, и пред Толстојем, и пред Његошем. Не могу да се одредим. Знам само да гроф Толстој на грофовском имању у Јасној Пољани, није био у прилици да упозна пакао, а Његош је живео у срцу самог пакла и сатанског у човеку. У сваком случају, светити се онима који злочин нису починили — јесте злочин.

Али, највећи је злочин, наставио је Вук, (пред неколико хиљада окупљених житеља оближњих босанских и хрватских села као и симпатизера странке) ако потомци целата не само да одбијају покајање, него још и прете новим Јасеновцем. Поновљени злочин неонацијана — то је највећи злочин. Наша светосавска суздржљивост траје до оног тренутка док потомство целата, које прети новим Јасеновцем, не крене у спровођење те сатанске наване.

Ми се, мученици наши, заветујемо над вашим гробом да Јасеновца, Глине, Јадовног и Јама више бити неће. А кајање злочинаца и њиховог потомства препуштамо њиховој савести, вери, култури и традицији.

Клањајући се сенима настрадалих Срба у своје и у име Српског покрета обнове, Вук Драшковић је назвавши Јасеновац највећим небеским српским градом казивао да се клања сенима и „наше браће Јевреја овде поморених, такође сенима наше браће Цигана и наше браће муслиманске и католичке вере, који су пали од усташке руке,

ЗАБОРАВИТИ НЕЋЕМО

● Положен венац СПО на највећу српску гробницу ●
Откуда нама живима право да праштамо за Вас и у Ваше име, рекао је Вук Драшковић

одбивши да се сагласе са злочиним који је учињен у име њихове нације и вере.

Пре полагања венца на темеље Каменог цвета — споменика жртвама усташког логора — Вук Драшковић, др Јован Маријановић, др Радмило Рончевић, Боривоје Боровић и Илија Живковић, посетили су цркву Светог Јована Крститеља. Запаливши свећу свим побијеним мученицима, Драшковић је рекао да на целом свету нема мање цркве да, као ова, опслужује два већа града. „Од Јасеновца немамо српскијег ни већег града на земљи, а немамо ни већег српског града у небеској Србији“.

Након слова над хумком, одржано је и опело крај Саве, свештеник Саво Босанац три је пута Вука Драшковића пошкрпио светом савском водом, четири године руменом од крви јасеновачких жртва.

И, премда је било доста подозрености па и страха од могућих инцидената и интервенција редарственика, они су из даљине посматрали цео догађај, а поход неколико хиљада људи на ово страстиште протекао је у миру и достојанству. Вук Драшковић, слушај је тако хтео, стекао је епитет првог југословенског некомунистичког политичара, који је спустио венац на највеће српско гробље.

СРПСКИ ЗИД ПЛАЧА

Неколико хиљада људи дочекало је Вука Драшковића скандирајући. На то им се челник СПО-а обратио речима: „Људи, ми се налазимо на гробу. На највећем српском гробљу, а на таквом месту се не аплаудира и не пева. Нисмо овде да промовишемо страначке програме, већ да се у тишини поклонимо пред овим губилиштем. Од Јасеновца не смеју правити позориште нити њиме трговати. Јасеновац је српски зид плача“.

НЕЈАСНО ОБЕЛЕЖЈЕ

На споменику жртвама јасеновачког логора који су починили усташки фашистички зликовци, синови хрватског народа, нигде нисмо могли пронаћи ко је пројектовао споменик. Пошто споменик подсећа на цвот, не може се закључити које поруке треба да оствари у основи унутрашњости споменика изведени облици, који умногоме подсећају на слово „У“.

Зар архитекта, проф. др БОГДАН БОГДАНОВИЋ, није нашао за сходно да игде уреже своје име!

На детаљној лочи стоје изливена слова из поеме ЈАМА Горана КОВАЧИЋА:
„Гдје је мали срећа, блесак стакла,
листвичје гњезде, из вртићу дах,
гдје је куцај зинко, што се макла,
и на траку сунца златни кућни прах“.

Закли нам је непознате ко је овај стих одабрао и каквој усташкој забуну треба да послужи.

И на крају, на макети споменичког комплекса стоји распоред свих фабричко-занатских логора и радиона, а саме на месту број 7 стоји да је гробница 3.000 до 6.000 људи?! Злочин је и умањивати злочин и недодично обележити место највећег губилишта у српској историји. У Јасеновцу је страдало — 38 (тридесет осам) Маутхаузена. Наравно, да сви Хрвати икму били усташе. Све су усташе били — Хрвати.

РАДОМАН БОЖОВИЋ, ЧОВЕК ЗА СВАКУ ДИКТАТУРУ

ДА ЛИ ЈЕ НА РЕДУ УБИСТВО?

Још је мање оних који су за своје политичко-егзекуторске и моралне падове тако и толико обилато награђени као што је то пошло за (чврстом) руком овом доктору економских наука и професору економског факултета. Слушајући и ових дана како на све четири стране света, и према горе и према доле, дели политичке, економистичке и моралистичке пацке неукој раји и себи равнима, под условом да од њихове руке и речи не зависи његова брзопотезна каријера, било би погрешно не подсетити се на заслуге и „препоруче“ овог новокомпонованог „великана“ владајуће странке и „њене“ државе.

ПРИЈАВЕ У ФИОЦИ

„Случај Божовић“, па тиме (невероватно, али истинито) и његов политички успон, почео је, заправо, маја 1989. године у време свеопште диференцијације у Србији, када је на неколико „виђенијих“ адреса у Суботици стигло анонимно писмо са, наводно, тамошњег Економског факултета, где је др Божовић, између осталог, „предавао“. У том писму — пријави се др Радоман Божовић, председник Општинског комитета Савеза комуниста Суботице, оптужује као „стаљиниста“ и „националиста“, што и није од толиког значаја колико оптужба да је професионално напредовао користећи се разним злоупотребима, приписано му је да се нелегално и уз помоћ фалсификата домогао докторске титуле, да је узимао дупле дневнице за службена путовања, да је вршио малверзације са кредитима...

Све скупа ништа необично за и од једног примерног и перспективног партијског руководиоца. Међутим, ствар се закомпликовала чињеницом да је један примерак анонимне пријаве стигао и у Општинско јавно тужилаштво.

Видевши против кога је пријава упућена, „шеф“ ове правосудне установе, окружни јавни тужилац Радул Љубисављевић, уместо да наведе из анонимне пријаве провери, као што се то у сличним ситуацијама обично чини, пријаву одлаже у фиоку. На томе би се вероватно све и завршило да на рачун Тужилаштва није стигла прозивка са партијског састанка у тамошњем СУП-у, који је, ваљда, такође добио пријаву, и одакле долазе питања зашто неко покушава да ову ствар заташка. Мало након тога и по граду је почело да се прича како закон не важи за све подједнако и како државни органи и даље штите неке моћнике. Видевши да је враг однео шалу и да због „неког“ Радомана Божовића ставља професионалну и моралну кожу на шилан, општински јавни тужилац Љубисављевић, тек месец дана касније, вади овај „врлу кромпир“, анонимну пријаву, из фиоке и прослеђује га свом заменику Владимиру Бану, тек изабраном „вођи комуниста“ у овом правосудном органу, и то с напоменом да овај „предмет“ не обрађује док за то не добије „дозволу“. Бану се овај предлог ни најмање не допада, баш као ни осталој шесторици колега, Љубисављевићевих заменика, те сви заједно код свог преплашеног шефа инсистирају да се поступи по уобичајеној процедури, као и са свим сличним анонимним пријавама.

Мало је данас фигура на политичкој позорници Србије које су за тако кратко време успеле да тако ефикасно, бескомпромисно и принципнијелно нскомпромитују и своју околину, и себе, и своје политичке налогодавце, као што је то случај са председником Покрајинског извршног већа Војводине

Нашавши се у процепу између седморице својих заменика и тужне судбине, другим речима — у необраном гројћу, окружни јавни тужилац Љубисављевић свом заменику Бану објашњава да „не жели да иде на рапорт код Шиповца и Милошевића“. Али, зато 23. јуна одлази у Извршни савет Скупштине града, а потом и код шефа Комитета Божовића и обавештава их да подноси неопозиву оставку „због политичких притисака, који се на њега врше“. Међутим, др Божовић не би био то што јесте када би се с таквим развојем догађаја сложио, те се хвата за телефон, „окреће“ Тужилаштво и изговора, касније у Суботици често цитирану, реченицу: „За десет минута, трчећим кораком, нацртајте се у Комитету!“.

Наредба се односила на чланове Секретаријата ОО СК тужилаштва и Суда: поменутог Владимира Бана, Вору Миловановић и Борислава Банића, судију Општинског суда. Ови су, додуше са великим закашњењем, поступили по наређењу (у складу са обавезујућим демократским централизмом), саслушали Божовићеве интерпретације политике и политичког деловања у народу, испричали Божовићу шта знају и шта је записано о правосудном поступку и законитости и... развили се. Само седам дана касније „Божовићев комитет“ (са 54 према 4 гласа) искључује ово троје из СК уз образложење да су извршили „отворен притисак на институцију јавног тужилаштва“, да су злоупотребили институције суда и тужилаштва, те да су избегавали стручну помоћ Косову (17).

Божовић је, при томе, експресно заборавио да је пре само месец дана верификовао њихове „сјајне карактеристике“ приликом „провере“ у ОК, а за партијске функције у Тужилаштво, као и да се Владимир Бан добровољно пријавио да иде као испомоћ правосудним органима на Косово! Значајно је рећи и да је одлука о искључењу донета у време када је све троје „инкриминисаних“ било на годишњем одмору, када није ни сањало шта им се догађа у кући, и када нису имали прилику да се бране. И, тако, уместо наставка приче, која ни до дан — данас није окончана, уместо је подсетити се да комунисти никада нису ни могли ни хтели да раздвоје своје идеолошке од радних и професионалних малверзација. Иако су ови који су избачени и даље остали на својим радним местима, чак и површан познавалац технологије комунистичког владања може да претпостави да ни њима ни онима који од њихових правосудних одлука зависе — више није исто као пре. Увек ће се наћи неки Радоман Божовић, који ће се на рачун ауторитета партијске силе заузети да им живот, па и онај правосудни, учини — „другачијим“.

То је дакле, недовршена прича о независном судству и поштеним комунистима, у чије име дела др Божовић. Али, Божовић се својски потрудио да се прича о њему лично не заврши, не само због тога што је Владимир Бан тужио и њега и свог непосредног шефа Љубисављевића (који је у међувремену повукао неопозиву оставку), него и због тога што су у Суботици предстојали избори за председника општине и друге државне органе, а ту је за Божовића било пуно „посла“.

СКУПШТИНА — ПРИВАТНО ВЛАСНИШТВО

Крајем 1989. године један од резултата избора у Србији и Војводини била је и демократски изабрана суботичка Скупштина. Међутим, у складу са поменути пропозицијама комунистичког владања, др Радоман Божовић је већ на првој седници Скупштине направно праву узбуну покушавајући да по сваку цену онемогући изразито најпопуларнијег кандидата, економисту Јожефа Касу, да буде изабран за пред-

седника општине. Понашајући се као да је Скупштина његово приватно власништво (што и није било далеко од истине, јер је чак 80 посто скупштина била из редова СК) оптуживао је, клеветао и сумњичио Касу за све и свашта, упркос честим званичницима и повицима из сале. Ипак, и поред негодовања,

Божовић је некако „изгурао“ одлуку да о личности председника Скупштине општине пресуде грађани а не Скупштина. Да би избор био „демократски“ и „са више кандидата“. Божовић гура на листу и своје кандидате — Бела Ковача и Атила Саму. На зборима бирача апсолутну већину за председничког кандидата ипак добија Јожеф Каса, да би у поновљеном гласању други кандидат постао Бела Ковач. Божовићев адут Атила Сам отпада, што му није била отежавајућа околност над је одласком Божовића наследио место председника суботичких комуниста, (Посматрачи су запазили и то да су Божовићев кандидати Ковач и Сам изложили своје „председничке програме“ и пре него што су уопште постали делегати у Скупштини, док је Каса то учинио тек након официјелне кандидатуре). Без обзира на „сјајне“ манипулације и зарчке, које су уследиле при коначном избору председника општине, Јожеф Каса опет добија апсолутну већину. Забележено је и да је епизодом таквог Божовићевог бескрупулозног ангажмана и чињеница да је на биралишта изашло мање од 30 посто гласача, како Суботица у сличним ситуацијама не давати мање од 75 посто. Био је то други ударац на Божовићевој комунистичкој концепцији избора, јер је Божовић на истоветан начин био и против избора Миљенка Смиљанића за председника суботичког синдиката, али је овај ипак изабран великом већином гласова. Избори су, међутим, били па прошли, а о Божовићу су остале приче: да се покривао „ауторитетом“ општинских комитета за ОНО и ДСЗ и то у ситуацијама када нико никог није нападао, нико никог угрожавао, није било ванредног стања (ванредан је, ваљда, једино био његов положај); да је својим делима инцизирао поделу грађана на партијце и ванпартијце, староседеоце и дошљаци, што до тада у Суботици никоме није пошло за руком; да је читава месна заједница називао „шачицом“ незадовољних пензионера, да је појединце поистовећивао с народом, кад су му подилазили. (Узгред, један од тих незадовољних пензионера израчунао је да је „интервенционизам“ Божовића на изборима коштао преко 1.000 старих милијарди, не њега, наравно).

КЕРТЕС — ЛИЧНИ БРАНИЛАЦ

Вероватно је, како рекосмо на почетку, све то било разлог да др Радоман Божовић ускоро постаје покрајински премијер. Када га је, приликом избора за председника Покрајинског извршног већа, један делегат у Скупштини Војводине замолио да ипак нешто каже о писању штампе у вези с његовим „суботичким делима“, Божовић није нашао за сходно да каже колико је оптужби против њега подигнуто, те да га туже због клевета и угрожавања интегритета и егзистенција људи. Изјавио је да ће, ако треба, ићи на суд и одговарати по свим прописима правне државе, заборавиши да каже да се на првом рочишту није појавио, а да је на друго рочиште суду послао писмо у коме се позива на посланички имунитет. Занимљиво је и да је у војвођанској скупштини непланирано добио бесплатног браниоца — Михаља Кертеса, који га је наговарао да игнорише суд, или да, ако оде, на постављена питања не одговара. Понудио је чак Божовићу да уместо њега плати казну, ако буде кажњен (!?). Кертес ваљда није ни знао да је Божовић оном Јожефу Каси, између осталог, приговарао и због кертесовања! Било како било, наступа нова етапа преданог премијерског рада прегуног „правне државе“, „потребе за реформом друштва и привреде“, „немешања партије у ствари привреде и надградње“ „одвајања партије од државе, државних служби и управе“, „потпуне самосталности инспекција и судова“ и сл. Не запажају га много у „суши као елементарној непогоди“, која га је преко лета погодила, али све то надокнађује ове јесени, када су кише већ увелико почеле. Они којима он може „доћи главе“ побринуће се сами за себе, а он ће се побринути за оне који њему могу „доћи главе“. А то су увек, свугде, па

Радоман Божовић на задатку

и у његовом атару-сумњаци у медијима. Тако је др Радоман Божовић, председник Извршног већа Војводине, убеђивао скупштинске делегате како су крајње неопходни радикални захвати у одбегло информативно стадо, како по њему вршљају којекакве странке, а све је то замислио тако да су и из матичне Законодавно-правне комисије морали да га упозоре на рупе у његовој патриотској мисији. Међутим, опет Божовић не би био то што јесте да није то што јесте па чистке ипак почињу: смењен је неподобни директор РТ Нови Сад Миодраг Копривица, глорур програма на српском језику Петар Петровић, те екипа која уређује Дневник, а оставке је поднело мноштво уредника емисија и на српском и на мађарском језику. Смењен је уредник Мађар Со-а Золтан Чорба итд. итд. Иако стижу подршке смењенима из готово свих делова земље и осуде сталјинистичких и монополистичких навика млађаног премијера и његове инвазије на независно новинарство за рачун „једне, Социјалистичке партије Србије“, из Божовићевог табора нема реакција. Иако је Независно друштво новинара предало захтев Уставном суду Војводине да се ове одлуке преиспитају, тужени се не одазива позивима суда. Као у свакој правној држави Божовићевог профила. Некако истовремено, екипа Радомана Божовића окомила се и на Скупштину војвођанских пензионера, препоручујући јој принудну управу (иако ови сасвим добро стоје), а само због тога што њихов секретар није вољан да буде финансијски издашнији према војвођанској и још понекој влади, и њиховим политичко-партијским босовима. Другим речима, уместо свих оних „правних“ и „бесправних“ вербалних смицалица, по Радоману Божовићу — робовање комунистичкој, односно социјалистичкој партији постаје први и последњи задатак свачијег постојања у Војводини и шире. Чак је и последња одлука Врховног суда Војводине да се уредник Мађар Со-а врати на место са којег је бесправно скинут, мимо законом уређене и дозвољене процедуре, кроз Божовићеве уши прошла као кроз празна простор.

Уместо епизода. Јасно је да је др Радоман Божовић само једне (али вредна) од фигура које невидљивим али наслутљивим прстима вуче владајућа политика (странка) у складу са правилима система, који сама формулише и контролише. Није, међутим, јасно како његова организација и бескрупулозност не буду очи чак и онима којима Божовић служи, поготово ако свакодневно слушамо закљичања како су оне одвратне сталјинистичке године далеко иза нас и како са новим и паметнијим људима улазимо у неизвесну будућност. Јер, ако нас неко тако очигледно прави будалама, а ми то трпимо, значи да постоји нека „виша сила“, која иза свега тога стоји, сила које се бојимо. Ако се бојимо онда нам причају лажи. Ако причају лажи, узалуд смо проноцијали добар део историје, јер смо лагати и знали и могли и много раније.

ТРИ ГОДИНЕ ЈЕ ДОВОЉНО ЗА

Четвртак, 18. октобар. Дневник београдске телевизије, хроника страначког живота. Слика прва: препуна сала у Раковици, делу Београда у коме обитава углавном, радничка класа. Промоција СПО. Кратко пеprичавање шта су рекли партијски челници међу којима и председник Странке Бук Драшковић.

Рекло би се доста коректно.

Слика друга. Истога дана у неком градићу у Србији, на тргу, промоција СПС. Говори Миломир Минић ме преричавају. Дају га уживо. Одбија све приговоре да су он и његова странка одговорни за било шта из прошлости. Они, каже он, носе одговорност само за последње три године од познате, историјске, преломне, судбоносне и томе сличног седнице. Од датума од кога се у последње време у Србији мери све. Пре тога нема ништа. А те три године, по говорнику испуњене су самим успесима. Биће их још више, ако његови остану на власти. Биће демократије, правде, мира, напретка. Само они имају решење за све. Збор се завршава ситним моравцем по калдрани варошког трга. И све то наравно телевизија снима и приказује.

Тако је те вечери. А других, свих вечери, страначка хроника је крцата промоцијама владајуће странке. И ми у свако доба знамо шта кажу Антоније, Миломир, Радмила... И увек уживо. И увек у елитним терминима. А опозиција? Колико је скупова СПО на којима је учествовало неколико десетина хиљада људи а да их београдска телевизија није ни забележила? Исти је случај и са другим странкама.

ОДГОВОРНОСТ ОД ТРИ ГОДИНЕ

Логично је питати се, чиме је то именовани Минић и његова „новоформирана странка“, одмах заслужила толику наклоност телевизије и осталих српских гласила? Чиме је сваки члан руководства Минићеве странке заслужио да буде обавезно забележен, без обзира где говори, о чему говори и пред колико људи говори. Чиме је та странка заслужила да се свака њена промоција у полупразној сали, равностно сним, а приказује и коментарише свакодневно? Чиме су челници те странке заслужили да им се интервјуи у дневним новинама ноћима преричавају на телевизији а да гледалац и слушалац не види прави разлог ни за објављивање у дневној штампи. Чиме су то челници из ове странке заслужили да буду обавезан декор на свим државним свечаностима и прославама.

Одговор је само један. Ничим другим, осим, што држе власт, и то апсолутну власт. Та власт, која носи многе ознаке деспотије, покушава да на бруталан начин заустави демократске процесе и конзервира један систем владавине који је у основи чист социјализам, заогрнут фразама о грађанским слободама и правима.

Онај Минић, са почетка овог текста, када би имао части и образ, не би се ни појављивао на промоцијама, ако је странци којој припада стало да је представљају неки нови људи којима треба веровати барем део онога што обећавају. Јер, тај исти Минић, траје у политичком естаблишменту ове Србије више од деценије. И не само он. Шеф

ЗАТВОР!

Социјалисти тврде да носе одговорност само за последње три године неометане владавине комуниста. Баш лепо. За то време Србија је толико процветала, да већ почиње да опада.

његове „нове“, свеже итд. партије, друг Милошевић, није од јуче у политици, а није ни од те и те седнице. Био је значајан актер српске политике и у оним временима, која сада он и његови Минићи жестоко нападају. Био је то и други Минићев шеф друг Трифуновић, и трећи, другарица Анђелковић, и многи други „нови политичари“. Ништа их не може опрати од много чега из тог времена што би сада хтели да натоваре само другима.

Они су, каже Минић, спремни да одговарају само за последње три године, од оне познате седнице. Они наравно при томе мисле да „свијетла образа излазе пред Милоша“, јер су ујединили Србију од Хоргоша до Драгоша, јер су донели Устав, јер су расписали зајам, јер су...

„СТРУЧЊАЦИ“ ПРОГАЊАЈУ СТРУЧЊАКЕ

Они би вероватно у своје успехе убрајали и безпримерну чистку међу новинарима у Србији коју иначе зову диференцијацијом, и својење „Политике“ на ниво билтена неке провинцијалне странке у оснивању, и погром над новинарима у Војводини, и такву кадровску политику у којој је могуће да тај исти Минић, без дана привредничког искуства, без икаквог знања, дође на чело најкомплекснијег привредног система у коме раде на хиљаде радника. Колико само бахатости, примитивизма и осинојности показује власт која то уради! Какав је то однос према стручњацима и ако се Минићева партија куне у знање и памет. А није то само случај Минића. Ту су и све саме привредне величине и „стручњаци“ типа Зорана Тодоровића, Драгољуба Милићевића, Драгана Томића и сличних јуришника који су своје положаје освојили на бројном идеолошком пољу, ратујући против политичког плурализма, против демократије, за вечност друштвене својине и њихове партије.

Они би, дакле да кад подвук црту под период од те и те седнице да буде све сами успех. Нажалост, живот им не пружа ни један доказ за то. Том седницом само је до краја усавршен један недемократски систем обрачуна са онима који другачије мисле у сопственим редовима. Широм су отворена врата политике која своје домете не мери реалним променама у стварности већ количином фраза и заклињања на правоверност вођи као непогрешивом и свевлашћем. Оној врсти политике која се издеје за нову модерну и демократску а у ствари је препуна кича, бољшевичке ортодоксије. Чак и у спољним детаљима. Помпезне про-

славе, осуство скромности, лицемерје. Та политика је богом дана за оне људе којима припада Минић, Митевић разин Крижавци и Мићовићи, Кертези и Бакочевићи. Људи који су сретни кад могу као папагаји, поновити неку од великих и мудрих вођиних мисли. При чему је неважно ко је вођа. Та политика у науци форсира опскурне типове, без угледа у редовима професије, али гласне на политичком, односно политиканском пољу типа Милоша Алексића, Драгомира Драшковића, Петра Шкундрића, некаког Ушћумића, Пурића, Смиљковића. За владавине те политике ректор београдског универзитета постаје човек коме је пре место у неком трећеразредном циркусу или ресторану друштвене исхране. То је политика за чије владавине председник издавачког савета велике издавачке куће „Просвета“ постаје извесна Љиљана Булатовић, недоучени новинар, која своја уверења мења у складу са дневном политиком. То је политика која на челу републичке владе постави човека чија је једина заслуга што је несувисло бранио и брани друштвену својину и показује велику бригу за раднике ако те својине нестане. У ствари он брани интересе олигархије којој припада и чија феудална моћ почива само на тој друштвеној својини. Ако је нестане, дотични друг може рачунати на место евидентичара у некој задрузи. То је она политика која сваки дан потроши толико мстила и штампарске боје пишући о правди и правичности, а вођи владајуће странке и шефу државе обезбеђује вишесобну вилу довољну да се у њој смести цело његово председништво, тако да Кертесу не би морали обезбеђивати посебан петособан стан. То је политика која је изнедрила тог истог Кертеза, спрдњу коју не би поднео народ хиљаду пута склонији мазохизму од српског. То је политика која за дипломатске преставнике из Србије предлаже једног Жарка Папића, Јефтића, Љубишу Игића, која за министра за образовање доводи човека који од три изговорене речи две изговара погрешно, који је написао 20 књига које ће нестати заједно са аутором. Човека који спроводи реформу образовања у Србији као да се ради о акцији откупа кромпира и коначно човека једино познатог по томе што је био ментор за докторат вођине жене.

ЉУДИ БЕЗ МОРАЛА

То је политика која је омогућила да Србију у савезном парламенту представљају људи попут Милоша Алексића званог Мића Пичка. Не само да је представљају већ да воде главну реч. То је човек који је својерешено протеран из арбачке гимназије због нечасних радњи, човек који се погромашки обрушавао на сваког ко није прихватао марксизам као једину и вечну истину, човек који у научним круговима има угледа колико и портрн неке другозазредне установе. То је политика која је вођину жену уздигла на положај главног кадровика београдског универзитета и шире.

Такође политици, природно, одговарају и такав систем владавине и такави људи и такава штампа и телевизија и монопол над јавном реч. Наравно је, а и неправомерно због тога издвајати појединце попут Миновића или Митевића или малог каплара Јованови-

ћа као кривце за све. Они су само извршиоци једне недемократске политике, политике која је за последње три године уназадрила Србију за године без броја, политике која је, као у време поплава, када испливава разна смеће, избацила на површину премного лоших људи, без морала, жељних

власти, склони освети и понижавану других ради своје промоције. Људи без имало вредности. Зато је илузорно, при таквом стању ствари очекивати било какву равноправност опозиционих странака или независних људи, који мисле критички, у јавним гласилима, или у актуелним институцијама

система. Наведени Милић са почетка овог текста само је парадигма за све што нам се дешава у политици, науци, уметности, у животу. Без радикалних, корених промена самог система владавине не да се ништа озбиљно учинити.

Милорад ДАНИЛОВ

СПС КАО ПАРТИЈА НЕЧИСТЕ САВЕСТИ

ХАЗЈАЈИН ЖИВИ У ШЕСТО КВАДРАТА

Као што знамо, „антибирокупатска револуција“ је на Осмој седници до ногу потукла „јагићеће бригаде“. Три године касније, пошто се магла овог политичког пуча подигла, испоставља се да Милошевићеве поштењачине нику ништа мање склоне корупцији, отимачини и бешчашћу сваке друге врсте.

Мемоари, фелтони и интервјуи који су у последњој деценији преплавили југословенску јавност, пружали су детаље о нечему што је народ кроз последице већ добро осетио и запамтио. Тобожњи заштитници радништва били су и остали само организовани полусвет. Иза лепих речи о светлој будућности за све крили су се њихови криминални подвизи.

Иако је полувековна страховлада пружала уточиште не малом броју садиста у задовољавању њихових болесних потреба, власт је убедљивој већини била пре средство него циљ.

Осма седница ЦК СКС је у том смислу уистину историјска. Смањен број добара до којих се и новим зулумом у народу могло доћи, нагнао их је да се као курјаци међусобно закрве.

ЖИВОРАД МИНОВИЋ

Првоборац Осме седнице, у дословном значењу те речи. У легенду српског новинарства ушао је као главни уредник који не зна ко му пискара хумореске-памфлете у новинама („Војно и Савле“) чи-

тавих годину дана по објављивању, да би му се касније, у победничком окружењу памћење нагло освежило.

У складу са количином прљавих послова које је обавио, следиће му и део плена: његова овлашћења над четири хиљаде запослених одговарају средњовековном односу феудалца и кмета.

Будући да је брижан отац, сину јединцу отвара кафић у Библиотеци града Београда. За свог Ивана много се жртвује: због безобразног понашања према њему принуђен је да политички ликвидира председника једне београдске општине.

Бави се и саобраћајним проблемима главног града. После његове телефонске интервенције станице јавног градског саобраћаја нестају без трага.

Способан и као привредник: оснивањем телевизије у својој новинској кући, задумује „Политику“ са више милиона долара.

ДУШАН МИТЕВИЋ

Генерални Радио-телевизије Београд, познатији по интимним односима са бившим косовским руководиоцима. Специјалиста за заобилажење истине у информативним емисијама и финансијске машинице. Хоби му је узурпација туђих вила, аутомобили и жене. Дејство његове интелигенције опасно је по ширу околину.

У нови инвестициони циклус развоја РТВ спреман је да уложи на десетине милиона долара туђих пара. Јавно се хвали да је мало фирми, и у Америци (са којима прави мешовита предузећа у Југославији) које имају (као он од телевизијске претплате) „15 милиона долара кеш лове сваког првог у месецу“.

Када хоће уме да буде скроман: смиру-

јући на синдикалном скупу запослене у РТВ, незадовољне висином својих плата, изјавио да је куповином неколико луксузних аутомобила „Ситроен“ ХМ направио много бољи посао за предузеће него за себе лично. Јер, док су ХМ-ови плаћани 22 000 ДЕМ по комаду, Митевић је, по сопственом признању своју приватну „Мазду“ морао да плати 32 000 ДЕМ.

МИЛОВАН ПОПОВИЋ

Типичан представник радничке класе у политици. Армирач по струци. Ширу популарност стекао је када је као секретар ГК СК, у време Ивана Стамболића, учествовао у расplitању келнерских свађа у хотелу „Метропол“. Брука је пукла када је неко провалио да му је победничка струја међу келнерима носила кући ћевапчиће.

После Осме седнице досађивао је партијским кадровцима предлогом да га пошаљу у Чехословачку за амбасадора јер је „тамо већ био“ (на градилиштима) а и „чешки помало зна“.

МИХАЈЛО МИЛОЈЕВИЋ

Школовао се уз рад на принципу „мала памет, велика енергија“ и — велика вера у научни социјализам. Као генерални директор индустрије „Иво Лола Рибар“ највећи успех је постигао када је успео да разјурни тим способних електроиничара јер се „са њима није политички слагао“. Када је осетио да су кола кренула низ-

брдо, великодушно је препустио директорско место и прешао у саветнике (са директорском платом).

Тренутно, на месту њеног председника, прави такве рачуне за репрезентацију да се запослени у Привредној комори Србије просто хватају за главу.

ЉУБИША ИГИЋ

Бије га глас да се са подједнаким учинком прихвата сваког посла, било да је то привреда, политика или банкарство. А учинак је најкраће речено катастрофалан. Сада је генерални директор „Београдске банке“. Погађате, главни му је задатак да усмерава средства зајма за привредни препород Србије.

Прича се да му је у политичкој каријери највише помогла службена гарсонџера „Електронске индустрије“ у Земуну, док је био на њеном челу. Тада су неки високи српски функционери позајмљивали кључ „на сат-два“.

СНЕЖАНА АЛЕКСИЋ

Несташна вечита студенткиња туризма. Злобници тврде да је и на факултет и у политику стигла по препоруци „сиве еминенције“ београдског универзитета Мирјане Марковић-Милошевић (мене Слободанове) код које је изигравала неку врсту кућне помоћнице. До његовог пада нераздвојна са Зораном Тодоровићем-Кундаком, с којим (уз неке мање експонирани припаднике) представља ударну песницу Милошевићеве политике међу најмлађим каријеристима.

Има проблема са вишком сексуалних слобода, бар из угла комунистичких чистунаца. Као референт за радне акције у ССР и њихов чест гост, у неколико наврата морала је да се правда пред комисијама своје партије због распојасаног владања.

У условима плурализма потпуно неупотребљива, што ствара нерешив проблем онима које је својом слепом оданошћу толико задужила.

„НЕМА СРБА“

Дакле, нема Срба! — Нема, нема, нема!
Веле браћа наша, велики Хрвати,
А бог би знао, можда пак и нема,
Можда већ давно трунемо у гробу,
Можда већ ни дрви нема што да пију,
У сувој циви српских
Последњих костију. —

А ко се оно у Црној Гори

За слободу бори?

А ко је оно, тужна ли му мата,

Што у сузној Босни за крст часни мати?

А ко је оно око Дрине, Саве,

Што диже барјак светитеља Саве?

А ко је оно што прикупља моћи

И сабљу оштри на Вељковој аличи

А ко је оно од Пеште до Срема?

А ко је оно што се Сремом шири,

Па чак и у Загреб јато му завири?

— Ваљда су ваљавири!

Ил' мртви души косовског доба,

Тамна сенка из србињског гроба,

Па дошли брату, великом Хрвату,

Моле га лоне, нек' се сети брата,

Нека се сети покојних Србаља,

Нек' нали своју за вокој им душе,

А ради братства и љубави верне,

Нек' српски народ кадикад спомене.

А братско срце великих Хрвата,

Кад спази слике, грезници га хвата,

А следи му се она крваца врела,

Ледене кипи капаљу му са чела:

„Све ћу учинит' — све ћу, све ћу, све ћу,

Саме ти имена споменути нећу!“

Чудве је то срце великог Хрвата,

Ти он се боји свога мртвог брата.

Кухини брале, до се разјучачи —

Ил' шта те муки, шта ти страве значи,

Шта те у тако очајање баца,

Данашње доба не боји с' мртваци;

Или, можда, ису ово мртве сени —

Ти можда знадеш, боље него ико,

Да Србин живи, живи увелико,

Па хоће с' тобом да баштану дели —

Па стрепиш за своје саможиве цели.

Ти српско име ису грли мрски

Тирани јачи ни векови турски,

Будућност српска нешто тешко ходи,

Можда ће опет Немање да роди.

Не бојте с' напред за име Хрвати,

Србин зна лепше пригрлити брата!

НОВИ ИЗБОРИ У СРБИЈИ

Ново с' лето захукало

С нови нади, или снови,

И Србији, тужној земљи,

Ево носи избор нови.

Хајд' на избор српски сине,

У Виделу читам финном,

Хајд' на избор — (Јер Христићу)

Пуца срце за скупштином.

Где је јоште избор био

Без припреме, тако т' бога!

Где је јоште избор био

Без састанка слободнога!

Али, ништа, српски сине,

Задовољ' се и тим чином,

Хајд' на избор — Јер Христићу

Пуца срце за скупштином.

Кад је игре избор био

Где још преки судица вири,

Где органе јавног мљења,

Један хладан задах спири!

Али тобо, српски сине,

Ти маленкост нек' не једи;

Јер Никола избор хоће —

Неће устави да увреди.

Сви листови загушени —

Видело се само поча,

Зинуло је на сва уста

Па овако рига речи:

„Слободан се избор даје,

Слободан је он у свему,

Ал' ко неће напредњаче

Да избира — тешко њему!“

И Стармали јоште живи,

Саме даље, преко воде,

Ал' зато ће ипак рећи:

То је ругло од слободе!

Ако с' неће земљи дати

Да јој с' чује жеља права,

Онда боље, много боље,

Нек' и даље устави става.

Боље устав нека спава,

Нек' престава своје јаде,

Нег' од ове свете речи

Да правите накарале.

Из III књиге Забрањених дела
Јована Јовановића — Змаја, које
су забрањене тридесетих година.

КАКО ТАТА

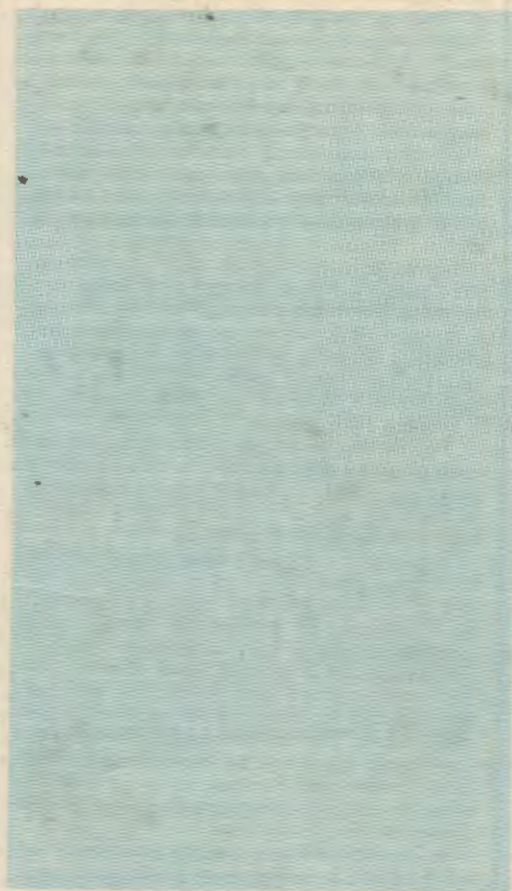
КАЖЕ

Чуеном изјавом да су Срби, заправо, луди луди и поданичким удварањем главном врховнику хрватске државе Фрањи Туђману, господину Јовану Рашковићу није било одвећ тешко да разбије српски народ у Хрватској а затим и Херцег-Босни. Пошто је тамо, углавном добро обавно посао, окренуо се њему тако драгој и лијепој Србији да помогне и старом-новом газди Слободану Милошевићу у изборној борби са Вуком Драшковићем. Одлуку о томе донеће,

како сам каже, „после претходних разговора са руководством Србије, првенствено са господином Слободаном Милошевићем.“

Будући да је и „тата“ Слоба већ дао оцену да је српска опозиција скуп лудака, није искључено да ће после њихове коалиционо-лажирани изборне победе цела Србија бити брод лудака, којим ће и наредне четири године кормиларити са Дедиња господином Милошевић уз асистенцију искусног бродског лијечника из Шибеника, једином знамом праве терапије за малоумне Србе.

ПРЕДЛОГ
ЕКОНОМСКОГ ПРОГРАМА
СРПСКОГ ПОКРЕТА ОБНОВЕ

1. ОСНОВЕ И ЦИЉЕВИ ЕКОНОМСКОГ ПРОГРАМА СРПСКОГ ПОКРЕТА ОБНОВЕ	
1.1. Развој приватне својине	
1.2. Савремена економска анализа	
1.3. Реформа политичког система	
1.4. Радикалне кадровске промене	
1.5. Циљеви Економског програма Српског покрета обнове	
2. РАЗВОЈНИ ПРОГРАМ СРПСКОГ ПОКРЕТА ОБНОВЕ	
2.1. Структурне промене	
2.2. Развој тржишта капитала	
2.3. Програм својинског реструктурирања	
2.4. Реформа система расподеле	
3. ОСНОВНЕ ЕКОНОМСКЕ ПОЛИТИКЕ СРПСКОГ ПОКРЕТА ОБНОВЕ	
3.1. Пољопривреда	
3.2. Индустрија са енергетиком	
3.3. Саобраћај и везе	
3.4. Трговина	
3.5. Туризам	
3.6. Стамбено-комунална делатност	
3.7. Друштвене делатности (образовање, наука, здравство и култура)	
3.8. Квалитет животне средине	
3.9. Социјална политика	
3.10. Монетарно-кредитна политика	
3.11. Програм реформе пореског система	
3.11.1. Предлог конкретних промена у пореском систему	
3.12. Инвестициона политика	

УВОД У ЕКОНОМСКИ ПРОГРАМ СТРАНКЕ СРПСКИ ПОКРЕТ ОБНОВЕ

Принципи, начела и целокупна филозофија комунистичког система у нашој земљи и свету, посебно наш концепт удруженог рада и непосредног самоуправљања доживели су крах. Поред тога, у нашем случају, испољила се дубока економска и политичка криза. То је све узроковано:

— основним поставкама на којима почива друштвена својина, социјализам и самоуправљање,

— неадекватним привредним и политичким системом,

— одсуством тржишта, — сталним променама законских прописа и

— бројним стабилизационим и другим програмима савезних органа, са нејасним и конфузним циљевима и неадекватним инструментима.

Пошто „систем одређује понашање људи, а не обротно“, кажу амерички научници, то је настао прави економски хаос.

Комунисти су стално:

- изграђивали ефикасне системе,
- трансформисали све и савшта,
- организовали форме и облике,
- ширили самоуправљање,
- имали дежурне кривце за будуће промашаје,

— њих је од рата до данас хватао страх од богаћења појединца, изузев ако ти појединци нису из врха њихове партије, или, пак, чланови њихових ужих фамилија и њихових територијалних, републичких и покрајинских филијала,

— посебно их је хватао страх од богаћења сељана.

Тако су комунисти уместо „две жетве“ постигли немогуће, најмање два пута у току године мењали су целокупно привредно законодавство, па су из заостајања у развоју:

— упали у стагнацију, тврдећи, при томе, да им неко убацује „клипове у точкове“, а

— спроводили су последњих тридесет година тортуру над појединим директорима, који долазе као „честити људи“ и одани комунисти, а одлазе у апсане као криминалци.

Период наглог развоја водио је економску кризу из које у убрзану инфлацију и, у коначно, у хиперинфлацију. Тако су цене од 1. јануара 1989. године до краја године повећане, у просеку, за 26,6 пута, а домаћа национална валута — динар, сведена је у том периоду на 3,75 одсто његове вредности од 1. јануара 1989. године.

Након тога остварили смо експресно велике успехе у заустављању хиперинфлације и постигли спонтану успех у привреди на издисају, као што ником у свету није успело у тако кратком периоду.

Економисти који се баве финансијским анализама тврде да је од 1. јануара до 30. јуна ове године створен губитак у билансима привреде, не рачунајући, дакле, ванпривреду и банке, од 3 милијарде америчких долара, да је из претходне године пренето непокривено две милијарде долара, али да је, уз то, прикривено кроз индексирање залиха још пет милијарди долара.

У таквој ситуацији са нерешеним устројством федералне државе, наши српски комунисти, или другојачије речено — нови социјалисти, остављају нам:

— презадужену земљу и уништене гиганте, понос њиховог комунизма, дубокозно банкарство, пропале финансије здравства, образовања и пензијских фондова,

— хаотичне односе, као да је јужноамерички тајфун прошао овим просторима и овом богатом земљом.

Ми их и не сматрамо политичким противницима, а никада и нисмо веровали да ће извући привреду и земљу из кризе. Они за нас нису озбиљна партија, будући да владају помоћу послушника и кадровика без правила моралног понашања, уз строго придржавање наследног права (са „оца на сина, са сина на унука, или зета“) или промене места у хоризонтални. Они настају из пионирске организације, као ембриона њиховог порекла, напредују преко омладинског идолопоклонства, које је услов доказивања комунистичке припадности и оданости вођи и идејама стаљинизма и тог система, из које гарде са фабрикују председници општина и региона, посланици и министри, амбасадори, генерали и кадровска линија привредних руководијала којима је „мерцедес“ сан и јавна представа.

Али комунисти треба да знају да је прва глава нашег ЕКОНОМСКОГ ПРОГРАМА не утврђивање сопствених циљева, већ:

— попис дугова, губитака и инвентура економских промашаја, који ће, у то смо уверени, они сами, под нашим надзором, урадити у року од три месеца.

А ево колики су дугови, према привременим проценама:

— 17 милијарди долара иностраних кредита

(не зна се да ли су томе приписане одложене камате и колике су, то се вешто крије и од Скупштине, али се уредно води у иностранству),

— 13 милијарди долара штедне становништва, углавном девет десетина од тога у девицама.

Поред тога треба отписати бар 4 милијарде долара ненаплативог потраживања од наших несавршених пријатеља, као и око 15 милијарди долара међусобног дуга који једне територије дугују другима, или једне грана другим гранама привреде, односно једна предузећа другима, или предузећа својој матичној банци, или организације здравства и других видова заједничке потрошње привредним предузећима која их снабдевају, или банкама које су им дале позајмице за исплату текућих плата и трошкова, а да нема никаквих реалних изгледа да се то наплати, што ће све изазвати ланчану реакцију.

То је све прикривено и пада на терет југословенске имовине од:

— 74 милијарде долара, што се односи на укупну привреду, рачунато по стабилном и приближно реалном курсу од 1. 1. 1990. године, и то:

35 милијарди долара грађевински објекти,

17 милијарди долара опрема,

7 милијарди долара остала основна средства,

15 милијарди долара залихе (репроматеријал и сировине, производња у току, готови производи и трговачка роба у магацинима и продавницама)

— 54 милијарде долара у томе су била средства привреде. Оно што је посебан проблем за југословенску, као и за комунистичке и капиталистичке привреде земаља у развоју, је чињеница да инострани партнери вреднују конкретне фирме знатно ниже од њихове књиговодствене вредности. Додуше, има привредних предузећа која могу постићи знатно већу вредност фиксног капитала, али, нажалост, веома их је мали број. Међутим, на светској пијаци и наши дугови се продају упола цене, а често и ниже од тога.

Посебан проблем у разграничењу прошлог периода представља врзино коло у расподели девизних дугова од 30 милијарди долара (17 иностраних кредита и 13 де-

визне штедне грађана). Наиме, републике и покрајине воде у својим народним банкама само дуг од 11,5 милијарди долара, а Федерација 5,5 милијарди. Произлази да нема дужника за читавих 13 милијарди долара. Нешто девианних резерва у злату и другим квалитетима није довољно ни да отплати нагомилан неплаћен увоз у овој години и авансиран извоз, као и одложне камате које се нигде не приказују. У народу влада уверење да сви наши дугови у књигама нису ни евидентирани, па је нужно сравнити књиге са 586 иностраних банака чији смо ми дужници.

У тако тешкој и замршеној ситуацији, када се у шуми побрнаних рачуна ни експерти не могу снаћи, што су бивши комунисти, а садашњи социјалисти вероватно и хтели, Савезна влада предузима мере приватизације друштвеног сектора. СРПСКИ ПОКРЕТ ОБНОВЕ није против, али се залаже за:

— утврђивање државних и републичких дугова,

— разграничење федералног дуга на поједине федералне јединице, сразмерно наследином нивоу развијености,

— формирање ДИРЕКЦИЈЕ ЗА ЈАВНЕ ДУГОВЕ СРБИЈЕ која би преузела дубиозе из привредних предузећа за која Скупштина Републике Србије прихвати да их треба санирати, уместо да их стави у стечај,

— пописивање свих захтева грађана за повраћај одузете имовине и других права:

● земљишта које је прешло у друштвено власништво по Закону о земљишном фонду из 1953. године,

● земљиште одузето због неизвршавања откупа,

● имовине одузете национализацијом и конфискацијом, уколико се не ради о немачким и окупаторским помагачима,

● станова и пословног простора одузетог појединцима,

● фабрика бивших власника и акционара које је разумно повратити власницима, или наследницима, или их правично обештетити,

● другим захтевима,

● посебно враћање имовине цркама и другим верским организацијама и

● враћање имовине ДИНАСТИЈИ КАРАЂОРЂЕВИЋА.

Тек након тог могуће је балансирање остатака имовине и захтева, те изаћи укупно и правично решење. Поједини пензијски фондови морају ући у билансне обавезе.

Исто тако укупна процењена вредност целокупног стамбеног фонда у СФРЈ износи око 44 милијарде долара и треба се правично одредити према грађанима, али тако да се из прихода обезбеде кредити, уз бесплатно делимично учешће, оних који данас немају станове, или оних који нису користили стамбене кредите под повољним условима, односно користили су минимални део.

СРБИЈА и српски народ, желе достојанствен растањак са комунистима и правично утврђивање економске штете коју су нанели српском народу ови јуришници на историју и умове слободарског српског народа. Свакако да у билансе обрачуна треба уврстити и ничију, односно комунистичку, од њих самих присвојену имовину: виле, летовалишта, локале и друге објекте општинског, регионалног и државног значаја. Јер, не може се дозволити људима који упорно одржавају један хибридни систем да из њега изађу као добитници.

1. — ОСНОВЕ И ЦИЉЕВИ ЕКОНОМСКОГ ПРОГРАМА СРПСКОГ ПОКРЕТА ОБНОВЕ

Развој приватне својине

Економски програм Српског покрета обнове заснива се на приватној својини, приватном предузетништву и приватној иницијативи.

Српски покрет обнове афирмишући грађанина, тј. појединца као субјекта својине, залаже се за акционарство и менаџерство, за развој приватних предузећа у свим облицима (приватно акционарско, деоничарско). Српски покрет обнове се залаже и за постојање државне својине, односно државних предузећа у свим оним областима привредног живота у којима су економска научна теорија и пракса недвосмислено потврдила њихову неопходност (област јавних добара, инфраструктурне делатности, заштита животне средине, делатности са израженим пратећим користима или штетама, делатностима које представљају заокружене економско-техничке системе као што су ПТТ, Железница). Утицај државе не може се занемарити ни у глобалном макропланирању, друштвеним делатностима, базичним секторима, стратешким сировинама и сл. Српски покрет обнове се залаже да се претвори постојећа друштвена својина без дефинисаног титулара у приватну и државну својину у складу са научно заснованим искуствима савремене економије. Приватну својину треба развијати у свим овим областима у којима закони тржишне економије делују ефикасније од закона централног планирања, док државну својину треба развијати у оним делатностима у којима закон централног планирања, односно закон планске активности делује ефикасније од других тржишних закона.

1.2. Савремена економска анализа

Српски покрет обнове заснива свој економски програм на достигнућима савремене микро и макро економске анализе грађанске економије. Свој економски програм, односно економски поглед на свет, Српски покрет обнове изграђује на теоријским постулатима савремене макро економске анализе обима производње, запослености, и цена с једне стране, и савремене микро економске анализе цена (тржиште и трошкова) и расподеле (тј. образовања зарада запослених, профита, ренте и камате). Прихватање научних достигнућа савремене светске економске анализе и праксе, без идеолошке обојености или усидрости, подразумева потпуну афирмацију грађанина као носиоца економског развоја и афирмацију економских закона тржишне економије.

1.3. Реформа политичког система

Српски покрет обнове тежи демократизацији друштва, изградњи ефикасне и модерне српске државе, увођењу савремених тржишних и финансијских институција, самосталности привредних субјеката и афирмацији предузећа са свим атрибутима које

предузеће има у тржишној економији (погловаје на принципима економске калкулације). Нерешено својинско питање један је од главних недостатака у привредном систему. У том смислу, СПО се залаже да се постојећи несвојински концепт друштвене својине претвори у својински концепт са грађанима (појединцима) и државом као њеним носiocима и заштитницима интереса. Реформа политичког система омогућиће једнаке услове привређивања, једнаке критеријуме за отварање и банкрот фирми, јединствен порески систем, јединствени монетарни и кредитни систем, јединствено тржиште, либерализацију цена, развој конкурентног тржишта, дебирократизацију друштва, афирмацију приватног рада и стваралаштва, приватне иницијативе и савремену организацију предузећа са менаџерима на врху организационе хијерархије предузећа. Промене у институционалном систему треба јасно да истакну значај и улогу Синдиката у заштити радничких интереса, да јамче право присвајања на основу рада и својине и онемогуће манипулацију радницима у прелазном периоду трансформисања привреде и друштва у тржишне услове привређивања.

1.4. Радикалне кадровске промене

Српски покрет обнове сматра да су радикалне кадровске промене предуслов за економску обнову Србије. Ни најбоље економске програме не могу остварити кадрови навикнути на економско понашање и развијање уверено у протеклим деценијама комунистичке владавине. Радикалне кадровске промене захтевају људе спремне да прихвате законе тржишне економије, да поштују рад и знање. Велике кадровске промене, неопходне српској привреди, не могу се остварити без младих Србије. Млади су она стваралачка снага и дух на које се морамо ослонити. Стваралачки дух, енергија и устрајност су одлике младости, а без њих нема економске обнове Србије.

1.5. Циљеви економског програма Српског покрета обнове

Имајући у виду тренутно стање у нашој привреди, Српски покрет обнове сматра као основне циљеве свог економског програма:

— Претварање друштвене својине у приватну и државну својину;

— Успостављање реалне конвертибилности динара;

— Стварање услова за стабилан раст зарада запослених грађана по основу рада и својине као најважнијих мотива производње, с тим да раст зарада прати раст продуктивности рада;

— Успостављање реда на финансијском тржишту капитала да би се садашње изузетно високе каматне стопе свеле на ниво који одговара стању на европском финансијском тржишту;

— Одржавање ниске стопе инфлације на нивоу развијених земаља тржишне економије;

— Заувавање пада производње искоришћавањем свих расположивих капацитета и изградњом нових рентабилних капацитета који имају своју трајну на тржишту;

— Повећање броја запослених развојем малих и средњих предузећа, путем укључивања што већег броја радника из садашњих друштвених предузећа у мешовита и приватна акционарска предузећа;

— Подизање економских принципа репродукције на европски ниво (продуктивност, економичност и рентабилност произ-

водње) путем техничко-технолошке модернизације привреде, рационалног управљања трошковима, структурних промена, путем ефикаснијег коришћења постојећих природних и људских потенцијала, јасно дефинишући субјекте постојеће друштвене станице;

— Стварање задовољавајућег обима акумулације кроз ефикаснију производњу и откуп друштвених предузећа и друштвених станава;

— Подстицање развоја недовољно развијених подручја кроз увођење одговарајуће регионалне политике развоја;

— Подстицање заједничких улагања са иностраним партнерима, а нарочито широко отварање врата отаџбине капиталу и знању српских иселеника.

2. — РАЗВОЈНИ ПРОГРАМ СРПСКОГ ПОКРЕТА ОБНОВЕ

2.1. Структурне промене

Структурне промене у нашој привреди ради стварања ефикасне тржишне привреде, СПО сматра једним од најзначајнијих фактора економског развоја Србије. Структурне промене треба спровести првенствено у предузећима и финансијским установама. Структурне промене у предузећима подразумевају да се друштвена предузећа претворе у приватна, мешовита и државна предузећа са посебним акцентом на развој мањих и средњих предузећа. Конкретизовање субјеката својине у појединцима и држави унапредити управљање, побољшаће организацију рада, заштиту својине, повећаће ефикасност привређивања и сл. Нарочиту пажњу треба посветити трансформацију нерентабилних предузећа. Процес структурних промена у друштвеним предузећима (због потреба рационализације и престанка рада нерентабилних предузећа) ствараће вишкове међу запосленим радницима. СПО предлаже да се овако настали социјални проблеми решавају путем запошљавања у другим рентабилним предузећима, бесплатном преквалификацијом радника, бесплатним помагачем оних радника који желе да отворе своје приватне фирме. Предлажемо да се оснују специјални фондови за повећање запослености и мењање СИЗ-ова за запошљавање у тржишне институције које ће самостално тражити послове за своје чланове. Хитним структурним променама треба подврћи финансијски систем, а нарочито банкарство. Реструктурирање и санација неликвидних банака је нужна и хитна. Без суштинских промена у својинској области није могућа финансијска консолидација банака, попут консолидације предузећа. Финансијске институције са јасно одређеним конкретним појединцима и државом као субјектима својине имаће сигурне носиоце и заштитнике својинских интереса, што ће омогућити њихово тржишно понашање, побољшаће финансијског управљања и улагање капитала у складу са тржишном логицом. СПО подржава афирмацију тржишта капитала и тржишта хартија од вредности, а нарочито развој берзе. Тим ће се омогућити процес концентрације и централизације капитала и његова алокација у најрентабилније инвестиционе пројекте. Побољшању финансијског система битно ће допринети и прихватање међуна-

родних рачуноводствених стандарда, као и увођење ефикасне службе ревизије и контроле уместо превазиђене и гломазне СДК. СПО се залаже да се сви научни и стручни потенцијали Србије (без озбира на страначку припадност) укључе у процес реструктурирања предузећа и финансијског система Србије.

2.2. Развој тржишта капитала

Развој тржишта капитала је пресудно важан за процес концентрације и централизације инвестиционих средстава, за покретање развојног циклуса у Србији и за повећање ефикасности инвестиционих улагања. На тржишту капитала успоставља се реална цена капитала који се законито усмерава у пројекте који дају најбоље економске ефекте. Тржиште капитала подстиче конкурентску борбу и реално осликава вредност имовине предузећа, подстичући све субјекте привређивања да ефикасније послују. Због свега тога ће се одговарајућим прописима и мерама економске политике подстицати развој тржишта капитала користећи искуства из тржишних привреда.

2.3. Програм својинског реструктурирања

Својина је једна од основних друштвено-економских категорија. Она заузима средишње место у свим типовима друштвено-економских формација. Својина у датом типу продукционих односа представља основу репродукције одређеног историјског система у свим видовима његовог испољавања (економски односи, политички односи, економско-правни својински односи). У економском смислу, она има своју специфичну економску суштину која се остварује кроз економску функцију присвајања дела друштвеног производа од стране појединачних или државних субјеката својине, у зависности од њихових права и обавеза које проистичу из њиховог субјективитета над својином. Својински односи постоје у свим порам друштвено-економског система, стога они значајно утичу на његове основне карактеристике и ефикасности.

Привредни и друштвени систем Југославије се деценијама темељио на несвојинском концепту друштвене својине која нема свог одређеног титулара, што је водило ерозији друштвене својине и узроковало општу економску неефикасност утопијског система економских односа заснованог на самоупрљању, договорној економији и друштвеној својини. У таквим условима је афирмација тржишног система привређивања била онемогућена, мотиви привређивања битно смањени, репродукција својине угрожена, а општи економски раст практично блокиран.

Србија данас даје преко 50% укупне и робие пољопривредне производње Југославије и око 30% читавог пољопривредног извоза (све мање), заузима преко 40% свих пољопривредних површина, око 48% обрадивих површина, око 45% сточног фонда, преко 55% активног пољопривредног становништва. Уз то, преко половине становништва у Србији живи на селу. Од тога, према попису из 1981. године, 1,4 милиона је активно пољопривредно становништво, са око 1,1 млн. приватних газдинстава. Без обзира на евентуалне промене у постојећем федеративном уређењу Југославије Србија мора искористити постојеће компаративне предности. Стога СПО у свом економском програму ставља пољопривреду и сељака

на прве приоритете привредног развоја, као што су то чиниле и још увек чине развијене демократске државе. Сељак није, и не може бити, ни „кооперант“ ни „привремени историјски сапутник“; село није само стојер и ослонац пољопривредне производње, него и основни извор и чувар основних моралних вредности нације и друштва.

Стављање сељака (фармера) у први план пољопривредног развоја не значи а priori одређење за форсирање „чистих“ пољопривредних газдинстава. У садашњем тренутку нема никаквих разлога да се и тзв. мешовита газдинства битније другачије третирају. (У Србији се обе категорије газдинстава смањују), у корист непољопривредних). СПО се залаже да се на селу створе услови за живот какви постоје у развијеним земљама света, али какви нису страни ни неким деловима Југославије.

Српско село је у поратном периоду опустошено и у духовном и у материјалном смислу. Оно се више не може третирати као прости снабдевач храном урбаног становништва, и држава на себе мора преузети највећи део трошкова око изградње неопходне сеоске и пољопривредне инфраструктуре, почев од изградње сеоске мреже путева, биоскопа, библиотека, до финансирања стручних пољопривредних служби. СПО сматра да је то предуслов да, постепено, српско село опет задобије могућност сопствене биолошке репродукције, која је сада, услед изразите сенилизације, а делом и феминизације, веома слаба.

СПО се посебно залаже за подизање стручног и, опште, образовног нивоа сељака, сматрајући да је прошло време када се веровало да за бављење пољопривредном делатношћу није потребна никаква квалификованост. Све развијене земље света су највеће пољопривредне резултате постигле инвестирањем управо у знање.

Стручна пољопривредна служба се мора подићи на знатно квалитетнији ниво. Ветеринарска служба се треба поставити на другачијим основама, где ветеринар неће бити у изразито монополском положају у односу сељака. Он мора бити, не само морално, већ и материјално заинтересован за квалитет својих услуга и СПО ће се залагати за неизоставно увођење приватне ветеринарске праксе.

Вишеструка функција земљишта у пољопривредној производњи где оно представља објективни услов, предмет и средство рада, с једне и његова природа на ограниченост, с друге стране, намећу потребу да се уређењу земљишта у Србији мора поклонити посебна пажња. Јер, без обзира на велики обим апсолутних пољопривредних површина, посматрано у односу на број становника, Србија располаже мањим обимом земљишта у односу на читаву Југославију (0,53 наспрам 0,61 ха). Сем тога, пољопривредно земљиште се непрестано сивљује (просечно годишње смањење за последњих десетак година износи преко 7200 ха), а најизраженије се смањује оно најквалитетније земљиште.

Због тога СПО предвиђа низ конкретних мера на уређењу земљишта, почев од значајних хидромелиорационих радова и заштите од ерозије, до доношења посебног закона о земљишту, где би се на једном месту, јединственим правим методом, обрадили сви правни аспекти који се тичу пољопривредног (и читавог) земљишта.

Као основни стратешки циљ аграрне политике, СПО, као и све развијене демократске земље, поставља:

1) обезбеђење паритетне, односно задовољавајуће зараде за пољопривредног произвођача, односно сељака.

Остварење овог циља представља нужан услов за остварење остала три стратешка циља у пољопривредној производњи:

2) ефикасна, довољна и сигурна производња хране;

3) доступна цена за потрошаче;

4) минимизирање негативних ефеката пољопривреде на околину и људско здравље.

За остварење наведених циљева СПО предвиђа низ конкретних мера из домена аграрне политике, полазећи од становишта да нигде у свету нема слободног формирања цена основних пољопривредних производа и да је стабилно пољопривредно тржиште предуслов за остваривање постављених циљева развоја пољопривреде.

У политици цена, СПО ће постојети, непотпуни „ценовни механизам“, стабилизовања тржишта пољопривредно-прехранбених производа, који се, заправо, састоји само из тзв. „заштитних цена“, поставити на принципу међусобних интеракција три основна облика цена: тржишних, „заштитних и циљних“ цена.

СПО ће се залагати за значајно подизање постојећег нивоа заштитних цена. Оне морају покривати трошкове производње и обезбеђивати акумулацију, која ће сељачком газдинству омогућавати репродуктивну способност. Изрчунавање потребне висине заштитних цена неће се вршити „од ока“ као данас, већ бити поверено специјализованим научним институцијама. Приликом конципирања политике „заштитних цена“ СПО ће се залагати за обавезан откуп стратешки најважнијих пољопривредних производа, као оних производа који се одликују веома ниским ценовном еластичношћу. За такве производе, држава свуда у развијеном свету „плаћа страх од глади“.

СПО не сматра да је садашња „лепеза“ од 15. производа који се на нивоу савезне државе „штите“ преширока, али и чврсто је на становишту да је државна заштита код пшенице, кукуруза, свих врста меса (сви, евентуално код живинског), млека, сунцокрета, соје и шећерне репе, неизбежан. Ове најважније пољопривредне производе, држава би била обавезна да откупљује без обзира на произведене количине.

За остале производње у систему заштитних цена, држава би била обавезна да откупљује не све произведене, већ само унапред уговорене количине. При уговарању производње, произвођачи би се усмеравали ка производњи за коју постоји највећи заједнички интерес — за сељака се не поставља питање шта производи, с обзиром да је задовољен његов основни интерес (паритетна, задовољавајућа зарада), а држава би сезонске флукутације у пољопривредној производњи сводила на објективно најмању могућу меру. При томе, уговарање производње се не би везивало за количину производње, већ за коришћене капацитете (површине и сл.).

СПО се залаже за увођење у аграрну праксу „циљних цена“, око чијег нивоа би држава настојала постићи равнотежу на аграрном тржишту. Када тржишне цене знатније одступају од ове „мере“, држава реагује било својим резервама, било увозом. „Циљне цене“ би постепено требало формulisати за скоро све пољопривредне производе, при чему ће држава најпре водити рачуна о навођењу тржишних цена ка „циљној равнотежи“ за неколико најважнијих пољопривредних производа, од којих највише зависи стабилност цена, који значајније учествују у укупној вредности пољопривредне производње или имају нарочити значај у исхрани становништва (пшеница, куку-

руз, говедина, млеко и сл.).

СПО се залаже за преиспитивање нивоа „екстерних паритета“ и за увођење аутоматизма у његовој примени. На тај начин, читав агроиндустријски комплекс (како инпут, тако и оутпут) би имао своју „циљну равнотежу“, коју разуме се није могуће постићи одмах, јер је то један сложен процес који захтева време, али који треба започети одмах.

СПО сматра, да политика субвенционирања, заједно са политиком цена, представља „камен темељац“ аграрне политике. Искуство многих земаља потврђује нетачност теорија по којима значајније материјалне субвенције и тржишни модели привређивања не иду заједно. Шта више, пољопривреда не може остварити своје циљеве без активне политике субвенционирања. СПО ће се залагати, за интензивнију (субвенције у земљама ЕЗ-а достижу и до 50% вредности пољопривредне производње, а у Југославији и Србији око 10%), али и разноврснију политичку субвенцију (субвенционирањем ће се усмеравати и рејонизација производње).

СПО се залаже да се највећи део субвенција усмери на сточарску производњу (при чему ће за сваку производњу обезбеђивати неопходне делотворна „критична маса“ износа субвенција), а посебно за производњу млека. СПО сматра да наша пољопривреда још није достигла ниво развоја, када би било неопходно све субвенције са инпута пребацити на оутпуте, али ће се, у складу са развојем пољопривреде, залагати за такав процес. При томе, неке субвенције на инпуте (увођење нове технологије, куповина расне стоке) ће и у будућности имати предност.

Заговарање идеје о пребацивању субвенција на оутпуте не значи и становиште да субвенције треба да јачају своју социјалну улогу. У тој улози оне, често, под плаштом животног стандарда, само доводе до нерационалне употребе пољопривредних производа. СПО ће се залагати да субвенције губе такав квазисоцијални карактер, а јачају своју улогу специфичне производне инвестиције.

СПО резерве у тржишној привреди посматра, не као супститут тржишту, већ као инструмент стабилизације производње и зарада. У том смислу, СПО ће се залагати за активнију улогу комерцијално стратешких аграрних резерви, посебно оног њиховог дела који спада у тзв. активне робне резерве. Њихова основна улога биће откуп пољопривредно-прехранбених производа у ситуацији нескалда понуде и тражње и пада цена, као и изношење на тржиште претходно формираних робних резерви у ситуацији кад долази до значајнијег одступања тржишне од „циљне“ цене.

СПО сматра да ће, без обзира на растући значај новчаних резерви улога робних резерви јачати. Независно од тога на ком нивоу се оне формирале (од нивоа савезне државе до предузећа, па чак и домаћинства) мора се тежити њиховом дуплирању, што значи да исте производе не треба држати у више подсистема, што би се регулисало стриктним уговорима.

Територијалном дисперзијом резерви треба тежити најминималнијим трошковима држања, транспорта и сл. Стога је најјефтиније држати резерве код самих произвођача — месо, млеко у праху, воће и поврће у хладњацима и магацинима гланица, а ратарске производе у амбарима фармера. Средства буџета не треба, дакле, улагати у подизање нових капацитета, већ у закуп од непосредних произвођача, уз евентуална неопходна побољшања њихових складиш-

них простора.

СПО сматра да се, без обзира на све специфичности пољопривредне производње, основна економска логика, по којој камата не може бити нижа од продуктивности капитала, мора уважавати и у пољопривреди. Од реално негативне каматне стопе користи имају субјекти који користе капитал, али само на кратак рок. На дуги рок, она, пак, доводи до погрешне алокације производних фактора, непотребно капитално високе технологије и пораста фиксних трошкова, смањења инвестиција и повећање укупних трошкова производње.

Међутим, то не значи да се СПО залаже за политику реалних каматних стопа, каква је код нас вођена током 1988-89. Тадашње каматне стопе од 50-ак посто месечно су значиле још дубљи понор у „економски хаос“. Политика реалних каматних стопа се може водити само у условима стабилних тржишних привреда, уз реално вредновање и осталих пољопривредних инпута (првенствено рада), али и оутпута. Оно што се кредитирању, ипак, мора уважити јесте дужи период активизирања инвестиција, те се кредити у овој области „производње морају одобрвати уз дуже „грвце периоде“, као и дуже рокове отплате.

У сфери монетарно-кредитне политике, СПО се залаже за увођење права сељака на подизање краткорочних и дугорочних кредита (земљних, хипотекарних, ломбардних).

У пореској политици, СПО ће се залагати за рационално компоновање основних пореских начела, на којима се заснива сваки савремени порески систем. Избегавање се они порези који имају оскудан финансијски ефекат, непотребно узнемиравају сељака, а оптерећују пореску администрацију. Порези својом величином морају бити стимулативни за производну активност, а извор за њихово издвајање треба бити остварена добит, а не постојећа имовина. Пореског обавезника треба оптеретити сразмерно његовој економској снази, уз прецизно дефинисане законске обавезе, како не би било места за никаква додатна тумачења.

Садашњи порески систем, формално веома разуђен (данас сељак у Србији плаћа 2 пореза и 23 разна доприноса) је веома неефикасан, добрим делом и из разлога веома ниске пореске основце, која пореске обавезнике чини равнодушним према пореским обавезама. То не значи да се СПО залаже за једноставно повећање пореза, већ да у складу са политиком развоја, онемогућава сасвим евидентно „повлачење“ пољопривредног земљишта из производног коришћења.

СПО се залаже за централизацију пореског система на нивоу Републике, одакле би се диктирала диференцирана пореска политика у зависности од појединих региона.

То би био први корак у циљу постепене трансформације улоге опорезивања пољопривредне делатности, од елемента фискалне политике ка инструменту аграрне политике, усмереном ка остварењу три основна циља: подстицање робне производње, рејонизација производње и решавање социјалних проблема међу замљорадницима.

Наиме, СПО сматра да ће развој пољопривреде неминовно довести до даљег социјо-економског раслојавања на селу. Међутим, овог пута то раслојавање ће бити иницирано резултатима рада на пољопривредном газдинству, за разлику од садашње ситуације, када је оно, првенствено, последица рада ван газдинства (често и ван земље).

Будуће мере земљишне политике СПО

концентрише на неколико основних питања. СПО који на становишту да досадашњи прописи у наслеђивању пољопривредног земљишта, по коме се ово прво не разликује од наслеђивања осталих имовинских вредности, нису онемогућавали превазилажење ситног поседа и укрупњавање парцела у тој мери да их неизоставно треба изменити и завести право наследства на земљу од само једног наследника. Без обзира што се оваква решења у неким земљама успешно примењују, она за садашњу ситуацију укупног друштвено-економског стања у Србији нису примењива. Том приликом, занемарујемо традиционалну везаност српског човека за земљу, већ сматрамо да спровођење такве одлуке у пракси, за сада, нема никаквог економског упоришта (велики број незапослених, немогућност правичне „исплате“ за земљу осталих, од стране једног наследника, итд.). Такође, емпијска истраживања социјално-економске структуре приватних газдинстава и тенденција на селу, иду у прилог истој тези. Даљим развојем пољопривреде, и читаве Србије, не значи да се ово питање иеће, евентуално, изнова наметнути.

Стога је, у склопу укупне друштвено-економске реформе, пресудно важна реформа својинских односа и програм својинског реструктурирања. Успех претварања друштвене својине у приватну и државну (јавну) својину изузетно је важан за развој тржишног система привређивања, као и за излазак из дубоке економске кризе. У програму преображаја друштвене својине Српски покрет обнове се залаже за успостављање приватне и државне, односно јавне својине, као два једина облика својине која су постојала у историји људске цивилизације. Други облици својине су рационални само ако су изведени из ова два основна облика својине. Својина без титулара (попут друштвене својине) представља економску утопију и законито подстиче нерационалност и неефикасност привредног и друштвеног система.

Српски покрет обнове се залаже за претварање друштвене својине у приватну и државну својину, као и за стварање различитих облика мешовите својине изведених из ова два основна својинска облика. Овај преображај мора да се заснива на тржишним принципима.

Притом ће се применити следећи основни модели претварања друштвене својине:

- Модел додатних улагања, који се може вршити кроз екстерну или интерну емисију деоница (радничко акционарство)
- Модел продаје предузећа или дела предузећа домаћим или страним лицима;
- Модел заједничких улагања са домаћим или страним лицима;
- Претварање дугова у трајни улог предузећа.

Поред претходних модела, зависно од конкретне ситуације, примењиваће се и други облици трансформације друштвене својине као што су:

- фрагментација, која ће се примењивати код сложених облика предузећа у смислу њихове поделе на већи број мањих организационих делова, на које ће се примењивати неки од наведених основних модела,
- уговори о лизингу (изнајмљивању) и управљању; франшизинг ланци где успешно предузеће укључује у себе већи број мањих приватних предузећа, која не могу самостално да опстану на тржишту, али која у ланцу франшизинга могу да опстану специјализујући се за производњу или продају само одређених врста производа у складу са

одлукама успешног предузећа које се налази на врху система франшизинга.

Друштвена својина ће се претварати у приватну и државну путем наведених метода на следећи начин. Применом одговарајуће методологије најпре ће се проценити вредност предузећа и утврдити номинална цена акција. Тако утврђена номинална цена акција зависиће, поред осталог, од висине профитне стопе коју остварује предузеће и од висине каматне стопе. Тако ће предузећа која остварују вишу профитну стопу имати више цене акција, а предузећа која остварују нижу профитну стопу имаће ниже цене акција. Предузећа са веома ниским ценом акција трансформисаће својинску структуру применом најповољнијег од наведених метода, јер би њихова продаја по сувише ниским ценама акција омогућила да их одређени субјекти купују у бесцење. Запослени радници у предузећима моћи ће да понуђене акције купују са одређеним попустом, а по унапред утврђеном односу продаја ће бити омогућена истовремено и запосленим радницима и свим другим грађанима.

Наравно, реална цена акција формираће се на секундарном тржишту хартија од вредности кроз механизам понуде и тражње.

Посебним законом ће се одредити овлашћени субјект, који ће да покрене процес трансформације друштвене својине у приватну и државну, у складу са предложеним методама, као и начин усмеравања средстава прикупљених продајом делова или целине предузећа на део којим ће се увећавати пословни фонд предузећа и на део од кога ће се образовати посебни државни фонд за развој.

Мењање друштвене својине намеће низ питања и проблема о којима ће се посебно водити рачуна. Најчешћи проблем се односи на могућности обима и рационалности трансформације друштвене својине с обзиром на очигледну несташицу стабилних куповних фондова. У условима веома ниске стопе раста наше привреде, пада животног стандарда, рестриктивне монетарно-кредитне политике, изузетно лошег материјалног и финансијског статуса већине предузећа, основни проблем је како изнаћи платљиво способну тражњу која ће омогућити откуп делова или читавих предузећа у друштвеној својини, односно како изнаћи тражњу која ће омогућити приватизацију друштвене својине.

Следећи проблем се односи на присутну политичку нестабилност, правну несигурност и велике слабости у пореском систему, што отежава приватизацију друштвене својине.

Реална је опасност да брза трансформација друштвене својине изазове њену јефтину распродају или расипање. У том смислу постоји велика опасност да се распродајом друштвене својине неоправдано не слију значајна друштвена богатства у руке квази привредника. Имајући у виду велика овлашћења управљачке структуре, која су добила позитивним законским прописима, постоје велике могућности злоупотреба у овој области, стога ће се Српски покрет обнове борити да не дође до олажког и неправедног преливања друштвене имовине у приватне руке наших квази менаџера.

Имајући у виду наведене проблеме, Српски покрет обнове ће настојати да приликом трансформације друштвене својине у приватну и државну избегне опасности које се реално могу појавити.

Пошто радничко акционарство представља један од начина претварања друштвене својине према позитивним законским прописима занимљиво је указати на извес-

не проблеме који могу да искрсну применом радничког акционарства.

Куповину интерних деоница првенствено ограничавају ниски лични доходи запослених радника, сталан пад животног стандарда и опште пословне и финансијске слабости већине наших предузећа тако да радници немају економску основу за куповину интерних деоница. С обзиром да вредност и квалитет хартија од вредности зависи од предузећа које их издаје није оправдано да се, законом унапред прописује попуст код продаје интерних деоница. Законом се могу одредити само крајње границе попушта за поједине купце, с тим што реалну цену акција треба одредити на тржишту. Наиме, с обзиром на бонитет појединих предузећа, економски је рационално да квалитетнија предузећа на тржишту оставре мањи попуст, тј. већу цену својих деоница од цене деоница лошијих предузећа.

Слични проблеми постоје и код трансформације друштвене својине кроз стварање акционарског облика својине. Недовољан обим и неразвијеност финансијских инструмената, као и неразвијена методологија утврђивања реалне финансијске структуре предузећа захтева консолидацију биланса. Лоши пословни и финансијски резултати наших предузећа у значајној мери онемогућују успешност емисије и промета хартија од вредности. Ради афирмисања хартија од вредности Српски покрет обнове се залаже за организовање самосталних фирми које ће се бавити финансијском ревизијом и које ће запошљавати стручно осposобљене тимове. Тржиште хартија од вредности не може се развијати без одговарајућег поверења у друштвено-економски систем. Српски покрет обнове залагаће се за апсолутну финансијску, правну и политичку стабилност без које се не може афирмисати тржиште хартија од вредности.

Имајући у виду све идеолошке заблуде, као и многобројне препреке и проблеме преображавањем друштвене својине, Српски покрет обнове ће се залагати да се пребрде постојеће препреке и проблеми и створе могућности за ефикасну трансформацију друштвене својине у приватну и државну (јавну) својину са јасно одређеним субјектима својине оличеним у грађанима — појединцима и држави као носиоцима и заштитницима интереса својине.

2.4.

Реформа система расподеле

Реформа система расподеле обезбедиће другачији редослед расподеле друштвеног производа. Гломазна и неефикасна давања у сфери опште и заједничке потрошње веома су оптеретила нашу привреду. Невиђена бирократизација друштва знатно је оптеретила јавну потрошњу. СПО је против сувишних издвајања за општу и заједничку потрошњу и за прерасподелу друштвеног богатства у корист рада, знања и стваралаштва. Изграђивање реалног система потреба у области опште и заједничке потрошње са реалним билансирањем прихода и расхода у овој области, растератиће нашу привреду од сувишних давања. У оквиру расподеле средстава за општу и заједничку потрошњу даваћемо предност друштвеним делатностима (образовање, наука, здравство и култура) и социјалним давањима.

Општу и заједничку потрошњу објединићемо у јавну потрошњу.

3: ОСНОВЕ ЕКОНОМСКЕ ПОЛИТИКЕ СРПСКОГ ПОКРЕТА ОБНОВЕ

Уместо законске одредбе у правцу једног наследника, постоје бројни други методи којима се може водити политика неопходног укрупњавања земљишног поседа у 3,8 ха и све више се смањује посада износи носила 4,4 ха). Први потез у том правцу је завођење права сељака (па чак и сваког грађанина) да, уз неку врсту хипотеке, може подићи земљишни пољопривредни кредит.

3.1. Пољопривреда

Након победа социјалистичких револуција, посебно пажњу марксистичких и болшевичких теоретичара заокупљала је пољопривреда и њен развој. Заједничко исходно дилема је било да пољопривреда, односно село и сељак, морају бити подлога за брзо преишћавање изражене противречности између неразвијених производних снага, с једне и расположивих природних и људских потенцијала, с друге стране. Метод за решавање економских проблема, и главно питање модерног развоја у Србији, као и читавој Југославији, независно од расположивих компаративних предности појединих подручја, представља убрзана индустријализација, а неопходни „импулс“ за развој се налази у пољопривреди и сељану, том „задњем бастиону приватног власништва“ у оквиру „растућег социјалистичког благостања“.

Изабрани метод развоја привреде повезан је са специфичним методом развоја саме пољопривреде, када се по сваку цену форсира „модерни“ тј. друштвени сектор, а потпуно запоставља „традиционални“ тј. приватни сектор. Развој српске привреде, на тај начин, усмерава самозависно од расположивих потенцијала, уз то, развој индустрије је, за разлику од свих развијених земаља, усмерен на тешку и базичну индустрију, а развој пољопривреде на „усуђену и подруштвену производњу“.

У таквим условима, велики природни потенцијал Србије није користио српском народу него се путем сталних диспаритета у ценама непрестано „преливао“ ка северозападним деловима Југославије — Словенији и Хрватској. Својим економским програмом СПО жели да из основа преиспита досадашњу стратегију привредног развоја Србије, како би се искористиле све компаративне предности Србије, а сваки грађанин Србије, не само духовно, него и физички осетио да живи у природно богатој земљи.

У том смислу, СПО се залаже и за коректно преиспитивање досадашње („бимодалне“) стратегије развоја пољопривреде, предвиђајући реприватизацију постојећег, очигледно неефикасног друштвеног сектора пољопривреде по истим принципима ка-

ко се то предлаже за велики део друштвене својине. С тим у вези, спровешће се денационализација земље која је сељацима, тако рећи, одузета услед неизвршавања обавеза приликом обавезног откупа. Бившим власницима или њиховим наследницима ће бити или враћена земља, или (уколико је то са техно-економског становишта нерационално) биће им додељена правична надокнада.

Дале, у законској регулативи промета пољопривредног земљишта неопходно је извршити низ корекција. Пре свега, треба онемогућити продају земљишта целањем катастарских јединица на мање делове, сеп у случају изградње неопходне инфраструктуре.

Купопродају земље међу земљорадницима треба ослободити пореза на промет, док би купопродају земље између суседа, када долази до укрупњавања поседа, требало додатно стимулисати (чак под истим условима, завести право прече куповине суседа).

Купопродаја земље између друштвеног првенственог сектора ће бити решена, тизације друштвене својине. У случају, СПО ће се залагати за безусловно укидање права прече куповине земље од друштвеног сектора и укидање пореза на промет приликом куповине земље друштвеног сектора од стране приватних лица.

СПО сматра да је питање ограничавања земљишног максимума, било сељачког било „радничког“, већ превазиђено.

Да би мере аграрне политике могле да функционишу на начин како се то предлаже, те да би стратешки циљеви развоја пољопривреде, а самим тим читаве привреде, могли бити остварени, СПО сматра да је неопходно формирање адекватног аграрног буџета. Средства овог буџета би се користила за исплату свих врста субвенција, откуп пољопривредних производа и снижавање потрошачких цена, потпомагање компаративних предности у производњи, финансирање државних служби и научних истраживања у пољопривреди, уређење земљишта, финансирање јавних мелиорационих радова итд.

Аграрни буџет би имао сталне и повремене изворе средстава. Аутоматско пуњење буџета би се вршило из следећих извора: прихода од опорезивања земљорадника, републичког пореза на промет алкохола, дувана, пива и безалкохолних пића, новог пореза на промет потрошачких производа, пореза на промет аграрних инпута, увозних дажбина на аграрне производе и прихода од разних финансијских трансакција буџетских средстава. Повремени извори прихода би били јавни зајмови и међународни кредити.

3.2. Индустрија са енергетиком

У циљу превазилажења тешког стања у индустрији СПО се окреће производњи која има задовољавајућу сировинску и енергетску основу, тржиште и радну снагу. Преструктурирање индустрије у приватни, мешовити и државни сектор је нужан услов који треба испунити у циљу повећања ефикасности производње и управљања. При томе се мора збринути сваки радник који представља технолошки вишак кроз преквалификацију или ново запошљавање. Успостављање јаког Синдиката који ће истински штитити радничке интересе је од изузетне важности, у току трансформисања друштвене својине, због реално могућих злоупотреба.

Своју политику у индустрији СПО темељи на афирмацији тржишних услова привређивања, прихватања домаћих патената, лиценци и техничких унапређења производњи основних сировина и репродукционих материјала који представљају уска грла у производњи, увођењу интегралних информационих система, увођењу аутоматизације. Пажња ће се посветити студиозним геолошким истраживањима, оптималном размештају индустрије, развоју енергетике, итд.

Остваривање развојних циљева и задатака енергетике вршиће се спровођењем биланса енергетике. Треба се преоријентисати на већу потрошњу природног гаса, јер је јефтинији. Технолошку обнову објеката електропривреде треба вршити уз максималну заштиту животне средине — воде, ваздуха и земљишта.

Српски покрет обнове се залаже за производњу енергетских сировина само за потребе привреде Србије, јер у условима одређивања цена енергетских сировина на савезном нивоу, њиховим извозом ван Србије директно се омогућује преливање вредности из Србије у друге републике и тако наноси огромна економска штета Србији.

3.3. Саобраћај и везе

У овој области Српски покрет обнове планира примену савремених техничких и организационих решења у циљу повећања ефикасности и безбедности функционисања саобраћајног система. Применом јединствених критеријума за формирање цена у железничком и ПТТ саобраћају створиће се услови за повећање дејства тржишних законитости, а кроз то и за успостављање одговарајућих паритета цена. Српска држава треба да омогући финансирање железничке инфраструктуре у складу са решењима који постоје у тржишним привредама. Губици и вишкови запослених такође су обавезна брига Српске државе.

Уз помоћ иностраних кредита треба модернизовати саобраћајну инфраструктуру (путеве са околним објектима, слободне царинске зоне). Поред иностраних кредита треба ићи на заједничка улагања са иностраним партнерима који тим путем желе да остваре одређене концесије на појединим путним правцима. Посебно страна улагања треба привлачити пратеће објекте поред саобраћајница (трговина, туризам, угоститељство, сервисне услуге, мала привреда, итд.)

Нарочиту пажњу посветићемо изградњи робно — дистрибутивних центара попут оних у развијеним тржишним привредама.

У ваздушном саобраћају, као уопште у читавој делатности саобраћаја треба вршити дерегулацију и ослобађање услова за рад у складу са европским прописима. Модернизацијом опреме за контролу лета омогућује се укључивање у европски систем „Еуроконтрол“.

У речном саобраћају треба модернизовати флоту, а транзитну пловидбу Дунавом наплаћивати.

ПТТ-услуге треба модернизовати у правцу развоја телекомуникација дигиталне ПТТ мреже, телематике (телетекст, информатика и др.) и сателитских телекомуникација.

3.4. Трговина

У делатности трговине СПО подржава јачање самосталности трговинских предузећа, развој трговачког предузетништва и

конкуренције развојем приватног сектора и либерализацијом прописа. Промене у пореском систему класификације трговине су неопходне. Системски прописи треба да спрече монополско понашање и јасно дефинишу обавезе трговине према држави и потрошачима.

СПО ће развој трговине подржавати кроз:

- изградњу робно — дистрибутивних центара
- изградњу инфраструктуре
- оснивање шопинг центара
- финансирање путем јавних инвестиција
- изградњу стандарда за робу и информације који ће штитити купце
- развој берза, аукција, сајмова.

Конкретизовање субјеката својине треба да постојећој друштвеној својини без титулара омогући прелаз у приватну, мешовиту и државну својину, што ће бити прави подстицај развоју трговине на тржишним принципима. Развој трговине мора бити у функцији раста и развоја производње и ефикаснијег задовољења потреба крајњих потрошача.

0-5. Туризам

СПО се залаже да се развој туризма заснива на заједничким улагањима са иностраним партнерима, јер је у овој области најлакше привући страни капитал обзиром на бројне природне лепоте, бање и одмаралишта којима Србија располаже. Нарочита пажња се посвећује развоју сеоског туризма који је досад био готово занемарен. Туристичке информације према иностранству треба усмеравати у складу са правилима међународног туристичког маркетинга. Стандард и квалитет туристичких услуга, прописима, треба јасно одредити. Заштита животне средине у туристичким пределима мора се прецизирати одговарајућим програмима. Промене у институционалном поимању друштвене својине у смислу дефинисања субјекта својине у појединцима стварају се услови за ширење приватне иницијативе, предузетничког духа, унапређења управљања и организације туристичке привреде.

3.6. Стамбено — комунална делатности

СПО подржава трансформацију у области стамбено — комуналне делатности у складу са законима тржишне економије што значи увођење економских стандарата којима се могу покрити трошкови амортизације, одржавања и управљања у друштвеним становима. При томе, се не сме занемарити социјална компонента и угрожени слојеви становништва морају бити заштићени према унапред утврђеним социјалним критеријумима. Прописима треба стимулисати откуп друштвених станова у складу са јединственом методологијом утврђивања вредности стана за различите кориснике станарских права. Откупом и издавањем садашњих друштвених станова руководиоци би посебно Државна агенција.

Сва средства прикупљена откупом друштвених станова искључиво би се користила за нову стамбену изградњу. Реформа у овој области мора да обухвати и реформу комуналне привреде у смислу елиминисања из цене стана комуналних трошкова (уређење грађевинског земљишта, комунална инфраструктура, итд.).

3.7. Друштвене делатности (образовање, наука, здравство и култура)

Друштвене делатности треба да добију приоритет у оквиру целокупне друштвене наградње. Издавања за општу и заједничку потрошњу превазилазе објективне могућности привреде, док стање у друштвеним делатностима захтева знатно веће издавања од досадашњих. У таквим условима корените измене у општој и заједничкој потрошњи су неминовне. За суштинске промене у општој и заједничкој потрошњи СПО се бори изградњом реалног система потреба, рационалним управљањем буџетом, мерама економске политике. Корените промене у билансирању трошкова и извора финансирања за образовање, здравство, науку и културу започемо укидањем друштвеног баласта оличеног у СИЗ-овима. СПО ће успоставити јединствен образовни систем у Србији, ослобођен идеолошких заблуда било које идеологије (број школских заклада). У школе ћемо вратити веронауку (за оне који то желе).

Научно стваралаштво треба подстицати свим државним мерама. Створиће се специјални фондови за финансирање талената и водити максимална брига о њима, тако да више ниједан научник и стручњак не напусти Србију. Зараде у науци морају се битно побољшати, али водећи рачуна да се подржи истинска наука и струка, јер је протекли систем створио доста квазинаучника и кваистручњана. Проналазачки патентна, лиценци, технолошких унапређења биће награђивани за свој рад по европским стандардима. Овоме ће допринети и развој конкурентног тржишта са дефинисаним субјектима својине.

У здравству зараде се морају знатно повећати. Техничка опремљеност болница и амбуланти треба да задовољавају европске стандарде. Ниједно село у Србији не сме остати без здравствене заштите. Побољшање у области здравства темеље се на радикалним променама у билансирању прихода и расхода у целокупној јавној потрошњи и општем повећању ефикасности привређивања у привреди.

Развој културних делатности треба да одигра значајну улогу у моралној и духовној обнови Србије и да поврати љубав и поштовање према српској отаџбини, њеном достојанству и вредностима породице. У условима слободног културног стваралаштва обивљаће се духовне вредности Србије и Српског народа у складу са светосавским традицијама.

3.8. Квалитет животне средине

Политику заштите животне средине СПО ће остварити кроз законе који ће привреду обавезивати на очување природних и животног услова. У том смислу треба се уредити на европско законодавство у овој области, установити изворе финансирања, праћења стања у животној околини и надzirати поштовање прописа. Сваки привредни субјект законом треба обавезати да податке о отпадним материјама које ствара упоређује са пословним и финансијским ефектима да би се утврдили стварни еколошки и пословни ефекти. Загађиваче треба селективно опорезовати у зависности од степена загађења животне средине коју производе. Из производње треба искључи-

вати технологију и робе према препорукама Комисије Европске заједнице.

3.9. Социјална политика

Социјална политика СПО базира се на изградњи реалних социјалних критеријума којима ће се утврдити сви истински незбринуту, социјално угрожени и незапослени. Изборићемо се против садашњег лажног социјалног система вредности. Морају се јасно разликовати предузећа од социјалних установа. Предузеће послује на бази економских принципа репродукције, а социјалне установе се изграђују на бази реалних социјалних критеријума.

Дејча заштита и заштита породиља мора бити знатно изнад садашњег нивоа. Треба обезбедити редовну и сигурну исплату пензија и то се не може доводити у питање. Постојеће разлике међу пензијама треба смањити.

Значајно социјално питање у Србији представља број младих и образованих људи међу незапосленима представља свеж крв чије укључивање у привредне и друштвене токове треба да допринесе покретању реке српског препорода. Проблем запошљавања ће се решавати растом и развојем економског система, али социјална политика мерама социјалне заштите мора да обухвати и незапослене, омогућавајући им бесплатну преквалификацију, право на бесплатну помоћ код отварања фирми и одређену накнаду за незапосленост.

Повећање запослености биће подстицано и кроз посебне премије за новоотворена радна места, чији ће се износи утврдити у зависности од врсте делатности и ефикасности улагања које омогућује отварање нових радних места.

3.10. Монетарно-кредитна политика

Сама чињеница да се монетарно-кредитном политиком опредељује количина новца у оптицају и начин његове алокације говори о значају овог сегмента укупне економске политике.

Да би монетарно-кредитна политика могла да буде ефикасна неопходно је слично развијеним земљама тржишне економије, формирати централну банку као јединствену и самосталну установу, одговорну за спровођење утврђених јединствених циљева монетарно-кредитне политике, стабилност валуте и општу ликвидност плаћања у земљи и према иностранству. Наравно, то претпоставља и њено активно и директно учешће у формулисању ових циљева, у складу са циљевима свеукупне економске политике и самосталност у примени инструмената монетарно-кредитног регулисања.

Да би се остварила овако дефинисана улога Централне банке, Српски покрет обнове ће се залагати да њени органи буду формирану у сагласности са принципом ефикасности у одлучивању и стручности у избору кадрова. Исто тако, мора бити наглашена и јасно дефинисана контролна функција Централне банке.

Када је у питању квантитативна димензија монетарно-кредитне политике, Српски покрет обнове ће се залагати за оптималан степен редстриктивности прилагођен стварној приредној ситуацији, који неће угрожавати привредни развој, нити производити инфлаторне ефекте. То значи да финансирање мора да буде у оквиру реалних могућности у пуно уважавању реалних

економских категорија, реалне цене капитала и финансијске дисциплине, уз спречавање „сиве“ емисије новца.

Квалитативна димензија монетарно-кредитне политике Српског покрета обнове подразумеваће селективан приступ у смислу подстицања оних грана и сектора у којима су присутне компаративне предности и високи профити.

3.11. Програм реформе пореског система

Наш порески систем оптерећен је бројним нелогичностима и слабостима. У првом реду, порески систем је раздвојен по појединим друштвено-политичким заједницама на различитим нивоима (општински, републички, савезни) и он има углавном фискални карактер. Поред тога, он садржи неке институције и форме какве не постоје нигде у пореским системима у развијеним тржишним приредима. Наиме, наш порески систем као специфичну категорију уводи доприносе који као квазифискална категорија само стварају конфузију, нејасноће код обрачуна, отежавају реално приказивање прихода и расхода у буџету, изазивају непотребне трошкове и сл. Велики број овлашћених носилаца пореског одлучивања немогуће је прецизно усклађивати и надгледати, што доводи до нејасноће око надлежности и непотребних трошкова. Наш порески систем није у функцији економског раста и развоја, већ углавном има за циљ прерасподелу друштвеног богатства.

Имајући у виду тренутно стање у пореском систему Српски покрет обнове се залаже за следеће мере у пореској области:

— Порески систем Србије треба, што је могуће више, ускладити са пореским системима развијених европских земаља,

— Порески систем треба да стимулише развој приватне својине и приватне иницијативе,

— Порески систем треба да подстиче позитивне структурне промене и модернизацију привреде,

— Порески систем треба да стимулише запосленост, акумулацију и инвестиције, као и да омогући једнак третман за сав привредне субјекте.

Према томе, Српски покрет обнове се залаже за афирмацију пореског система који ће омогућити техничко-технолошки напредак, повећање запослености, повећање акумулације и инвестиција, веће радне ефекте, боље коришћење капацитета, квалитетнију структуру привреде, развој предузетништва и приватне иницијативе.

Српски покрет обнове се залаже за обједињавање пореза, доприноса, и свих облика ванбуџетске потрошње у јединствену буџетску потрошњу. Формирањем јединственог буџета створиће се услови за рационалнију и праведнију расподелу пореских обавеза на поједине секторе, гране и обавезнике, повећаће се могућност реалнијег утврђивања јавних прихода и јавних расхода, лакше ће се утврдити приоритети и ефикасније усклађивати свеукупан систем јавне потрошње.

3.11.1. Предлог конкретних промена у пореском систему

Српски покрет обнове се залаже за осавремењивање наше пореске структуре кроз следеће активности:

— Прихватање главних пореских облика који постоје у савременим пореским системима развијених тржишних привреда (порез на укупан приход грађанских физичких лица, порез на промет — порез на додатну вредност ВАТ и порез на добит предузећа).

— Опорезивање резултата рада и пословања, уз укидање пореза и доприноса на бруто личне дохотке којима се иначе обилан фактор производње вештачки и мимо економске логике непотребно поскупљује.

— Увођење пореза на додатну вредност (ВАТ), уз укидање постојећег пореза на промет у малопродаји, ради успостављања праведног система опорезивања, смањивања избегавања пореза и уједначавања са европским пореским системом. Једини изузетак код ове врсте опорезивања треба да буде дуван, алкохол, нафта и сл. Где порез на додатну вредност може да буде већи као што је сагуде у развијеној Европи.

— Увођење пореза на добит предузећа уместо садашњег пореза на утопијску категорију дохотка. Овај порез треба да по структури пореске основице и висини стопе опорезивања одговара европским стандардима.

— Јасно разграничење надлежности и јасна подела прихода између појединих нивоа власти.

— Реално утврђивање система друштвених потреба што ће допринети утврђивању реалне класификације јавних прихода и јавних расхода на бази коришћења метода савремене економске (cost-benefit анализа, итд.).

— Успостављање јединственог информационог система на подручју пореских прихода и расхода и формирањем јединствене стручне и независне службе која ће се бавити утврђивањем наплатом и контролом у пореској области.

— Разграничење монетарне и фискалне политике с циљем да се онемогући обилно дефицитарно финансирање јавне потрошње битно смањује ефикасност и монетарне и пореске политике. Наравно, у одређеним приликама дефицитарно финансирање се не може користити у циљу стабилизовања јавне потрошње или ефикаснијег деловања монетарне политике.

— Давање пореских олакшица онима који део створене вредности преливају у социјалне, односно хуманитарне сврхе.

Обзиром на изузетно лоше стање у нашем пореском систему сигурно је да ће трансформисање постојеће пореске структуре у савремени порески систем у складу са наведеним решењима захтевати извесан период. Међутим, Српски покрет обнове је већ идентификовао научноистраживачки тим који може одмах да почне са организовањем свеукупне пореске реформе у складу са наведеим програмским одређењима Српског покрета обнове у домену пореске политике.

3.12. Инвестициона политика

Српски покрет обнове се залаже да вођење инвестиционе политике буде засновано на научно утврђеној дугорочној стратегији привредног развоја, која ће подразумевати промене у структури производње, оријентацију на секторе и гране које доноси најбржи и најефикаснији привредни развој.

Дугорочна стратегија привредног развоја треба да постави оквире инвестиционог оптимума са становишта Србије у целини и да омогући слободну активност индивидуалних привредних субјеката, усаглашавајући нужну супротстављеност између индивидуалног и општег оптимума.

Одређивањем титулара друштвене својине у појединцима — грађанима и држави, односно развојем приватне и државне својине дефинисаће се носиоци и заштитници интереса својине, односно носиоци и заштитници инвестирања. Борићемо се за примену савремених светских методологија оцено инвестиционих пројеката и за успостављање јединствених критеријума оцене ефикасности инвестиционих улагања заснованих на тржишним критеријумима рентабилности. Посебно ћемо развијати свестран систем информација, без кога не може бити квалитетне инвестиционе политике.

СПО ће се залагати да се структура инвестиција измени у корист пољопривреде, стамбене изградње и лаке индустрије, како би опало релативно учешће тешке и базичне индустрије. Инвестиције би требало више окренути на производњу која се заснива на домаћој сировинској бази и за производњу репродукционог материјала који је у функцији отклањања уских грла у свим привредним областима. Нарочиту пажњу треба посветити већем инвестиционом улагању у производњу основних пољопривредних и прехрамбених производа и машина. Применом одговарајућих модела инвестиционе анализе (међусекторски модел и сл) борићемо се за међусекторску оптимизацију инвестиционих улагања.

Залагањем за политичку, правну и финансијску стабилност, кроз остварење системских промена у области својине, промена у економској политици у свим њеним сегментима и на основу изложених начела своје инвестиционе политике, Српски покрет обнове се осећа способним да покрене инвестициони циклус у Србији који ће бити стабилног привредног раста и развоја Србије.

На бази изложених основа и циљева Економског програма Српског покрета обнове, на основу Програма својинског реструктурирања, развојног програма, нужних системских промена, као и на основу изложених главних поставки економске политике, нарочито аграрне и пореске, Српски покрет обнове чврсто верује да се може изградити пут којим ћемо изаћи из дубоке економске кризе у коју нас је довео утопијски систем социјалистичког самоуправљања.

Београд, октобра 1990. год.

ЕКОНОМСКА КОМИСИЈА

Мр Драган ВУЧИНИЋ, дипл. еоц.

Мр Зоран ЂЕРКОВИЋ, дипл. еоц.

Мр Милош КАСТРАТОВИЋ,

дипл. еоц.

АГЕНЦИЈА ЗА МАРКЕТИНГ СРПСКОГ ПОКРЕТА ОБНОВЕ »ЦЕР«

пружа Вам
прилику да
постанете
власници
предмета на
којима се
налазе
обележја
странке

ПРЕПОРУЧУЈЕМО ВАМ ДА ПО ОВОМ ОГЛАСУ ПОРУЧИТЕ:

1. МАЈИЦЕ
2. БЕЏЕВЕ
3. ЗНАЧКЕ
4. ЗАСТАВЕ
5. НАЛЕПНИЦЕ
6. УПАЉАЧЕ
7. АДРЕСАРЕ
8. ЈАКНЕ

НАРУЏЕНИЦА

Неопозиво наручујем ком. _____ предмета _____
Наручене предмете уз трошкове поштарине платићу поштару —
ПОУЗЕЋЕМ!

_____ (име и презиме)

_____ (улица и број)

_____ (место и поштански број)

_____ (телефон)

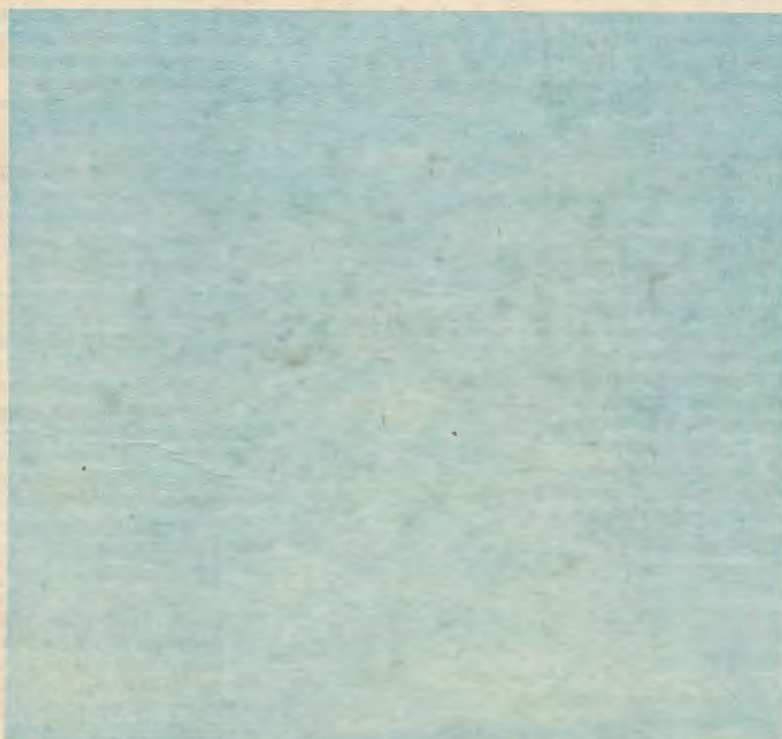
_____ (л.к. бр.)

_____ (потпис)

Наруџенице слати на адресу: Саве Ковачевића 50. 11000 БЕОГРАД

Све информације могу се добити на телефон (011) 453-592.
САВ ПРИХОД ЈЕ ЗА СТРАНКУ — СПО.

**ГДЕ СУ
ГРАНИЦЕ
СРБИЈЕ?**

Када је 1804. у Шумадији подигнут устанак, Сава Текелија је свој допринос устанку видео у изради мапе српских земаља, помоћу које би устаници „знали себе упутити“. „...Из разних мапа“, вели Текелија, „начиним мапу Србије с кирилових речи“, да је Србљин може читати и дам ју у Беч на цензуру и после штампати“. Царско-краљевски саветник, око своје дело назвао је „Земљоображеније Србске, Босне, Дубровне, Чернегоре, и ограничених предел“. Од 2000 примерака „Земљоображенија“, велики део био је послат у Србију.

Карађорђева мапа о уједињењу

Неки наши историчари сматрали су да је Текелијин картографски труд толико био далеко од стварности да је био узалудан. Као потарду за ово своје гледиште узимали су једну опаску Вука Караџића, из Житија Ајдун-Велња Петровића, по којој чланови Правитељствујушег совјета „нити су знали што је Криви вир, ни Црна ријека, нити су тије имена прије чули“. Испадало је, да кад совјетници ништа нису знали о крајевима који су им били пред носом, онда тим пре нису могли имати свест о српским земљама. Сличног су мишљења неки млади амерички историчари по којима су „геополитички циљеви устанка били више обласни него национални“.

Немали број историјских докумената, пак, говори да је први српски устанак био прожет идејом свесрпства. Чињеница да је одјекнуо међу Србима у Словенији, Срему, Бачкој, Банату, Босни, Херцеговини, Црној Гори, Далмацији сведочи о његовом домаћашу. Већ од првих месеци устанка, па до његове пропасти, Карађорђе и његове старешине ношене су (за оно време илузорном) мишљу о уједињењу свих српских земаља у независну државу.

Августа 1804. Карађорђе је позвао Херцеговце на општи устанак против Турака: „Зато, љубезна браћо моја“, стоји у писму од 27. августа, „ово ви сад време и случај да се и ви ослободите и с нама сједините. Немојте(е) поштедјети, ка' и ми, последњу капљу крве пролити за вјеру хр(и)стјанску, за свете цркви и монастире и за слободу отечества својега. Сложите се сви заједно и ето ви човек научит(и), а има има и други човек такви у Босни која је сва готова под(игнута) да се сједини с нама, само чека на вас. (...) Ударите ви о(т) те стране, а ми ћемо от ове, с неусташиним духом, и с помоћнију Божијеју приђе мјесец данах, састаће нам се војске у Сарајеву... Ми кад почнемо сами за своје отечество, за частни крст војевати, сваки цар христијански хоће нам помоћ дати зашто ми ништа туде нећемо тицати, но собствено наше от старинах које је свему свијету познато да је рођено наше...“.

Руски изасланик, Родофиникин, новембра 1808, предложио је да западна граница Србије иде Дрином, а да на југу обухвати градове Ниш, Нови Пазар и Скопље. Главнокомандујући руске војске на Дунаву, Прозоровски, сматрао је толико проширење Србије немогућим, па и штетним по руске интересе. После месец и по, јануара 1809, Прозоровски је имао да чује од Карађорђевог делегата Ивана Југовића како српски устаници желе потпуно самосталну државу. За руског главнокомандујући то је била ствар маште. Србија је одвећ мала да би била независна међ три велика суседа. Да Србија намерава да, присаједињењем српских крајева, обнови српску царевину, то ни одрешити Југовић није смео да призна. Прозоровски му је јасно ставио до знања да Русија не може за љубав Србије да зарати „са свима другим државама“.

После првог устанка

Августа 1809, у очајању, али са свесрпског ставништа, Карађорђе се обраћа Наполеону. Препоручујући се француском покровитељству, Вожд указује на спремност Срба да у неколико градова

Руски изасланик, Родофиникин, новембра 1808, предложио је да западна граница Србије иде Дрином, а да на југу обухвати градове Ниш, Нови Пазар и Скопље. Главнокомандујући руске војске на Дунаву, Прозоровски, сматрао је толико проширење Србије немогућим, па и штетним по руске интересе. После месец и по, јануара 1809, Прозоровски је имао да чује од Карађорђевог делегата Ивана Југовића како српски устаници желе потпуно самосталну државу. За руског главнокомандујући то је била ствар маште.

сместе француске гарнизоне, као и на повољне околиности за заједничку војну акцију. Вожд је налазио да ће уз Србију пристати Босна и Херцеговина, Срби из Јужне Угарске; „из Славоније, Срема, Баната ће милиони душа Србског рода (који) стењу под јармом мађарске господе“, окренути оружје против угњетача када виде „у земљи својој браћу своју Србље с војском новог Покровитеља“. Свеопшти српски устанак довео би до тога да се српска и француска војска састану на Уни. Карађорђева понуда Наполеону била је унапред осуђена на неуспех.

Пошто је од 1807. била „привезала свој мали чун за велики руски брод“, Наполеонов поход на Русију 1812. одсудно је утицао на судбину устаничке Србије, „Мали чун“ био је препуштен силном осветничком удару „турског мора“. Августа 1812. руска војска из Шалца и Београда била је испраћена „благословом и сузама српским“. Осма тачка Букурешког уговора, којом се Porta обавезала да Србима да амнестију и аутономне повластице, није била од помоћи.

Први српски устанак завршио се, 1813, катастрофом. Требало је, потом, двадесет година дипломатије Милоша Обреновића и руског заузимања за српску ствар, да Срби Београдског пашалука дођу до аутономне кнежевине у границама Карађорђево Србије. Свест о целокупном српству, пак, и ако је била запретана није се могла угасити.

Вук Стеф. Караџић писао је, 1827, о Србима „одовуд и одонуд“ којих и поред страшних погибља и робљења „има око пет милиона душа“. „Од ови пет милиона — вели Вук — може се од прилике узети, да су три милиона закона Грчкога, то јест: један милион у свој Србији, један милион у Мађарској и у Аустријској војничкој граници; један милион у Босни, Ерцеговини, Црној Гори, Боки Которској и Далмацији; а од она друга два милиона двије трећине закона Турскога у Босни, а једна трећина закона Римскога у Славонији, Рватској, Далмацији и Босни. Само права три милиона зову се Срби или Србљи, а ови други не; него они Турскога закона зову се Турци (прем да Турски говорити не зна ни од иладе један), а Римског закона зову се или по предјелима, н.п. Славонци, Далматинци, Илирци, Дубровчани; или, као што ји обично ови други зову, Шокци или (у Бачкој) Буњевци“.

Набрајајући „Србе све и свуда“, Вук је доносио ново одређење српства, заснивајући га, не на православлу, него на језику тј. штокавском наречју. Он је, у ствари, применио учење првих славишта који су, од немачког историчара Августа фон Шлезера (1735-1809), сматрали да је право хрватско наречје најкавско. Наречје је са собом повукло питање територије, па је Вукова језичка дефиниција српства, проглашена за национални империјализам преко језика. „Караџић је створио сувремену српску националну идеологију, којој је циљ асимилирати велику већину католичких Хрвата и босанских муслимана, чији су говори сродни штокавским субдијалектима којима говоре Срби“ — каже један савремени хрватски историчар.

Почетак југословенства

Тридесетих и четрдесетих година XIX века, Вукова дефиниција српства није наилазила на значајни отпор међу Хрватима. Вуковом истомишљенику Теодору Павловићу, 1833, писао је Људевит Вуковић: „Са Србљинном сјединити се жеља сваког поштеног Хрвата јест“.

Револуционарне 1848, кад су Срби и Хрвати оружано и политички наступили против национално искључивих па и шовинистичких Мађара, сковано је у интелектуалним круговима југословенство. То југословенство ће већ тада бити бременито противуречностима којих се неће ослободити до дана данашњега. У то време за љубав Теодору-Тоши Павловићу, Јаков Игњатовић се потписао као „Југословенци“. А Теодор Павловић је то југословенство држао за „Душаново царство, али није хтео са чистом фарбом напоље, да се не нају уврћени браћа

Хрвати". У ствари, радило се о томе „да се на Југу узобнови стара српска држава, али будући да и Хрвати онде нешто траже, да се не би опет овима замерили, заподенули су неку идеју југословенства, као у тој идеји да би се могли сложити. Наскоро се показало — вели Игњатовић — како то југославенство као идеја за реалну будућност само је машта јер баш кад се смера да се што у томе оствари, онда тек излазе на видик различитости, партикуларне диференције". О Игњатовићевим „партикуларним диференцијама", потиштено је бележио Димитрије Матић, 22. јула 1848. Тада је у Загребу је било „много свечаности и трогателни позорија за сваког југослављанина, а било је и мучни тренуће за Србе кад виде да једиокрвна браћа Хрвати неће да увиде, да без државне свезе та два сродна народа нема спасења ни среће ни једном ни другом".

Почетком 1853. једне новине у Паризу су објавиле допис „који грђаше Црногорце и будући да су они Срби то је дописатељ употребио ту прилику да и противу нас из Србије говори наводећи како се Банова војска и Срби нису лепо гледали у 1849-ој години", да су због верске разлике „били не уједињени, а супроти други". Учесник српског покрета у Војводини 1848-1849, Миливој Петровић Блазнавац, писао је у Србију овим поводом о слози добровољаца из Шумадије и војника бана Јелачића: „Ако онде није било искреног пријатељства и братства без сваке разлике, онда то су речи уобразителне, онда нема пријатељства и братства на земљи. (...) Што се вере тиче о тој нико баш није упитно. Њива је вера била језик. Језик је њи сродно пре толико столетија. Раздвојене, језик иј упознао, да су сродни".

Гарашанинов национални програм

Ипак Блазнавчеве опаске о језику и војничкој Србо-Хрватској слози 1849, биле су идеалистички једностране. Од Вука посејано питање наречја, везано за националну идеологију, крајем четрдесетих година подгрејано је елементом писма. Јован Маринковић је у то време писао старијем пријатељу, министру Илију Гарашанину, да му је на начин „с неба па у ребра" примећено да православни Срби треба да приме „латинску азбуку" пошто је њихова „не-совершена и мало боља од Хинеске". На ово „примечаније", које му се учинило „непростојно" Маринковић је одговорио да се нада „да ће Срби католическог вероисповеданија примити ову азбуку којом се већа част Народа Србског служи и која у нашим очима неразлучно сојужава идеју наше народности".

У Босни и Херцеговини, у којима православни и муслимани нису ни престајали да пишу ћирилицом (католици су престали у XVIII веку), у другој половини четрдесетих година јача национална свест. „Браћа наша у предименованим земљама почувствовала су велику нужду тесног спојења са сестром Србијом" — писано је у Београд октобра 1848, са закључком да „народ Србски по примеру остали европејски народа има и право и дужност у једно тело слити се". Стварању националног покрета у Босни и Херцеговини, велики конкретан допринос дао је министар унутрашњих дела Србије, Илија Гарашанин са својом пропагандном мрежом која је сезала до у Далмацију. Гарашанинова мрежа агената и повереника служила је „као угаони камен српске националне агитације све до 1875. Она је дошла као последица „Начертанија", првог српског националног програма, који је 1844. под утицајем полске емиграције израдио сам Гарашанин. У „Начертанију" које је више од пола века остало тајна, Гарашанин је дао анализу понашања Аустрије и Русије на Балкану, и одредио начине националног рада Србије. Прво поглавље свог плана посветио је Бугарској јер је „Бугарска она земља у којој се руски и српски уплив највише и најпре сусретати мора". Србија мора неутралисати утицај Русије у Бугарској, а то може једино тако што ће „за Бугарску нешто учинити, пошто љубав и помоћ мора бити взајимна". У Босни, Србија мора манифестовати начело пуне верске

**Први српски устанак
завршио се, 1813,
катастрофом. Требало
је, потом, двадесет
година дипломатије
Милоша Обреновића и
руског заузимања за
српску ствар, да Срби
Београдског пашалука
дођу до аутономне
кнежевине у
границама
Карађорђево Србије.
Свест о целокупном
српству, пак, и ако је
била запретана није се
могла угасити.**

слободе и толеранције; католици се могу одвојити од Аустрије, и тиме придобити за идеју „соједињења Босне са Србијом", нпр. збиркама народних песама које би биле штампане „на једној страни са латинским, а на другој са кирилским писменима", затим, добро би дошла кратка историја Босне „у којој не би се смела изоставити слава и имена неких к мухамеданској вери прешавших Бошњака". Изад свега, Србија се мора поставити као „покровитељица свију турских словена", а не као она која „само на себе мисли". Србија, такође, мора матријално помагати Црну Гору и утицати на „северне Арбанезе". Што се Срема, Баната и Бачке тиче, ту су „језик, вјера, права и обичаји једни исти са српским у Србији", али и у овим крајевима треба спречити непријатељски уплив Аустрије.

Идеја велике Србије

Гарашаниново „Начертаније" односило се углавном на крајеве под Турском, и то у светлости неминуовног отварања источног питања. Творац девизе „Балкан-балканским народима", размишљао је као реални српски политичар четрдесетих година деветнаестог века. Он није правио списак српских земаља, већ је означио подручје од прворазредног значаја за српство и Србију оног времена. Било је, пак, и другачијих потеза. Тако, у Београду је 1854. објављена једна карта Велике Србије којом је обухваћено „хрватско подручје до Истре, Српска Војводина, Црна Гора, северна Албанија, цела Вардарска Македонија. Тад се јављају идеје да Велику Србију сачињава све између Трста, Солуна и Видина".

Са поновним ступањем кнеза Михаила на престо Кнежевине Србије, српска национална политика добија све компоненте које ће садржавати и које ће је пратити наредних пола века. После аустријског пораза у Италији, почиње се говорити о накидама које би се овој имале учинити на Балкану, тј. у Босни и Херцеговини. У европску дипломатију је пуштена намера Србије да иде на ослобођење „Босне и Херцеговине, и други некадашњи српски предела", Србија ће сачекати „час боље будућности", — поручивано је — али чим би Аустрија запосела Босну и Херцеговину она би „жртвовала и последњег војника у тој народносној борби".

На самом балканском простору, шездесетих година XIX века, испуниле су се несугласице и спорови између Срба у Србији и Срба у Црној Гори, између Србијанаца и Грка и између Срба и Хрвата.

Несугласице између Србијанаца и Црногораца, настају после црногорске победе на Грахову (почетком 1858), разграничења са Турском и међународне афирмације Црне Горе. Планови Србије и Црне Горе за ослобођење „раскомаданог Српства" почињу се разликовати, а с обзиром на територијално питање Кнез Никола је подозревао да кнез Михаил хоће да му узме Херцеговину.

Грчко-српска спорна територијална питања, избила су приликом закључивања уговора о савезу (1867). Тада, „што се Старе Србије тиче није се могло ништа стипулисати, јер у замену — вели савременик — Грчка тражи са себе целу Македонију, а ми на то нисмо могли пристати што је знатнија част популације словенска; и то је све остављено, ако се срећно успе, да се народи упитају, куда и како жеље".

Сукоб с хабзбурзима

Када је 27. децембра 1860. Бечки двор укинуо Српско Војводство (установљено 1849), његова територија је подељена између Угарске и Хрватске. Сремска жупанија је припала Троједници, што је између Срба и Хрвата створило раздор за дуже време. Приликом расправа о припадности Сремске жупаније, хрватски политичари су наступали са позиција историјског и државног права. Српски политичари су пре историјског права истicali етничко начело — чињеницу да Срби у Срему чине огромну

границама, и она мора тежити и радити да до њих што пре дође".

Анексијом Босне и Херцеговине, 1908, нанет је тежак ударац националном полету Србије. Говорило се да анексијом, крвник „ампутије најбитнији дамар из нашег националног организма“ да „Херцег-Босна и Шехер-Сарајево умиру“, да се у зверском кљуноу односе „два најдрагоценија и највеличанственија алем — камена из поносне круне Србинове“. Пред комшијом који је чином анексије „зграбио велики део српских земаља, Србија се морала примирити. Њене снаге су опет морале бити окренуте на Југу.

Тамо су је чекале гранични спор са Бугарском и Турска. Пред сталном опасношћу пред Аустро-Угарском Србија је морала да прионе на стварање балканског савеза. После пет месеци преговора о судбини Македоније одн. о њеној подели, са Бугарском је закључен уговор о савезу фебруара 1912, а допуњен у мају исте године. Ако би дошло до поделе Македоније, онда би се по уговору, то учинило дијагоналном Крива Паланка-Охрид. Против Турске се имало ући у рат у случају нереда у Македонији. Casus Belli је брзо настао. У августу, у Кочанима је дошло до крвавих немира. Истог месеца, албански побуњеници су ушли у Пећ, Приштину, Призрен и најзад у Скопље. Турска је овој ситуацији приступила прикупљању трупа против балканских савезника на што су ови одговорили захтевом за озбиљне реформе у Македонији, па онда, средином октобра и ратом.

Стварање независне Албаније

Остварујући, упркос силних протеста Аустро-Угарске, један од својих ратних циљева, српска војска је средином новембра избила на јадранску обалу, северно од Љеша. У Валони су, пак, 28. новембра вође албанског покрета објавиле да оснивају нову државу. Српске трупе су 29. новембра стигле у Драч. Аустро-Угарска дипломатија је поручивала: Ако Срби не напусте Драч, изгубиће Београд! Потом је настала игра живаца између Русије и Аустро-Угарске која је прекинута у Лондону 17. децембра, признањем независне Албаније. Тиме је посредно решено да се српске трупе морају повући.

Између балканских савезника настали су територијални спорови из којих је Бугарска, нападајући Србију у ноћи 29-30. јуна на Брегалници извукла дебели крај. Под притиском Аустријанаца, Црногорци, су почетком маја 1913, морали да се повуку из освојеног Скадра. Нове балканске границе утврђене су уговором закљученим у Букурешту 10. августа 1913. У преговорима око српско-бугарске границе записало је око Штипа, Кочана и Струмице. По жељи Русије, Бугарској је припала Струмица. Тако, Србија је највећим делом призната територија коју је војно запосела 1912.

Граница између Црне Горе и Албаније није била коначно утврђена, па су црногорске трупе биле изложене испадима Албанаца, уз испаде Аустријанаца у Пљевљима. Споразумом између Србије и Црне Горе, овој последњој припали су Мојковац, Бијело Поље, Пљевља, Беране (данас Иванград), Рожај, Пећ, Баковица. Народ у Црној Гори, који је очекивао уједињење или унију „између двије државе једног истог народа“, отворено је приговарао: „Шта ће ти киљани (међаци) између нас и Србије. Зар није било доста 500 година што нас је Турчин раздвајао“.

Аустро-Угарској није било доста што је створила Албанију као клин у српском телу. Проширена Србија, која је најзад стекла заједничку границу са историчном Црном Гором, за њу је била неподношљива. Стога, Аустрију је сасвим обузело питање када ће ту неугодну државу, пијемонтски расположену, избрисати са европске мапе.

Поправљање српског и југословенског

Неопорављена од балканских ратова, Србија је у рат, који јој је 28. јула 1914. наметнула Аустро-

Када је 27. децембра 1860. Бечки двор укинуо Српско Војводство (установљено 1849.), његова територија је подељена између Угарске и Хрватске. Сремска жупанија је припала Тројединци, што је између Срба и Хрвата створило раздор за дуже време.

-Угарска, ушла са југословенским програмом. у Нишкој декларацији, од 7. децембра 1914, која је изражавала ратне циљеве Србије стајало је да је „велико војевање“ од свог почетка „постало уједно борбом за ослобођење и уједињење све наше неслободне браће, Срба, Хрвата и Словенаца“. Србија је своје државне и националне циљеве објединила са југословенским зато „што јој је југословенски програм пружао најбоље изгледе и у наметнутом рату и за будућност“. Југословенским програмом добијао се велики идеал којим су јачане сопствене психолошко-идеолошке снаге отопра, и којима се стицало „снажно офанзивно средство за идеолошко-пропагандно слабљење Аустро-Угарске изнутра“. Југословенски програм је био решење за неминузне територијалне спорове око средишњих области Балкана и неких делова Јадранске обале који би настали у случају стварања независне Хрватске. Затим, југословенски програм је обећавао велику државу која би била у стању да се одупре пангерманској опасности. (Хрватски политичари су још у великој југословенској држави видели брану Италији која би усамљену Хрватску могла да прогута „као макароне“.

У време објаве ратних циљева Србије, у Нишу је штампана расправа професора Јована Цвијића, која се почетком 1915. појавила под насловом Јединство Југословена. Књижица је садржавала једну карту са учртаним границама будуће државе уједињених Срба, Хрвата и Словенаца. Сличну карту је, јануара 1915. Цвијић предао руском посланику који га је, иначе сматрао „кројачем граница српске владе“. На обе карте, учртана граница обухватала је на северу Темишвар, Суботицу, Бају, Печуј, Марибор, Целовац... Линија разграничења са Бугарском и Грчком остала је онаква каква је повучена Букурешким уговором, 10. августа 1913.

Линија разграничења

Иако је истицао истоветност југословенских племена (народа), Цвијић је повукао линију разграничења између католика и православља. „Западна граница географске целине у којој преолажују православни“, спуштала се од Печуја на Пакрац, одатле уз Уну, потом савијала се на Велебит изнад Книна захвативши велебитско приморје до наспрам најјужније тачке острва Пага. Можемо се, с разлогом, упитати зашто је славни антропогеограф учртова „западну границу“, поготово кад се зна да је у интелектуалним и политичким круговима Србије аладало неподељено уверење да је пропаст Аустро-Угарске неминувна. Другачије формулисано, ово питање је било питање разлога за „мали“ или „велики“ ратни програм Србије. Оно је пре свега везивано за председника аладе, Николу Пашића.

Пашићев помоћник у министарству унутрашњих дела сведочио је (1930.) како је Пашић „дипломатски радио на ослобођењу и уједињењу свих Срба, Хрвата и Словенаца, али није био убеђен да је то и могуће и да је уопште такво уједињење практично изводљиво. У основи, он се највише надао уједињењу Србије и Црне Горе и српских крајева, са доста морске обале“. Блиски Пашићев сарадник Јовановић, као представник државе, имао је сигурно удела у изради Цвијићевих карата. Те карте, усталом, чуване су код Јована Јовановића. Могло би се закључити да је Србија имала два ратна програма: један, главни, званичан — југославенски (тзв. велико решење), и други резервни (тзв. мало решење — Велика Србија).

„Мало решење“ постављено је из неколико разлога. На спољнополитичком плану, њега је изазивала Италија својим територијалним претензијама на делове јадранске обале као накнаду за улазак у рат на страни сила Антанте. Италија је, наиме, у плановима о прекрајању граница на Балкану убацила идеју о самосталној Хрватској, са намером да осуети стварање југословенске државе и тиме отвори простор за свој плен источном Јадрану. Јован Јовановић, почетком октобра 1914. регистровао је да се у неким дипломатским круговима расправља „о ауто-

Ревизијом Санатефанског уговора, на Берлинском конгресу, две српске кнежевине Србија и Црна Гора, су добиле нове територије. Србија је увећана нишким, врањским, топличким и пиротским округом.

номној Хрватској, у коју би ушла Хрватска, Словеначка и део Далмације, па можда и један део Босне". Руска дипломатија је била за стварање независне Хрватске, претпостављајући да би у заједници са Хрватима-католицима „православље попустило“.

Ваља имати у виду да је добар део политичара и других јавних радника Србије, иако су јавно заступали „велики“ ратни програм, интимно били склонији „малом“ програму — стварању државе уједињених Срба. Ту, како се говорило Велику Србију, замишљали су као крајњи циљ, или, пак, као прау етапу у стварању југословенске државе — етапу која је потребна као међупериод за сазревање југословенске идеје. Међу представницима разних мишљења о решењу југословенског питања „неки су — међу њима Цвијић — хтели да се сада реши само српско питање, не тражећи Хрватску“.

Жујовићеве границе

Закључењем тајног Лондонског уговора 26. априла 1915. између сила тројног споразума и Италије, званични југословенски програм Србије стављен је пред ново искушење. Лондонским уговором, Италији је била обећана цела Истра, Далмација до рта Плоча са највећим делом острва, од којих су изузети Велики и Мали Дрвеник, Чиово, Шолта и Брач, Хрватској, Србији и Црној Гори имало је да припадне цело Хрватско приморје са Ријеком и острвима Крк, Св. Гргур, Првић, Голи и Раб, и обала јужно од рта Плоча до ушћа Дрима. Италијанским поседом северне Далмације смерало се раздвајање „хрватског“ од „српског“ приморја. У овој ситуацији, српски јавни радници су морали да истичу и свесрпски интерес.

Пашићев пријатељ Јован Жујовић, који се нала-

OBRAZOVANJE TERITORIJE DRZAVE SLOVENACA, HRVATA I SRBA.

Kraljevine Srbija i Crna Gora do proširenja 1913. godine; 2 proširenja na račun Bugarske 1919. godine

зис у Паризу са задатком да пропагира југословенско решење, имао је да одговара на савезничка обећавања „земље Јужно од Неретве“. У утицајним париским круговима, 27. маја 1915. од њега се тражило да изложи „границе српске земље без Хрватске“. „Ми треба да добијемо равни Банат, а Румуни брдски“ — убеђивао је Жујовић, за Хрватско приморје је говорио „да може ићи до изнад Шибеника, а друго је српско“. На понуду евентуалног добитка у Албанији, Жујовић је одговорио да „нисмо империјалисти“, да „арнаутс су опаки“, „али ако мораћемо, тражићемо и део Албаније, пошто нема ни светца који од себе дар одбија. Али ми волимо српску Далмацију“. — Па имаћете и Босну и Херцеговину — додавали су сабеседници Французи. — Те су земље више српске но што су Алзас и Лотарингија Француске. Наше је право ту несумњиво. Зар би још смело да се и оно контестира и да се о Босни говори. — И Банат додавао је Жујовић. На тај договор, ишла је типска опаска да су Хрвати говорили „пре и са Баволом, но са Србима“, и најзад, типска тврдња, са српске стране, да је хрватски клер био расположив против Срба „не из верских, већ из национално-политичких аустријских побуда“.

Идеја о две Југославије

Само дан после потписивања Лондонског уговора, Пашић је на седници Народне скупштине поновио намере Србије садржане у Нишкој декларацији, а 5. маја је у првостеној ноти тражио од савезника да гарантују стварање једне југословенске државе. Из политичких преговора са Италијом који су наскоро уследили, и брзо пропали, Пашић је сазнао да Руси намеравају да створе две југословенске државе: једну католичку од хрватских и словеначких земаља, и другу православну, од Србије и Црне Горе које би се прошириле Босном и Херцеговином, Славонијом, Сремом, Бачком, делом Јадранске обале од Цавтата на југу до рта Плоча на северу и део Албаније од Дрима до Војусе. Међутим уз ове територијалне добитке Србија је требало да поднесе и жртве. Француска, Енглеска и Русија тражиле су српске територијалне жртве којима би придобиле Бугарску и Румунију. Бугарску су обећавале Македонију јужно од Скопља. Румунију је стављен у изглед Банат.

Пред сталним захтевима сила Антанте, Пашић, за кога је Македонија била „географски центар магичног значаја“, у лето 1915. изразио је спремност да њену територију с леве стране Вардара уступи Бугарској, а за узврат да се одобри уједињење Хрватске са Србијом.

У септембру 1915. Централне силе су (тајно) обећале Бугарској оно што је желела: Македонију, долину Јужне Мораве с Топлицом и целу источну Србију до Велике Мораве.

Ако је у једном тренутку зарад ширег, југословенског, програма српска влада (тактички) пристала да жртвује део Македоније, она је у ствари југословенским програмом ишла на то да пред територијалним аспирацијама суседа, сачува Македонију, Банат и Далмацију. Југословенским програмом, савезницима је у ствари нуђена једна државна творевина као гарант „нових потреба европског мира“. Са површином преко 200.000 км и око 12 милиона становника југословенска држава је могла „самостално живети и развијати се, увек у складу с европском културом и прогресом“.

Ратна неизвесност, приморавала је српску владу да не игра само на једну, југославенску карту. Стога, ако би непријатељ, објаснио је једном приликом Пашић, ушао у преговор за мир пре пре осетљивих пораза онда би Србија тражила Босну и Херцеговину са изласком на море. Ако би у преговоре ушао побеђени непријатељ који још „даје отпор“ ишло би се на „уједињење српства“. („То значи: осим Босне и Херцеговине још и Војводину, Јужну Далмацију и

По тајној конвенцији, коју је 1881. кнез Милан склопио са Аустро-Угарском Србија се у повољним околностима могла проширити према југу. На Босну, Херцеговину и Новопазарски Санџак није смела ни да помишља. То стање је потрајало пуне две и по деценије.

Анексијом Босне и Херцеговине, 1908, нанет је тежак ударац националном полету Србије. Говорило се да анексијом, крвник „ампутије најбитнијих дамар из нашег националног организма“ да „Херцег-Босна и Шехер-Сарајево умиру“, да се у зверском кљуноу односе „два најдрагоценија и највеличанственија алам — камена из поносне круне Србинове“. Пред комшијом који је чинио анексије „зграбио велики део српских земаља, Србија се морала примирити. Њене снаге су опет морале бити окренуте ка југу.

остале српске крајеве!“). У случају потпуног пораза непријатеља, Србија је имала да тражи уједињење свих Срба, Хрвата и Словенаца.

Спорно проглашење

Званично пропагирајући „велики“ програм јавни радници Србије су били свесни да ће југословенско уједињење поред спољашњих морати да прође између унутрашњих Сцила и Харибди. Програм југословенског уједињења није био оптерећен само проблемом уређења будуће државне заједнице већ и питањем територијалног разграничења између Срба и Хрвата који је требало да елиминише. Избачен кроз југословенски прозор, проблем српско-хрватске границе враћао се на врата преобучен у питање државног уређења. У том контексту, расправљајући о уређењу будуће државе Никола Пашић је стављао на знање хрватским федералистима да њихово подручје може бити само Загреб са околином и Хрватска острва, на која је Италија већ полагала право.

Једна несугласица, са територијалним питањем у позадини, која се јавила првих месеци живота југословенског програма, остала је до краја. Радило се, наиме, о једном елементу процедуре уједињења. Хрватски политичари у емиграцији мислили су да председник Хрватског Сабора „позове све чланове Сабора Хрватске, Босне и Херцеговине, Далмације и Истре, те да они прогласе уједињење са Србијом“. Са српске стране, у томе је, одмах, примећено да „на тај би начин Хрвати хтели да целу Далмацију, Срем и Славонију, (па и Босну и Херцеговину — М. П.) обележе као Хрватску“. У току три и по године, Хрватски политичари нису одступили од тога да се уједињење са Србијом прогласи из Загреба.

Крајем новембра 1918. догодио се ланац прогласа уједињења са Србијом. Велика Народна скупштина у Новом Саду прогласила је уједињење Срема, Баната и Бачке са Србијом 25. новембра. Следећег дана у Подгорици је проглашено уједињење Црне Горе са Србијом. У Босни и Херцеговини, уједињење са Србијом објавио је низ градова и округа: Бања Лука, Бихаћ, Зворник, Приједор, Бијељина, Гацко, Јајце... Од 6. новембра, ослободилачка 2. армија Степе Степановића била је у Сарајеву. Очекивало се да ће Народно вијеће Босне и Херцеговине прогласити опште уједињење са Србијом. То је било у складу са Пашићевим планом по коме је Србија имала да „најпре припоји што више територија и да тако с њима уђе у југословенску државу“. Али, и хрватски политичари су се побринули о томе с којим територијама ће ући у нову државу.

Хрватска условљавања

Пошто се у југословенским покрајинама власт Аустро-Угарске државе била сасвим распала, у Загребу се за нову врховну власт прогласило Народно вијеће Словенаца, Хрвата и Срба. Председништво Вијећа је објавило да оно представља „врховну владу југословенских земаља“, да има властиту војску и морнарицу, „нотицирајући“ савезничким владама „постанак независне и суверене државе Словенаца, Хрвата и Срба“. За спољнополитичког заступника овластило је, 1. новембра Југословенски одбор а не (међународно признату) српску владу. Овакв поступак правдан је потребом да се истакне раскид са Аустро-Угарском Монархијом и да се Југословени бивше Аустро-Угарске сматрају као нешто засебно. Нико од победничких савезника, осим Владе, противречног Пашића, није признао државну творевину која је проглашена у Загребу. Италијани су у Словеницима и Хрватима видели Аустријанце, те су своје трупе упутили у Истру, Далмацију и Словенију, као што се трупе упућују на непријатељско подручје.

Пред опасношћу од окупације, са социјалним ха-

осом пред очима, Народно вијеће у Загребу је 25. новембра одлучило да се у нову државу са Србјом и Црном Гором уједини „цело непрекидно југословенско подручје Аустро-Угарске Монархије“. (Ако не стварно, а оно бар вербално Загреб је настојао да уједињење изведе по своме). До одлуке Народног вијећа о уједињењу дошло се кроз једну бурну седницу на којој су неки загребачки политичари хтели да диктирају услове уједињења. Стјепан Радић је чак тражио да се одреде границе до којих би српска војска смела ући на „територију Хрватске“. Условљавања загребачких политичара пресекао је речити Далматинац др Јосип Смодлака, поручивши „Загребчанима“: „Ви хоћете да правите ортаклук са једном славном фирмом, и улазећи у ортаклук ви хоћете да постављате услове, ви који нисте ни пропала фирма“.

Граница према Румунији утврђена је на мировној конференцији у Паризу. Дотле су у вези с њом меравани разни аргументи. Основни аргумент било је етничко начело — састав становништва. У случају Темишвара признавало се да су у њему Срби у мањини (7566 Румуна према 4471 Србин), али су уместо начела народности коришћени други „докази“, пре свега стратегијски.

У новембру 1918. српска војска је запосела Темишвар; поред ратнооперативних, и из интереса „за земље у којима живи наш елемент“. Приликом утврђивања граница према Румунији пресудан је био „етнографски факат“. Темишвар је припао Румунији. Граница према Мађарској, утврђена мировним уговором у Тријанону, јуна 1920. повучена је по етничком и геостратегијском начелу. Бугарска је, уговором у Нејну, новембра исте године, уступила струмичку област и стратешки важне срезове цариградски и босилградски. Јужна граница је остала по Букурешком уговору од 1913.

Време великих постољаница

За првих осам година, Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца, живот је понајвише загорчавало „хрватско питање“. Хрватски вођа Стјепан Радић, инсистирајући на републиканском облику владавине, одбијао је до 1925. да призна Видовдански устав, а све до марта 1924. његове присталице нису учествовале у раду Народне скупштине. Непрестано желећи независну Хрватску, Радић је крајем 1919. дошао до става о федеративној Југославији као међуфази, кораку до отцепљења без проливања крви. За овај свој став, охрабрујућу паралелу нашао је у случају Норвешке и Шведске: „Нама је главно република и федерализам, јер република = самоодређење, а федерализам = Норвешка према Шведској и у сгодан час Норвешка од Шведске (1907)“.

Из редова Народне радикалне странке с времена на време пуштали су гласови о стварању Велике Србије, тако што би се извршила ампутација северозападне Хрватске и Словеније. У једном памфлету 1923. предлагано је да Велика Србија обухвати већи део Славоније, делове уже Хрватске, целу Босну, Херцеговину и Далмацију.

Како је у очима српских интелектуалаца изгледало „хрватско питање“, најбоље је исказао Слободан Јовановић. Он га је упоређивао са „оним малим температурама које грудоболног не убијају, али га нервирају и неопазиве му исцрпљују снагу“.

У Народној скупштини, 20. јуна 1928. једно „нервирање“ због „хрватског питања“ завршило се са два убиства и три рањавања хрватска посланика. Међу рањенима био је и хрватски „Стари“ — Стјепан Радић, који је брзо пребачен на клинику др Костића. Накратко опорављени Радић, 8. јула је отишао у Загреб и ту је месец дана касније умро. У међувремену, од крваве скупштинске драме до Радићевог одласка из Београда, српско-хрватски спор био је дошао до ивице државног распада.

Стране владе су слале телеграме са питањем „да ли смо ми још једна држава или не“. Краљ Александар је предложио цепање државе. Предлог је свопштио једном од првака Сељачко-демократске коалиције, Србину из Хрватске, који је замењи-

Аустро-Угарској није било доста што је створила Албанију као клин у српском телу. Проширена Србија, која заједничку границу са истородном Црном Гором, за њу је била неподношљива. Стога, Аустрију је сасвим обузело питање када ће ту неупорну државу, нијемонски расположену, избрицати са европске мапе.

Закључењем тајног Лондонског уговора 26. априла 1915. између сила Тројног споразума и Италије, званични југословенски програм Србије стављен је пред ново искушење. Лондонским уговором. Италији је била обећана цела Истра, Далмација до рта Плоча са највећим делом острва, од којих су изузети Велики и Мали Дрвеник, Чиово, Шолта и Брач. Хрватској, Србији и Црној Гори имало је да припадне цело Хрватско приморје са Ријеком и острвима Крк, Св. Гргур, Првић, Голи и Раб, и обала јужно од рта Плоча до ушћа Дрима.

вао рањениог Стјепана Радића, Светозару Прибићевићу: „Господине Прибићевићу — говорио је Краљ, 7. јула увече — изгледа да г. Радић одлази сутра за Загреб. Молим вас да му предате моју поруку да сутра може у Загребу да прокламује расцеп. Ми више не можемо да останемо заједно са Хрватима. Нећу да имам никакав рат са Хрватима. Пошто не можемо да останемо заједно, боље је да се раздвојимо. Боље је да се растанемо у миру, као Шведска и Норвешка. Ако Радић прима мој предлог, он сутра може да прокламује отцепљење. Ми ћемо отуда повући наше трупе, а оставићемо тамо само неколико јединица на граници, да не може да се каже да смо те крајеве оставили Италијанима. Па кад тамо буде уређена народна одбрана, повући ћемо и те јединице“.

Предлог о ампутацији Хрватске

У запрепашћењу, Прибићевић је питао да ли ала да стоји иза Краљевог предлога. На потврђен Краљев одговор, Прибићевић је приметио да би министре требало „похапсити због велеиздаје“. Када се прибрао, упитао је Краља „да ли мисли да се подели земље може свршити између нас самих, без интервенције страних држава? Границе наше државе одређене су међународним уговорима о миру, и у случају поделе, поставља се питање измене уговора на којима су потписи великих сила. Ако ви дакле, мислите на ампутацију, поставља се питање: ко ће имати у руци дршку ножа којим држава треба да буде пресечена?“ Краљ је одговорио да тешкоће државне поделе не би биле тако велике као што мисли Прибићевић, а резултат био био благотворан: велика већина Срба остала би у својој држави, која би била мања, „али хомогенија, и много јача него данашња“. Ипак, Прибићевић је успео да потисне Краљев предлог о подели обећањем да ће у име Сељачко-демократске коалиције за светско јавно мњење дати изјаву о државном јединству.

Два дана касније, 9. јула 1928, Краљ је Прибићевићу опет предочавао потиснути предлог: „Видите, господине Прибићевићу, ви нећете да признате да је најбоље да се одвојимо од Хрвата. Са оним што ће нам остати имаћемо бар чврсту државу“. На Прибићевићевог пријатеља Грегора Жерјава, Краљева мисао о подели земље деловала је поразно, и он је затражио аудијенцију. „Чим је Жерјав ушао, Краљ је почео да развија своју мисао о подели Срба и Хрвата. У Жерјаву је све врло. У томе часу није могао да се уздржи, мада је он, уосталом, био доста миран и хладан човек. Он је Краљу рекао: — Величанство, из свега овога ја видим само један једини излаз а то је ваша абдикација. Колико ја знам у целокупној историји, ви сте једини Краљ који хоће да смањи своју државу“. На ове речи Краљу се отело „марш напоље!“, али сетивши се Жерјављевог лошег здравља, Краљ се брзо повратио.

Од предлога о тзв. ампутацији Хрватске, до завођења шестојануарске диктатуре, остала су само полујавна и приватна тумачења. За историју је остала и једна карта са учтаном „линијом ампутације“. Она је ишла од Вировитице, десном обалом Уне, па на реку Крку, избијајући на море код Шибеника. Без сумње, „линија ампутације“ имала је за основу Цвијићеву „западну границу“, с тим што је у погледу далматинске обале Хрватској остављала Равне Котаре и Буковицу.

Мачекова исходна тачка

Објашњавајући шестојануарску диктатуру, Ситон-Вотсон је децембра 1931. помињао идеју о ампутацији Хрватске коју је Краљ ипак одбацио као неизводљиву. По Вотсону, да је било каква изводљив план за сепарацију био предложен, „вероватно би био усвојен по узајамној сагласности у лето 1928 — толико су тада била широко распрострањена рђава расположења и песимизам“. Али, једна од

главних компликација у југословенској ситуацији у исти мах је једна од највећих гаранција југословенског јединства — „то је факт да су Срби и Хрвати тако неразмрсиво измешани, да ниједан људски напор не би могао послужити да се повуче линија чисте поделе између њих“.

Негде у ово време (февруара 1932), Ситон-Вотсон писао је Радићев наследник Владимир Мачек. У свом писму Мачек није хтео да „улази у разматрање, да ли је била сретна мисао стварања саме југословенске државе“, али је истакао да „баш средином те државе пролази кобна културна и геополитичка линија „прекретница, на којој је још моћно римско царство лукло на двоје“. Под прекретницом Мачек је мислио на Дрину. Налазећи да се интелегенција босанских Муслимана „признаје данас хрватском“, као и да становништво Босне, Херцеговине и Војводине треба да се изјасни да ли ће се приволети српској (Србија или Црна Гора) или хрватској страни, Мачек је рачунао са повољним резултатом, одн. хрватском границом на Дрини. За почетак „Србија би морала и Хрватској и Црној Гори признати њихов насиљем и преваром отети државноправни суверенитет“.

Мачек је сматрао да је неопходно вратити се „на исходну тачку из год. 1918“, јер те године држава је створена „на такав начин и таквим методама које су довеле до данашњег стања, а довести ће безувјетно и до распада државе, не поће ли се натраг“. Ова мисао обелодањена је југословенској јавности у тзв. загребачким пункцијама, новембра 1932. Владајући кругови у Београду представили су је као „јединствен пример државног самоубиства“, јер овом мишљу није се мислило на то где су италијанске трупе биле 1918, као што се заборавило и на иредентизме Мађара и Бугара.

Хрватско питање

Од средине тридесетих година двадесетог века, на међународну, па и на унутрашњу ситуацију, одлучујуће су деловале ревизионистичке силе — Немачка и Италија. Ратна опасност која се надилазала над Европом, довела је до тога да је решавање хрватског питање постало неизбежно. У контексту нове европске ситуације, хрватско питање, као питање хрватског незадовољства, прерасло је у питање да ли ће незадовољни Хрвати хтети да бране земљу.

На унутрашњем плану, на изласку из режима диктатуре, грађанске странке, нарочито оне србијанске, биле су разбијене, поцепане, ослабљене. С друге стране, Хрватска — сељачка странка на челу са Мачеком била је тако јака да је прерасла у широки покрет, у разбијеним србијанским странкама она није видела партнера за разговор, али је примећивала да је код њих сазрела свест о томе да нерешено национално питање иде на руку оним снагама које под паролом очувања државне целине приступељу апсолутистичкој владавини. Као резултат ових околности донета је Уредба о Бановини Хрватској. Уредба је донета, 26. августа 1939, само пет дана пред избијање другог светског рата. Први члан Уредбе гласио је: „Савска и Приморска бановина, као и срезови Дубровник, Шид, Илок, Брчко, Градацац, Дервента, Травник и Фојница спајају се у једну бановину под именом Бановина Хрватска, Седиште Бановине Хрватске је у Загребу“.

До доношења Уредбе о Бановини Хрватској, склопљена су два споразума између председника југословенске владе, Драгише Цветковића и шефа Хрватске — сељачке странке, Владимира Мачека. Првим споразумом, од 27. априла 1939, било је предвиђено да Мостар припадне Бановини Хрватској, а о територији Босне, Херцеговине, Далмације и Војводине одлучило би се плебисцитом. На предвиђени плебисцит и припајање Мостара, намесништво није пристало. У другом споразуму од 23. августа, на основу кога је израђена Уредба, изостављена је клаузула о плебисциту, а као компромисно решење Бановини Хрватској припали су одређени срезови из Босне и Срема, одн. по ондашњој админис-

**Крајем новембра 1918
догодило се ланац
прогласа уједињења са
Србијом. Велика
Народна скупштина у
Новом Саду прогласила
је уједињење Срема,
Баната и Бачке са
Србијом 25. новембра.
Следећег дана, у
Подгорици је
проглашено
уједињење Црне Горе
са Србијом. У Босни и
Херцеговини,
уједињење са Србијом
објавно је низ градова
и округа: Бања Луке,
Бихаћ, Зворник,
Приједор, Бијељина,
Гацко, Јајце...**

тративној подели, срезови из Врбаске, Зетске и Дунавске бановине. У споразуму је још стајало да ће се дефинитиван територијални обим Бановине Хрватске одредити „приликом преуређења државе; при томе ће се водити рачуна о економским, географским и политичким околностима“.

Начела за Хрвате

Како је утврђена граница Бановине Хрватске, најбоље је објаснио чувени историчар Владимир Ђоровић. Разграничење је, по Ђоровићу, извођено „не на основу једног начела, него на основу свих који су Хрватима могли бити од користи. Основа је имала бити етничка, Хрвати су ван приморске и савске бановине тражили за себе сваки срез где су они били у већини, али у тим бановинама нису давали ниједног среза где су већину имали Срби. Тако се догодило да је 847000 Срба остало у границама Хрватске, а свега 421000 Хрвата у целој осталој држави, кад се сви католици урачунају у Хрвате. Кад је требало бранити те српске срезове, онда су се позивали на своје историјске границе и узели су у помоћ тај принцип. Међутим, тај принцип енергично одбијају кад је у питању Дубровник, који није никад улазио у састав њихове историјске државе и који је по својој традицији сав „словенски, а по својој прошлости у сталној гравитацији према српском подручју. Кад су Хрвати тражили и добили срезове Шид и Илок, који су у већини српски, а по историјском праву небраниви, они су напустили и етничко и историјско начело, па су захтевали та места као свој животни простор“.

После доношења Уредбе о Бановини Хрватској, у јавности су се могле запазити две врсте реакција. Са хрватске стране, напомињано је да је територија Бановине Хрватске неприкосновена, као и то да се очекују даљи добици. Тако, ако се не формира посебна босанско-херцеговачка јединица „имат ће се донети одлука о припадности“ тог подручја. Несумњиво је, да ће у томе случају „један дио тога подручја припасти Хрватској“. Исто се односило и на Војводину. Ако јој се не обезбеди самосталност, онда „пучанство“ Бачке и Барање треба да каже „камо жели ићи“. Уз све ово, пошто су бановине и „економске јединице“, истицано је да су Хрватској „потребни још неки крајеви за властиту господарску изградњу“. Једном речју, после доношења Уредбе, хрватски јавни радници за даље разграничење форсирали су сва она начела која су „Хрватима могла бити од користи“.

„Јака Србија — јака Југославија“

У редовима српских политичара и осталих јавних радника дошло је до низа протеста којима је са разних страна побијана ваљаност споразума Цветковић-Мачек и Уредбе о бановини Хрватској. Наглашавао је да је Споразум склопљен без питања Срба па да због тога није реч о споразуму него о неспоразуму. „Хрвати су добили превелику територију на штету српског дела народа“ — заборавило се да се границе српске земље протежу од Бивђелије до Суботице, „и од Тимока непрекидно све до мора око Шибеника“. Долина Неретве, Шид и Илок нису могли бити припојени Бановини Хрватској по етничком начелу, па стога и њени саставни делови, савска и приморска бановина, не могу за будуће бити изузети од тог начела.

После споразума Цветковић-Мачек, предводник у истицању свесрпског интереса био је Српски културни клуб, организација српских политичара и јавних радника чији се основни програмски став изражавао у девизи: „Јако српство — јака Југославија“. Јануара 1940. председник Клуба, чувени професор Слободан Јовановић, писао је да „кад се обележава хрватска етничка целина, онда се неминуовно мора обележити и српска етничка целина. Било би бесмислица тврдити да у овој држави само Хрвати имају националну свест, и да само они имају исто-

рију, докле Срби немају ни националну свест ни историју, него представљају једну аморфну масу која се да месити како се хоће. Чим се отворило хрватско питање, отворило се и српско и Срби морају уједињеним снагама бранити оно што је њихово". То је подразумевало обједињену одбрану националног интереса и у Босни и у Јужној Србији, где је по Јовановићу одмах после рата ваљало послати 500.000 људи. „Температура хрватског питања“ вукла је народну снагу на запад што је изазвало „велику грешку“ на југу коју треба исправити. Бранећи српство Срби пак треба да брину и о државној целини.

По тада преовлађујућем гледишту, у српским политичким круговима о преуређењу Југославије на принципу „троплеменског федерализма“, изражен је „Нацрт уредбе о организацији српске земље“. По овом нацрту „бановине Врбаска, Дринска, Дунавска, Моравска, Зетска и Вардарска спајају се у једну под заједничким именом Српске земље, чије је седиште у Скопљу“. Из овога је произлазило да би, уз Српске земље, „Југославију чиниле још Хрватска и Словенија“ (тадашња Дравска бановина). Да ли се у овом уређењу видело решење српско-хрватско територијалног спора, тешко је рећи.

Ипак пада у очи да по нацрту уредбе, спрском земљом није обухваћено само оно што је преостало на истоку Југославије после повлачења границе Бановине Хрватске. Наиме, Нацртом уредбе нису од Српске земље изузети они срезови који су по уредби од 26. марта 1939 припали Бановини Хрватској. Из овог би се могло закључити да Нацртом није узета у обзир територија Бановине Хрватске као хрват-

ски минимум, већ је њиме Уредба од 26. августа „предата заборавност“ и постављен основ за нове преговоре. Нови преговори су могли водити само новим размирицама, поготову над се има у виду да је Нацртом уредбе о Српској земљи предвиђена јака централна власт, а да су прваци Хрватске — сељачке странке тражили сопствене војне формације у виду домобранства, или да Хрвати служе војну обавезу у Хрватској под командом хрватских официра. Пред отпором који је централна власт показала „хрватској пушци о хрватском рамену“, замена је нађена у стварањем хрватске сељачке и грађанске заштите, која је по неким бројала на 200.000 људи. Ова полувојна формација требало је да брани стечено, Слободан Јовановић је примећивао да се Хрватима не може лако одузети оно што су добили, „не може без грађанског рата“. Питање разграничења између Срба и хрвата скинуо је, пак, с дневног реда светски рат.

Победници у рату — губитници у миру

Из нововековне историје српских граница може се закључити следеће:

1) Као основно начело за утврђивање српских граница примењивано је начело народности, одн. етничко начело. Њему је као допунско служило стратегијско начело.

2) Српске границе су утврђиване после победоносних ратова.

3) Захваљујући раним победама Србије, приликом утврђивања српских граница узимано је и стратегијско и „природно“ начело.

4) На међународним конференцијама, увек се добијало мање од оног што је постигнуто у рату: Српска граница није никад постављана тако докле је стигао српски војник.

5) Српске границе постављане су заједничким напорима две српске државе — Србије и Црне Горе. У заједничком напору на уједињењу српства било је доста несугласица, око примата у том предузећу, при чему је Краљевина Срба завршила у улози српског Пијемонта.

6) Од свих суседних народа, српски народ се, и поред намера и почетака, није званично разграничавао само са хрватским. То је произлазило, у прво време, из уверења о народној истоветности Срба и Хрвата, а потом из чињенице да су Срби и Хрвати тако измешани да их је немогуће поделити.

Марко Јовановић

СКУПШТИНА ДОЗВОЛИЛА

ЕКОНОМСКИ ПРОГРАМ ЗА МРКЛИ МРАК

Странка која Србију и Србе „води у благостање“, односно њена влада и Скупштина, очигледно су решиле да нас економски, а не само политички, приближе Румунији.

Најновији пакет мера донет у републичком Парламенту по хитном поступку, сва је прилика, заиста ће нас све заједно усрећити. Практично илустровано, ево како: ни једна једина ципела произведена било где друго у Југославији или Европи, а продавана овде, неће моћи да буде јефтинија од рецимо „Коштаниних“. А оне опет, без обзира како изгледале, стајаће „само“ онолико колико је неопходно да се напуне шупљи џепови и незасити стомаци представника странке на власти.

У продавницама „Центропрома“, РК „Београд“ и других фирми, можда ће и бити француског зејтина, холандског сира или италијанске мортаделе, али само по истој или пак већој цени од оне, по којој се продаје домаћа роба.

Прљин пакет мера

Под фирмом заштите сопствене производње (да не говоримо о томе колико је нерационална због лоших програма, квалитета и незасите државе) Србија се, после свих промашаја на политичком плану, према осталим републикама али и свету, ево, изолије и економски. На сву срећу, до избора није остало још дуго, али ипак довољно да гласачи схвате какву им кашу закувава владајућа странка. Јер, одмах је јасно да је економија и „спас“ произвођача последња ствар о којој социјалисти брину. Много пре и много јаче они лупају главу о проблему — како да обезбеде колико-толико гласова, не би ли се спасли од драстичног опроштаја с влашћу који им, извесно прети.

Истини за вољу, тешко да неко за овако кратко време може у потпуности да сагледа обим ових протекционистичких мера и последица такве економске политике. Али, у овом тренутку добро је бар упозорити на неке битне детаље:

Примера ради, „пакет“ мера обраћен је у министарству Александра Прље, дакле у републичком секретаријату за спољне послове. Занимљиво је рећи да ресорни Секретаријат за финансије није био укључен у „Операцију“ вероватно зато што је неко проценио да ту седе неки колебљиви својеглави који, ето нису у стању да уоче светлост којим их обасјава СПС.

На нивоу задатка и „спаса земље“ нису били ни чланови Законодавно-правне комисије Скупштине Србије, јер се једино тако може објаснити њихова негативна оцена понуђених мера. Али, како се испоставило, они су се благовремено уразумили, јер су им „свеснији“ делегати објаснили да за чувени пакет, захваљујући новом највишем правном акту Републике, сада постоји и — уставни основ.

Како било, СПС нас је благовремено спасио њихове јереси тако, што је на тај

ПЉАЧКУ!

Били су у праву они који су предвиђали да ће народ под владавином социјалиста јести и камење. Безобразлук под фирмом „заштите интереса Србије“, којим становништво треба да издржава олигархију на власти, нигде, није тако дрско обнародован као у последњој одлуци српског једнопартијског парламента.

„папирић о неслагању“ ставио добро познати печат — службене тајне, строго поверљиво... Добро је да је било тако, јер шта би се десило када би тај народ који се догодио, сазнао да постоје различита мишљења? Почео би да се колеба у „безрезервној подршци“ владајућој странци, што даље значи мање гласова, што опет даље значи сумњив исход на изборима...

Не, то никако! Стога је ради заштите менталног здравља народа, навинарима изричито наређено да у својим извештајима случајно не спомену како су бројни делегати имали примедбе на понуђене и усвојене мере. Јер, шта би људи рекли, када би видели толико нејединство у јединственој Србији. Тако су, судећи по новинским и ТВ извештајима, делегати оберучке и са осмехом на лицу, прихватили „пакет“, спасли Србију (по ко зна који пут) и недвосмислено доказали...

Хоће ли се ова несрећна земља коначно спасти од разноразних Прља, Милошевића, Радмиловића, Лабана, Минића који нас тако аргументовано и из све снаге убеђују да су само они Србија. Као да заборављају да у ту Србију спадају и делегати Брана Јеленковић који каже „мени овде ништа није јасно“. Горан Митић који је свестан да се мерама уводи републичка царина или пак Илија Росић који најављује да ће гласати против оваквих мера. Мера оних који запенушаше од жалости за Југославијом заснивају се на „селективном поштовању и придржавању Савезних закона и Устава о чему је опомена стигла и из Председништва СФРЈ. Али, такво СПС-овско схватање правне државе заправо највише личи на ову чувену Брозову синтагму: па нећемо се ваљда држати закона као пијани плота?

Кредит као генијалност

Део те њихове Србије (и то онај важнији) је и Александар Бакочевевић који за „Борбу“ изјављује: „Нисам делегат у Скупштини, па не могу о томе дати своје мишљење. Уосталом, нисам ни упознат са мерама које се доносе, па не могу ни да их оцењујем. Одиста занимљиво, за једног члана Председништва Републике на коју се читава ујдурма и односи.

Милош Алексић, делегат Србије у Скупштини СФРЈ (председавајући делегације која се онако мучки понела при избору Степе Месића за члана Председништва) био је, слично Бакочевевићу, сасвим оригиналан: „Немојте да ја то коментаришем. Није из моје надлежности (а шта је та надлежност и ко о чему сме да размишља, вероватно најбоље зна Слободан Милошевић). А можда и „ресорни“ министар Александар Прља!

О каквом се мрачном поступку и протекционизму ради, речито говоре реакције из других република, мада се међу црвеним родољубима оне могу схватити и као „грубо мешање у унутрашње послове једне суверене државе“. У њима се овај законски пакет квалификује као коначна легитимација српских сталњина — у послу који се још зове конфедерализација Југославије.

Можда би дефинитиван расцеп неког добра и донео Србији. Али, само под претпоставком да су се подмирили територијални и дужничко-поверилачки рачуни. Овако, социјалистичка власт у државном оделу прекршила је све оне завете због којих се на југословенској политичкој сцени бусала у груди а друге оптуживала: да је за тржиште и федерални концепт, који српском народу гарантује остваривање пуних права у другим републикама. Прекршили су, дакле завет, остале чиниоце федерације ничим нису оштетили или прикратили, а једино што су сигурно учинили — Јесте да су угрозили елементарна права свог народа — у својој држави.

Просто су поспрдно деловале све те телевизијске изјаве грађана заустављаних на улици да прокоментаришу „ново генијално решење“: „Како оцењујете могућност да поново купујете на кредит?“

Не знамо ко би негативно оценио овакву могућност. Али, тај ко оцењује прво би морао да зна да глас за потрошачке кредите значи — ликвидацију залиха, подстицај на нови нерад и немаштовитост, зидане цена и камата и наравно — нови и драстичан инфлаторни талас.

Сетимо се само како су српски економски експерти (читај партијски активисти) по задатку седели на врату Анти Марковићу због недовољно енергичног обрачуна с инфлацијом. Тада су то звали стратегијом развијања Србије. Само неколико месеци касније — обрачун са инфлацијом назван је — стратегијом развијања Србије. Јадна је та Србија коју својом подмуком тактиком развија „тај Анте“. И, срећна је та Србија коју од Анте спасава Слоба!

Осим спољних, Србија међутим има и унутрашње непријатеље. Пропаганда СПС-а јасно поручује да сви Срби — не мисле добро Србији, што би се могло протумачити као варијанта да осим социјалиста — других родољуба и нема. Јер, једни се солидарису са сепаратистима, други десничаре а трећи само мисле на то како ће да освоје власт. Срећом, има „правих“ (као што су социјалисти) којима власт на памет не пада и зато се они, као у овом случају — баве економијом.

Каква се превара иза свега овога крије, биће јасно веома брзо. Заправо, оног часа када радни људи и грађани (читај бирачко тело) крену у шопинг по јевтини уље, шећер, пасуљ, ципеле... са пасошима у — Босну.

БОМБА ЗА КОМУНИСТИЧКУ СЛАВУ!

Почело је једног уторка, новембра 1978. године. Све је било као и обично. Отишао сам на посао и вратио се као и увек. Моја жена Лена ме је дочекала код куће и поставила вечеру. После вечере реших да посетим Американца Боба, јер сам хтео да

видим има ли шта од оружја које је мени потребно. Он је био стари ратник и пасионирани колекционар пушака и пиштоља из другог светског рата. Имао је добру особину да кад нешто и прода од тога, никада не пита зашто и коме треба. Знали само се годинама и у нашим пословима никада није

било проблема. Рекох Лени да бих хтео мало да прошетам. Она то једва дочека, па се колима упутисмо према месту где је живео Боб. Лена тог Американца није знала, а ја јој о њему нисам никада говорио. После дуже возиње стигосмо где је требало. Рекох Лени да ме сачека у некој од оближњих кафетерија, што она без поговора прихвати, јер је знала моју нарав. Са уличног телефона позвах Боба. Био је код куће и за неколико минута био сам код њега у стану. Стари Боб, расположен као и увек, показа ми оно што је био спремно за мене. Допао ми се један немачки „валтер“, калибра 9 мм и одмах сам га купио за 400 долара, а три маушингера напарисао сам са 100 долара до идућег времена, па се растасмо. Лену сам нашао како пије кафу и чека ме. Вратисмо се кући, нешто пре десет увече.

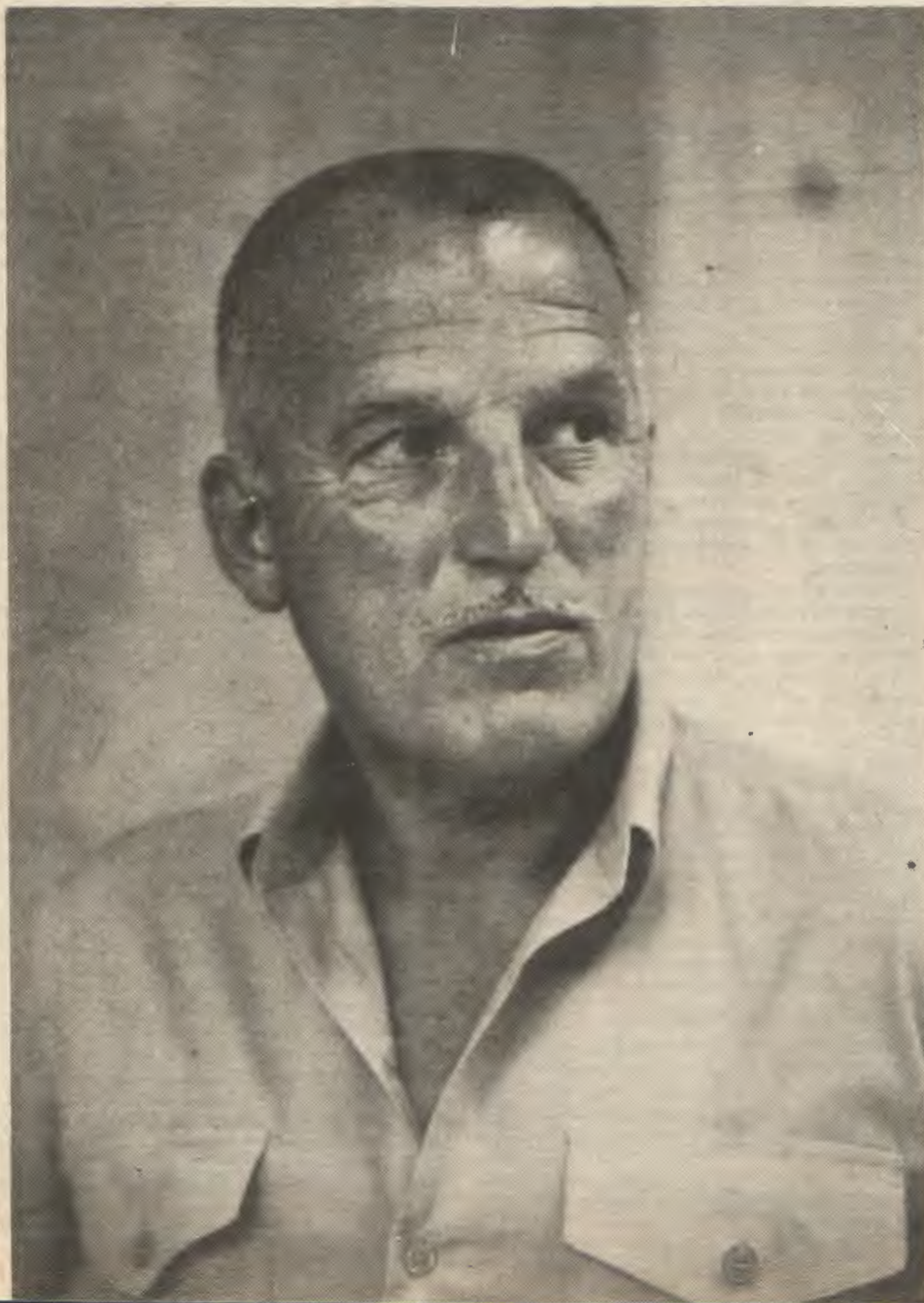
Чикаго припрема акцију

Чим уђох у кућу, сачека ме моја ћерка Тамара која ми рече да је дошао поп Стојиљко Кајевић и да ме чека у дневној соби. Ушао сам у дневну собу, где је седео поп на каучу поред телефона. На себи је имао оригинално клубојско одело, а на глави велики клубојски шешир. Нико у шали не би помислио да је поп православи. Поздравимо се, а ја га упитих зашто ми није телефоном најавио долазак. Он тек да се изговори напомену недостатак времена, па скрену разговор на другу тему. Ја га оставих на час, да бих однео купљени пиштољ на трећи спрат и оставио га у једну металну повећу кутију где сам држао неко моје оружје. Лена је за то време послужила попу кафом, а ја када дођох понудих га вечером. Он рече да није гладан, већ да би радије желео да изађемо и поразговарамо. Рекох Лени да спреми децу у кревет и да нас не чека, јер не знам када се враћамо. Са половим колима неке жуте боје, за која ми он рече да су од његовог брата, упутисмо се у „Плазу“, код Италијана где смо се и раније састајали.

Није нам требало ни 15 минута, па смо водили површне разговоре. Кад у „Плази“ заузесмо један сто у углу и добисмо поручена пића, ја почех попу да слушам са пажњом. Пушили смо, мада ја нисам био никакав пушач, али у друштву никад нисам одбијао да припалим. Попова прича је била занимљива.

— Долазим из Чикага, где сам видео све наше — говорио је поп. — Али највише сам се задржао са Богојем Панајотовићем. Овог пута прослава комунистичкога 29. новембра биће крвава. Драгиша и мала Иванка биће освећени.

— Шта ви то намеравате да урадите, попе?

МЕМОАРИ

Владика Дионисије у пратњи српских националиста Живорада Алексића, Петра Бакића и Николе Каваја (први здесна)

мио тога посла са Богојом Панајотовићем, радите шта знате.

Агент са вучјаком

Било је три сата по поноћи када смо напустили „Плазу“ и пошли мојој кући, јер Бошко није хтео у ово касно време да се враћа за Њујорк. Он и поп остали су да спавају код мене. Сместио сам их заједно у соби на трећем спрату, па сам сишао доле и Лену затекао у кухињи. Седела је за столом покућене главе. Раније је нисам такву виђао, па је упитих зашто не спава у ово време!

— Никола, ја нисам спавала ни ове ноћи. Не могу. Узбуђена сам, јер ми се чини да ће се догодити нешто зло. Не знам какво зло, али ће се догодити. И синоћ ми не дају мира. О томе сам ти причала... Бојим се. И то ми из главе не излази онај ауто од јуче, кога сам приметила пред нашом кућом. Ја сам успела да узмем број тих кола и видим људе у њему. Један од њих, црномањаст, средњег раста и црних бркова, лично је на право гудбаша. Нешто се догађа и пази шта радиш.

Док је Лена причала, наиђе Бошко и придружи нам се. Жалио се на прехладу, те му Лена скува чај и сви троје пређосмо у дневну собу. Разговор се наставио о тим људима које је Лена запазила, па Бошко узме од ње њихов број регистрације кола, да би проверио одакле су. Лена нас после тога напусти, а ми остасмо да лежимо на мом великом каучу. Скоро до јутра разговарали смо о поповом плану, али ја моје мишљење нисам мењао, јер нисам видео ни једне околности која би водила ка успеху. Напротив, све је изгледало смуђено и опасно. Кад је свануло, спремио сам се за посао, па сам отишао до попа да га пробудим и договоримо се за данашњи дан. Он ми рече да ће остати да се још мало исплава, па ће у Патерсону да погледа неке ствари, а код Бошка ће отићи негде око подне. Ништа у томе нисам видео необичног, па се поздравим са њим, а тиме да се вечерас видимо код Бошка.

Тако сам отишао на посао, а Бошко у Њујорк. У подне сам телефонирао кући. Јавила ми се средња ћерка Твтијана. Када је упитих за попа, рече ми да није у Њујорк отишао, већ да ће чекати мене да се вратим са посла, па да заједно идемо. За сада је био у посети нашем станару. Рекох јој да зовне попа, што она учини. Када ми се поп јави, кратко поразговарасмо, па и он потврди да ће ме чекати, док не дођем са посла.

Тако је и било. Када сам стигао кући, поп Кајевић је још био код станара. Позвах га на вечеру, али он одби. После вечере кренусмо код Бошка. Није ми се ишло јер сам био ужасно уморан од рада и неиспаваности, а то сам могао ако му што пре покажем пут који му је требао. Уствари, ја самна њега сасвим дручичије гледао, после 8. марта 1978. године, када је намеравао атентат на Тита скоро саботирао. Пре поласка, зов-

них Лену у страну и рекох јој да пази на себе и децу у мом одсуству и да не оклева да пуца ако неког непознатог примете у даорешту.

Поп је био спреман да пође, а у руци је имао своју акт-ташну. Сматарао сам да је све своје ствари однео, али му не рекох ништа и изађосмо. Био је увелико мрак када стигосмо на Бошково паркиралиште. Унутра смо затекли Бошка, Мому Петровића, Димитрија Трговића, Живорада Алексића и Мишу Минића. Био је Митровдан. Пописмо по коју и поп и ја, па са Бошковим кадилаком кренусмо до места које је требало попу. Путем Бошко остаде на једном од његових паркиралишта да изврши контролу и сачека нас. Поп је и даље возио по мом упутству. Кад стигосмо где треба, ја попа оставих на неколико метара удаљености да ме сачека и упозори ако затреба. Ушао сам кроз један отвор и у потпуном мраку завршио посао с тим што сам користио малу батеријску лампу у виду пенкала. Кад изађох, попа нигде није било. Као да се испљело. На том месту ја нисам могао да га чекам и пођох насумице у једном правцу, где нађох попа тек после неких 200 метара.

— Ти ме не сачека попе где те оставих, а шта би било да је наишао неко? Ти си био стража и јавка, а тебе нигде ни од корова. Ти си сигурно себе, баш те брига што други може да изгуби главу!

— Не Каваја, ја сам одавде могао да контролишем шта се све догађа око тебе. Није било ни време ни место да направљам са њим, али у себи закључих како све иде против моје савести и воље. Поп је мрмљао да ће све бити добро и да се не љутим, па ми затражи торбу да је носи. Додох му је, па се упутисмо на паркиралиште Бошка Радоњића. Нађосмо га у разговору са његовим радником. Посао је био завршен, па сва тројица продржисмо до Минић Мише. Зграда у којој је становао била је прилично велика, а на улазу је био портир. Уђосмо да сачекамо и стадосмо да дочекамо лифт. Поред нас се створи један високи средовечни човек, са немачким вучјаком на ланцу. Ја га осмотрих и закључих: човек из ФБИ. Он нас није гледао, али велики вучјак јесте. Није са нас тројице скидао очи. Човек га је држао чврсто на ланцу. Лифт је стигао и он први уђе у њега. Ја хтедох за њим, али ме Бошко заустави. Послушах га, а лифт однесе тог човека и његовог пса. Ја рекох гласно свој закључак да је ово био човек из ФБИ. Поп и Бошко се погледаше.

— Да је он био тај, он би нас нешто упитао или легитимисао.

— То ви мислите. Он није хтео да рескира, јер смо нас тројица, а он је сам. Уосталом, они знају да ми на њих не би пуцали, али то је полиција и она никоме не верује.

Хапшење по Титовом наређењу

Лифт дође и ми уђосмо у њега ћутећи. Зазвонисмо на врата данашњег славањеника. Врата нам отвори Миша који нас је очековао, али он је био сам. Димитрије Трговић са којим је живео у истом стану није био ту. Отишао је са својом и Бошковом женом у куповину. Тако нас послуши само са вином и печењем. Док смо се чистили, Бошко се сети да је данас и слава нашем Николи Живојину у Чикагу. Позва га телефоном и без очекивања доби га веома брзо. Он јави Бошку да је тамо преко педесет гостију, а међу њима и његов кум Богоје Па-

— Ево шта, Каваја. Ти знаш да Југословенски комунисти сваке године веома свечано прослављају њихов празник 29. новембар, а ове године спремају нешто особито. Биће око 500 званица. Све сами партијци и њихови пријатељи. Једном речју, права комуна. До тог времена има нешто више од недељу дана. Довољно да им Богоје, који одлично познаје зграду и место, постави паклену машину. Лично се Богоје обавезао да ће исећи дрвени зид и поставити темпирани stroj испод самих степеница споредног ходника који је само два метра удаљен од почасног стола Титових представника. Тај дрвени зид ће опет бити враћен на место које је ионако скровито и све ће се одиграти по плану и у највећој тајности.

Био сам изненађен и запањен, колико самим планом, толико и намераваном акцијом Благоја Панајотовића. Тај човек одувек је био повучен и није показивао никакву жељу за макар и слично овоме. Нисам му никад потпуно веровао и сматрао сам да је страљив и сумњив. Све то рекох и попу и још додадох:

— Више пута сам ти нагласио, попе, да ја за такве акције нисам. Ту могу да погину и потпуно невини људи, као што су Американци, а ја бих пре дао свој живот, него да настрада држављанин ове земље. Против комуна сам био и остајем, али не на тај начин, а кад ти решиш да будеш „камиказ“, идемо директно на комунисте. Ти добро знаш да ја не говорим у празно. Са Канадом је било компликација и ти то добро знаш. Ти паклени стројеви, са којима се одушевљаваш нису за ништа. Најмања грешка и они коју рукују одлазе Богу на исповест. Све у свему, ја, Никола Каваја, нећу да имам ништа са тим планом Богоја Панајотовића, нити хоћу у томе било шта да помогнем.

Поп је био разочаран и скоро љут. Предложио ми да позове Бошка Радоњића из Њујорка. И са тим се нисам сложио, јер је било касно, али он остаде при својој оде до телефона. За дивно чудо, Бошка је лако добио и овај му обећа да ће одмах кренути колима. Ноћ је одмицала, а поп није одустајао од свог плана. Тврдио је да ће то бити највећа акција после рата против комунистичке Југославије, а починиоцима тог дела никада се неће ући у траг. Ја сам га слушао и мислио стално: како је поп могао да поверује Богоју када су у питању стотине живота, јер Богоје је био најгори у чикашкој групи. Тако смо и Бошка дочекали.

А тада је почело убеђивање. Поп је објашњавао Бошку како је то „посао“ за њега и Благоја, а да ми треба да се сложимо и набавимо права и ефикасна средства. Тврдио је да ће група из Чикага да изведе једну паралелну акцију и да ће све да успе преко очекивања. Бошко је тражио још неке појединости и да зна мишљење још једног човека из Чикага. Поп је са једним „да“ дао то мишљење у потврдно облику, а онда брзо прешао преко тога и наставио са хвалом о Богоју и његовом плану. Бошко, као и увек широк у солидарисању са пријатељима којима верује, стаде на страну попа.

— Каваја, видиш да је поп Кајевић директно све узео на себе и ми морамо њему да верујемо. Због тог плана он је био неколико дана у Чикагу и дошао је овде са циљем да му се да техничка ствар и ништа више, па нека раде како знају и умеју.

— Ја нећу ништа да знам о томе.

— Али, ти си овога пута у мањини. Још овог пута треба да се пружи прилика онима у Чикагу да ураде нешто. Уколико и овог пута не буде ништа, дижем и ја руке од њих. Видео сам да нисам могао да одбраћим свој став, а знао сам да сам у праву. Хтео сам то да нагласим. Бојим се да поново неко не настрада, као што се десило и код нас и код Хрвата. А ти попе, када си се при-

најотовић кога је он венчао и крстио му двоје деце. Никола нас све поздрави, а ми му честитасмо Крсну Славу. По завршеном разговору, још неко време смо причали о Николиној богатој слави, каква је и иначе обичај у Срба. Поп Кајевић се умеша.

— Добро славе ови у Чикагу, али ће још боље славити кад комунисти за који дан настрадају на њихов 29. новембар!

Нико не стиже да нешто примети на ову попову жељу, јер се појави Миша Минић са једним малим револвером, можда најмањим кога сам до тада видео, а кроз моје је руке прошло на хиљаде револвера. Био је то неки старији модел за жене, па се он на рачун тога нашали, а ми смо се смејали. Тражио је од мене да набавим за њега муницију, а ја сам обећао не мислити ништа. Тада, се умеша поп, узео тај пиштољ и стави га у џеп, са напоменом да је то сада његово. Миша се противио неко време, али попусти кад му поп обећа да ће наћи нешто убитачније за њега. Бошко и ја смо са наше стране наваливали на попа да ствар врати назад, али он се бранио да тако мали пиштољ никада до сада није видео и да ће га задржати за успомену. На крају дигосмо руке од свега и решисмо да кренемо.

Бошко нас узео у његова кола, с тиме да ме пребаци до станице у четрдесет другој улици, одакле бих ја аутобусом продужио за Патерсон, а поп би продужио својим колима за Вашингтон и Чикаго. За време вожње, Бошко се сети да ми каже да је проверио број оних кола која су кружила око моје куће и да су та кола у то време била из најмљена.

— Ја мислим, Каваја, да су у тим колима били агенти УДБЕ. Води рачуна, јер ти прераве клопку. То сам ти ја више пута рекао, а имам и тачна обавештења да смерају на сваки начин да те убију.

— Свашта може да буде Бошко, али ја се УДБЕ чувам! Да сам ја видео те титовце, као моја жена, ја их не бих оставио. Пришао би ми и одмах бих знао да ли су удбовци или ФБИ. Уколико би то били људи из УДБЕ, живи ми не би умукли. Никада нисам ни могао да помислим да ћу у слободној Америци доживети да ме УДБА прати, а и да гледам иза којег ћошка ће ме дочекати рафали од неког њиховог бандита.

Иако је разговор био жив, ја приметих да Бошко не вози према Осмој авенији већ да се упутио према свом паркиралишту на Једанаестој авенији и Педесет деветој улици. Ја сам му рекао да ми то није право и да тако не треба да ради. Ја сам журио кући и имао разлога за то. Али Бошко се правдао. Хтео је само да провери стање на главном паркиралишту, па да ме онда одвезе на аутобуску станицу. Овако држање према мени дало ми је повод да и њему и попу пребацим да су ме цело вече, а без икаквог разлога водили, јер су све то они могли да ураде сами. Тако у доста лошем расположењу, довезох се са њима до тог паркиралишта. Било је 9 и 30 навече. Бошко изађе из кола да провери да ли су врата затворена на канцеларији. Поп и ја остадосмо у колима, он на предњем а ја на задњем седишту. Видели смо Бошка, како проба разне кване на вратима великим и малим и како се враћа према колима. Однекуд, када је хтео ући у кола, однекуд из сенки уличних углова, навалише људи према њему, са шмајсерима и пиштољима упереним у нас. Јасно сам могао да видим неколико револверских циви уперених у Бошка. Попа су тако рећи изаулили из седишта. Тада је дошао ред на мене. Још док сам излазио из кола,

Кћерке Николе Кавије

држали су ме на нишану. Циљали су у главу и прса. Било је доста мрачно, јер та улица је увек била са slabим светлом, забита и ретко пролазна. Прва мисао ми је била: — Мафија. Горко пожалих што нисам понео мој „валтер“. Неколико бих смилито одмах, а са мном нека буде шта хоће. Знао сам да ти људи не знају за извињење и то сам увек говорио мом Бошку. Са њима ја лично нисам имао никакве везе, али то није морало ништа да значи када су они у питању. Лакну ми када сам чуо да су ФБИ. Ти момци ипак делују у оквиру закона. Било их је преко 30 у заседи. Сада сам тек видео да су улице у околини паркиралишта затворене колима ФБИ. Одмах су нас претресли и натакли лисице на руке, постављене на леђа. Бошко препознаде свог пријатеља Лајеца међу њима. Ја никога, јер са њима нисам хтео да имам додира. Били су дрски, али се по њима видело да су уплашени.

Ми смо се одлично држали. Чак смо протесовали. Ми смо им говорили да овакав поступак личи поступку Титове УДБЕ. Лајец узео кључеве Бошковог паркиралишта, а мени 42 долара, колико нађоше код мене, а код попа не нађоше ништа. Чак ни онеј мали пиштољ, јер је успео да га баца из џепа, али не из кола. Када га нађоше, рекоше да је мој. Ја сам ћутао и чекао да поп каже истину. Али поп је мирно прешао преко тога. Бошко такође. Схватио сам и нисам правио питање.

Нека иде како иде.....

Где је експлозив?

Убациш нас сву тројицу у кола. Ја сам био последњи у ауто са четворицом тих људи. Лисице на рукама су ми биле јако стегнуте. Улазиле су у месо, али сам ћутао и посматрао ту смићену господу. Ниједан ми није лично на припаднике те чувене службе у време Хувера, њиховог познатог директора. Ово су били неки јадници и чупавци, у фармерцима, са брадама и дугим косама. Почех гласно да се смејем. Један поред мене ме упита за разлог. Рекох му.

— Ви ме подсећате на битанге, а не на ФБИ.

— Ти ћеш нас упамтити!
— Којшта! — скрсах му у лице. — Ти си мали да можеш да застрашиш.

Када смо дошли до Тринаесте авеније и Шездесет девете улице где им је била канцеларија, сјатише се те бедне кукавице око нас, ликујући што су ухватили три српска националиста без оружја. Ту се однекуда створише и новинари са камерама, пред којима се наши „јунаци“ исприсише, као да

су ухватили највеће непријатеље Америке. А ја сам раније, а и у том тренутку био спреман да положим мој живот за ту Америку, мада она има овако шупљоглаве момке. Ушли смо у лифт и њиме стигосмо на неки спрат. Уведоше ме у једну собу и понудише да седнем. Разгледам ове људе при пуном светлу пажљиво и видим да су јако сретни што смо лишени слободе. Нисам морао да задржим презир који сам осећао. То се видело из мога држања и очију. Један то примети и упита зашто их ја тако гледам?

— Прво да вам кажем, из вашег држања не могу да закључим ко сте и шта сте.

— Па ми смо Американци, а ово је ФБИ.

— Не могу да верујем после овог вашег понашања, док вам не видим легитимације. Ја сам са њима тако започињао свађу коју они нису хтели. Почела је шетња. Да ли по потреби, или радозналости, тек једни су излазили, а други улазили, док се не појави један млађи човек, висок, пристојно обучен и подшмихан. Он седе преко пута мене и отпоче тихим тоном.

— Ја сам по оцу и мајци Мађар. О комунизму знам нешто од мојих родитеља, а био сам и војник у Вијетнаму. Толико о томе. Али, оно што ви треба да знате у почетку, то је да сте ухапшени по наредби виших власти из Вашингтона, а иналасите се у великој неприлици. Оно што је најглавније за сада, јесте питање експлозива којег ви поседујете. У колима у којима сте ви ухапшени, није нађено ништа осим оног малог револвера који је са вашим стварима. Дакле, где је експлозив?

Погледах мирно Мађара, па му смирено рекох:

— Што се тиче експлозива, ја немам и нећу о томе да говорим.

Они други који су се метали по соби, дочекаше те моје речи са дреком.

— Ти ћеш да говориш! Ти ћеш да кажеш! Пропеваћеш!

Један дугачки који ми је сиктао скоро у уво, беше најзгоднији да му подвикнем. Нагло устадох са столице и пред самим његовим лицем грмнем најјачим гласом, којим сам имао:

— Знаш ли ти са ким говориш? Ја боље познајем систем слеђивања него ти, бедо једна! Ти прет собом имаш човека који је рођен војник, а који је у животу много чега прошао. Ја теби да кажем где је експлозив?!

Тако сам викао, да су ме чули и Бошко и поп Кајевић у другим просторијама, а чиновници из оближњих канцеларија, почеше да долазе и да ме загледавају. Ја нисам на то обраћао пажњу, већ се окретох Мађару.

— Желео бих да телефонирам мом адвокату и жени.

Он ме погледа и рече да иде да пита свог шефа. За минут-два се врати и саопшти ми да има налог да прво изврши саслушавање. Ја сам и даље одбијао да било шта кажем. Нисмо мицали даље од почетка. Бесмислено натезање прекиде инспектор Лајец који однекуда дође и затражи да потпишем решење о лишењу слободе. Одбио сам, мада сам знао да је то пука формалност. Том сам приликом опет повисо глас. Тада се из неке оближње собе чија су врата била одшкринута, јави поп Кајевић.

— Каваја, немој да се свађаш са њима. Они су добри људи и нису за ово криви.

Ја једва дочеках ову попову упадицу, па поново повисих глас.

— Ако су ти добри људи, ти их Кајевићу води кући. Због ових „добрих људи“ и тебе, ја најebaх. Је ли ти је јасно! Мани се твојих глупости! Због њих се и налазиш овде.

Агенти су и антикомунисти

За време наших довикивања сви су ћутали, што је и очигледно било удешено.

МЕМОАРИ

оčekивању смештаја поново сретох са Бошком и попом Стојиљном.

Почесмо разговор који се ускоро претвори у свађу. Поп Кајевић је као папагај понављао да је све то забуна, док Бошко, озбиљно замишљен, поче да тврди да је по среди издаја од Богоја Панајотовића, члана чикашке групе. Поп се са тим није сложио. Помињао је имена Радоша Стевића и Николе Жиаковића, као могуће достављаче, ако је до тога дошло.

Јасно се видело да брани Богоја, јер је са њим био нераздвојан, док му Бошко не скреса у лице.

— Имаш ти право попе, није само Богоје у ово умешан! И ти си са њим, јер си толико са њим дувао у исту тикву, да се не зна где он почиње а ти настављаш и обратно.

Поп се бранио, али не са аргументима. Једино што је стално понављао да је и он затворен са нама.

Нису нас раздвајали, већ нас одведоше у један велики ходник и показаће нам кревете. Затвор је био препун, па је много затвореника лежало као и ми у том ходнику. Целу ноћ су неке одводили, али неке и доводили. Тако нешто нисам нигде видео. Бошко се покри ћебетом преко главе, да би прекинуо разговор са попом. Ја сам лежао и ћутао. Мисли су ми се окретале стално на ово изненадно хапшење које је било сигурно повезано са поповом намером акције у Чикагу. Поп као да је осећао шта мислим па ме зовну:

— Каваја, треба да ти кажем за сваки случај, да знаш. Мени су прошле ноћи када сам ноћио код тебе, на столу у соби остали неки фитиљи и цртежи.

Ја се трох.

— Па зар и то попе? Мало ти беше онај мали револвер! Ниси ме послушао, већ си га понео са собом! Сада и то! Пиштољ приписах мени, а ти ми рече на то?! Шта ћу сада са тим? Да ми бар рече, када се сретосмо у ФБИ-у, код давања отиска прстију. То бих одмах јавно да склопи, пре доласка ФБИ који ће сигурно претресати моју кућу. Поред регистрованог и нерегистрованог оружја, сада ће наћи још и то.

Поп, као да није био свестан тежине ситуације у коју ме је увалио стално је понављао.

— Извини, Каваја, што се тако морало десити...

Устао сам и почео о овоме да размишљам. Није постојала никаква могућност да телефонирам Лени. По некој устаљеној пракси која је аладала у овом затвору, могао сам да телефонирам у Њу Џерси тек сутра после два сата после подне, јер је то друга држава. Кратак и растрзан сан ухватио ме је тек у зору.

— Па он нас прави будалама и непотребно задржава.

Кинез устаде, стави наочаре на очи и обрати се својима.

— Ви од овог човека ништа не можете да дознате. Њему је свеједно да ли је затворен или на слободи.

Неко је издајник

Не говорећи ништа више, он изађе из собе. Неки одоше за њим. Други који остадоше, претили су ми великим робијама и тешким затворима. Ја им нисам остајао дужан. Говорио сам им шта сам им стигао. У неко време, изведоше ме да би ми узели отиске прстију и сликали ме. У одељењу за ту сарху сретох Бошка и попа Кајевића. Док сам прао руке од боје, Бошко поче са саветима, како би требао да се боље опходим са њима и не изазивам свађу. Одвратних му да ми о њима не даје никакав савет. Када и ја опрах руке, приђе ми Мађар и рече да могу да позovem жену.

Било је око пола четири ујутро, када сам је коначно добио на телефон. Била је јако сањива и питала је одакле зovem. Рекао сам јој да сам са Бошком и попом Кајевићем затворен и да јој телефонирам из затвора. Она то није схватила већ је питала када долазим кући. Поновио сам јој још једанпут да се не секира и да нисам на слободи, али да ће све бити добро, па прекидох везу.

Тада ми Мађар са још четворицом веза руке, али напред, и поведе ме ка излазу. Новинари и фоторепортери су још увек били ту. Људи ФБИ су се опет прсили и позирани постављајући се поред мене, а затим ме уведоше у кола.

После дуже вожње стигосмо до једног од њиховог затвора који је носио скраћеницу МСС. Ту су од мене узели најситније податке из мог живота. Када је све било готово, зора је забелела кроз решетке од прозора. Добих и затвореничко одело, па се у

Никола Каваја у америчком затвору

Поп је и даље из те собе довикивао којештарије, да би утицао на мене, али ја на то нисам обраћао пажњу. Иследник Мађар покушао је да настави испитивање о експлозиву, али ја сам и даље одбијао о томе да говорим док ми не омогуће да говорим са женом и адвокатом. Пошто је то забранио њихов шеф, ја затражих да говорим са њим. Мађар се сложи и за неколико минута појави се тај господин. Сео је преко пута мене и погледасмо се добро. Дошло ми је да се насмејем. Ако су сви личили на битанге, он је међу њима био највећи. Имао је дугу ретку косу и исто такву брадицу, шилјату, праву и накарадну. Мале косе очи и округло лице одавали су његово кинеско порекло, а озбиљне године нису му давале озбиљност због наочара, које су му падале на врх носа и због целог изгледа који нагони на смех.

Он примети мој ироничан осмех и упита ме за разлог. Ја му рекох без околишања, не бирајући речи. Када ме он саслуша исто се насмеја и рече да му је перекло стварио кинеско, али мешано. Ослови ме са „господине Каваја“, па и он поче о експлозиву. Видећи да су запели о томе, као Шваба тра — ла — ла, ја реших да се с њим нашалим, па се направих да сам на крају решио да им кажем све о експлозиву. Услов је био да буду са тим врло опрезни, јер ја не желим да неко настрада.

Сви се претворише у уво и узеше папире да записују, док ми је један донео кафу и кутују „Марлбора“. Цигарете ставих у џеп, а кафу почех лагано да испијам. Неки су били нестрпљиви, али ја им рекох да нисам вечероао и да ме пунте да кафу попијем на миру. Кинез ми даде за право, а један од њих помирљиво отпоче.

— Никола, ти нама треба да помогнеш. И ми смо антикомунисти као и ти. Да си са нама сарађивао, заједнички би радили против комуниста и сада не би био овде. А нешто слично тоби радио је Кубанац Гвилијем Ново и сада је на доживотној робији у Вашингтону.

Ја га прекидох.

— Шта сам имао да сарађујем са вама, када ви сарађујете са југословенском УДБОМ?

— То није тачно!

— То је тачно! А што се тиче Гвилијема Нова, ја га одлично познајем и он ће једног дана изаћи на слободу.

— Можда!

— Кад би се ви питали, не би било тог можда, јер ви и не желите да он икада изађе.

Тај господин ућута и опет настаде тајац. Кафа је била испијена и ја се окретох Кинезу.

— Јесте ли спремни, господо, да чујете нешто о експлозиву?

Кинез моје питање једва дочека, климну ми потврдно главом и погледа своје, а они се спремише да пишу. Ја наставих.

— Да бисте дошли најпре до тога експлозива, узмите прво број аутопута 3, од Њујорка до Њу Џерсија, а онда окрените лево према Форт Диксу. Ту када дођете, саратите у амерички војни центар за обуку регрута, али будите пажљиви да вас нико не види. Најбоље да дођете ноћу и прикратете се магацину где се налази експлозив. Ако вам то успе, онда узмите неколико сандука.

Застадох да их посматрам, али они су исто и мене посматрали. Нису више писали, а један од њих у пуној тишини рече.

СУЛУДИ ПИР У ДОБРЕЉИМА

Нестанком титонизма, лаж је доведена у сумњу. Обарањем сатане Броза, оборен је мит да се лаж може представити као истина и од тога створити догма. Брозова идеологија довела је српски народ у предворје духовног и физичког пакла. У неморалној борби да се докопа власти и да постане робовласник двадесетог века, Броз се служио свим методама нечовечности. Нису му били страни лешеве деце и стараца које је Титова солдатеска приносила великој сатани на жртвеник лажи. Таквим огавностима служили су се само властодршци у ери пре Христа.

Да би довршио сатанину (ватиканско-коминтерновску) мељу, сву своју негативну енергију употребно је за уништење једнога народа на Балкану — Срба. Па, уосталом, то му је и био циљ, а пре свега — постављени задатак, као коминтерновском егзекутору.

„ЧИШЉЕЊЕ ТЕРЕНА“

Нашао је међу поводљивим Србима своје верне слуге које су га слепо слушале и на жртвеник идеје великог вође доносиле су му жртве деце, жена и старца. Имена тих жртава и године њиховог рођења јасно говоре о њиховој националној припадности и старости.

Кад је злогласни народни херој Владо Шегрт (убрзо Брозов генерал заслужан у рату), са несвесним Србима у својим јединицама почео злогласно дело у Херцеговини, у њега између осталих уграђује и жртве у селу Добрељима недалеко од Гацког. Убио их је испред сеоске школе. Њихова кривица била је само у томе што су Срби, јер која је кривица Николић Обрена који је рођен 1930. године а 4. 4. 1942. године завршио испред комунистичког рафала? Која је кривица старине Радоја Лажетића који је рођен 1880. године, а на дан стрељања 4. 4. '42. имао је 82 године?

Атавистички комунистички дух, опијен сулудом идеологијом на своме конгресу још 1928. год. у Дрездену, донео је одлуку да се сруши Југославија, а Срби да се униште огњем и мачем, а што преостане — идеологијом сатре на Балкану. Зато су између небројених масакра, Брозове јединице над српским народом уписале и овај који се десио 4. 4. 1942. године у селу Добрељима. Тада су на најзверскији начин убили 39 божијих анђела.

Партизани Првог херцеговачко-црногорског ударног батаљона и других одабраних партизанских јединица из Пиве, Голије, Бањана, Никшића који су се добровољно јављали за чишћење терена војводе попа Перншића, убили 39 Срба у селу Добрељима. Ваљда им је војвода поп Перншић сметао што је први дигао устанак још 6. 6. '41. док су комунисти седели у пријатељству са Немцима, јер су имали пакт о узајамној сарадњи. Тих дана се Броз слободно шетао улицама Београда. Имена тих недужних су:

Титов генерал Владо Шегрт чувен је по својим злочинима у Херцеговини. Тог 4. априла 1942. године, његове јединице стигле су у село Добрељи. Иза њих је остало 39 мртваца. Генерал Шегрт нишао је даље.

1. Лажетић П. Радоје 1890. год.
2. Лажетић М. Саво 1885. год.
3. Лажетић И. Лука 1888. год.
4. Бумбић И. Новица 1875. год.
5. Ковачевић Н. Јасто 1886. год.
6. Тодоровић Ш. Обрен 1878. год.
7. Тодоровић Б. Тодор 1882. год.
8. Тодоровић П. Павле 1882. год.
9. Тодоровић М. Ђојо 1906. год. сви из Добреља
10. Гајовић Г. Бошко 1898. год.
11. Јањушевић П. Алекса 1860. год.
12. Јегдић Јефто 1868. год.
13. Јегдић Ж. Јован 1878. год.
14. Зимонић П. Андрија 1875. год.
15. Зимонић А. Славко 1934. год.
16. Сушић М. Павле 1871. год.
17. Сушић П. Обрен 1902. год.
18. Сушић И. Марко 1885. год.
19. Сушић И. Алекса 1887. год. сви из села Гареве
20. Поповић В. Аћим 1875. год.
21. Тепачевић К. Јаков 1879. год.
22. Шуковић И. Јован 1882. год.
23. Шуковић И. Анто 1884. год.
24. Шуковић М. Алекса 1928. год. сви из села Казанаца
25. Николић Г. Радован 1910. год.
26. Николић Ш. Обрен 1930. год. сви из села Дулића
27. Мандић М. Андрија 1885. год.
28. Банаш Ј. Илија 1880. год.
29. Илић О. Аница 1880. год. сви из села Пусто Поља
30. Слијепчевић Ј. Божидар 1919. год. из села Самобор
31. Лојовић С. Спасоје 1865. год.
32. Лојовић М. Симо 1868. год.
33. Милинковић С. Мнојка 1882. год. сви из села Липник
34. Зеленовић Т. Илија 1896. год. из села Михољаче
35. Ковачевић К. Марко 1914. год.
36. Ковачевић М. Миајло 1922. из села Срђевићи
37. Видојевић С. Стеван 1878. год. из села Рудо Поље
38. Милошевић А. Милорад 1921. год. из села Луковица
39. Вишњевац Д. Јово 1882. год. из села Вишњево.

Њихова просечна старост је 54. године. Испод 20 година живота било их је петоро. Шта да се каже за 4 сина јединца? Ковачевић Миајла рођен 1922, Зимонић Славка

ВЛАДО ШЕГРТ

1924, Слијепчевић Божидара 1919. и Милошевић Милорада 1921. године, чија огњишта затре комунистички повампирени дух?

Том приликом из села Добреља убијено је 9 људи (просечна старост 64. године), из Гареве 10 људи (просечна старост 53 године), а остали несретници били су доведени из још 10 гатачких села (ваљда су мислили комунисти да је боље једно веће гробље, него неколико мањих).

НИКАД СРБИН НА СРБИНА

Да ли је генерал и народни херој Владо Шегрт стварно био само шегрт код великог мајстора зла Броза, нека каже сада сам. Да ли му у сан доласе ликови уморених, дечијих плач постреланих, кукање њихове родбине? Да ли данас генерал Владо Шегрт сме да се креће по Херцеговини? Шта ако нагази на кости српске сиротиње коју је пре неколико деценија таманио? Шта ако запне за кост детета које га је плачући молило да га не убије? Да ли генерал Шегрт има своју децу? Да ли им је икада рекао колико је људи морао убити да би му сатана Броз дао чин генерала и прилично велику пензију?

ЦРВЕНИ ТЕРОР

Срба. Тада ће наша снага бити гаранција да се спречи неки нови Броз чије идеје могу бити погубне за страдалачки српски народ.

Вуле ВИШЊЕВАЦ

Но, на срећу, сваком злу дође крај, па и наредбодавцу Брозу. Нека ово стратиште над недужним српским жртвама које учини поремећени српски ум у сулудом комунистичком пиру, не буде јабука раздора међу Србима Херцеговине, него место где ће заблудела браћа комунисти, са родбином жртва пасти на колена и помолити се богу да се такво безумље међу Србима више никада не понови. Да се не деси никада да Србин пуца на Србина, па се осуши рука ономе ко је дигао руку на брата.

Испод крста је написано: „Овде су 4. 4. 1942. године партизани Првог Херцеговачко-црногорског баталона и других јединица на свиреп и безуман начин поубијали недужан свој народ“.

Ради тога нека све запаљене свеће мртвима уједно буду знак духовног кајања и помирења, а не камен спотицања и српских деоба. Наш народ зна да је већи грех у греху остати, него грех починити. Због тога воштаница у руци биће знак покајања свих

ЖРТВЕ ЦРВЕНОГ ТЕРОРА

Милошевић Мајо, чиновник, стар 35 год.; општина љеворечка, срез андријевички. Извадио му срце и ставио у десну руку партизан Радовић Радуле. Љеш пронађен у близини Колашина.

Чепић Ћ. Спасоје, земљорадник, стар 23 године; општина илинобрдска, срез пљеваљски.

Бојовић Петруша, домаћица, стара 83 године; општина илинобрдска, срез пљеваљски.

Кнежевић Т. Гавро, земљорадник, стар 48 година општина; илинобрдска, срез пљеваљски. Убијен је пушчанин метком из засједе од стране партизана Чепераца Обрада и 10 других, чија се имена не знаду.

Милошевић Томо, земљорадник, стар 34 године; општина илинобрдска, срез пљеваљски. Убијен из засједе од стране партизана: Божовића Милутина, Ковачевића Јова и Рођена Јагоша.

Јестровић Н. Петар, инжињерски п. поручник, стар 30 год.; општина илинобрдска, срез андријевички. Одвели су га и убили партизани: Пејовић Мирко, Коваљски Војислав, Караџић Момчило, Марићевић Бранко, Јоко Борота, Видојевић Жарко, Кнежевић Спасоје, Рођен Ђорђевић, Тошић Радуле, Мрдак Радоман, Шобић Јован, Попивоца Благо. Сломиле су му десну руку и изболи га ножевима. Пронађен је у селу Адрибићима, срез пљеваљски; у крчани го, послије мјесец дана.

Вујовић М. Радуле, земљорадник, стар 37 година; општина Загарач, срез данилоградски. Убили га партизани: Иван Л. Чулић и Марко М. Буричковић, 9-XII-1941 год. Љеш није пронађен.

Жарић Милутин, наредник, стар 37 год.; општина спушка, срез данилоградски. Убијен мучки из засједе у Клисовнику ванше манастира Ђелије. Убили су га партизани: Чагоровић К. Ђуро и Благо Јовановић са још 20 комуниста.

Ковачевић Вук, земљорадник, стар 29.; општина готовушка, срез пљеваљски. Убијен од партизана приликом напада на Пљевља — у кући.

Вујовић Л. Радослав, шеф жељезничке станице Трубјела; општина петрушинска, срез данилоградски. Погинуо 10. марта 1942. године.

Алексић Димитрије, поручник, стар 35 година; општина петрушинска, срез данилоградски. Убијен и бачен у Јаму од партизана: Савовића Сава и Ђуровића Кешо. Љеш пронађен у Јами на Гостиљу.

НАРЕДБУ ИЗДАО ЋИЛАС

У нашем и вашем листу „Српска реч“ број 5. од 10. октобра 1990. године дословно пише: „Вуковић Муса, црногорски поручник, стар 52 године; општина команска, срез данилоградски. Убио га из засједе партизан Станишић Никола. Љеш пронађен на мјесту погибије.“

Молим вас да објавите мој демант. Није тачно да је Вуковић Муса, мога оца, убио Станишић Никола. Ја, као његов син, располажем са доста података око погибије мога оца. Наредбу за убиство дао је највећи крволон и издајник српског народа Милован Ћилас. Штаб окружног комитета К. П. Ј. за срез подгорички и данилоградски налазио се у кући комшије мога оца. Из овог штаба је Милован Ћилас послао деветнаест чланова партије распоређених у три засједе. Једна од засједа која је бројала шест људи луцала је са два плутона по шест метака и убила га на свом имању. Станишић Никола је још жив, па вјерујем да би он рекао истину.

Молим вас да у наредном броју објавите мој демант.

Убиство извршено 13. 11. 1941.
ВУКОВИЋ Муса Владислав
81000 Подгорица

Радовић М. Илија, наредник, стар 25 година; општина петрушинска, срез данилоградски. Погинуо од партизана у Јануару 1942. год. на Штитову. Јединац син у родитеља. Убице непознате. Љеш није пронађен.

Моћевић Мурат, земљорадник, стар 35 година; општина буковичка, срез пљеваљски. Пронађен заклан на Металци.

Кржава Сахан, земљорадник, стар 36 год.; општина буковичка, срез пљеваљски. Пронађен заклан на Металци.

Касумовић Мунир, земљорадник, стар 45 година; општина расовска, срез бјелопольски. Убијен и опљачкан од непознатих партизана.

Чиндрак Илија, земљорадник, стар 34 год.; општина расовска, срез бјелопольски. Ухватили су га и убили партизани: Драгићевић Милован из Затона и Чалтар Љубо из Корита, општине бјелопольске.

Митровић Р. Данило, тежак, стар 40 год.; општина будимска, срез берански. Убијен из засједе. Пронађен и сахрањен.

Павличић Томина, домаћица, стара 65 год.; општина Јеленачка, срез данилоградски.

Павличић П. Марко, стар 45 година; општина Јеленачка, срез данилоградски. Одвели га и убили партизани: Павличић Василије, Павличић Миливоје, Павличић Миладин.

Убијен из револвера. Љеш пронађен. Сарих Милић, земљорадник, стар 43 год.; општина Кањска, срез бјелопольски. Љеш пронађен у Кућиштима — Поток.

Јевтовић Јевто, земљорадник, стар 26 год.; општина кањска, срез бјелопольски.

Јевтовић Милован, земљорадник, стар 23 године, општина кањска, срез бјелопольски. Одведени и стријелани од партизана: Жикића Томаша, Ковачевића Радосава и Ковачевића Батрића. Љешови пронађени на мјесту званом „Ријека Лопате“.

Вуковић Милан, учитељ, стар 35 година; општина беранска, срез берански. Убијен од стране партизана.

Грдинић Петар, саршени богослов, стар 24 год.; општина поља, срез колашински. Одвели га и убили партизани: Ракочевић Миле, Ракочевић Милош, Ракочевић Боко, Ракочевић Милун, Ракочевић Мирко, Марковић Рајко, Вучинић Радош, Видаковић Јанко, Ракочевић Вук, Рабреновић Живко, Рабреновић Јевреј, Ракочевић Мирко, Грдинић Ђорђевић, Вукадиновић Вељко, Рабреновић Мујо. Љеш пронађен у Добриловини, општина пољска.

Грдинић Павле, тежак, стар 20. година; оп-

ЦРВЕНИ ТЕРОР

штине пољска, срез колешински. Одвели га и убили партизани: Ракочевић Мило, Ракочевић Милош, Ракочевић Ђоко, Ракочевић Милун, Ракочевић Мирко, Марковић Рајко, Вучинић Радош, Видаковић Јанко, Ракочевић Вук, Рабреновић Живко, Рабреновић Јеврем, Ракочевић Марко, Грдинић Борђија, Вукадиновић Вељко, Рабреновић Мујо. Љеш пронађен у Добриловини, општина пољска.

Булатовић М. Вуксан, земљорадник, стар 30 год.; општина ровачка, срез колешински. Убијен од стране партизана, на зајерски начин, измрцварен и на комаде сјечен: језик отсјечен, доња вилица не постоји.

Павићевић К. Гослава, домаћица, стара 45 година; општина павковићка, срез даниловградски. Убили је тупим оруђем и бачили у бунар: Ђуровић Маринко, Ђуровић Радосав, Ђуровић Веселин, Гобићевић Недељко, Божићевић Милинко и Пелевић Саво, свршени филозоф.

Јоцивић Милош, земљорадник, стар 85 година; општина пренђанска, срез пљеваљски. Погинуо на свом имању.

Максимовић Стана, домаћица, стара 70 година.

Максимовић Марица, домаћица, стара 30 година. Максимовић Зорна, домаћица, стара 24 године.

Максимовић Милева, домаћица, стара 25 година.

Максимовић Божићар, дијете, стар 7 година; — општина пренђанска, срез пљеваљски, сви погинули, код своје куће.

Џарић Илија, земљорадник, стар 23 год.; општина ођевинска, срез пљеваљски. Убили су га пушком у главу, партизани: Шилјак Драган, Шилјак Душан и Јовићевић Алекса. Љеш пронађен у Влаховиће, општина Косачица.

Ђуровић С. Петар, земљорадник, стар 42 године; општина прибојска, срез прибојски. Измрцварен као четник из освете од стране партизана: Баковић Добрице и Шалипура Вукомана. Љеш пронађен на мјесту званом „Врала“.

Шалипур М. Риста, домаћица, стара 50 година; општина прибојска, срез прибојски. Измрцварена ножем од стране партизана: Баковић Добрице и Шалипура Вукомана. Љеш пронађен у Голешима 3; IV; 1942. године.

Зорић М. Петар, земљорадник, стар 37 година; општина прибојска срез прибојски. Одведен од куће и убијен. Љеш пронађен више куће Несторовића из Бање.

Попивода Л. Илија, пјешадишки наредник водник; рођен 18; VI 1903 год.; општина бјелчица, срез цетински. Погинуо као националиста.

Љуца Рамо, земљорадник, стар 18 год.; општина бољанићска, срез пљеваљски. Убијен од непознатих лица.

Имшировић Насуф, земљорадник, стар 40 година; општина бољанићска срез пљеваљски. Убијен из пушке. Љеш пронађен у мјесту званом „Лопате“.

Лекић Војин, земљорадник, стар 30 год.; општина шекуларска, срез андријевички. Љеш пронађен у селу Бистрици, срез колешински.

Браковчевић Вучета, земљорадник, стар 56 година; општина шекуларска, срез андријевички. Погинуо у Жабљаку, 3-VIII-1942 године.

Воиновић Мирослав, земљорадник, стар 30 година; општина равноречка срез бјелопољски. Одавели га и убили из пушке, партизани: Дуловић Гојко и Сошић Милоша. Љеш пронађен на 156 метара од куће.

Жртва партизанске обести

У гледни домаћин брчeosки, добар војник у свим ранијим ратовима које је водила Црна Гора, добротини-тељ многих својих саплеменника, Мићо Ивов Копитовић дочекао је као старац од 84 године, злу судбину да, кад је требало да у миру сачека крај свога живота, погине као жртва партизанске обести.

Дана 23. марта 1942. године довели су га, под изговором да је потребан као свједок у њиховом неком суђењу, партизани: Павле Леверда, Мило Јаков Јовановић, Марко Ников Јовановић и Душан Томов Јовановић, пошто је претходне припреме око позива свршио партизан Павле Раков Копитовић. Била је ноћ. Старац је познајући своје племенике мирно и у најбољој намјери ишао по њиховом позиву, док га одједанпут није ударио кундаком од пушке по глави Павле Леверда. Од снажног ударца под којим је прсла лобања, стари Мићо је онесвијешћен пао, а неваљалици, видјећи га у дубокој несвестици, разлупане главе и свега обливеденог крвљу мислили су да је мртав, па су га ту и оставили. Послије извјесног времена Мићо је дошао и свијести и дотетрао до своје куће, где га је у страху очекивала његова жена Машица, старица такође од 84 године, опрала му рану и превила га.

Није прошло ни један сат, а партизани су, кад су видјели да Мића нема на мјесту где су га тобож убили, дошли на кућу Мићову тражећи да им се отворе врата. Старац, разумје се, није хтио да им отвори, нашто су зликовци почели да пуцају и разбијају врата. Тада је и Мићо, прибирајући своју последњу снагу, почео да се брани пуцањем из револвера, док га је стара Машица, и сама у живот-ној опасности, придржавала да не падне. Послије скоро једночасовне борбе срамни зликовци су се повукли водећи једног свог друга рањеног из револвера покојног Мића.

Ишчупао се покојни Мићо тога дана и те ноћи из партизанских канџи, али другог дана, кад је пошао да на Виру потражи лијека својој тешкој рани на глави и избјегне сигурну смрт, био је убијен из засједе, а убио га је Урош Душанов Гојнић.

Џуљковић Павле, стар 30 година; општина равноречка, срез бјелопољски. Љеш пронађен у Јабучини.

Радовић Р. Малиша, земљорадник, стар 42 године; општина равноречка, срез бјелопољски. Стријељали га као националисту, партизани: Ђуричиновић Никола и Мугоша Симо, из среза даниловградског и подгоричког. Љеш пронађен у шуми Јеловници.

Раонић В. Сава, земљорадник, стар 42 године; општина равноречка, срез бјелопољски. Љеш пронађен у Оклади.

Шћепановић Раде, земљорадник, стар 38 година, општина равноречка, срез бјелопољски. Одвели га и убили партизани: Радоман Булатовић и Шћепановић Божићар.

Гогић А. Милош, земљорадник, стар 38 година; општина готовушка, срез пљеваљски.

Убијен пушчаном метком. Љеш пронађен и сахрањен у селу Крушеву, срез пљеваљски.

Радуловић М. Радуле, тежак, стар 42 године; општина спушка, срез даниловградски.

Убили су га из пушке следећи партизани: Илија Благодотин Мартиновић, Јован Шћепановић, Бојин Шћепановић, Радуле Велимор-овић, Шпиро Секулић, Мирко Радуловић, Радуле А. Радуловић и Спасоје Радуловић.

Љеш пронађен у Куновом Присоју — Штитари.

У једном врљаку у Боану налази се 5 љешева које су стријељали партизани и то:

1. Мићо Требишанин, трговац,
2. Видан Алексић, земљорадник,
3. Вељко Радојевић, земљорадник,
4. Симеун Параушић, учитељ,
5. Вељко Џеровић, професор.

Радоњић С. Бранко, стар 13 година; општина команска, срез даниловградски.

Вуковић Муса, црногорски поручник, стар 52 год.; општина команска, срез даниловградски.

Убио га из засједе партизан: Станишић Никола. Љеш пронађен на мјесту погибије.

Јововић Марко, учитељ, стар 37 год.; општина Косови — Луг, срез даниловградски; стријељан од стране партизана. Љеш пронађен код „Пешукове Јаме“ — Драговићи Шарановић Мирко, дјеловођа општина Косови Луг, стар 40 година; општина Косови Луг, срез даниловградски.

Убили га из засједе партизани: Вукотић Душан, Вукотић Димитрије, Мишковић Муса, Ковачевић Милоша, Зековић Зарије и Бабић Милосав.

Љеш пронађен на мосту код Новог Села. Брајовић Н. Златана, стара 32. год.; општина Косови Луг, срез даниловградски.

Брајовић Н. Даринка, стара 7 год.; општина Косови Луг, срез даниловградски.

Брајовић Н. Обрен, стар 2 год.; општина Косови Луг, срез даниловградски.

Прелевић Вуко, земљорадник, стар 43 год.; општина затонска, срез бјелопољски.

Шћекић Д. Милутин, бивши активни поручник, стар 30 год.; општина затонска, срез бјелопољски.

Шћееровић Зито, тежак, стар 42 године; општина Бијело Поље, срез бјелопољски.

Убијен из пушке, у општини затонској, на мјесту званом „Ждријело“

Хасић Јусуф, радник стар 34 године; општина Бијело Поље, срез бјелопољски. Убијен из пушке. Љеш пронађен на мјесту званом „Рибаревина“.

Потурак Вида, удова, стара 42 године; општина Шаховићи; срез бјелопољски; убијена на зајерски начин са пушком и неким другим оруђем, од непознатих партизана.

Љеш пронађен, са још 7 лица, крај Мојковца, у потоку.

Павићевић В. Мијајло, стар 40 година; општина павковићка, срез даниловградски. Погинуо у Жупи никшићкој, 15 априла 1942 год.

Павићевић В. Саво, учитељ стар 35 година, општина павковићка, срез даниловградски.

Одвели га и убили партизани: Секулић Драго, Божићевић Недељко, Пелевић Милош и Пелевић Сретен. Љеш пронађен у „Горте Столе“.

LITERA

СРБИЈА ЈЕ ЈЕДНА ВЕЛИКА ТАЈНА

ПРВИ ПУТ! ЈЕДИНСТВЕН ИЗДАВАЧКИ ПОДУХВАТ! ЗА СВАКУ СРПСКУ КУЋУ!

ОД НАЈСТАРИЈИХ ВРЕМЕНА ДО 1918. ГОДИНЕ У 5.000 СЛИКА

ИЛУСТРОВАНА ИСТОРИЈА СРБА

- УПОРЕДО НА СРПСКОХРВАТСКОМ И ЕНГЛЕСКОМ ЈЕЗИКУ
- У 16 АЛБУМА ВЕЛИКОГ ФОРМАТА 29 cm x 29 cm.
- НА 1.344 СТРАНЕ У СУПЕРЛУКСУЗНОЈ ХАРТИЈИ (135 gr вебадо)
- У КОЛОРНОЈ И ЦРНО-БЕЛОЈ ТЕХНИЦИ
- КОРИЦЕ У ТВРДОМ ПОВЕЗУ СА ЗЛАТО-ТИСКОМ

Уреднички колегијум:

Др Никола Поповић, историчар
Предраг Протић, књижевни историчар
Десанка Милошевић, истор. уметности
Др Милан Ст. Протић, историчар
Никола Кусовац, истор. уметности
Александар Фотић, историчар

Целокупна историја Срба од најстаријих времена до 1918. године представљена је у 16 албума посредством раскошног илустративног материјала и најкраћих есенцијалних текстова (уводници, везивни текстови и легенде) на српскохрватском и енглеском језику.

ИЛУСТРОВАНА ИСТОРИЈА СРБА је комплет албума над којим ће више генерација једне српске породице стицати знања о свом пореклу, значењу, личној и колективној судбини.

Илустрације: • Географске (старе) карте Балканског полуострва, Византије, појединих српских области, српске државе • Најстарији писани споменици (црквени, световни): фотографије, делови текста • Најстарији изглед манастира, црква, гробља, градова (понекад и савремени вид): археолошки материјал • Фреске • Повеље — документи, записи, натписи, летописи и др. • Новац • Грбови • Заставе • Оружје • Алати • Фотографије обичних људи, свештеника, витезова, владара, војника, официра, војвода, књижевника, уметника и др. • Цртежи — гравуре • Књиге (изглед најзначајније (Мирославево јеванђеље, Рајићева историја Срба) • Уметничке слике • Портрети • Етнографски материјал.

I коло

Албум 1. ДОСЕЉАВАЊЕ СРБА НА БАЛКАН И ПРВА ДРЖАВА

- Археолошки материјал настао на тлу српских области (Лепенски вир, Старчево, Винча, Гласинац) • Географске карте Балканског полуострва, Римског царства, Византије
- Распоред старобалканских племена • Илирске градине • Римски друмови • Римски градови: Сирмиум, Гамзиград, Виминацијум и др.
- Трајанова табла • Цар Константин Велики
- Досељаваче Словена: правци, изглед, прве вести о њима • Цариград (Визант) • Карте првих српских жупа и кнежевина: Рашка, Дукља, Захумље, Травунија, Врхбосна, Усора, Соли
- Најстарији писани споменици (чрноризац Храбар) • Фирило и Методије • Константин Порфирогенит • Дубровник — изглед, унутрашњост, повластице • Стефан Немања, карта државе, печат • Рас • Мирославево јеванђеље • Хиландар, Студеница • Фреске • Накит.

Албум 2. СРПСКА ДРЖАВА НЕМАЊИЋА ДО 1321. ГОДИНЕ

- Стефан Првовењчани, Вукан (карта државе)
- Свети Сава • Житија • Жича, црква • Немањићи: Радослав, Владислав, Урош I — њихове задужбине, повеље, новац • Милешева, Солоћани • Рудници: Брсково, Рудник, Трпча • Драгутин — област држава • Дежева • Карта Милутинове државе • Задужбине у Србији, Јерусалиму, Солуну и Цариграду • Симонида.

Албум 3. СРПСКА ДРЖАВА НЕМАЊИЋА 1321.—1355.

- Карта српске државе после битке код Велбужда 1330. године • Стефан Дечански, повеље, задужбине, новац • Карта бугарске државе • Карта Византије • Фреске, накит • Цар Душан — повеље, законик, задужбине, цркве
- Карта Душановог царства • Скопље • Шубићи, Душанова сестра, манастир Крка • Стон — Дубровник.

Албум 4. СЛОМ СРПСКОГ ЦАРСТВА

- Цар Урош • Мрњавчевићи, карта области • Марков град — Прилеп (Мештровићев Марко Краљевић) • Турци — изглед, војник, султан
- Маричка битка • Област кнеза Лазара (карта) • Област Вука Бранковића • Област Николе Алтомановића • Задужбине, фреске • Повеље, новац, накит • Дубровник — повластице, колоније • Рудници • Житија, књижевност — одељци • Мурат • Милош Обилић, српски витезови • Кнежева вечера • Косово • Мајка Југовића, Косовка девојка — Павле Орловић • Оружје • Муратово тулбе • Гази Местан (Песма Милана Ракића, савремени изглед, 500. годишњица, 600. годишњица — обележавање — фотографије, новине) • Јефимија, Похвала кнезу Лазару • Раваница.

СВАКИ АЛБУМ САДРЖИ ОКО 300 ЈЕДИНИЦА ИЛУСТРАТИВНОГ МАТЕРИЈАЛА!

I коло, односно прва четири албума излазе из штампе крајем јануара 1991. године.

ЦЕНА И НАЧИН ПЛАЋАЊА. Књижарска цена једног албума ће бити 500 динара, а I коло (албуми 1, 2, 3 и 4) 2.000 динара.

ПОСЛЕДЊИ ПУТ прва претплата цена за I коло (албуми 1, 2, 3 и 4) 1.200. Плаћање је могуће одједном, у две или четири рате (види наруџбеницу).

Плаћање је могуће и чековица — сва обавештења на телефоне: 011/664-131 или 011/663-546. Поштарина није урчуната.

ПРЕТПЛАТА СЕ МОЖЕ ПРИЈАВИТИ И ТЕЛЕФОНОМ 011/664-131 и 663-546. од 7^о до 19^о сааког дана и суботом и недељом од 9^о до 14^о.

Током 1991. године излазиће следећа кола ИЛУСТРОВАНЕ ИСТОРИЈЕ СРБА тако да ће у јануару 1992. године изићи и последњи албум. Ево садржаја следећих кола:

II коло

- Албум 5. СРПСКА ДРЖАВА У ЗЕТИ
- Албум 6. СРЕДЊОВЕКОВНА БОСНА
- Албум 7. СРПСКА ДЕСПОТОВИНА — ПАД ПОД ТУРСКУ ВЛАСТ
- Албум 8. СРБИ ПОД ТУРСКОМ, МЛЕТАЧКОМ И АУСТРИЈСКОМ ВЛАШЋУ (15. до 18. век)

III коло

- Албум 9. ПРВИ СРПСКИ УСТАНАК
- Албум 10. ДРУГИ СРПСКИ УСТАНАК
- Албум 11. ЦРНА ГОРА (15. до 20. в)
- Албум 12. СРБИ У ТУРСКОЈ И АУСТРО-УГАРСКОЈ

IV коло

- Албум 13. СРБИЈА У 19. ВЕКУ
- Албум 14. СРБИЈА 1903—1914.
- Албум 15. СРБИЈА У ПРВОМ СВЕТСКОМ РАТУ
- Албум 16. СРБИ У СВЕТУ

О условима набавке, II, III и IV кола благовремено ћемо дати обавештење. Наручбине из иностранства, за сада слати на наведену адресу и телефоне. У „Политици“, „Завичају“ и другим листовима накнадно ће бити објављене адресе наших заступника у Чикагу, Сан Франциску, Торонту, Лондону, Паризу и Сиднеју преко којих се може поручити ИЛУСТРОВАНУ ИСТОРИЈА СРБА.

ИЛУСТРОВАНА ИСТОРИЈА СРБА у 16 албума са око 5.000 јединица илустративног материјала као какав кућни биоскоп гледаће из генерације у генерацију сви чланови породице и пријатељи од 7 до 77 година.

ИСТОРИЈА ЈЕ УЧИТЕЉИЦА ЖИВОТА! Књижарска цена I кола ИЛУСТРОВАНЕ ИСТОРИЈЕ СРБА биће 2.000 динара. Искористите прву претплатну цену. Пријавите се одмах! СРБИ У СРБИЈИ. СРБИ У ЈУГОСЛАВИЈИ. СРБИ У СВЕТУ.

НАРУЉБЕНИЦА —

Овим неопозиво наручјем ИЛУСТРОВАНУ ИСТОРИЈУ СРБА I коло (Албуми 1, 2, 3 и 4) _____ комада

Плаћање одједном 1.000 динара
У две рате (2x550 динара) 1.100 динара
У четири рате (4x300 динара) .. 1.200 динара

Име и презиме _____

Адреса, пошт. број _____

ИЛУСТРОВАНА ИСТОРИЈА СРБА може се наручити на адресу: КНЗ „ЛИТЕРА“ 11001 Београд ПФ 776. Наручбину можете извршити и телефоном: 011/664-131 и 663-546

СРБИЈА ЈЕ ЈЕДНА ВЕЛИКА ТАЈНА

МИНИЋУ, ВРАЋАЈ МОЈУ НАРЕДБУ!

Старац који ће читати овај разговор већ давно не живи у Србији. Од њега је остала легенда и неколико докумената које чува бивши тужилац на процесу Дражи Михаиловићу, Милош Минић.

У тим документима не пише да је он, четнички војвода Никола Бојовић, пустио на слободу убицу своје мајке. Не пише да је ослобађао заробљене партизана и забрањивао да се пале куће.

Ако Милош Минић једног дана ослободи ова документа, биће нам много јаснија најгламурознија битка наше четворогодишњег ратовања — битка на Неретви. Да ли су се партизани заиста борили против 5000 четника, како пише званична историја, или је то шачица од 700 људи војводе Бојовића који су једини отишли на Неретву?

Да ли су четници заиста чинили зверства у Фочи, да ли су убијали старце, жене и децу, да ли су били политички покрет попут партизанског и да ли је Дража Михаиловић заиста изјавио да је видео погибљу Николе Калабића?

Зашто су четници проглашени непријатељима Срба?

Док не дође време разјашњавања ових мистификација, читаоцима „Српске речи“ обраћа се сведок свих ових догађаја, човек који ће остати упамћен по наредби: „Ко пре мене уђе у усташки ров, предајем му команду!“

Ја сам Никола Шћепанов Бојовић, рођен у селу Змијници, општина Шаранска, под српским Олимпом, Дурмитором. Био сам активни артиљеријски официр, а у рат сам ушао као капетан, с ратним распоредом Бањалука. У току рата био сам командант Горског штаба број 121. Југословенске војске у отаџбини, под командом Драже Михаиловића. Нисам политичар нити сам се никада бавио политиком. Да је мученички српски народ добио толико заслужен демократски слободарски систем — јер демократија без више политичких партија је најобичнија комендија — не бих се никада бавио политиком, јер се ја у то не разумем.

Ја сам старац од 80 година. Био сам и сада сам само борац, по основном начелу четничког покрета Драже Михаиловића: „за демократију, против свих

тоталитараца“. Сматрао сам, сматрам и данас, сматраћу и у у гробу: једну идеологију не може нико убити пушкама, бомбама, камама, лажима и једино лоша идеологија може се заменити само демократским вишепартијским системом по општој народној логици, гласом народа, гласом Бога и хришћанској етиком. То је идеологија српског народа у току Другог светског рата, под вођством Драже Михаиловића и нас, његових четника. ● Владајућа историографија у Југославији доста говори о „четничким зверствима“. Шта нам о томе можете рећи?

Ја сам у једном историјском документу, у гласилу мученика и поносу целокупног српског народа — „Погледима“ из Крагујевца — прочитао да се неки сиромашак жали да су му назови четници заклали баку. Ја му категорички изјављујем: да смо ми победили, тај би назови четник био осуђен, осуђен

ИНТЕРВЈУ

Богдана Бојовића, вама нема шта рђаво да се даде. Немојте ми, капетане, убијати ове Муслимане." Ја сам му рекао: „Муфтија, ако не оду у усташе и не убијају Србе, ни једне длаке са главе неће им фалити“.

Муфтија ми је одговорио: „Ако и један оде у усташе, немој их ти, капетане, убијати — доведи их мени, ја ћу их, дина ми, све пред тобом пострелати.“ Од Пљеваља ка Дурмитору била су два села, скоро сва муслиманска — Починовићи са две џамије и Оваци са једном џамијом. Били су све време под мојом командом. Ако ми неко докаже да је и један Муслиман, становник ових села убијен, ако се докаже да је и једна кућа била запаљена док сам ја био тамо, враћам се да ме као злочинца стрелјате. Нисмо се ми борили против Муслимана и Хрвата, већ против усташа, комуниста и окупатора.

Нисмо се борили за власт

Како Ви, као школован официр, процењујете организацију четничке војске, са становишта организације дисциплине?

— Пазите, четници су добровољачка организација. Постојали су двојаки команданти — штабски, што их је Врховна команда постављала и народни команданти, што их је народ бирао. Чим је загустило, они штабски команданти остали су без војске, али народ је остао са народним командантима. Према томе, не можете ви у герили ценити неку дисциплину. У револуцији и рату не командују господа, но браћа. Борац се не бори за господина, но за браћу. У четницима нико није давао ни пет пара за господине, нити је мене ико ословио са господине.

Како оцењујете четничку војску са становишта морала и храбрости?

— Шта је морал и храброст?! Сваки је човек свестан да ће једног дана умрети, али треба да зна зашто ће умрети! Свесних да су демократија, хришћанска етика и српство изнад свега — такви су били ретки! Да вам кажем нешто о партизанима? Једног дана дође мени мој стриц Лазар Бојовић. Вели ми: „Нишо, што се ти бориш против Русије?“ Рекох му: „Не борим се ја против Русије, већ за Русију. Стаљин и комунизам су је упропастили, убили Цара, убили децу и побили све Украјинце“. На то ће он: „Нишо, ако може цео наш руски народ да трпи тај режим, што не можемо ми шака јада из Црне Горе“. Овакви партизани су једини били борци, зато што су волели Русију! Стога немојте Броза, Ђиласа, Ранковића и оне целате са њима изједначавати.

Доста је писано и о четничким ликвидацијама комуниста, стаљиниста, марксиста. Шта о томе можете рећи?

То су велике лажи. Пре рата је, на пример, Бетир Томовић, професор у Подгорици, наговорио војнике да преврћу казане и певају:

„Ово коло што се крече,
на Стаљина пуцат неће“.

У то време је Стаљин био у савезу са Хитлером. Када је видео касније какво зло комунисти раде, дошао је код нас и био је један од најодлучнијих четничких команданата.

Тамо се често говори да смо се ми четници борили за власт, да смо били најзагриженији, најоко-релији шовинисти, те да смо све мрзели оно што није српско. Ово је потпуно нетачно. Ми смо се борили против комуниста и Стаљина, али не и против руског народа, кога ја волим таман ко' и српски. У мојем кошнику живи један Рус из Украјине који има кључ од моје куће и ја од његове. Имао сам доста муке да га убедим како су Украјинци најбољи Руси и да је Тарас Буљба највећи руски јунак из Украјине, као што је Марко Миланов најбољи српски јунак из српске Спарте, Црне Горе.

Имао бих овде да вам се појалим на тешкоће које ме, као старца, ужасно боле. Ужасно ме боли Косово. Мој први гарнизон био је Призрен. Сваки Србин и свака Српкиња су рођени на Косову. Косо-

стрелан. Кад процењујете српски четнички покрет Драже Михаиловића, увек имајте на уму да смо се ми борили за демократију. У демократији СВАКО ЛИЧНО, СВАКО ЛИЧНО одговара за своја дела — у демократији нема колективне одмазде.

● Говори се и о томе да су четници убијали све од реда, Муслимане и Хрвате? Да ли је то тачно?

Као што сам вам напоменуо, био сам командант горског штаба 121 и под мојом командом био је у почетку Пљеваљски и Шавнички срез (ја сам Шавнички преименовао у Дурмиторски срез). За ослободилачку комисију у Пљеваљском срезу, где је било мешовито становништво, одредио сам Богдана Недића, муфтију пљеваљског дервиша Шећеркадића, професора Хрвата из Сплита, Жица, Недељка Лучића, проту Шијка и по једног Србина и Хрвата. Ову моју наредбу читао је на суђењу Дражи Михаиловићу тужилац Милош Минић. Укратко да вам кажем о муфтији Шећеркадићу. Дошао је код мене јер је познавао мога стрица, судију Богдана Бојовића који ме је после смрти мојега оца заједно са мајком васпитавао. Рекао ми је: „Ако сте ви синовац

Никола Бојовић,
артиљеријски
потпоручник на
завршеној Војној
академији (снимак из
1931).

во је српско срце. Узмеш му Косово — извадиш му срце. Нарочито ме боли и то што ми је Франџов солдат, каплар, поднаредник, који ли је ђаво казао: „Е, Никола Бојовићу, ти ниси Србин, ти си Црногорац“. То ме ужасно боли, јер то је исто као над би орлу рекао: „Орле, ти ниси орао — ти си врана“. Ето, Немци се ујединише, а зашто ми Срби да се не ујединимо? Куда то иде српство?

Ви сте током рата заробили велики број комуниста и прича се да сте их све пуштали. Ту је сигурно било и познатих имена. Кажите нам нека.

О, има ту Титових генерала који су били у мојем заробљеништву. Марко Вујачић, Јефто Павић... и још их има, не могу свих да се сетим. Марко Вујачић је, док је био код мене, седео стално са моје десне стране. Он се представио као да није комуниста, све је време био код мене на Жабљаку. Баја Станишић га је тражио, јер је Вујачић потписао Острошку резолуцију. По тој резолуцији комунисти су убили неколико стотина, а можда и хиљада домаћина. Ја сам одбио да га предам Станишићу. Онда је дошао Павле Буришић који га је такође тражио, а ја сам рекао: „Павле, не предајем“. Онда ме позвао Дража Михаиловић, каже: „Никола, Марко Вујачић је велики зликовац, предај га.“ Ја сам му рекао: „Чича, обећао сам да му се ништа неће десити док се не ослободи Југославија. Радије ћу умрети, но обећање погазити“. Исто је било и за Јевту Павића.

Сматрао сам, сине, да је убити затвореника — кукавички. Доцније је отишао код комуниста и постао, мислим, помоћник Моше Пијаде...

Да, потпредседник Скупштине.

— Ама, немогуће, ето... а са моје десне стране је седео.

Вама је по наредби Јове Капичића спаљена кућа, а Ваша супруга са малим дететом натерана да за 24 часа напусти територију коју су држали партизани. Да ли сте Ви некоме за време рата запалили или наредили да се запали кућа?

— Никада. За то сам убијао. Дајем вам часну реч, да је неко од мојих четника запалио — ја бих га убио.

— Каква је разлика између партизана и четника, пре свега војнички?

— Основно правило код свих војника света је његово величанство простор. Партизани су свуда ишли у групи, то је била њихова тактика. Били су свесни да ће их ликвидирати на широкој површини. А ми смо се кретали на што већим површинама, да бисмо разбили Немце. Поставићу вам једно правно питање: зашто не можемо да признамо комунистичку партију? Ево због чега: по међународном ратном праву, ниједна зарађена савезничка страна не сме да пређе савезничке границе без одобрења њене владе. Наша влада била је у Лондону. Нико није питао да ли Совјети смеју да уђу. Да Толбухин није ушао у Југославију, никад Тито са оном бандом разбојника не би савладао српски народ. Истина је да је Толбухин на својим мачевима усталичио Тита. Комунистичка партија не може бити поређена са овом вашом партијом што је Вук води, јер је Комунистичка партија незаконита. То би ви као правници требало да знате.

● Само су они убијали

● У Вашем крају, тамо на Дурмитору, да ли је било убијања од стране партизана?

— То је било! Само од Караџића убили су 46 за једну ноћ!

Знате ли ко тачно?

— Не, није Тито, већ Моша и Ђилас. И Ђилас то помиње, а помиње и Дедијер, морам признати. Дедијер је рекао да је под Дурмитором било убиства из освете. Пазите, Караџић, Бојовић и Ђаковић били су исто племе. Устало је оно најгоре, она зла пара, завист. Завист што је оно нешто, а овај други није ништа. Покољ је био...

● Можете ли проценити колико су комунисти побили људи у тим, како они називају, левим скретањима? Мислим тамо где сте Ви били?

Никола Бојовић, артиљеријски капетан II класе, (снимак учесника II светског рата)

Када су на затвореничком логору пукле жице и када се пет хиљада српских костура нашло на слободи у нашој средини, ти костури су миловали нашу децу, давали им бомбоне и разговарали са нама. Срби су, дакле, миловали децу оних који су њихову отаџбину у црно завиле.

Тек смо тада разумели зашто је наш велики песник Гете учио српски, тек тада смо схватили зашто је Бизмарку последња реч на смртној постељи била: „Србија“. (Немачки пастор Фридрих Грисендорф)

— По мом дубоком убеђењу, убили су најмање 50-60 хиљада људи.

● Само у Црној Гори?

— Само у Црној Гори.

● И само су они убијали?

— Нико други.

● Четници нису?

— Ништа!

● Нема ниједног четничког злочина?

— Не, нема ниједног! Ево шта сам ја радио: доведу ми четници партизана. Ја га ишамарам и пуц тим кући!

● Дакле, колико год се упињали да нађемо ти што комунисти кажу да су четници радили у Црној Гори, тога нема?

— Нема, нема!

● Нема ни у Херцеговини?

Узмите на пример Бају Станишића. Доведу партизана код Баје Станишића, а он каже: „А, добра му бака бејаше, пусти га! Комунисти су то назвали „спасиће нас буржоаска сентименталност“. И проглас су имали. Додуше, и спасила их је.

● Колико су комунисти убили цивила у Херцеговини?

— Тамо су убијали комунисти и усташе. Не знам тачно, али сматрам да су убили на десетине хиљада. Више су убијали усташе, него комунисти.

● У Невесињу?

— У Невесињу више, јер је Невесиње било чисто четничко.

● Кажу да је Владо Шегрт убијао по списку 60 дневно?

— То је рођени зликовац!

● Владо Шегрт?

— Питајте психијатро, то су рођени зликовци. Знате ли шта је главна одлика комуниста? Нађи шупљоглавог, рођеног зликовца и он извршава све што му се нареди... он не мисли. Нема мозга, нема части, њему је задовољство убијати!

● Да ли су четници убијали у Херцеговини?

— Нису, нису... тамо су били Ђорђевић и Бачевић...

● И Поповић?

— Нису, апсолутно нису! Они су се борили против комуниста и усташа!

- А Бора Благојевић?
— Он је био одличан борац. Не верујем да је убијао. Мислим да је убио једног комунисту и комунистки су га убили у Белгији.
- Ко је убио Ивана Гораи Ковачића?
— Можда га је тај Бора Благојевић убио...
- А мајора Атертона, Енглеза?
— То је тешко питање. Комунисти тврде да смо га убили ми, ми тврдимо да су га убили они. Комунисти тврде да га је убио наредник Дакић. Међутим, Дакић је био сав време са Љубом Новаковићем. Новаковић ми је рекао како није истина да је Дакић убио Атертона. „Ми смо му саветовали да не излази из склоништа“, рекао ми је Новаковић, „али је мајор био нестрпљив, изашао и казао да му је свеједно: четници, или комунисти“. Комунисти су га ухватили и убили.
- Постоји верзија да су га убили комунисти које је командовао Владимир Дедијер?
— Не знам да је Владимир Дедијер уопште био таква командант.
- Био је комесар у тој јединици.
— Може бити. Дедијер је Титов дворски историчар.
- Шта је радио у рату?— У рату је био само са Врховном командом, пискарало. Имам оне његове дневнике. У првом је Стаљин Бог и Богородица, а после се не помиње. Човек није човек, ако једног дана каже једно, а другог друго.

Лажни о нападу на Фочу

У једном чланку написали сте да Вам је Врховна команда одмах након ослобођења Фоче наредила да предузмете акцију чишћења наведене територије. Занима ме шта значи то „чишћење“?
— Чишћење значи уништавање усташа који су се повукли, који нису побијени, или су заробљени. Ми никада нисмо гледали ко је које вере. Усташе који су се предали тачно је да сам ишамао, али их нисам убијао. Сматрам да је човека који се предао кукавички убити.

Значи, ово се не односи на прогон цивила?
— Не, Лазар Полексић је остао да осигура Фочу. Стајало је у свакој мојој наредби: ко убије дете — смрт, ко убије жену — смрт, ко запали кућу — смрт! Ту моју наредбу читао је Милош Минић. Био бих вам захваљан и даћу 100 фунти за труд, ако одете код Милоша Минића да тражиште моју наредбу.

Јесте ли Ви командовали нападом на Фочу 19. августа 1942. године?

— Не ја! Командовао је лично Зарија Остојић. Али, отворено речено, ја сам командовао! Зарија се није много мешао. Прво је дошла депеша из Миљевине, од Јевђевића и Бачевића, да се одустане од Фоче. Чича је наредио да се не напада. Ја сам извадио револвер и казао: „Само преко моје смрти“. Зарија рече: „Никола, ако не заузмемо Фочу, ја одговарам, убићу се! Ако ме не убију, убићу се!“ Али, где се добија, ту се и гине. Зарији је ово импоновало, није се много мешао. Умешао се једино Драго Бојовић. Преживео је.

● Зашто Вам је било толико важно да се Фоча ослободи?

— Фоча је била раскрсница Црне Горе, Србије и Босне и Херцеговине. Падала је толико пута, да је сав српско било побијено. Била нам је неопходна из стратегијских разлога. Имали смо слободне територије у Колашину, Шавнику, Жабљаку и Шаховцу, стога смо морали имати Фочу ради продора у Босну.

● Значи, приликом напада на Фочу није убијен ниједан цивил?

— Ниједан. То је комунистичка пропаганда. Ја бих убио свакога ко је убио цивила.

Морам признати, био сам мало оштар према четницима. У тој истој наредби написао сам: „Срешћете жену, кажите јој: Дobar дан, сестро. Срешћете старца, рећи ћете: Дobar дан, стрико. Срешћете дете: помилујте га по глави. Између усташког детета и мога сина Радмила нема никакве разлике. Оно је божији ангео. Не анђео него ангео, јер се у том пределу анђео зове ангео. Све то пише у мојој наредби. Интелектуалци сте, тражите од Минића да вам да те наредбе, време је. ● Да ли је Павле Ђуришић учествовао у нападу на Фочу?

Ја сам био тамо, када је на Бањници била Дражина супруга. Зашто нико никада није довео тамо супругу Јосипа Броза? И још нешто: тамо се мало говори о Сремском фронту, где су Немци били у рововима а усташе са топовима. Тамо је српска мученичка омладина јуришала. Немци спреда, а усташе са топовима у лева. Тако је погинуо сремски фронт. Наредено је било да 6.000 четника, под командом Павла Ђуришића иде на Неретву. Ђуришић није извршио то наређење и није отишао на Неретву. Зарија Остојић је мени лично рекао: „Никола, ово је историјска грешка“. И била је историјска грешка.

ИНТЕРВЈУ

- Није. Павле је био у Колашину и није мрдноу из Колашина.
- А да ли је '41. учествовао у нападу на Фочу?
— Никад Павле лично није учествовао у нападу на Фочу!
- Комунистичка пропаганда стално тврди да су четници извршили неки напад у Фочи децембра '41. Да ли Вам је то познато?
— Децембра '41? Ја сам тада био у пљеваљском срезу. Фочу је тада заузео Дангић. Непознато ми је да је био ма каква покол. Знам да су поклали сав Србе...
- Усташе?
— Усташе и Муслимани. Једнаки су. Немојте ме погрешно схватити: главни кољачи поред усташа били су Муслимани. Ја их добро познајем. То је таква мржња према свему што је српско, да је вама незамисливо. Ви, омладино српска, никако не можете знати колика је та мржња Муслимана. Они ће се придружити и црном ђаволу, само ако је против Срба.
- Дакле, није Вам познато да је икад током рата извршен покол над цивилима у Фочи?
— Није и не верујем да је!
- А да ли Вам је познато да они наводе изјаву Павла Ђуришића Врховној команди да је он

Призрен, 1936: са мајком Јањом

убио 8000 цивила у неком муслиманском крају између Црне Горе и Санџака?

— Ни у једном крају није било 8000 људи. То они наводе Буковицу, због тога сам вас молио да узмете моју наредбу од Милоша Минића. У тој наредби види се да је требало да ослободим Буковицу са 5 бригада, а Павле је требало са 6000 четника да иде на Неретву. Међутим, то је измењено и Павле је преузео ту команду. На Буковици су биле усташе. И у мојој наредби пише: „Ко пре од мене уђе у усташки ров, предајем му команду!“ То је Минић читао и питао Дражу: „Ко је Ваш највећи јунак?“, на шта је Дража одговорио да не може да се изјасни.

● Да ли Вам је познато да је Павле Ђуришић

или његова јединица извршила покољ над муслиманским цивилима?

— Нигде, нигде!

● А да ли Вам је познато да је нека друга четничка јединица то урадила?

— Нигде, нигде.

Ђуришић је био у праву

● Шта нам можете рећи о Павлу Ђуришићу? Ви сте га познавали.

— Дични јунак, најпослушнији командант Драже Михаиловића. За њега је Дража био Бог и Богородица. Једино њему Дража није требало да наређује, само усмено. Ја сам био најнепослушнији...

● Прича се да је био страшно храбар, увек испред свих?

— Увек испред свих, увек испред свих!

● Зашто се развишао са Дражом?

— Зашто? Зато што је Павле био у праву. Да је Дража послушао Павла и сви отишли у Словенију, данас би били живи и Дража, и Јевђевић, и Павле... Дража је веровао да ће се савезници искрцати, а уверавао га је онај Американац што је био код њега. Шта се десило? Довео је све ваљано у Србију и све је изгинуло. Боље би било да је Дража видео да долазе Совјети. Трбало је да буде свестан да се Русима не може одупрети! Трбало је да оде у Словенију и тамо да образује једну јаку армију. Од Словеније, из Трста могао је да направи независну и слободну Југославију. Према томе, Павле је био у праву. Зато су са Павлом отишли и Драгиша Васић, и Зарија Остојић и цео Дражин штаб.

● Да, али показало се да Павле ипак није био у праву зато што је склопио споразум са Секулом Дрљевићем. Секула му је обећао да ће проћи, а заправо га је намамио у логор.

— То јесте Павлова грешка, али да су сви пошли, њихова снага би била толико јака да би они усташе на Левчем пољу тукли, не би им требао Дрљевић, већ Дрљевићева глава. Овако, главне снаге остале су код Драже, а мање снаге су отишле. Те мање снаге нису могле да туку усташе.

● Како су убијени?

— Павле је изгорео жив, остали су сви убијени. Прича се да су изгорели и Бачевић и Драгиша Васић. Постоје разне приче. Ја мислим да је и Драгиша с њима изгинуо. Комунисти кажу да су га заробили и убили. Не верујем. Мислим да је Драгиша свршио заједно са Павлом.

● Прича се да су за време напада на Фочу усташе послале једну мајку четничком команданту са печеним дететом у тепсији, а на цедуљи је писало: „Овако ће проћи сви Срби ако не напустите опсаду“. Да ли је то тачно?

— Није тачно! Мени су долазили сви извештаји. Морате схватити једну истину: никад ми нисмо ни једно зло направили. Да смо правили зло, каква би била разлика између нас, комуниста и усташа? Нажалост, морам вам поменути љотићевце. Између комуниста, усташа и љотићеваца нема никакве разлике. Ја сам био не само Југословен, ја сам вам био свесловен. Никада моја батерија није изашла, а да није запеваала „Хеј, Словени“. Пошто је убијен мој отац, мене је васпитавао мој стриц, председник Окружног суда у Подгорици, Богдан Бојовић. Рекао ми је: „Ниле, док смо год на овој ветрометини балканској, ми као једна нација не можемо постојати“. Да није било Лењина, Стаљина и комунизма, ми бисмо се ујединили у једну свесловенску демократску заједницу, на коју нико не би смео ударити. Ја сам био свесловен. Шта је пукло? Када су у мом Невесињу усташе почеле да кољу децу, да кувају децу на очиглед мајки, натерају мајке да једу своју кувану децу, ја сам рекао „Са овим се не може!“ Ту је пало: само Србија!

Немогуће је бити са Хрватима, они су рођени зликовци. Ја се дивим Његошу кад је рекао: „Шта се црним запоји ђаволом, завешта се њему довијека!“ Ми Срби смо сматрали браћом оне који су нас клали. Мржња је то. Главно оружје комуниста и ус-

таша је мржња. Ако не мрзи, он не би тако убијао. Никога нису убили ко човека. Мојој мајци су очи извадили, ноге и руке поломили. То је свакако мој најтежи час у животу.

Калабић је издао Дражу

● Зашто су Вам мучили мајку?

— Дошли су комунисти и видели моју слику на зиду. „Шта ће овде ова слика издајничка“, запиташе. На то ће њима моја мајка: „Ко издајничка?! Госно је моје боље и од Стаљина и од свију вас!“ Извуду је и искасапе.

● Знате ли ко је то урадио?

— Знам. Гојко Обрадовић, комуниста. Имао је свега 16 година.

● Да ли је тачно да сте му опростили живот?

— Тачно је. Бачили су га пред мене кад сам мајку уковао. Закукао је и ја сам рекао: пустите га! Маса је хтела да га линчује. Био је ту и Дража, а Никола Калабић рече: „Треба убити и њега и њега“. Ја сам узео револвер да браним убицу моје мајке. Сматрао сам кукавичким убити га кад је ухваћен. Да ли бих тиме осветио моју мајку? Хришћани смо, се коли моји! Зар не можемо поштовати основну Христову заповест: не уби! Ако ми убијамо као комунисти, или као усташе, по чему се разликујемо?

● Шта се касније догодило са убицом Ваше мајке?

— Слободно се кретао, он и његов отац који је био Титов капетан. Касније је убио неке Пивљани који су одступали. Пивљани га ухватиле и убију.

● Које године?

— Убију га 1943. године.

● Како је Дража реговао када је Калабић рекао да треба убити Обрадовића?

— Дража је био на мојој страни. Рекао ми је: „Никола, имаш право, праштање је највећа освета“. Јер, у Црној Гори крапа освета је урођена. Ја сам убио убицу моје мајке, под Дурмитором био убио најмање 300 људи. Нисам могао да бирам: сви ко ће светити свог.

— Јесте ли познавали Николу Калабића?

— Јесам, одлично.

Бојовићева мајка Јања

ИНТЕРВЈУ

● Какав је био?

Нико и ништа... Једна кабадахија пијана. Пет пара за њега нисам давао.

● Мислите ли да је издао Дражу?

— То је сигурно!

● Ако су Немци јавили шифру радио-станице, зашто је била потребна издаја? Ако су Енглези јавили, да ли су га Енглези издали?

— Није, није, није... немојте Енглезе, немојте...

Без обзира колико су нам непријатељи, Енглези нису ништа јавили. То је прича. Дражу је издао Никола Калабић.

● Имате ли неки доказ?

— Имам доказ кога је онај Учо који га је ухватио изнео. Познајем слику Николе Калабића. Имам ту слику овде.

● Видели сте, Дража је на суђењу рекао (објављено у праом броју „Српске речи“, прим. аут.) да је на његове очи Калабић погинуо.

— Није, није...

● То је Дража изјавио.

— Дража је изјавио Мољевићу у пролазу, када га је овај упитао: „Бенерале, ко те издаде“, „Калабић“, рече Дража. Није Дража на суђењу никад рекао да је Калабић погинуо на његове очи. Дражи је речено ко га је издао, а издао га је Калабић. Да није било Калабића, тешко би Дражу ухватили.

● Значи, Дража је то рекао Мољевићу?

— Јесте. Дража је знао да га је издао Калабић.

● Знате зашто сумњамо у ту причу? Зато што је свака њихова прича лажна:

— Али, морамо да кажемо истину: Калабић је издао Дражу.

● То ће бити једина истина коју су комунисти рекли.

— То је истина. Добро је написао један мој Дурмиторац који је хватао Дражу да га је Калабић апсолутно издао.

Неретва је историјска грешка

● Зашто Павле Ђуришић није отишао на Неретву?

— То је дуга прича. Није отишао Павле, касно је стигао и Бајо Станишић, а по злу великоме, Бачевић је отишао код свештеника Ђујића. На Неретву сам отишао само ја са 700 људи, два пушкомитраљеза и једним митраљезом.

● Значи, Ви сте једини који сте учествовали у бици на Неретви?

— Једини који сам се борио тамо! Прво сам их 26. фебруара тукао на Прељи. Бежали су испред мене и заробио сам неколико партизана. Сви су били у усташким униформама, са црним усташким оружјем. Рекли су ми да их има неколико хиљада и да су све усташе пришле комунистима. Нисам им веровао. Броз и Арсо (Јовановић, прим. аут.) бежали су испред мене и срушили су ми мост испред носа. Дана 3. марта, дошао је код мене Воја Лукачевић и рекао: „Никола, имамо извештај од команданта Фочанске бригаде. Комунистички генерал Велебит (прави пут сам тада чуо и да комунисти имају генерале, а прави пут и за тог Велебита), данас је имао састанак са немачким командантом о заједничком нападу на четнике Драже Михаиловића. Кад је отишао генерал Велебит, немачки командант је задовољно трљао руке и рекао: прво Дражу, па Тита.“

Нисам му веровао. Али, 6. и 7. марта нападнут сам на Јабланици код Фоче. Орканском ватром, митраљезима, топовима, ручним бомбама, искрцавањем! Погинуло је ту скоро све што сам имао, а ја тешко рањен, нападнут сам од Немаца 7. марта код Коњица. Повлачио сам се преко Прења. Слободна Југославија је јавила: „Заробили смо белогардејца Драже Михаиловића мајора Николу Бојовића“. Сутрадан су јавили: „Осуђен је на смрт белогардејац Драже Михаиловића Никола Бојовић, а 9. марта јавили су да сам стрељан! Колико су рекли истину, толико им бог помогао! Ево ме жива и здрава! Слободну Југославију су сви слушали па и четници! Настала је паника. Тешко је ако неки командант има угледа у народу, па се чује да је убијен. Дража ме је сачекао доцније код Калиновика. Сам ме је сачекао. Ја сам му саветовао: „Чича, не може, јаки су!“ Јер, ишли су заједно: Немци, Италијани, усташе и партизани. Ми смо били у толикој мањини да нисмо могли ништа да учинимо. Најзад су се преко Саница-

Мајор Никола Бојовић говори на конгресном банкету

на појавили и Бугари. Наше снаге биле су толико мале у односу на окупатора и у односу на партизана, да је тих дана, од фебруара до марта 1943. године изгинуло преко 5000 Дражиних четника. Што изгинуло, што рањено, што одведено у заробљеништво.

● Дакле, 6. марта су Вас напали партизани?

— Ноћу 6. на 7. март, партизани су нас напали. Јер, мени је било наређено да не прелазим Неретву.

● Ко вам је наредио?

— Зарија Остојић ми је наредио да не прелазим Неретву. Кад сам их претерао, нисам прелазим Неретву, јер ми је тако било наређење због те акције, Зарија је касније тражио за оне што нису дошли на Неретву преки војни суд. Али, ударили су нам Немци, тако да до преко војног суда није дошло. Ја сам морао хитно да се јавим из Калиновика на Жа-

бљак, јер на Жабљаку је настала паника да ли сам жив! Хитно сам јавио да сам жив и здрав!

● Ако су вас 6. марта напали партизани, где су били Немци?

— Ноћу, 6. марта напали су нас партизани, а 7. марта и партизани и Немци, у леђа, од Коњица.

● Истовремено?

— Истовремено.

● Да ли је то било координирано?

— Не знам да ли је случајно или координирано, да ли је то био договор Велебита... како ја да знам?!

● И у ту борбу ушло је 700 Ваших четника?

— Ту сам ја сахрањен. Имао сам око 700 људи. Изгубио сам преко 120 војника. Мог командира пратеће чете Луку... рањеног су у кључалу воду ставили на мосту!

● Ко?

— Комунисти.

● На оном мосту на Неретви што су га срушили?

— Да. Кували су га рањеног. А Милорад Рајак је преживео, са оним рањеницима са леве стране Неретве. О бици на Неретви писали су многи, ја нисам писао. Јер, то је тешка четничка трагедија. Али, не заборавите: моја професија је стратегија. Да је извршено наређење Зарије Мартиновића и да су сви дошли, тукли би комунисте. Међутим, оно што се комунистима десило на Сутјесци, десило би се касније нама.

● Немци би Вас на крају победили?

— Немци би на крају победили! Они су били толико јаки, толико наоружани, да у оној ситуацији нисмо имали никакву шансу да их победимо. Али, комунисте смо могли тући на Неретви! Зарија Остојић ми је рекао: „Никола, ово је историјска грешка!“ И била је историјска грешка. Зарија је тражио преки војни суд.

● За Павла Буришића?

— За све?

Нека се Бојовић искали...

● Зашто Павле није дошао на Неретву? Да ли је тачно да се напио и да наводно није хтео да се бори против браће партизана?

— Немојте наседати, нећемо братоубилаштво! Никада четници Драже Михаиловића у усташама и партизанима нису видели браћу. Ми смо у њима видели заклете непријатеље слободе и српства!

● Други четници су причали да у битку на Неретви црногорски четници нарочито нису хтели да иду зато што су знали да у тим партизанским јединицама против којих треба да се боре има и њихове браће и рођака?

— То је истина, то је истина! Из мог Дурмитора Берковић је отишао код брата партизана и отуда су они дознали ко командује четницима на Неретви. Ако узмете Слободну Југославију, ви ћете пре битке на Неретви наћи моје име где ми Берковић прети: „Никола Бојовићу, није пиво ко што је и било“.

● Да ли Павле зато није ишао на Неретву?

— Није... Павле није ишао из других разлога, не желим сада да их наводим.

● Због којих других разлога?

— Не желим сада да их наводим.

● Када ћете их навести?

— Павле се са Буковице вратио... Зашто се вратио то само он зна.

● Знате и Ви.

— Знам, али нећу да кажем. Није време...

● Када је време? Сада је време.

— Дража је рекао зашто се вратио Павле. Питајте Милоша Минића, нећу да понављам оно што је Дража рекао на суђењу.

● Ако негде пише, онда није тајна.

— Буришић је сматрао да је први део уништавања усташа завршен и сматрао је да Бачевић, Јевђевић и Станишић треба да уништавају комунисте. Он је хтео мали одмор за себе и своје Васојевиће. Мени је Дража лично телефоном наредио усилени

марш на Неретву и ја сам, разуме се, плануо. Рекао сам тешку реч: „Чича, поднеси оставку!“ Али, извршио сам задатак. Многи сматрају да нисам требао, али ја сматрам да јесам. Изгинуо сам, али да нисам изгинуо сви би рекли: Дража је наредио Николи да иде на Неретву, а изгубили смо зато што Никола није отишао на Неретву.

● Није био одсутан само Буришић. Многи нису дошли. Зашто?

— Сви су оклевали... сви су хтели да сачувају своје људе за последње дане. Нека се истрчи Никола Бојовић... Ето, то ти је, синко да ти будем искрен. Нека се Никола Бојовић искали... Јер, по њима, ја сам био најгрлатији. А кад су мене срушили, они нису били тамо.

Држала се херојски

● Када сте заробљени?

— Заробљен сам 14. маја 1943. године.

● Немци су вас заробили?

— Био сам рањен и склоних сам се у Липово. Љотићевац Божанић Радмир довео је Немце по мене. Немац ме одвео пред команданта и каже „Der Serbische HUND“ (српско псето). Ја му плуснем шамар, он за револвер... Тада су мене и мог ађутанта везали, послали на слушање у Косовску Митровицу, па на Бањицу.

Ето, на Бањици је стрељано око 80.000 људи. Ја вам тврдим да је од тог броја стрељано 50.000 четника. Франко је био диктатор, али је он ипак био човек. Он је уписао имена свих оних који су погинули за Шпанију. Зашто ви тамо не тражите да се на Јајинцима упишу сва имена оних који су тамо стрељани, па би се онда видело колико је ту било четника.

Ја сам био тамо, када је на Бањици била Дражвај на супруга. Зашто нико никада није довео тамо судицу Јосипа Броза?

● Били сте на Бањици заједно са супругом Драже Михаиловића. Како се она држала?

— Херојски... ух, херојски! Понос је била! Она је приносила смрти. Само Српкиња може онако. Не каже дабе српски краљ Никола:

„А Српкиња само дична,
обдарена душом јаком,
њене тежње, њена љубав,
иде само за Србином, за јунаком“.

● Јесу ли у то време, када сте Ви били у логору, била и Дражина деца?

— Нису били у то време. Војни је био код њега, а ово двоје су, на жалост, били код Тита.

На Бањици је стрељан велики број људи и као одмазда што су четници убијали Немце. Како сте Ви то доживели?

— Да, то ме је много разочарало код четника. Када сам ја био на Бањици, Никола Калабић је код Ваљева убио неколико Немаца. Онда су Немци довели стотину за једнога и све су стрељали. Ја сам тада рекао: „Ово је злочин“. Јер, убити једну цуклу немачку и тако дати стотину за једнога, а после ударити, да извините, ногом у стражњицу, за мене је то злочин.

Морам вам и ово признати: ја сам мучен од Хитлера, али се нисам борио против Немаца, већ против нацизма. Дозволите ми да вам предочим последњу проповед пастора Фридриха Грисендорфа коју је одржао у Оснабрику:

„Наша отаџбина је изгубила рат. Победили су Руси, Американци и Енглези. Можда су имали боље оружје, више војника и боље вођство. Али то је све у ствари изразита материјална победа. Ту победу су они однели, али Бог је међу нама: има један народ који је извојевао једну другу, много лепшу победу — победу душе — победу срца, поштења, победу мира и хришћанске љубави. То су Срби. Ми смо их раније само донекле познавали. Такође смо знали шта смо чинили у њиховој отаџбини, убијали смо стотину Срба за једног нашег убијеног војника који је представљао власт окупатора-насилника. И не само то, него смо добронамерно гледали на то како Хрвати, Муслимани, Мађари и Бугари пуцају на те Србе. Знали смо да се овде, међу нама, налази пет хиљада официра Срба који су некада у свему представљали елиту у својој земљи и тада су личили на живе костуре. Знали смо да код Срба влада верова-

„ко се не освети, тај се не посвети“. Ми смо се једна плашили освете тих српских мученика. Бојни смо се да ће они по нашој капитулацији радити оно што смо ми радили са њима. Већ смо замишљали нашу децу како пливају канализацијом, или се леку у градској пекари. Замишљали смо убијање наших најмилијих, силовања наших жена, рушење, разарање наших домова.

Међутим, када су на затвореничком логору пуцале жице и када се пет хиљада српских костура нашло на слободи у нашој средини, ти костури су миловали нашу децу, давали им бомбоне и разговарали са нама. Срби су, дакле, миловали децу оних који су њихову отаџбину у црно завили. Тек смо тада разумели зашто је наш велики песник Гете учио српски, тек тада смо схватили зашто је Бизмарку последња реч на самртној постељи била „Србија“. Та победа Срба већа је и узвишенија од сваке материјалне победе. Такву победу, чини ми се, могли су извојевати само Срби — одгајани у њиховом светосавском духу и јуначким песмама које је наш Гете полео. Ова победа ће вековима живети у душама Немаца. Због те победе желим да Србима посветим ову моју последњу проповед“.

Праведни не могу умрети

Ето, ово сам вам цитирао како бих вам доказао да нема народа који је од Срба достојанственији у порезу, а племенитији у победи. И зато вам, омладино српска, поручујем: „Будите прво људи, па Срби, па тек онда оно што бољитку користе.“ И још нешто: тамо се мало говори о Сремском фронту, где су Немци били у рововима а уз то и усташе са топовима, када је српска мученичка омладина јуришала. Немци спреда, а усташе са топовима у леђа. Тако је погинуо Сремски фронт.

● Ви сте рекли да сте искључиво били војна организација, а никако политичка. Како гледате на данашњу употребу четничког имена у политичке сврхе?

— Кажите Шешелу — разочаран сам. Тврдим вам да четнички покрет никада не би био политичка партија. Ми смо се борили за демократију, за вишепартијски систем. Запамтите једно, ми смо монархисти — немојте ми замерити. Ја сам и данас монархиста, јер смо ми Срби навикли на монархију, али Живко Топаловић, Ђоновић, сви су били републиканци. Ми смо сматрали да је влада без опозиције немогућа. Неопходно је потребна контрола власти. Онај ко вас критикује, он вам је најбољи пријатељ, он вам не да да погрешите. Боље вам је и злонамерни критичар него злонамерни хвалиша.

Запамтите, ми нисмо били политичка организација. Идеологију четничку водио је др Мољевић. Он је био код мене када је рањен и мени је дао да предам Страњаквићу све материјале. Ја сам све то предао, ту је била и карта Србије. Све то је и сада код Драшковића у програму.

● Желите ли нешто да поручите некоме у Србији?

— Хтео бих да кажем прауници мога команданта, а њеног прадеде, Драгољуба — Драже М. Михаиловића. Она је рекла: „Тито је убио мога прадеду“. Не, драго моје дете. Тито је овековечено твога прадеду! Мурат није убио Лазара на Косову. Турци нису убили Ђакона Авакума. Сви они који гину за слободу, не могу умрети! Његош рече: „Благо оном ко довијек живи, имао се рашта и родити“.

Данас све што ваља у српству и човечанству пева твоје прадеди: „Убили су твоје тело, али твој дух вечно живи, ко буктиња он нам сија, цео ти се свет дивни“.

Милослав САМАРЏИЋ
Вера Матић

СТИПЕ МЕСИЋ,
БУДУЋИ ПРЕДСЕДНИК

НЕМА ПРАВЕДНИХ ГРАНИЦА

Да ли је у свјевременој понуди господина Туђмана господину Милошевићу да се састану било имплицитно садржана понуда ненападања, односно повлачења подршке Албанцима на Косову у замену за повлачење подршке Србима у Хрватској?

— Разговор је понуђен свим републикама и хтели смо да се договоримо о будућем моделу нашег суживота. Ако смо сви констатирани, а Србија највише, да нам не одговара постојећи модел, онда треба да водимо какав нам одговара. О томе смо хтели разговарати и с Милошевићем. У приципу су сви пристали, једино од српског руководства нисмо добили никакав одговор, па чак ни послје вишестратних покушаја.

Коника је, по Вама, вероватноћа да у Југославији, па и Хрватској дође до грађанског рата?

Мислим никаква. Наши народи никада нису међусобно ратовали, осим кад су били у туђој служби, што сада није случај.

Више је него очигледно да Хрватска и Словенија из ове и онакве Федерације беже главом без обзира. Од чега? Чисти рачуни нису довољан разлог за конфедерацију ако показују да се у њој губи. Према томе, ви рачунате са добитком. Шта сте и колико губили и шта и колико добијате?

— Ми не бжежимо из ове заједнице, него желимо њено другачије устројство, нови модел, у оквиру којег би нам свима било боље.

Колико је истине у твдњи неких словеначких кругова да се тражи конфедерација Словеније, Хрватске и Босне и Херцеговине, како би ова последња била неутрализатор могуће хрватске хегемоније у односу на Словенију?

— Ми конфедерални уговор нудимо свима, а не само појединцима. Позивамо и друге да понуде своје приједлоге. За сада имамо двије могућности: једна је Јовићева, који је предложио федерацију са доста остатака старог, а друга је конфедерација без прегласавања, коју ми предлагемо.

Председништво је инвалидно

А захтев за преиспитивање граница у случају конфедералног уговора?

— То је апсурдно. Промијена граница не може бити привилегија само једног народа, како би он дефинитивно ријешо свој проблем, а да га други проблеми не интересују. Јер, ако се сви Срби морају наћи у једној граници, онда би то тражили и Хрвати, и Муслимани, то је онда и проблем Војводине, и Црне Горе. Санџака... Промијена граница би довела до најтежих могућих искушења за наше народе. Вјероватно нема ни једне границе на свијету, која би била апсолутно праведна. Све су границе некакав договор, па је најбоље да ове границе остану такве какве јесу.

Недавна изјава г. Туђмана у аустријској штампи и деманти из хрватског врховноштва ипак говоре о индикацијама за сазивање мировне конференције у вези са разрешењем „Југословенског питања“, уз учешће других земаља. Да ли заиста постоје размишљања о међународној арбитражи?

— Мислим да за то нема никакве потребе. Ми имамо доста горких искустава у нашој повјести и кад год су нам други кројили капу увијек нам је било тешко. Најбоље је да се сами договоримо, а то можемо.

Како са становишта човека који је директан учесник у слому једног државног концепта изгледа могућност да будете шеф државе са таквим концептом?

— Па и Председништво сада функционира, али не сасвим добро. Оно је и инвалидно, јер једног представника сада тамо нема, а и постоји тенденција да потврђује политику једне федералне јединице и одређује се за њу. Треба водити политику у којој ће све јединице имати равноправан статус, политику смирења ситуације... Онда ће све бити и лакше.

Да ли је тачно да сте у затвору у Новој Градишци лежали на кревету на којем је лежао и убица вашег оца?

— Не. Ја сам лежао на кревету на коме је лежао убојица моје баке, и то је вјероватно било и смишљено. Он је њу заклао у нашем дворишту, а ја сам добио његов кревет. Убио ју је само зато што јој је пет синова и кћери било у партизанима.

„Независне“

— избор и спрема редакцијски

ВЕЛИКИ ЦО ПРОТИВ КОМПЈУТЕРА

Неколико недеља пре него што ће Митевић Душан рећи милионима Срба „да се неко шуњао по шумици и постављао предајник“ (знајући да код Срба нема милости према онима који се шуњају), звезда вечери са опозицијом била је Соња Ђурић. Бацила је у засенак опозицију. Узалуд сва сувисла питања о подели власти на три части пред ЉУБАЗНОШЉУ Телевизије. Ето, Телевизија је тако ЉУБАЗНА да их је СВЕ ПУСТИЛА, а они НАПАДАЈУ УСТАВ! Соња Ђурић понашала се као домаћица у чијој кући вређају најдраге госте, али је сувише лепо васпитана да уложи свој домаћички приговор. Неколико пута показала је руке, не бисмо ли видели да су чисте, чиме је, заиста, спрала сву срамоту која јој је индиректно наоношена свих оних месеци хајке на извештавање ТВ Београд о опозицији. Соња Ђурић је ЛИЧНО изабрана да својим професионалним ауторитетом гарантује МИР пред малим екранима, спроведе договор о начину разговора и не укаља поверење које јој је указано. Њу НИКО није запитао којој партији припада, јер би то, вероватно, било УВРЕДА телевизијској ЉУБАЗНОСТИ. Јер се Соња Ђурић понашала као Велики Цо.

Знате ли тај виц? Кад Велики Цо уђе у кафану у којој бију Малог Цоа? „Хајде, ударите га ако смете“, каже Велики Цо. Малог Цоа пребију. „Ударите га опет, ако смете“, каже Велики Цо. Малог Цоа опет пребију. И тако га пребију неколико пута. Онда Мали Цо каже Великом Цоу: „Цо, немој више да ме браниш“. Поента вица је да се оба јунака зову Цо. Само је један велики, а други мали. ПРЕТЕРАНА ЉУБАЗНОСТ Соње Ђурић, срачуната на контраефекат код гледалаца, могла је заварати све, укључујући и опозицију саму. Осокољени шансом да се коначно појаве у јавности, потпуно су заборавили (или су се узалуд трудили да не примете), доминантно присуство ЦЕНЗОРА који је уложио сво своје професионално умеће да их ПОНИЗИ и ДИСКРЕДИТУЈЕ. Разговор са опозицијом за Соњу Ђурић није био ПРИРОДАН и НОРМАЛАН (што је природно и нормално за некога ко се у свом раду није сретао са опозицијом), ВЕЋ ПРЕНАГЛАШЕН и негативно СУГЕСТИВАН по опозицију. Не мора се са толико претераности инсистирати са „молим“ и „господине“. Када би неко са Соњом Ђурић разговарао као што је она разговарала са опозицијом, гледаоци би стекли утисак да Соња Ђурић није никаква госпођа. Како се ова новинарка квалификовала да и даље представља визијске емисије такође природно и нормално), опозиција би ипак требало да узме у обзир да је реч о професионалцу. Култура дијалога се ПОДРАЗУМЕВА, све остало је допуштено. И Соњи Ђурић и опозицији.

Оно што је успешно савладала Соња Ђурић, заувек ће остати тајна њеном шефу, горепоменутом Душану Митевићу. Митевић, који се није много изменио још од меча Тајсон—Спинкс, сирово је искористио појаву нове „нелојалне конкуренције“, Марковићевог ЈУТЕЛ-а, не би ли некако повратно поверење народа и претплатника (и обрнуто). Брзина којом је пропраћено његово прво јавно појављивање након батинања опозиције пред ТВ Београд, сумњиво коинцидира са негативним набојем Срба према Анти Марковићу. Она указује да се неко будно стара о Митевићевим позицијама и да се на њега и даље озбиљно рачуна. Уосталом, два нова сателитска програма која Митевић учи избора поклања Србима, део су из пакета његове рехабилитације. Вероватно ће их бити још. Можда ће се тиме оправ-

или: осврт на однос Телевизије и опозиције

дати поскупљење телевизијске претплате. Код нас је тако: чим Словенци кажу нешто против Срба, у Србији нешто поскупи. Овај пут је претплата. На крају, што се Митевића тиче, човек који за свог премијера и његов телевизијски програм може да изјави како се неко (очито премијеров) „шуњао по шумици да постави предајник“, лично је најбољи предајник који ради и у пољу и у шуми. Шумар, једном речју.

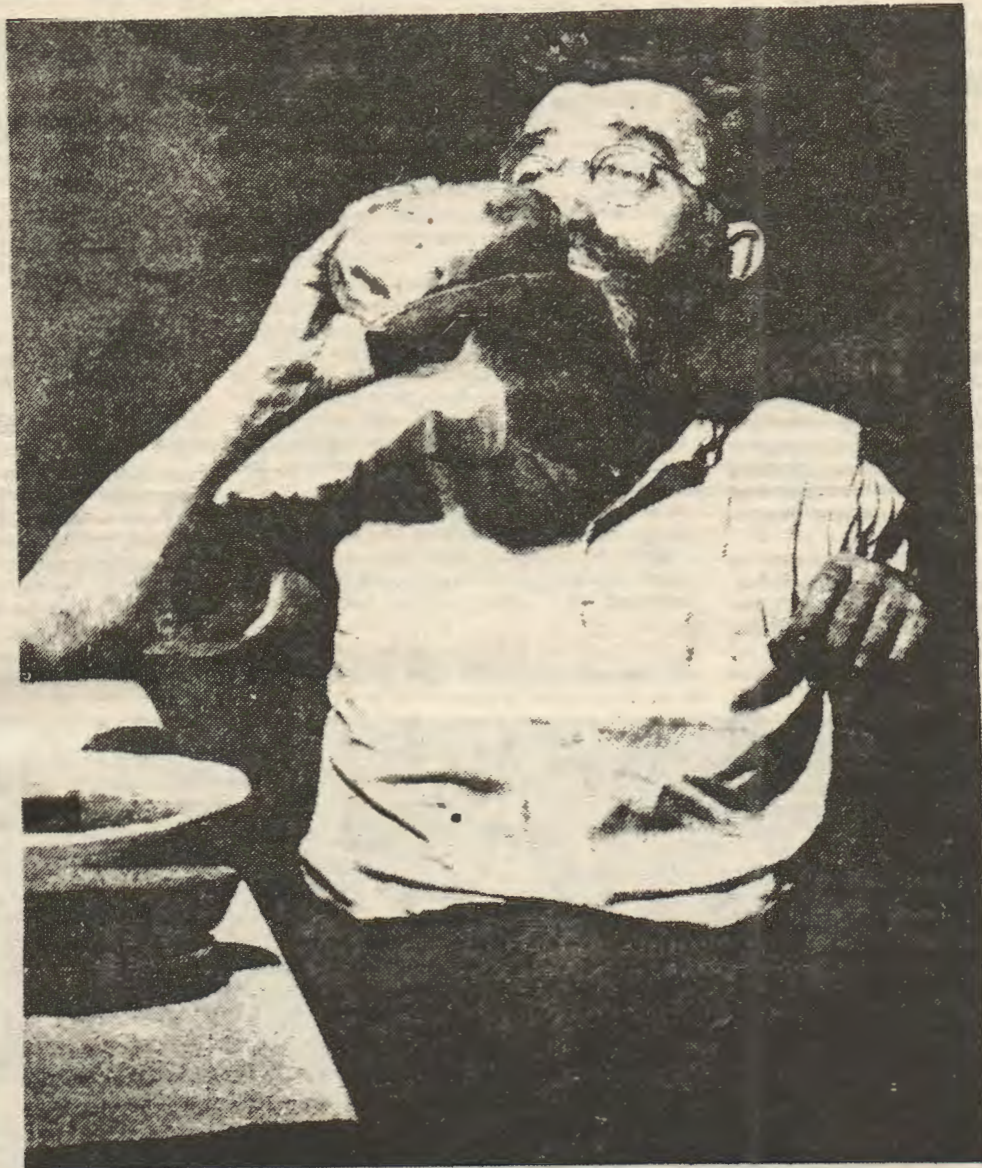
Уопште, представљање опозиције на сва три програма ТВ Београд, ушавши у последњу фазу, гарантује само СУМЊИВУ КОРЕКТНОСТ. Телевизија не заборавимо, није своја врата отворила добровољно, већ је на то била ПРИСИЉЕНА. То је веом битно. Идеја (која је У НАЧЕЛУ праведна) да се свака од тридесет девет партија равноправно представи са по 15 минута на Трећем програму, у СУШТИНИ је перфидна и ситничкава. Кад је народ гладан чак и формалне правде, онда он сматра страшном демократијом да странка са традицијом попут Демократске, рецимо, добије равноправни третман са Великом рокенрол странком (?!). То би требало да буде кључни доказ демократије, а заправо је ПОДСМЕЈИВАЊЕ српском вишестраначју. Иако је похваљено да у Републици постоји сасвим посебан политички интерес љубитеља рокенрола, као, претпостављам, партије бунтовника и младих лавова, не верујем да би грађани протествовали уколико би им се ускратно програм рокенрола за излазак Србије из мрака. Велика је штета што су укинули Дан младости, који би Велика рокенрол странка кад освоји власт могла прогласити Даном Републике.

Да се кола не би сломила на симпатичној страници, напоменимо да се цео проблем и обилних странака и ТВ Београд састоји у компјутерима. Србија као што је изјавио један уважени професор, нема 250 компјутера за изборе. Једноставно, нема. Скуп је. Количина од 250 компјутера, према дампецма, кошта 250.000 марака. Референдум за нови Устав коштао је 3 МИЛИОНА долара. Ако би гласовали компјутери, а не поштени Срби, Телевизија Београд не би имала панични императив за формалном демократијом, а странке се не би бориле са Соњом Ђурић и осталим црвеним срцима. Имали би ИСТЕ ГАРАНТИЈЕ, како воли да се изрази Војислав Коштуница.

Ипак, може нас утешити чињеница да и у француском Уставу пише да су компјутери забрањени за бројање гласова на изборима. То лепо пише. Ако не пише, ту је Ратко Марковић који је то видео и треба да убеди народ да је видео. Па нека сада неко не верује Ратку Марковићу, човеку који је написао најдемократскији устав на свету. Да је Београд имао Ратка Марковића, никада не бисмо успели да променимо Устав. Ратко Марковић пише уставе који ће вечно трајати.

У оваквој ситуацији, требало би се подсетити да је управо из телевизијских окршаја телевизије и опозиције изнедрен нови српски Устав, баш као да ових окршаја није ни било. Ову поуну су неке странке на време схватиле. Телевизија Београд која је усвојила метод како јој странке СВОЈИМ ИЗВОЉЕВАЊИМА праве НЕПОТРЕБНЕ ПРОБЛЕМЕ, искористиће сва средства да опозициону критику представи као голу борбу за власт. То је до сада функционисало. Док трка пред изборе улази у последњи круг, Ахил граби напред, не осврћући се да потражи корњачу. Али, она је ту, готово одмах испред њега.

Љиља ЈОРГОВАНОВИЋ — БУЛАТОВИЋ

ЛАЖНИ СВЕДОЦИ ЗА ПРАВОГ ГЕНЕРАЛА

Исцрпљен дуготрајним саслушањима, Михаиловић није схватио да група америчких официра жели да сведочи у његову корист. Није схватио, јер му је ова нова околност саопштена нејасно, не остављајући му наду. Гомилали су се нови, фалсификовани докази... Амерички сведоци били су далеко, немоћни.

У КАНЦАМА КОМУНИСТИЧКЕ ИНКВИЗИЦИЈЕ

МИХАИЛОВИЋЕВУ тоталну немоћ да се брани, или одбрани најјасније показује случај с америчким сведоцима. Комунистички агент Миленко Јовановић посведочио је пред судом да су Михаиловићеви људи „убили четворицу америчких авијатичара, који су били принуђени да се спусте на земљу за време једне ваздушне операције“. Комунистички сведок свом комунистичком суду саопштио је том приликом и имена четворице убијених авијатичара, која он не би упамтио, па и да их је икада срео, али је имена добио од свезнајућег тужиоца Минића. Чим су новине објавиле имена убијених Американаца, тактика срчаног ризика комуниста окренула се против њих.

Сва четворица „убијених“ јавили су се Михаиловићевим браниоцима једним телеграмом, наводећи да су, благодарем Михаиловићевим људима, живи и здрави. Штавише, они су затражили да се појаве пред судом и у Михаиловићеву одбрану кажу све

што им је лично познато. А познато им је доста, јер су 1944. прокрстарили Србијом, од Београда до Равне Горе.

Телеграм из Америке

ЧИМ је бранилац Јоксимовић обавестио суд да је телеграм сведока добио из Америке, почиње галама са свих страна, у којој се утркују и тужиоци и судије, уз помоћ хисторичне и неодговорне комунистичке руље у судској дворани. Јоксимовићу суд и не дозвољава да образложи свој предлог о саслушању живих сведока, или „побијених Американаца“. Комунистичка репродукција процеса, у оба издања касали и кроз своје призме прелама Јоксимовићеве речи и резоле, у намери да пред светом омаловажи њихов значај и смисао. Репродукују само оно што је додато у објашњењима с председником суда, који зна важност предлога, па зато и настоји да својом виком и вербалистиком збуни беспомоћног браниоца.

Још више, председник суда зна да ће све веће замешателство, због овог предлога, све теже утицати на Михаиловићеве помућене рефлексе, како би што лакше обезоружали и његову одбрану. Бранилац Јоксимовић, спутан кратким и нестручним текстом телеграма четворице америчких официра, не може да изложи све околности о којима би васкрсли сведоци могли сведочити. Никакво чудо ако је и сам све до тада веровао да је нека трагична забуда сахра-

Из времена када није било апатије

нила сведоке, кад „славни“ суд све то нерочито подалачи. Зато он и захтева њихово глобално саслушање против педесет и пет навода, или „злочина“ из оптужнице...

Председник суда је на увелом Михаиловићевом лицу прочитао тајну за коју су главни мајстори инквизиције припремили више недеља. Зато се доста синсходљиво, мењајући свој тон да жртву не би траго из дубоког сна, обраћа Михаиловићу речима: „Хоћете ли да дате одговор какво је ваше мишљење?“

Из Михаиловићевог апатичног држања председнику је јасно да он целу дискусију о америчким сведоцима није ни схватио ни пратио, те зато и објашњава: „Бранилац ни ди сведоке који имају да посведоче изван околности у вашу корист“. Значи председник избегава да буде јаснији и места „извесне околности“ часно подвуче тачне речи: „Амерички официри који траже да дођу на претрес и посведоче да Михаиловић није никад сарађивао с окупатором“ док су били у земљи, јер се најтежа сарадња импутира у тим месецима њиховог кретања по Србији.

Пошто је Михаиловић стално подалачни да с окупатором никад није био у било каквој сарадњи, то би га таква тачна репродукција целе дискусије о предлогу пренула из дубоке летаргије, у којој се давио. На такво питање и објашњења Михаиловић не би никад одговорио „не слажем се с предлогом браниоца“, јер би то, донекле значило и негирање целе његове одбране. Али Михаиловићеве тотално одсуство духа или изобличење целе личности помогли су председнику да и том приликом ликује, заједно с

својим другом — тужиоцем. У том ликовану овај последњи још и додаје „да би ти сведоци побегли самог Михаиловића и његове изјаве“... уз ироничан смех на Михаиловићеву штету, и „буран аплауз присутне публике“, читајмо комунистичког олоша. Ове речи, смех и аплауз руље, не могу да пробуде успаваног и избличеног Михаиловића, јер он није ни свестан, ни обавештен о чему се ради. Оне не могу да оживе више ни саме браниоце, који су једним и нехатним пропуштањем прилике формулисања околности за сведочење, а још више таквим неочекиваним одговором свога изгубљеног штићеника, и обзоружани и разочарани.

Основи тужилац

ПОСЛЕ победничког аплауза и дреке олоша, који одају сву беду процеса, без страха да ће их избацити из судске дворане, јер су сличне сцене постале део комунистичке декорације, тужилац стиче нова крила. Не само што осино врећа беспомоћне браниоце, већ и тврди да је на суду прочитао и депешу британског генерала Армстронга. Ту депешу означава као доказ „да је један британски официр видео сарадњу Михаиловића с окупатором“, без икаквих даљих појединости.

Браниоци знају да такве депеше нема у актима нити је икада иком у процесу показана. Знају да ни Армстронг никада није оптуживао Михаиловића за било какву сарадњу с непријатељем, већ увек — „за недовољну активност“. То знају и тужилац и суд, али све такве бајке улазе у зупник и у канале светске јавности, и то без икаквог протеста, како би такве констатације одјекнуле светом као „непобитна истина“, иако је све то само ружно подметање, на штету и Армстронга и Михаиловића.

На крају баладе, Михаиловић још и изјављује: „Ја знам да би ти сведоци могли донети нове ствари у моју корист, али из принципијелних разлога ја то не желим“. Овакве речи, у оваквој прилици, доказују Михаиловићеву тоталну одсутност, лишени свести, моћи расуђивања и могућности сваке одбране. Слободни браниоци у слободном свету, тражили би сместа да се Михаиловић изјасни о каквим се то принципијелним разликама ради. Тако би цео свет најлакше дознао да разлози не леже у принципима, јер су у питању истина, живот и част, и Михаиловића и његовог народа, већ у инквизиторској психози, аарљивим обећањима и уцењивачким „поравнањима“, које комунистички инквизитори искоришћавају до последње мере...

Међу америчким официрима и сведоцима, који су с Михаиловићевом војском провели месеце и године, било је великих либерала, чак и социјалиста каква је био и најстарији међу њима професор и пуковник Мек Дауел. Међу њима било је и деце поноситог Сиона или Американаца Јеврејског порекла. Југословенских Јевреја било је и у Михаиловићевим штабонама, као што их је било и у официрском кадру, па и међу многим палим херојима негдашње Србије. Нема земље на свету, изузев Америке, и сада Израела у којој су се Јевреји слободније осећали него у предратној Србији, па и у Југославији. Многи су по цену живота, и својих породица, крили да су Михаиловићеве симпатизери, и у својим домовима и под својим крововима.

Најмање 500 америчких грађана и сведока, а најмање десеторица њих, Јеврејског порекла, разговарали су с Михаиловићем и од њега чули шта све мисли о демократији. Те своје демократске мисли и концепције Михаиловић је поновио на растанку с највећом групом, од око 270 њих, месеца јула 1944. Његове речи, с Галовића пољане, амерички сведоци пренели су и у америчку

штампу. Један од њих репродукује Михаиловићеве речи, и о Америци и о демократији: „Више година студирам демократске установе и учења. Шта о њима више знамо, то их више и ценимо и волимо. Моја је највећа жеља да моја отаџбина узме амерички устаа и америчку демократију као свој узор.“

Цео један дан крајем јула 1944, преко две стотине америчких сабораца провело је с Михаиловићем, постављајући питања и слушајући његове одговоре. Из тих речи, које сам брижљиво бележио, јер сам и њих лично преводио, сви су донели закључак да је у свету тешко било наћи иједног генерала с више слободоумних и демократских схватања од генерала Михаиловића. То су, уосталом, и закључци свих америчких делегата у Михаиловићевом штабу, од професора Мек Дауела, пуковника Сајца и адвоката Менфилда до најмилијих обавештајца.

Идол и командант

Сада чујемо угушени глас сведока из слободног света, који су у саставу Михаиловићеве војске слободно врстарили по целој његовој територији, истину знали и видели, далеко боље оф филокомунистичких новинара и комунистичких пропагатора, с других континената и огромних даљина.

О'Конел, поручник, пилот из Чикага, описује Михаиловића међу његових 5000 бораца из два корпуса Шумадије. „Сви су били скоро боси и голи, али сви спремни да умру за слободу и отаџбину“. Пол Мото и Карл Валпус додеју: „Од Михаиловићевих људи нема бољих, нити њима сличних. Михаиловић им је и идол и командант, а сви они храбри борци и верни амерички савезници“.

Карл Грац резимира: „Ако је ико икада био одан најзвишенијим америчким традицијама, то је био генерал Михаиловић са својим борцима“.

Мајор Фулер провео је неколико месеци код Михаиловића, а један месец и код Тита, описујући огромну разлику између обе личности: школованог и скромног Михаиловића и нешколованог и осиног Тита: „Гостољубивост Михаиловићевих људи не да се описати, а Михаиловићева доброта још мање“, закључује сведок и Михаиловићев саборац. Џон Пес из исте групе додеја: „Била би страховита неправда према човечанству, а још више срамота за Америку, ако дозволимо комунистима да убију и овог правника“.

Капетан Радебох описује пробијање своје екипе кроз хиљаде опасности, на даљини од 500 миља. „Заједно с Михаиловићевим ратницима у источном делу државе борили смо се и против Бугара и против комунистичких банди. Нарочито смо избегавали сваки додир с последњима, који су били безобзирни. Михаиловићеве људи лечили су наше рањенике. А, међу овима био сам и ја, пуних 66 дана“.

Један од најистакнутијих стрелаца из летећих тврђава, Вилиам Крокет, заједно с поручником О'Брајеном, набраја сва пожртвовања Михаиловићевих људи пред смртном опасношћу. Тако Крокет подвлачи: „Михаиловићеве ратници били су спремни да нама, америчким савезницима, даду све што имају, а за нас ураде све што могу. Никад нису хтели да приме никакаву награду, сматрајући да је Америка и њихова држава, јер је њихов вечити савезник. На мом походу погинула су четири члана, а шесторицу су они спасили и спровели у своје базе“. Сличним подвизима у одбијању сваке награде, и за услуге и за исхрану, присуствовао сам лично бар стотину пута. А често и заједно с професором Хефлингом и адвокатом Твиллингом.

Студент права, поручник Вилиам Роџер, рањен је пао из летеће тврђаве, недалеко

од Београда. У скривеном сељачком дому недељама га је лечио и излечио београдски лекар и члан Михаиловићевог покрета др Лалевећ.

Издаја демократије

Млади Роџер, кога се одлично сећају више од 5000 Михаиловићевих герилаца из Равне Горе, јер је једном босом куриру дао своје једине ципеле, овако јадикује: „Пао сам надомак Београда у неком кукурузу с рањеном ногом. И болови и самоћа били су тешки. Али после неколико сати пронађоше ме Михаиловићеве сељаци. Ускоро затим доведоше лекара. Положили су ме у воловска кола, јер других није ни било. Излокази пут поврати све болове. Тада су направили нека носила и дигли ме на леђа. Пошто сам лечен и излечен у једном скровишту, спровели су ме код Михаиловића, а он ме послао за Америку. Да су моји спасиоци били немачки сарадници, предали би ме или продали Немцима, јер су све главе америчких падобранаца скупо плаћане“...

И Роџер наставља: „Ако су ови јунаци немачки сарадници, онда смо то били и сви ми Американци у њиховим одредима, јер смо се заједно кретали, и кроз исте љесе смрти заједнички провлачили до слободних планина... Герингу је дозвољено суђење по нашим законима, пред савезничким међународним судом, са свим правима неограничене одбране. Ко онда таквог права сме лишити Михаиловића, познатог и признатог првоборца против нацизма и комунизма, који је спасао стотине америчких падобранаца, и мене међу њима... Место правог суда и слободне одбране Михаиловићу прете страшним судом, срамотом сваког правосуђа. Није више у питању његов живот, већ његово племенито дело. Сви ми који смо га знали, у њему смо гледали српског патриота и симбола демократије... Његов процес под притиском комунистичке диктатуре биће ругло од суђења, јер је пресуда унапред изречена. Не дозволимо такав злочин, јер то ће бити издаја демократије и срамоте свих демократских држава света“.

Поручник и пилот Доналд Паркерсон описује сусрет с Михаиловићем и репродукује његове речи и поруке, изражене на растанку: „Кад се вратите својим срећним домовима, реците свима да се диано и Америци и њеној деци. Уз њихову помоћ ми ћемо укротити горопадне комунисте и њихов терор, а истребити немачке нападаче и њихов нацистички отров“. Паркерсон даље подвлачи: „Сви смо били сведоци Михаиловићеве борбе и жртава. Борно се, истовремено, на два фронта: против Немца и против комуниста; штитићи нас увек, као део своје војске... Борили су се витешки и то скоро голим рукама. Ако смо живи то је Михаиловићева заслуга“. Његова млада и лепа жена додеја: „Стало се Богу молим за спас тог великог човека, који нас је толико задужио и кога, без обзира на даљине и судбине, сматрамо чланом наше породице“.

Поручник Алан Карико рањен је у ваздушном лету изнад Србије. Пао је међу Михаиловићеве људе, а ови су га чували и лечили по својим селима. Карико додеја: „Приликом нашег пробијања ка планинским азилима и нашем американском центру рањен је један официр. Иако су његове ране биле теже од мојих, а крв још текла низ његово тело, он ме посадио на свог коња, а поред мене пешке ишао. Кад су ме излечи-

ли постао сам њихов саборац и герилац. Заједно смо били у многим борбама и против Немаца и против комуниста. С њима сам био кад смо напали немачки воз с храном и оружјем".

Капетан Норман Вернер, који је међу Михаиловићеве герилице пао 30. маја 1944, дакле оног истога дана кад је Черчил повукао своју мисију из Михаиловићевог штаба, каже: „Све што смо ми гледали, биле то надљудске борбе или пожртвовања, гледали су пре нас британски обавештајци. Нема ниједног, ни међу њима, ни међу нама, који би се на Михаиловића и његове људе бацио каменом, за било какву ствар, већ и њему и свим његовим одао нашу вечиту захвалност". Такву захвалност изражава и Мел Валкер који дирљиво описује како су „Михаиловићеве људи своје америчке савезнике дочекали и третирали као браћу иако су били у сталној борби и опасности".

Комунистичка пропаганда

НОСИЛАЦ највећег америчког ратног одликовања Орвил Нуак излаже: „Михаиловићеве ратници отели су нас од Немаца и повели собом. С њима смо недељама живели и сваку њихову борбу пратили. Поред

нас спасавали су и Британце који су падали с неба, и Русе, који су бегали од Немаца". Угледни амерички адвокат и храбри ваздухопловац Антони Мек Грат каже: „Михаиловић је наредио свима својим јединицама да нас спасавају од Немаца, без обзира на жртве и тешкоће. Оне су то јуначки радиле, а то све знају и Британци, јер смо били заједно. Према свему што смо на лицу места видели, Михаиловић није већи колаборатор од било ког савезничког генерала, заједно с Черчилом. Све клевете о Михаиловићевеј сарадњи с непријатељем значе обичну комунистичку пропаганду и увареде, којима комунисти увек заштите своје противнике".

С Михаиловићем је у Србији био и пуковник Артур Пунг, који више пута подалачи „да је Михаиловић и јунак и човек, и веран савезник, и искрен демократа, и великан антиличног искуства и сазнања. Америчком лекару, др Митрани, Михаиловић је казао: „Ми не желимо комунизам у својој отаџбини, као што га не желите ни ви у Америци. А, то је и глас народа и глас Божји, вероватно Черчил или не". Овај искрени сведок и велики лекачар био је заједно с Михаиловићем, кад су Титови партизани, америчким оружјем, напали Михаиловићеву болницу у Прањанима, која је, била пуна и Михаиловићевих и америчких ратника, рањених у борбама с Немцима или комунистима, како сам излаже. Он је с Михаиловићем био и код Ваљева за време истовремене борбе и про-

Нашу и издан од свих

тив Немаца и против комуниста. „Пред нама су били Немци, а иза нас Титови партизани", подалачи амерички лекар и мајор, илуструјући стару комунистичку тактику, која увек комунистички интерес уздиже изнад националног. Напади с леђа за време борбе с окупатором стална су комунистичка карактеристика, а тада још и с америчким оружјем и британским прокомунистичким обавештајцима.

Своју исповест др Митрани закључује: „Михаиловићеве националисти дали су нам своје домове, свој хлеб, а многи и животе да би нас од Немаца отели или одбранили. Никада док живим међу заборавити ове храбре ратнике и ретко честите људе. Комунистичке оптужбе против њих и генерала Михаиловића сувише су ружне и злонамерне". Слично др Митрани, у истој ситуацији, између нациста и комуниста налазио се и чикашки лекар др Нешков пре њега. Он наводи: „С Михаиловићевим националистима заједно сам био и од рана их лечио. Једном приликом 5000 комуниста напало је на 1000 националиста. Цело село су опљачкали и опустошили. Кад су Немци пришли поприштуру комунисти су побегли, не прихватајући борбу с Немцима, али су националисти борбу примили и после тешког страдања у комунистичком нападу".

Пилот Браун каже: „Пет месеци живео сам с војницима генерала Михаиловића, који су ме седам пута спасавали из немачких руку, по цену својих живота. Давали су нам све што су имали: храну, одело, уточиште и пријатељство, а то им никада не можемо заборавити. Пред нашим очима борили су се против Немаца за нашу заједничку ствар. Али, комунистичка пропаганда сада изокреће истину како би њима годила, клеветајући боље од себе. А боље људе од Михаиловићевих војника, с више храбрости пожртвовања и вере нисам никада у животу срео. Ако су они сумњиви, онда сам сумњив и ја".

Велика неправда

ОБЕ карактеристике Михаиловићевих ратницима даје и поручник Џон Срого, који каже: „Ми који знамо истинито стање у Србији запрепашћени смо ружним нападима против Михаиловића и његових ратника. Кад би било људи да отворе следеће очи рамажене америчке јавности, један ретко племенити и заслужни народ доживео би своје заслужено признање. На несрећу свих, они међу нама, који су с овим народом живели, нису многобројни, а по свету су разбацани...Уз све животне опасности нама су дали све, штитили нас, хранили, облачили, иако су и сами били голи и боси, гладни и промрзли. Излагали су своје животе да нас спасу од Немаца. Њихово пожртвовање и племенитост, и људи и жена, широм Србије, остају урезани у наша сећања. Ми то не смемо никада да заборавимо. Голема неправда према њима боли и мене, њиховог савезника и сапатника. Заједно с њима своје сећање и њихову велику трагедију и бескрајне неправде, које им не носе само америчка и британска влада, већ и цела америчка штампа".

Капетан Вилиам Харел млађи пао је изнад Србије 15. јула 1944. Несрећа је хтела да су се ту близу нашли Немци, који су покушавали да заробе целу екипу из срушене бомбардера. Између Немаца и Михаиловићевих војника дошло је до окршаја изнад самог Љубића. Осам Американаца је спасено, а двојица су погинули. Харелов верни опис тог подвига Михаиловићевих људи, који је сам из непосредне близине посматрао заједно с капетаном Ервином, прочитао је на Конгресу Алберт Томас, посланик Тексаса. Текст тог писма, послатог с даљине, најбоље илуструје целу трагику Михаиловићевих

ФЕЛТОН

Један од последњих снимака из затвора

обзира на последице, немачки симпатизери или сарадници?...

„Током две недеље пробијао сам се према планинама, у друштву 800 Михаиловићевих ратника. За све време, од 4. јула до 9. августа, контактирао сам с многим људима и Михаиловићевим симпатизерима, док сам једног дана и Михаиловића срео. Међу свима које сам сретао у разним крајевима, не нађох ни једнога, који нацисте, окупаторе своје отаџбине није бескрајно мрзео. И сада, зар овакви људи и наши саборци могу бити немачки сарадници или помоћници?...

„Неоспорно је да се Михаиловић тучао с комунистима, на једној, а с Немцима, на другој страни. Али зар ико сме рећи да је Михаиловић помагао Немце, зато што се борио с комунистима. Ако би таква логика била дозвољена, онда пред суд и Тито мора бити изведен, јер је помагао Немце, борећи се против Михаиловићевих националиста. Нас стотине Американаца своје животе дугујемо Михаиловићу и његовим људима. Ето, зато с правом тражимо од Америке да се у страшном часу и времену сети Михаиловића, као што се он јуче сетио Америке и њених синова“.

Партизани с лева

ВИЛИЈАМ ВИЛЕН прича како је пао поред рудника Бор, где су га од осам Немаца отели два Михаиловићева војника. И он нам каже: „У Југославији сам био 85 дана. Прошао сам кроз многе крајеве и срео многе људе, али никада нико од нас није чуо ни једне жалбе против Михаиловића или оптужбе о његовом издајству. То бих хтео да као сведок, који је с народом био, кажем и комунистичком суду и слободном свету“...

Роберт Иген провео је у Михаиловићевим редовима пет месеци и две недеље. Ево његових речи: „Михаиловићевци људи често су се пред мојим очима тукли с Немцима, а каткад их за време те борбе Титови партизани нападали с лева. Моје симпатије су уз Михаиловића. Комунистичке методе су безобзирне и разорне, те их цивилизовани свет не може примити. Власт су приграбили путем силе и терора, а не вољом народа. Хоћу да сведочим пред сваким поштиним судом света, јер од света тражим правду према Михаиловићу, дакле правду, а не освету“...

Леланда Портера су близу Београда спасли Михаиловићевци људи и органи. Своја запажања овако описује: „Одвели су ме даље од града до једне куће у којој смо нашли три заробљена Немца. У току ноћи опколиле су нас немачке потере и борба се развила у густом мраку. Погинула су три Михаиловићева војника, а Немци су ту изгубили четворицу и шесторицу заробљених. Док су они гинули, мене су склонили да не бих погинуо или Немцима у руке пао. Четвртог дана наишли смо на неки немачки транспорт. Заробили смо три камиона и педесет немачких војника. Евакуисали су ме са двадесет и једним Американцем“.

Портера допуњава Бернард Ларвин: „Био сам с Михаиловићевим војницима четири и по месеца. Да је сарадње с Немцима било, ми бисмо је осетили. Михаиловић је невин и искрен. А све тужбе о колаборацији с непријатељем значе злонамерну комунистичку пропаганду и клеветање“. Егдар Смес пао је без свести с преломљеним вратом. Кад се мало освестио „чуо је немачке гласове и видео Немце како трче к нама. Али к нама су трчали и Михаиловићевци људи“, описује сведок и наставља: „Спасли су нас и одвели у своје центре. Ту су с нама делили храну, шаторе, или склоништа. Обишао сам све делове Михаиловићевог подручја. Да је ту било ичега сумњивог, ја или други са мном, све би то видели и осетили. И на крају, да је у Михаиловићевом раду би-

националиста, чија суза нема родитеља, јер су против њих окренута, и комунистичка и дефетистичка копча света, како то увек бива кад Москва покрене своју пропагандистичку мрежу и криптокомунистичке агтене.

Леонард Лајнес не може да схвати камељонство комунистичких метода, које истину изокрећу према времену и својим тезама и интересима. Свој исказ завршава речима: „Ако Тито оптужује Михаиловића за колаборацију, онда су колаборационери и сви наши официри и ваздухопловци, који су с Михаиловићем и његовим људима били на бојном пољу, спремни и вољни да сведоче о свему, што су тамо чули и видели“. Поручник Ричард Фелман, с којим сам се и ја десет пута срео у шумама Србије, излаже: „Пали смо близу Михаиловићевог штаба, на повратку ка Италији, после бомбардовања румунских извора нафте у Плоештију. У обављању те мисије погинуо је наш инжењер, а нас остале спасли су Михаиловићевци војници. На погребу нашег друга било је преко 800 Михаиловићевих присталица са свештеницима у хришћанској ододори, изражавајући ретку љубав Срба према Америци. Придужили смо се Михаиловићевим војницима, делећи с њима добро и зло, до 9. априла 1945. када смо пребачени у ослобођени део Италије“.

Мајор Давид Осборн пао је код Београда 6. јуна 1944. И он каже: „Михаиловићевци герилци нашли су се поред нас чим смо пали из бомбардера Б.24. Једна од наших рањен је у борби. После неколико сати већ је био у рукама њиховог лекара, а ми с њима у сељачким домовима... С њима смо се десет недеља кретали по држави, док смо дошли до центра, у коме је био Михаиловићев штаб. Убију ли генерала Михаиловића свет ће изгубити једног од својих најплеменитијих људи и највећих хероја“.

Стрељани таоци

СВОЈЕ доживљаје с Михаиловићевим војницима описује и пилот Едмунд Флансан, оборен код Сарајева 3. априла 1944: „Погинуло је најмање десет Михаиловићевих ратника у борби с Немцима, док су ме после послали у своју базу. Тута ме хвата кад само помислим како су се храбро и хришћански жртвовали да би ме спасли. Све што су могли за мене су дали баш зато што сам Американац, иако су увек били у борби на два фронта, и с нацистима и с комунистима“.

„Био сам нишанција летеће тврђаве петнаестог корпуса у Фоџи, Италија. Међу нама пронесли су се гласови да Михаиловићевци четници сарађују с Немцима, да су амерички непријатељи и да би савако од нас предали Немцима кад бисмо им пали у руке... Дана 4. јула оборени смо изнад Југославије. Целу нашу екипу од Немаца су спасли Михаиловићевци људи. Кад смо сви Немцима умалили ови су између Михаиловићевих присталица узели двадесет људи као таоце. Десеторица од њих су стрељани зато што нису одали куда су нас одвели. Ко онда сме рећи да су такви јунаци немачки симпатизери и сарадници, ако има срца и совести...“

„Око 500 миља превалио сам заједно са својим спасиоцима и на том путу срео и упознао многе Михаиловићеве поштоваоце. Пут нас је водио и кроз Горњи Милановац, мртав град, спаљен и срушен до темеља, без иједне читаве куће, изузев усамљене цркве. А, повод тим језивим рушевинама био је напад Михаиловићевих одреда на немачки гарнизон, који је уништен, или заробљен. Нацисти су за одмезду град запалили бацачима пламена и побили све становнике које су ту нашли. И, ко сада сме рећи и веровати да су такви људи, бич Немаца без

ло ичега сумњивог, он не би од нас тражио да после евакуације у наше базе позовемо америчке новинаре да код њега дођу и све анде на лицу места, место јефтиних сензација и комунистичких неистина“.

Алек Чесовић своја запажања о Михаиловићу и његовим саборцима закључује речима: „Од неколико стотина америчких падобранаца, и мене међу њима, остало би мало у животу да нас нису спасли Михаиловићевци герилци“.

Тако говори и Хенри Се, описујући Михаиловићеве војнике „као ретко гостољубиве, искрене и несебичне људе, какве никад пре нисмо срели“.

„Био сам с Михаиловићевим герилцима 77 дана“, истиче пилот Рудолф Јанци. „С њим сам дуж Србије прешао преко 300 миља. Новац нам никада није био потребан, јер су нам сељаци, Михаиловићевци симпатизери, давали све што нам је требало, а они имали. Ако се Немци приближе селу зазвоне црквена звона, а то је знак да упадамо у околине шуме. Гледао сам наше авионе, који храну и оружје бацају у комунистичко подручје, а ови то сутрадан искористе нападајући и нас Американце и наше заштитнике, српске националисте. Народ страховито мрзи комунисте који су до јуна 1941. били нацистички савезници. Они су за народ веће зло и опасност од самих Немаца. А наши „свезнајући“ причали су нам: не плашите се Титових, већ Михаиловићевих људи, јер вас могу предати Немцима. А ја питах све: где је један једини кога су Немцима предали? “

Екман и Лабосонијер додају: „Своје кревете нама су уступили, а чини с породицама спавали на поду или у шталама и колибама. Михаиловић је био наш отац. Пробијао се кроз немачке линије и заседе да би нас видео и куражио. И зар такав човек и јунак да буде било чији издајник? “

Капетан Ђорђе Мусулин добио је највећа одликовања за своја тачна и важна обавештења о Михаиловићевом покрету, као и за своју ризичну улогу у Михаиловићевом герилу, и то на предлог генерала Дановена. Између свих савезничких официра у Србији он је Михаиловићу био најближи, а у народу најомиљенији. Кретао се српским селима и планинама уз све могуће опасности, да би дошао у контакт с хиљадама бораца и домаћина. Свог помоћника Мајка Пајчића често је слао у Београд по важна обавештења.

1. Звонимир Вучковић: ОД ОТПОРА ДО ГРАЂАНСКОГ РАТА

Ово је други део књиге „Сећања из рата“ у коме Звонимир Вучковић говори о догађајима у којима је учествовао од 1942. до 1944. године, када га је генерал Михаиловић упутио на последњи задатак у Италију. Нека од поглавља су: „Први Равногорски корпус“, „Бутари у Драгачеву“, „Отпор кроз саботаже“, „Војна мисија Сједињених Држава“, „Омладински конгрес“, „Ба“, „Летећа бригада“, „Шумски аеродром“, „Борба за Србију“, „Савезници напуштају Дражу“...

Страна: 230. Тираница, Цена: 180 динара.

2. Звонимир Вучковић: СЕЋАЊА ИЗ РАТА

Књига мемоара Звонимира Вучковића, првоборца покрета генерала Драгољуба Драже Михаиловића, команданта Првог Равногорског корпуса. Ово је први пут да се у Југославији објављује целовита ратна прича припадника четничке војске. Делови књиге „Сећања из рата“ објављују се у фељтону „Погледа“ под називом „Мемоари једног четника“.

Страна: 230. Тираница. Цена: 180 динара.

3. Документи Хуверовог института: РОДОЉУБ ИЛИ ИЗДАЈНИК: СЛУЧАЈ ЂЕНЕРАЛА ДРАЖЕ МИХАИЛОВИЋА

Док је 1946. године у Југославији одржано инсценирано суђење генералу Драгољубу Дражи Михаиловићу, у САД-у су најбољи амерички адвокати, о свом трошку, одржавали паралелно суђење. Необјективни комунистички суд у Југославији није узео у

ИЗДАВАЧКО ПРЕДУЗЕЋЕ

„ЧИЧА“

Оглашава продају књига са
попустом од 40%

обзир потпуно супротан исход америчког суђења. Међутим, научници Хуверовог института при Станфорд универзитету у Калифорнији, прикупили су документа са америчког суђења, синтетизовали их, и уз критички есеј Дејвида Мартина, објавили у овој књизи. У књизи „Случај ђенерала Драже Михаиловића“ дат је један од најобјек-

тивнијих приказа догађаја у другом светском рату у Србији и Југославији, а посебно специфичну тежину има чињеница да су њени аутори страни држављани.

Лој В. Хендерсон, бивши амбасадор Сједињених Држава и помоћник заменика државног секретара: „Дејвид Мартин детаљно описује неуспешну борбу ђенерала Михаиловића да своју земљу спасе и од нацистичке и од комунистичке превласти“. Ову веома обилно документовану књигу треба сматрати као последњу реч о том предмету и сваки онај који се интересује за савремену историју Европе, треба да је има у својој библиотеци“.

Страна: 500. Тираница. Цена: 260 динара.

Све три књиге су илустроване фотографијама из доба рата.

Издавачко предузеће „ЧИЧА“
11000 Београд, Сретена Младеновића 1/5,
Телефон 011/507-454, 425-124

Поручујем књигу:

1. „ОД ОТПОРА ДО ГРАЂАНСКОГ РАТА“, по цени од 180 динара
2. „СЕЋАЊА ИЗ РАТА“, по цени од 180 динара
3. „РОДОЉУБ ИЛИ ИЗДАЈНИК“, „СЛУЧАЈ ЂЕНЕРАЛА ДРАЖЕ МИХАИЛОВИЋА“ по цени од 260 динара.

Заокружити број књиге која се поручује. Књиге шаљемо поузећем. Плаћање поштару.

ПОРУЏБЕНИ КУПОН

(презиме, име оца, име и занимање)

(број поште и место стана)

(улица и број)

(својеручни потпис)

НАПОМЕНА: књиге се могу поручити и преко напред датог телефона.

ЕКСКЛУЗИВНО!

Шта хоће, ко је Вук Драшковић? Од родног Биката до своје Хорцеговине. Стазима и богизама српским од дијаспора. Овде и тамо далеко...

Од новинара до писца и политичара.

Шта председник СПО мисли о Србији и свом народу? Какву би Југославију? Како ће Србија до избора и када?

Ко је све од српских политичара поткрадио и прекрцао Вука Драшковића? Зашто СПО чува своје нијаче предизборне идуте? СПО и економски програм? Како у Европу и будућност? Народ и Вук на промоцији СПО у Београду, Новом Пазару, Ужиду, Чачку, Руми, Косову Пољу, Шипову.

Сви одговори на специјалној видео касети. Са Вуком Драшковићем разговара Душко Богдановић, новинар Телевизије Нови Сад. Оно

што забрањује и цензурише званична српска телевизија на касети СПО-Видео-маркетинга

Поручите на адресу: Црпа Вашингтона 9 или Булевар Црвене армије 3-а. Телефони: 432-050, 328-576, 453-592. Цена: 200 динара.
Уплату извршити на жиро рачун: 6812-678-91956.

На исту адресу се може поручити и специјална видео касета са Светског сабора Српског покрета обнове, са беседама председника странке Вука Драшковића, декларацијом о националном помирењу, најзанимљивијим излагањима делегата и гостију СПО. Цена: 200 динара.

ПОМОЗИТЕ НАЈЈАЧУ ОПОЗИЦИОНУ СТРАНКУ СРБИЈЕ. СРПСКИ ПОКРЕТ ОБНОВЕ (СПО) НЕМА НИКАКВИХ ПРИХОДА, ОД СВОГА МИЛИОНСКОГ ЧЛАНСТВА НЕ НАПЛАЋУЈЕ ЧЛАНАРИНУ, АЛИ ЈЕ ОДЛУЧАН ДА СЛОМИ БОЉШЕРИЗАМ КОЈИ НАМ ЈЕ РАЗОРИО ОТАЏИНУ. ВАШИМ ПРИЛОЖИМА УЛАЖЕТЕ У БУДУЋНОСТ СРБИЈЕ И МА КОЛИКИ ОНИ БИЛИ, БЛИЖИ СМ. ИЗЛАСКУ ИЗ ТУНЕЛА КОМУНИСТИЧКОГ МРАКА. ДИНАРСКИ ЖИРО РАЧУН СПО ЈЕ 60812-678-91956

У ЛАЖИ СУ КРАТКЕ НОГЕ

У „Српској речи“, бр. 4 од 5. септембра 1990. године, стр. 80. и 81, објављен је, наводно из емигрантске штампе, чланак извесног Мана Пешута с наднасловом „Беда комунистичке историје“, с главним насловом „Књига лажи и фалсификата“ и с поднасловом „Књига „Четнички покрет Драже Михаиловића 1941 — 1945“ аутора Бранка Латаса и Милована Џелебџића, препуна је фалсификованих слика и историјских чињеница“, при чему се Уређивачки колегијум „Српске речи“ оглушио од основних начела новинарске етике ни једном речју није речено из кога је емигрантског листа преузет тај чланак, од ког је датума тај број листа и из ког места, на којој је страни поменути текст, нити чији су наднаслови, наслов и сви остали поднаслови, без обзира што испод имена писца чланка стоји у заградџи „Српске новине“, што практично не значи ништа.

Чланак, када би се држао речи грчког филозофа Сократа да је његово да пише, а магарца да се ритају, не би ни заслужио никакав одговор. Међутим, пошто не живимо у Сократово време, већ у време прљавих игри у борби за власт, када ниски ударци плуште са свих страна, нисам могао да останем равнодушан на Пешутове тврдње да смо фалсификатори, а посебно у вези с фотографијама, па је једна са стр. 311 наше књиге приказана као монтажа и фалсификат, а у стаари је то невашто извезо Пешут са својим истомишљеницима.

Аутор чланка Мана Пешут разано је читаву теорију и упињао се из све снаге да докаже да су све наше фотографије у поменутој књизи — све сами фалсификати, наравно, сав оне које на упечатљив начин компромитију четнике у вези с извршењем тешких злочина из колаборацијом с окупаторима и са сарадњом с усташама, домобранима и другим квислинзима.

Чланкописац Мана Пешут је на неки начин изразио и сумњу у то да ли су и четници уопште имали фотоапарате, закључујући на крају да „сваки лајк зна да кад би то била истина, ништа лакше не би било, да ли са тим фотографијама у руци пронаћи име жртве и убице“. У вези с тим произлази да би поседници тих фотографија (музеји, архиви и друге институције) чији се број пење на хиљаде требали да обилазе с торбама пуним фотографија сав могуће судове, места и друге органе да би на тај начин потражили потпуне одговоре. То ме подсећа на онај циничан захтев загребачког новинара који је не тако давно на Београдској телевизији захтевао имена свих побијених на највећем српском стратишту у другом светском рату у Јасеновцу, као једини доказ за тврдњу да је побијено 700 000 људи, жена и деце. Стварно и Пешутов закључак у правцу утврђивања имена жртава и њихових убица је својеврстан, у најмању руку, циничан, али бих пре рекао да је то обична глупост.

Ако је у питању истина, онда у њено име ипак морам нешто да нагласим. Све фотографије у књизи су копије оригинала. Ни јед-

Историчар Милован Џелебџић оспорава тврдње Мана Пешута да су фотографије у књизи „Четнички покрет Драже Михаиловића 1941-1945“ фалсификати

на фотографија није фалсификат, без обзира на њено порекло, тј. да ли је пронађена код четника, окупатора, квислина или припадника народноослободилачког покрета. Само три фотографије су, како су оригинали, код нас иззвале сумњу, тј. да ли је то стварно клање и батинање, или су се четници на слици хтели да овековаче па су се тако и фотографисали са својим четничким имицом, а он је био: зверска клања, златвања и батинања, па су онда фингирали клање, односно батинање, што је ово друго и сам Дража као нецивилизованско осуђивао, али то потчињени нису прихватили. Наша је грешка у том смислу, што то нисмо како треба описали, већ смо преузели легенде, као здраво за готово.

Заједничких фотографија четника, немачког и италијанског окупатора, усташа и домобрана има толико, да им се сигурно ни приближна број не зна. Четници су се сликали до бесвести са својим камарадима из борби против јединица НОВЈ. Наша књига је у том смислу толико компромитијућа за четнике, да им је она управо због тога кост у грлу. Ми не носимо кривицу због тога. Кривица треба тражити у четничким командантима (који су их бацили у загрљај окупатора), у војводи Павлу Ђуришићу, носиоцу Хитлеровог Гвозденог крста, у војводи Момчићу Ђуђућу, окупаторском чанкописцу и другима. Због свега тога запитао бих и Пешута и све његове истомишљенике због чега нису наведене стране наше књиге које су и фотографијама непобитно доказале колаборацију и националну издају? Запитао бих такође зашто у том низању страница наше књиге све наводних фалсификата, није наведена и 303. страна с три морбидне и ужасне фотографије на којима се виде три

фазе у клању једног партнзана — од клања до парвања грудног коша и трбушне дупље с избаченим срцем, плућним крилима и утробом, и то сав од голобрадних четничких младих. Размишљамо ли ми и данас и извлачимо ли било какве поуке, шта се све може догодити у овој земљи, у овој експлозивној ситуацији и лебдећом авети једног новог грађанског рата.

Главни шлагер Пешутовог чланка је доказивање фалсификата фотографије изнете на стр. 311. наше књиге у горњем левом углу, а на којој се виде четнички команданти капетан Нешко Недић, мајор Драгослав Рачић, један непознат четник (за кога Пешут наводи да је то Никола Калабић) и немачки капетан (ритмајстер) принц фон Вреде. Пешут, међутим, није навео легенду која гласи: „Четнички командант капетан Нешко Недић (десно) и мајор Драгослав Раић (у средини) с немачким капетаном принцом Вредеом (позади) снимљени за време разговора у Тополи 11. августа 1944. Први слева непознат“.

Та фотографија објављена на већ поменутој 311. страни наше књиге (илустроване хронике) јасна је, како се то каже, као дан. (сл. бр. 1). Пешут је, међутим, ту фотографију из књиге највероватније пропустио кроз ксерокс два пута и онда је учинио фотоснимак, с тим што је на такој фотографији засекао део стопала поменутих четника и онда такву фотографију прогласио за фалсификат, односно фотомонтажу (сл. бр. 2). Нашу фотографију је такође злоупотребио и прогласио је за „праву“, односно „оригиналну снимак“ на стр. 81. „Српске речи“. То је извезо на тај начин, што је фотографију из наше књиге исекао с горње стране поврх косе Нешка Недића и такође сечењем са стране је сузио за неколико милиметара. После тога су ретуширани орао на блузи немачког капетана, шнала опасача и дугмад, као и неке белине здесне стране, поново извршено снимање и тако добијен „оригинал“. То је толико простачки изведено, а и срамотно, да то сваки аматер — фотограф може с мало труда да направи. Наравно да тако исечена фотографија (сл. бр. 3), кад се ретушира и пресними због смањеног обима с горње из десне и с леве стране, ако се ради у истој размери као „монтирана слика на којој је убачен немачки капетан“, како је написао Пешут — добија се слика у крупнијем плану и ствара се одговарајући фотоефекат. Ето с таквим прљавштинама се служи бивши наредник Југословенске војске Мана Пешут, иначе један од четничких команданата у рату. Међутим, „ако лаже коза, не лаже рог“. На истој 311. страни наше књиге у доњем десном углу објављен је факсимил пропратног акта Обавештајног одељења Војноуправног команданта Југоистока од 13. августа 1944. године Команди Групе армија „Ф“ у коме дословно, преведено с немачког, стоји:

„У прилогу се доставља прибелешка о разговору одржаном 11. 8. у Тополи између Ритмајстера принца фон Вредеа с једне стране и мајора Рачића односно капетана Нешка Недића с друге стране.“

Затим следује Вредеов прилог о разговорима с поменутим четничким командантима. То је један од најтужнијих докумената које сам уопште читао. Он показује сву беду и трагину једног покрета који је претендовао да буде ослободилачки и то је требало и да буде, али је због заблуда и политичке кратковидости својих вођа заглавио у водама аколаборације и националне издаје. Четнички истакнути официри Рачић и Недић, по овлашћењу Драже Михаиловића, тражили су од немачког окупатора оружје и муницију за четнике „за уништење комунизма у Србији“, додајући „када комунизам у Србији буде побеђен, покрет Драже Михаиловића спреман је да се укључи према наређењу немачког руководства на Балкану и ма где друго“, што је све Вреде записао, као и то да је Рачић рекао и ово: „Ми се обавезујемо нашем часном официрском речју да ћемо бити верни. Покрет Драже Михаиловића је спреман да дје све гаранције које Немци буду захтевали. Наше смртно непријатељство против комунизма је најбоља гаранција наше верности. Нас не интересује будућност, свеједно како ће се рат завршити, ми смо одлучили, ако тако мора бити да витешки пропаднемо“. Да ли је за ово потребан било какав коментар, то нека донесу суд и само читаоци ових редова. Зар је то била судбина Срба из Србије да „витешки пропадају“ с немачким окупатором? Сигурно је једно — не!

Фои Вреде је даље забележио да је Дража тражио састанак с Нојбахером и да „Дража лично остане илегалан и друго: Да се покрет Драже Михаиловића неће обући у немачке униформе“.

Оригинал овог извештаја писан је на четири стране и налази се у америчком Националном архиву у Вашингтону, а његова микро копија под бројем НАВ-Т-311, ролна 286, снимак 508-511 у Архиву Војноисторијског института, тј. микрофилму купљеном крајем шездесетих година од Националног архива. Иначе, документ је објављен у Зборнику НОР, током XIV, књ. 4, стр. 1067-1070 и садржина је доступна свакоме ко то жели да прочита и да види да ли је то или није национална издаја.

Други „бестселер“ требао је да буде фотографија објављена на стр. 282. наше књиге за коју Пешут наводи: „Слично томе је и на стр. 282, на десном ступцу, друга фотографија одозго. За столом седи Никола Калабић и пише за свога претпостављеног, или некој јединици даје инструкције. Али аутори књиге, својствени самима себи, испод те фотографије су додали: 'Командант Четничке Горске гарде капетан Никола Качабић потписује уговор са немачким окупатором крајем 1943. г.' Ето, тако једноставно се комунисти играју са ратном документацијом.“ По чему се треба веровати Пешуту? Где је ту било какав супротан доказ? Ми смо преузели легенду, а доказ је у чињеници изнетој поново у документу снимљеном у америчком Националном архиву у Вашингтону по коме су капетан Никола Калабић и пуковник Јеврем Симић потписали споразум 27. новембра 1943. с немачким представником за примирје у 13 срезова у Шумадији и западној Србији за заједничку борбу против комуниста уз садејство бугарских окупационих трупа и припадника Српског добровољачког корпуса (Љотићевци), Српске државне страже и белогардејског Руског заштитног корпуса. Уговор је орочен закључно с 31. децембром 1943, а

Оригинална фотографија по Целебућу

затим је обновљен 23. јануара 1944. с важношћу до 31. марта. Тај период сарадње с окупаторима и квислинзима четници су искористили да своја дивљања и зверства, тако да су крајем децембра 1943. приредили праву Вартолемејску ноћ у Вранићу, Баћевцу, Барајеву, Болочу, Држњу, Бачинцу и другим селима, где су на зверски начин побили и заклали десетине људи, жена и деце.

Немачки окупатор је тај задњи уговор раскинуо у фебруару 1944. због напада четника на Љотићевце на потесу између Лазареваца и Аранђеловца и због терора над становништвом и зверског убијања у којима

нису поштеђена ни деца у колевци. О томе неком другом приликом. Тако стоје ствари о фотографијама и о тексту који се без икаквог стида и срама износи, али у лажима су ипак кратке ноге. Поменути споразуми су објављени с позивом на америчку номенклатуру (архивске податке) такође у Зборнику НОР, том XIV (четнички документи), књ. 3, стр. 935 и 942-944. Толико и то овом Пешутовом прећуткивању.

На крају слажем се у основи када с једним Пешутовим наређењем пише да треба „бранити човечност и борачку част оптужених бораца и старешина четничких, а који нису више у животу“ итд. Ја сам већ и раније о томе јавно писао и то је излазило у дневној штампи да поштовање заслужује сваки борац и сваки човек у овој земљи ако

ПОЛЕМИКЕ

А ево како то наводи Пешут у „Српској речи“ на стр. 81, на крају првог ступца:

„Други четнички команданти који, због своје злочиначке делатности према народу, нису имали храбрости да се прикључе јединицама НОВЈ, већ при првим контакти-ма с немачким трупама ставили су се у службу усташа и Немаца у Госпићу, међу којима је био и Јован Шушњар (бивши ађутант потпуковника Илије Михаића, док је овај боравио у Плашком).“

Зар ово није фалсификат поштовани читаоци?

Аутор чланка даље износи да су аутори видели Јову Шушњара „у Госпићу где са усташама и Немцима“ пије рујно вино“ и „где се 'грли и љуби' са усташама и Немцима“, што нигде није записано, нити је било где речено о њему више него што је у цитираном пасусу изнето, а једно је ставити се на располагање окупаторима у Госпићу, а друго је доћи у Госпић, а то што Пешут не зна да чита, то је његов проблем.

У даљем тексту Пешут износи да се Латас у рат укључио „недорастао“ и да се „партизанству прикључио крајем рата, а данас је потпуковник Брозове армије, а и писац безброј фељтона: на штету четништва и анционалног фронта Срба“. Колико је мени познато Латас је рођен 1943. године, у партизанима уопште није био, завршио је Војну академију почетком педесетих година и данас је пуковник ЈНА и доктор историјских наука. Према томе нема никаквог даљег смисла упуштати се у и било какву полемику с Манетом Пешутом, који очигледно фалсификује ствари и по оној „држ'те лопова“ лопова тражи у другима, а не у себи.

Зашто је Пешут боравио лета 1943. године у Београду, како се вратио, зашто се крио у подруму, док су други четници гинули, које издао четничке офицере немачком окупатору и шта је тачно у вези с Јованом Шушњаром било би добро да се о свему томе земљачки објасни са Латасом, јер се добро познају. Ја сваку грешку у нашој књизи, примам и као своју грешку и спреман сам за сваку неистину да се јавно извиним или одговарам, па према томе на основама очигледних фалсификата никаквог смисла нема за било какво даље објашњавање, а читаоци могу потражити и сами истине у Зборнику НОР, том XIV, књ. 3.

На крају, желео бих да одговорим на закључене, веома неумесне и ружне речи: „Ова књига, каква је, најбоље би место нашла кад би њени аутори као поклон, положили на гроб чаробњака Јоже, у 'цветном врту', у Београду. Тако би врећа добила своју праву закрпу“.

Нема тако буде. Мени је бар врховни командат био Хрват, вама четницима зна се које био у пракси. Отворите све четири књиге Зборника НОР, том XIV, где су углавном и све објављени четнички документи, а у прилозима немачки, италијански и британски, па неће бити тешко доћи до праве истине. А када бих ја рекао, где треба да се положи Пешутов чланак — био бих једноставно вандалин. С овим прекидам сваку даљу преписку, а поздрављу сваку принципијелну и на аргументима заснивану критику, иако је од изласка књиге прошло више од десет година, писане, не по наређењу и како то наводи Пешут, већ на понуду Београдског издавачког графичког завода, иначе штампане и распродате у 10000 примерака.

Милован ЦЕЛЕБИЋ, историчар

Оригинална фотографија по Пешуту

је пао од руке окупатора, без обзира коме је покрету припадао. Према томе, ни Бањица, ни други логори нису били само страстишта за припаднике народноослободилачког покрета, већ су у њима и по другим мучилиштима страдали припадници четничког покрета, и не само једни и други, већ сви и они родољуби који су се било на који начин супростављали окупатору.⁴

У том контексту Пешут устаје у одбрану свога друга из борбе Јована Шушњара, где на веома груб начин фалсификује текст објављен у нашој књизи на стр. 273, средњи део првог ступца. Тај текст у књизи гласи:

„Други четнички команданти који, због своје злочиначке делатности према народу, нису имали храбрости да се прикључе јединицама НОВЈ, већ при првим контакти-

ма с немачким трупама ставили су им се на располагање. Међу таквима су били капетан Миодрог Капетановић командант Медачког четничког одреда, који се повукао у Госпић и ставио у службу усташа и Немаца. Поручник Милан Потребих је направио исто то, док су се поручници Вујиновић и Сокић, капетан Фишић, потпоручници Грбић, Јовић, Јован Шушњар (бивши ађутант потпуковника Илије Михаића, док је боравио у Плашком), као и поручници Теслић и Љубојевић, такође ставили на располагање немачком окупатору у Госпићу. Исто је то учинио и капетан Душан Ђаковић, бивши командат 4. четничке бригаде.“

ПЛАНСКИ МАНЕВРИ КОМУНИСТА

Да би се под новим условима операција спасавања комунистичке власти успешно извела, спроводи се стратегијски план који се састоји из четири основне тачке.

1) Прерушавање комуниста. Ово је већ углавном учињено променом назива Савеза комуниста у Социјалистичку партију Србије. Напоменимо да је, као по некој команди, слична акција прерушавања изведена у рекордном времену и у другим источно-европским комунистичким земљама (овај талас дириговане „демократизације“ није заобишао чак ни далеку Монголију!)

Сврха овог маневра је једноставна: брицањем имена и спољашње комунистичке симболике поништава се психолошка асоцијација са дискредитованом и криминалном прошлошћу, бацају се бреме одговорности за злочине и преступе, а противник се збуњује и омекшава; истовремено, углавном исти апарат наставља да врши функције власти и друштвеног надзора, само под другом заставом. Комунисти задржавају своју групну кохезију и политичку снагу, док се противник доводи у стање збуњености, колебања и доношења погрешних политичких процеса.

2) Стварање лажне опозиције. У хаосу контролисане „демократизације“ нове странке ничу као печурке. Ако се мало загребе површина већине њих, откривају се људи са комунистичком прошлошћу или који су из разних разлога подложни комунистичкој уцени или манипулисању. Сврха лажне опозиције је двострука: да после „слободних избора“ спроведених по румунском и бугарском узору послуже као готови коалициони партнери прерушеним комунистима и на тај начин учврсте фасаду демократске легитимности реформисаног режима; с друге стране, да апсорбују и неутралишу незадовољнике који никаквим притисцима нити убеђењима не би пристали да се сврстају уз прерушене комунисте.

3) Цепање и дискредитовање праве опозиције. Да би план успео, права опозиција мора да буде или потпуно онемогућена или спутана до те мере да престаје да бива озбиљни супарник. Да би се то постигло, проучавају се склоности, слабости, амбиције итд. главних противника који се затим преко агената убачених у њихову околину манипулишу у правцу личних раздора, суревновости и ривалства, што све ствара утисак и стварност политичке разбијености и неслоге у редовима опозиције.

Затим, вешти провокацијама срачунатим да се злоупотреби политичко неискључиво противника, инсценирају се инциденти помоћу којих се пред јавношћу акцентуира њихово дилетанство и политичка неозбиљност. Корист за комунисте је двострука. Прво, један део јавности, чак и онај који није нимало наклоњен комунистима и субјективно симпатише опозицију, обманут је тиме што се наводи на погрешан закључак да је „ствар пропала“ и да „комунисти немају дораслу алтернативу“ пошто свака апстиненција комунистима иде у прилог, грађани који под овим утиском одустану од учешћа у политичком процесу несвесно и индиректно гласају за њих.

Затим, провокаторским изазивањем виолетних инцидентата и коришћењем прерушених агитатора за избацивање запаљивих парола као „рушимо џамије“ или „биће крви“ комунисти методично полажу темеље за један други маневар, уколико би постао потребан. Провоцирајући један део опозиције на насиље или на јавно солидарисање са насиљем, комунисти склапају оптужни материјал за административну интервенцију за случај да стање постане толико немирно да се предвиђеним мерма више неће моћи контролисати.

4) Убацивање Тројанског коња националног помирења. Најзад, стратегија се заокружује стварањем једног свенародног фронта под крајњом контролом комунистичких послушника, али под заставом свеопште слоге и братске љубави и под непрекидним мобилизаторским притиском спољних проблема и непријатеља, увек добродошлих у оваквим ситуацијама, међу којима је Косово на првом месту. Овде је потребно рећи нешто о Косову као апсолутно есенцијалној компоненти, заправо цементу, комунистичке стратегије. Косово — проблем који су комунисти сами створили и дали му по Српство катастрофалне димензије — они сада задивљујућом вештином манипулишу као инструмент за уцењивање читавог српског народа од паролом да су само комунисти способни да га реше. Комунистима је Косово зато неопходно баш као перманентно отворен проблем јер само тако могу да га користе као средство за мобилизацију маса.

То значи, прво, да не треба очекивати од комуниста никакве одлучне кораке у правцу смиривања ситуације и сузбијања албанске агресије, и друго, да би у даном тренутку Косово могло да постане поприште једног инсценираног међународног рата ако би комунисти оценили да је унутрашњи притисак за њих неиздржљив и да

Комунисти воде беспштедан политички рат да би се одржали на власти изазивајући инциденте, да би онда сву кривицу свалили на плећа „милитантне“ опозиције која наводно земљу гура у хаос

ЕМИГРАНТСКА ШТАМПА

перспективе појављује као изазов из политичке постаје провокација, па је јасно да се и реакција мора политички а не емотивно калибрирати.

Ако је алтернатива коју опозиција нуди демократски и цивилизован однос према друштвеним проблемима и контроверзијама, онда је онемогућавање представе — без обзира на тему и начин приказивања — неуклопиво са тим пројектом. Циљ провокације управо је и био да се опозицији постави толико неодољива емотивна клопка да би она својом неполитичком реакцијом у њу сигурно упала. За режим је после лако да је представи не као озбиљну конкуренцију за власт него као гомилу анахроних неандерталаца. То је тачно приметио коментатор Књижевних новина Б. Копривица (15/6/90) када истиче да је „прекид представе одговарао и власти... У предизборној кампањи, која је већ почела, власт је омогућила једној „опозиционој странци“, (за пук су све опозиционе странке исте) да покаже дело свог примитивизма. Таква се поен у предизборној трци не убира сваки дан.“

КЛОПКА ЗА НАИВНЕ

Алузија коментатора на то, да је власт „омогућила“ инцидент, није без основа зато што окупљене снаге милиције, чија би дужност нормално била да одмах ступе у дејство ради заштите јавног реда, нису ни прстом мрднуле док ефекат прекидања представе није био постигнут. (Као што је познато, једном другом приликом, када је опозиција марширала према згради Телевизије, милицији није требало ни пар секунди размишљања да исуче пендреке и да их ефикасно употреби).

Са чисто „техничког“ становишта, провокација у вези са скарадном представом о Светом Сави невероватно подсећа на недавни инцидент у главном граду Бугарске, када је разјарена маса упала у зграду Централног комитета да би са крова скинула црвену петокраку и током нереда запалила зграду (Њујорк Тајмс, 8/27/90. Испало је, како сутрадан јавља Њујорк Тајмс, да су „представљању реда и гашењу пожара, полиција и ватрогасци стајали по страни неколико часова док је руља палила и вршила преметачину просторија Социјалистичке странке“.

Што је новопеченом „антикомунистичком“ бугарском председнику (у ствари бившем комунисти) Желеву све било добро дошло ради пуштања следеће „индигниране изјаве“. У Бугарској постоје људи и групе који не желе миран прелаз на демократију. Они хоће освету, хаос, разарање. Они нису желели само да запале зграду. Они би желели да земљу потопе у крви и да се на тај начин истакну и нађу своје место у историји“ (Њујорк Тајмс, 8/28/90).

Неколико дана доцније, уводничар Тајмса (9/5/90) вешто прихвата лопту набачену из Софије тврдећи да „бугарска руља која је прошле недеље запалила и опљачкала бивше седиште Комунистичке партије није схватила разлику“ између анти-комунистичке борбе док су комунисти на власти и под демократским условима. „Више од четрдесет година комунистичке диктатуре“, додеље западни посматрач из куле од слоноваче, „допринело је стварање опасних страсти које се сада расламсавају.“

Закључак је јасан: инцидент је почео разумљивом фрустрацијом становништва што се над „демократском“ Софијом и да-

Истурени јуришник комуниста: Брани Цричевић

је зато потребно још интензивније усредсредити пажњу маса на класичног спољног непријатеља. У тој варијанти, највероватније би на Косову били сведоци једног манипулисаног нерешеног сукоба који би се отаго у недоглед и који би послужио као изговор за насилно сврставање иза режима и оптужбу да су издајници против свих оних који би одбили да то учине.

Две компоненте ове стратегије заслужују посебну пажњу: дискредитовање опозиције и национално помирење.

ДИСКРЕДИТОВАЊЕ ОПОЗИЦИЈЕ

Морално уништење праве опозиције врхунски је приоритет комунистичке акције. Постојање ма какве кредибилне алтернативе смртна је опасност реформисаном status-quo како су га комунисти, ради свога опстанка на власти, замислили.

У светлу ове чињенице морају се проценивати не само комунистички потези, него и поступци саме опозиције у појединим деликатним ситуацијама. Инцидент који је избио у вези са представом комада о Светом Сави може да послужи као школски пример.

Да је комад био једна чудовишна увреда српском народу, то уопште није спорно, а још мање то да се императивно наметала потреба за неком врстом реакције. Али, поставља се политичко питање: која врста реакције, обзиром на тренутак и околност?

Ако се ствар посматра емотивно, као изазов српској светињи и националном поносу, онда је реакција до које је дошло била разумљива. Међутим, ако се та иста ствар посматра политички, у оквиру борбе против комунистичке једноумне диктатуре и задатка да се афирмише једна демократска алтернатива, онда оно што се из емотивне

ЕМИГРАНТСКА ШТАМПА

ље уздиже црвена звезда, затим је провокаторски био усмерен у деструктивном правцу док су полицијске снаге, које иначе не оклевају да интервјуу, мирно посматрале. Емотивно и морално, демонстранти су свакако били у праву. Али политички, једини добитници овако изведене акције били су комунисти јер, мада су касније скинули спорну црвену звезду, инцидент су изманипулисали тако да су улогу заштитника демократског реда и правне државе играли они, док је улога руље припала њиховим противницима.

КОНТРОЛИСАНИ НЕРЕД

Мутатис мутандис, иста размишљања могла би се применити и на случај са светосавском представком. Што опозиција више јача, а комунисти слабе, множиће се политичке провокације и замке у режији како каже уводничар Књижевних новина (1/6/90) М. Перишић оне „исте службе чији су „радници“ за друге налогодавце облачили четничке костиме и исписивали пароле на новосадском мосту. Сада та служба или бије или убације људе који су задужени за стварање имиџа опозиционих странака; они што машу камама на скуповима новокомпнованих четника вероватно тешко зарађују своју државну плату. Иста та служба десетлећима је штитила једну Истину, једну Вољу, једног Вођу, једну Партију, једну Демократију... (У вези са новосадским инцидентом, види НИН, 20/5/90).

То је сигурно иста служба чији прерушени намештеници (као што су се, уосталом, сада прерушили и њихови наредбодавци!) извикују пароле „Рушимо цамије“, у настојању да изазову конфронтацију која би се негативно одразила на опозицију и можда послужила као изговор за примену чврсте руке, мада ни петсто година, када је сећање на турска злодела још било свеже, Срби нису порушили нити једну цамију нити су линчовали ниједног Тучина.

Комунистичка тактика изазивања напетости и нереди, као и цепања и дискредитовања опозиције, демократским снагама намеће одговорност политички срачунате и обазриве акције. Јер, дијалектички гледе-

АЛЕКСАНДАР ПРЉА

но, контролисани неред којим манипулишу комунисти у одговарајућем тренутку може да послужи као подлога за успостављање „реда“ којим би се комунистичка власт изнова учврстила.

„НАЦИОНАЛНО ПОМИРЕЊЕ“

Комунисти од 1848 па до данас воде беспштедни политички рат који не зна ни за примирје ни за милост према противнику. У том рату комунисти уживају преимућство да нису везани никаквим моралним или строго начелним обзирима и да им на располагању стоји бескрајни низ тактичких

могућности. У том рату је све дозвољено и према околностима променљиво. Једине константе су освајање и одржавање комунистичке власти.

Офанзива „националног помирења“ коју су комунисти недавно лансирани, и у којој Брана Црнчевић и Матица исељеника играју само улогу истуреног журишног одреда, схватљива је једино у склопу непрекидног политичког рата који комунисти воде. Првобитно покренута као иницијатива родољуба у намери српског окупљања и јачања српске слоге и свести, крилатица националног помирења сада је преузета од стране комуниста којима није дуго требало да схвате њен потенцијал да збуни и парализује родољубе од оног тренутка када је комуниста уграбе и почну да користе као своје оружје.

Тек сада, у светлу недавног отварања комунистичких карата са Браном Црнчевићем и Матицом исељеника, многе ствари долазе на своје право место. Јасно је да је сентиментално „србовање“ слаткоречивог Стрица Бране на страницама Дуге било део месецима брижљиво припремане кампање да се он пласира Србима у расејању као прихватљива личност да би могао да обави поверене задатке. Талас веома објективног писања о емигрантима и ласкавих интервјуа са емигрантским лидерима у Југословенској штампи сада такође добија свој прави значај: дезоријентација и омекшавање емиграције као припрема за појаву емисара помирења. Мада су се властодршци одрекли комунистичког имена и бар декларативно, бољшевичке праксе, њихова тактика у делу следи Лењинову сугестију да „нама треба један велики оркестар; зависно од искуства треба да поделимо улоге, да дамо сентименталну виолину једноме, страсни контрабас другоме, а диригентску палицу трећем“ (Лењин, Дела том 8,ц96). Претпоставља се да је виолина припала господину Брани зна се ко маше диригентском палицом.

Јер, у редакцији Бране Црнчевића, др Прље, и осталих комунистичких емисара „национално помирење“ уопште не значи развлашћење комунистичке мафије и обуздавање њеног политичког рата, него сама и искључиво једнострано примирје од стране родољуба. При том, великодушно им се пружа прилика да се упрегну у комунистичка кола и да их вуку у духу братске слоге и сарадње на корист напаћене отаџбине. Према плану „националног помирења“ каш су га комунисти замислили они остају и даље где су и уз мање козметичке измене суштински при својој, док је задатак њихових противника да у име виших националних интереса престану да им праве сметње! Очигледно је да би исход био потпуно исти као и код многобројних уједињених фронтова који су комунисти организовали у прошлости да би обманули и искористили своје противнике: у име мира, братства и праштања комунисти би забележили још једну победу у политичком рату који воде са циљем немилосрдног тоталитарног поробљавања.

У ком смислу је могуће говорити о националном помирењу? Сентименталног националног помирења нема без јасне политичке анализе значења и домета тога појма. Помирења може бити само међу Србима Србима који су одувек били и остали родољуби и Србима који су били комунисти па су се тргли и вратили на српски пут. Али нема и никада неће моћи да буде помирење између Срба, с једне стране, и комуниста комунистичких емисара и помагача, са друге.

проф. Петар ПАВЛОВИЋ
 („Српска борба“)

ПРИСТУПНИЦА

СРПСКОМ ПОКРЕТУ ОБНОВЕ (СПО)

- ИМЕ И ПРЕЗИМЕ
- ЗАНИМАЊЕ
- АДРЕСА
- МЕСТО
- ОПШТИНА
- ГОДИНА РОЂЕЊА
- ТЕЛЕФОН
- ПОТПИС

Приступнице слати на адресу: Секретаријат СПО Бранкова 24, стан 1, 11000 Београд, тел. 188-465

„СРПСКИ ПОКРЕТ ОБНОВЕ“ У НОВОМ ПАЗАРУ 9. 10. 1990.

но и
дине
ому-
коју
којој
града,
двог
рво-
уба
ања
дио-
тра-
да
али-
ко-
сво-
ања
еви-
ари
ја је
ивог
део
ање
као
ави
ног
вјуа
ској
зна-
гра-
ми-
ко-
вно,
гла-
гре-
ис-
амо
снн
ицу
тос-
ину
ли-

др
сара
јача
бус-
аме
гра-
и се
гич-
ге
ине
ака
да-
не
хо-
тал-
лет-
уно
них
и у
или
а и
још
оде
по-
ци-
ци-
ич-
ме-
ма:
до-
ла
не-
ња
а и
ру-
ИТ
а“)

Фото: Милошко Ђурић

„СРПСКИ ПОКРЕТ ОБНОВЕ“ У ВАЉЕВУ 12. 10. 1990.

"СРПСКИ ПОКРЕТ ОБНОВЕ" У КРАГУЈЕВЦУ 20. 10. 1990.

